Mark Cowling

Marksizm ve Kriminoloji Teorisi

Kavramsal Araçlar ve Eleştirel Bir Değerlendirme

NOTA BENE

Marksizm ve Kriminoloji Teorisi

Kavramsal Araçlar ve Eleştirel Bir Değerlendirme

Mark Cowling

Çeviri: Dafne Yeşilsu

MARKSİZM ve KRİMİNOLOJİ TEORİSİ

Kavramsal Araçlar ve Eleştirel Bir Değerlendirme

Mark Cowling

Çeviri: Dafne Yeşilsu

NOTA BENE

NotaBene Yayınları

MARKSİZM VE KRİMİNOLOJİ TEORİSİ
Kavramsal Araçlar ve Eleştirel Bir Değerlendirme

Özgün Adı:
Marxism and Criminological Theory: A Toolkit and a Critique

Yazar
Mark Cowling

Copyright © Mark Cowling 2008
Eser İngilizcede ilk kez 2008'de Macmillan Publishers Limited'in bir birimi olan Palgrave Macmillan tarafından İngiltere'de (UK) yayımlandı.
Türkçe baskı Palgrave Macmillan lisansıyla çevrildi ve yayımlandı.

Çeviri: Dafne Yeşilsu
Editör: Kasım Akbaş
Kapak Tasarımı: Canis Döşemeci Başsüllü
Dizgi: Ulaş Akyol

Baskı ve Cilt: Hermes Tanıtım Ofset Baskı Hiz. Kağ. Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1. Cad. No: 105 İskitler / ANKARA Tel: 0.312 384 34 32

1. Baskı
2012
ISBN : 978-605-5513-39-9
www.notabeneyayinlari.com
© Renas Yayıncılık Matbaacılık Filmcilik Reklam Yazılım Donanım Bilişim San. ve Tic. Ltd. Şti.
Bankacı Sok. 18/1 Çankaya /Ankara Tel: 312 417 05 44

MARKSİZM ve KRİMİNOLOJİ TEORİSİ

Kavramsal Araçlar ve Eleştirel Bir Değerlendirme

Mark Cowling

Çeviri: Dafne Yeşilsu

İOTA GENE

Mark Cowling

1969'da Manchester Üniversitesi Felsefe bölümünden mezun oldu, aynı üniversitede "*The Dialectic in the Later Works of Marx and its Relation to Hegel*" konusunda doktorasını tamamladı. 1973-75 arasında Binghampton Üniversitesi'nde araştırmacılık yapan Cowling, 1975'ten itibaren Teesside Politeknik Siyaset Bilimi Bölümü'nde öğretim görevliliği yaptı. 2000'de Kriminoloji dalında kıdemli öğretim üyesi, 2009'da Kriminoloji ve Marxism alanlarındaki çalışmalarıyla Profesör oldu. Halen Teesside Üniversitesi "School of Social Sciences & Law"da öğretim üyesidir.

"Studies in Markxism"in editörlerinden olan Mark Cowling'in çeşitli makalelerinin yanısıra şu eserleri bulunmaktadır:

• Date Rape and Consent, (Aldershot: Ashgate, 1998)

• Making Sense of Sexual Consent (Ashgate, 2004, editörlük Paul Reynolds'la birlikte)

• Marksism and Criminological Theory: A Toolkit and a Critique, (Houndmills: Palgrave, 2008) ; Marksizm ve Kriminoloji Teorisi: Kavramsal Araçlar ve Eleştirel Bir Değerlendirme, (NotaBene Yayınları, 2012)

İçindekiler

Teşekkür	7
Çevirenin Notu	8
Önsöz	9
Bölüm I: Sahneyi Kurmak	11
Giriş	13
Yirmi Birinci Yüzyılda Marksizm	25
Marksizm ve Suçun Tanımı	63
Bölüm II: Eleştiri	95
Klasikler - Kriminolojinin ***Das Kapital*** ile Karşılaşması	97
Radikal ABD Kriminolojisi	127
İngiliz Eleştirel Kriminolojisi	183
Bölüm III: Kavramsal Araçlar: Marksist Analizin Olanakları	247
Suçlu Sınıf Olarak Lümpen Proletarya?	249
Yabancılaşma	271
Suç ve Kapitalizmin Yeniden Üretim Koşulları	281
Marksizm ve Hukuk	309
Marksizm, Adalet ve Ceza Yargılaması	321
Komünizm; Suçun Son Bulması mı?	351
Sonuç: Marksist Kriminolojinin Bir Geleceği Var mı?	377

Amani'ye

Teşekkür

Yazar, Karl Marx and Friedrich Engels, *Collected Works* in 50 volumes, London, 1975'teki pasajların çoğaltılmasına izin veren Lawrence ve Wishart'a; *Marx's Eighteenth Brumaire: (Post)Modern Interpretations,* London, 2002'deki bölümümden, ufak değişikliklerle Altıncı Başlık'ta yararlanılmasına izin veren Pluto Express'e teşekkürü borç bilir.

Çevirenin Notu

Büyük ölçüde hâlihazırda Türkçe'de yayınlanmış çevirilerinden doğrudan alıntıladığım Marx ve Engels'in yazmalarını bir kenara koyacak olursak, kitapta sözü edilen ve/veya alıntılanan kitap ve makaleleri, okurun takibini kolaylaştırmak adına, varsa Türkçe'de yayınlanan adlarıyla anmakla birlikte, alıntıların handiyse tamamını yazarın referanslarından dile aktardım. Yine, bilhassa örgüt, yasa, kurum ve kuruluş adlarında, mevcut literatürde Türkçe karşılıkları yerleşmişse, bunları, aksi hâlde İngilizce asıllarını kullandım.

Pek çok terimi mevcut literatürdeki kullanımıyla karşılama noktasında sık sık rahatsız edip yardım aldığım Nisan Kuyucu, Onur Gayretli ve Tuğrul Çomu'ya; son okuma ve düzeltideki katkısının yanında, koşulsuz desteği dolayısıyla Büşra Şahin'e; ve son olarak, çeviri süreci boyunca gösterdiği anlayış ve sabrı için Ersin Vedat Elgür'e minnettarım.

Önsöz

Bu kitabın çıkış noktası, paradoksal olarak, İngiltere'de yükseköğretimdeki piyasa çalışmalarına dayanır. Teeside Üniversitesi, öğrenci talepleri doğrultusunda Siyaset Bilimi'nde birkaç sınıf açtı ancak daha sonra bu talep yeniden azaldığında bunları kapatmak zorunda kaldı. Siyaset Bilimi'nde öğretim üyesi olan ben de, bu nedenle Kriminoloji'deki bir öğretim üyesine dönüştürüldüm. Marksizme karşı süregelen ilgimin kriminoloji teorisi öğretmenliğindeki bu yeni rolüm ile pek âlâ uyuşmasından oldukça memnun oldum. Gelgelelim, kriminoloji teorisi alanındaki yazarlar arasında Marksizme karşı ciddi bir ilgi olmasına karşın, bu ilgi görece düzensizdir ve genellikle, Marksizmle uygunluğu şüpheli kimi varsayımlar üzerine kurulu olan sembolik etkileşimcilik gibi kimi diğer teorilerle harmanlanmıştır. Bu nedenle, bu kitapta, Marksizmin süregiden işlevselliğine ilişkin birtakım ön düşüncelerin ve bunun suç türleriyle en iyi nasıl ilişkilendirileceğine ilişkin açıklamaların ardından, Marksizm ve kriminoloji teorisi alanındaki mevcut temel yapıtları gözden geçirip, akabinde, suç ve ceza yargılaması sistemleri anlayışımızı güçlendirecek Marksist düşünceler dağarcığını ele alırken, bütün bunlara ilişkin değerlendirmemin daha sonraki çalışmalar açısından yararlı bulunmasını umuyorum.

Bu kitabın yazımı esnasında, birçok kişiye borçlanmak durumunda kaldım. Beni gayet hoş karşılayan, bana sıcak ve ufuk açıcı bir çalışma ortamı sunan Teeside'daki kriminoloji grubu üyeleri bunların başında geliyor. Mütevazı bir öğretim ortamı sunan Sosyal Bilimler ve Hukuk Okulu yönetimine minnettarım. Bu kitaptaki görüşlerin bir kısmını çeşitli konferanslarda paylaştım ve pek çok kişiden yapıcı eleştiri ve katkı gördüm: Political Studies Association Marxism Specialist Group tarafından orga-

nize edilen bir dizi toplantı, 2002 yılında, Keele Üniversitesi'nde British Society of Criminology Annual Conference'taki seminer; yine 2002 yılında, Marx'ın *Louis Bonapart'ın 18 Brumaire'i*'ni yayınlayışının 150. Yılı anısına, New Orleans'ta, Tulane Üniversitesi'nde düzenlenen konferans; Eylül, 2004'te, Bristol Üniversitesi'nde, 32nd Annual Conference of the European Group'taki Sapma ve Toplumsal Denetim oturumu; ve Aralık, 2006'da Washington'ta gerçekleştirilen Amerikan Felsefeciler Birliği Doğu Şubesi toplantısındaki sunumum. Birçok kişi müsveddelerin bir kısmını okuma ve yorumlama nezaketini gösterdi: Dave Morland, Craig Ancrum, John Carter, Mike Teague, Terry Hopton, Daniel Chadwick ve Paul Reynolds. Engelli bireylerin çalışmasına destek veren İngiliz devlet kurumu Access to Work'e, *Collected Works of Marx and Engels* CD'sini satmış olmaları dolayısıyla teşekkür ederim; engelli her bireye bundan bir tane verilmeli! Palgrave çalışanları, bilhassa elyazmasını kendilerine ne kadar geç teslim ettiğim düşünüldüğünde, keyifli ve ziyadesiyle hoşgörülü insanlar. Kitaptaki temaların tutarlılığı ve redaksiyonu Hindistan'daki bir ajans tarafından yürütüldü; ajans müdürü Vidhya Jayaprakash ve redaktör Deepa C.'ye etkin ve saygıdeğer çalışmaları dolayısıyla teşekkür ederim. Son olarak, bu kitabı hazırlarken, akıl ve mideme mukayet olduğu ve dahi müsveddeleri gözden geçirdiği için eşim Amani'ye bilhassa teşekkür ederim. O, hayatımın aşkı ve bu kitabı ona ithaf ediyorum. Kuşkusuz, kitaptaki görüş ve hataların sorumluluğu tarafıma aittir.

Bölüm I

SAHNEYİ KURMAK

Giriş

Suçu açıklamada Marksist teoriden yararlanma teşebbüsleri uzun ve fakat düzensiz bir tarihe sahiptir. Marx ve Engels'in kendileri suçtan son derece sık, ne var ki çoğunlukla görece üstünkörü bir biçimde söz etmişlerdir. Örneğin, *Outlines of Political Economy* ve İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu'nda, Engels alışılagelmiş bir suç tanımı yapar ve işçilerin katlandığı ağır koşulların onları suç işlemeye sürüklediğini savunur.[1] Marx bu yaklaşımı temel olarak *New York Daily Tribune*'deki[2] makalelerinde ve *Kapital*'de[3] ele alır. Marx ve Engels lümpen proletaryayı yine

[1] MECW 3, 442; 4, 366, 425. Bu, Karl Marx and Friedrich Engels, *Collected Works*, Vol. 3, s. 442; Vol. 4, s. 366, 425'e referans eder. Bu kısaltma ve düzenleme kitap boyunca kullanılacaktır.

[2] MECW 11, 497.

[3] MECW 35, 488.

alışılagelmiş bir biçimde tanımlanan suçun ana kaynaklarından biri olarak görür.[4] Marx yasal tanımlardaki değişikliklerin davranıştaki değişikleri yansıtmaksızın suç istatistiklerinde değişikliklikler üretebileceğinin farkındadır.[5] Marx ayrıca ilk bakışta fonksiyonalist bir suç tanımı gibi görünen meşhur pasajını ekonomi yazılarına da dâhil eder.[6] Bu ve diğer pasajlar birçok ilgi çekici öneriler sunar ve fakat asla geliştirilmiş bir teori anlamına gelmez.

1905 gibi erken bir tarihte, Willem Bonger, *Kapital*'deki[7] analiz temelinde bir suç tanımı yapmış ve Frankfurt Okulu'yla ilişkilerine karşın, Rusche ve Kircheimer de yine ekonomik ana hatları katı bir biçimde *Kapital*'e[8] dayanan bir ceza tanımı oluşturmuşlardır. Marksizmin 1960'lar ve '70'lerde yeniden canlanması ABD'de, özellikle William Chambliss[9] ve Jeffrey Reiman[10] tarafından oluşturulan ilgi çekici bir çalışmayı, İngiltere'de ise, National Deviancy Conference'ın yükselmesini, Taylor, Walton ve Young'ın eleştirel kriminolojisini ve Birmingham Okulu ve diğerlerinin çalışmalarını beraberinde getirmiştir.[11] Marksist kri-

---

[4] MECW 6, 494; 10, 62; 11, 149.

[5] MECW 16, 489.

[6] MECW 30, 389.

[7] Willem Bonger, *Criminality and Economic Conditions,* London: W. Heinemann, 1916.

[8] Goerg Rusche and Otto Kirchheimer, *Punishment and Social Structure*, New York: Columbia University Press, 1939.

[9] William Chambliss, *On the Take: From Petty Crooks To Presidents*, London; Bloomington, IN: Indiana University Press, 1978; William Chambliss, *Power, Politics, and Crime*, Boulder, CO: Westview Press, 2001; William Chambliss and Milton Mankoff, *Whose Law, What Order? A Conflict Approach To Criminology*, New York: Wiley, 1976; William Chambliss and Robert Seidman, *Law, Order, and Power*, Reading, MA: Addison-Wesley Pub. Co., 1982.

[10] Jeffrey Reiman, *The Rich Get Richer and the Poor Get Prison: Ideology, Class, and Criminal Justice*, Boston, MA: Allyn and Bacon, 1998.

[11] Ian Taylor, Paul Walton and Jock Young, *The New Criminology: For a Social Theory of Deviance,* London: Routledge and Kegan Paul, 1973; Ian Taylor, Paul Walton and Jock Young, (eds), *Critical Criminology,* London: Routledge and Kegan Paul, 1975; Stuart Hall, Charles Critcher, Tony Jefferson, John Clarke and Brian Roberts, *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*, London: Macmillan, 1978.

minolojiye dönük özel ilgi daha sonraları azalmış ancak Ian Taylor ve John Lea'nın çalışmasında da görüldüğü üzere, kesinlikle yok olmamıştır.[12] Bunların bazıları Marksizm ve hukuk üzerine yapılan çalışmalardan ve önemli ölçüde de Pashukanis'ten esin bulmuştur.[13] Ne varki, suç üzerine çalışan yazarlar tipik olarak Marksizmlerini görece hafif tertip kuşanırken, bunu, bağdaşım sorunlarını pek de umursamaksızın, sembolik etkileşimcilik gibi diğer yaklaşımlarla birleştirmekte ve şüphesiz ki eski, sınırlı yaklaşımlara ilişkin kendi yorumlama yollarını daha genel bir biçimde düzenlemeye ihtiyaç duymaktadırlar.

Marksist teoriden yararlanarak daha sistematik bir suç analizinin olanakları hesaplaşmasına kalkışmak bu nedenle değerlidir ve bu kitabın varlığının biricik amacı tam da budur. Kitabın ikinci bölümü olan eleştiri bölümü, suç analizinde Marksist teoriden belli yararlanımlar içeren mevcut teşebbüslere yönelik bir eleştiridir. Üçüncü bölüm olan kavramsal araçlar ise, Marksizmin suçu tanımlama vaadi sunan belli yönlerini ele alarak bir önceki bölümün tersi yönde ilerler.

Birinci bölüm bir yandan Marksizme beri yandan suça ilişkin bir ön tartışma niteliğindedir. Birinci Başlık, Marksist teorinin temel kavramlarından bazıları hakkındaki tartışmaları içerir. Marksist teoriyle, Marksist düşüncedeki siyasi gruplarla ya da resmen Marksist devletlerin tarihiyle en yüzeysel bir tanışıklık bile, farklı yorumlamalara göndermede bulunan heyecanlı bir tartışma ile tehlikeli bir rekabet arasında bir anlam taşır. Tek

---

[12] Ian Taylor, *Crime in Context: A Critical Criminology of Market Societies*, Cambridge: Polity, 1999; John Lea, *Crime and Modernity: Continuities in Left Realist Criminology*, London: Sage, 2002; See also the collections: Paul Walton and Jock Young, (eds), *The New Criminology Revisited*, Basingstoke: Macmillan, 1998; Kerry Carrington and Russell Hogg, *Critical Criminology Issues, Debates, Challenges*, Cullompton: Willan, 2002.

[13] See, for example, Evgeny Pashukanis, *Pashukanis: Selected Writings on Marxism and Law*, London: Academic Press, 1980.

bir yazarın birkaç bin sözcük ile bu anlaşmazlıkları çözmeyi umut edebilmesi mümkün değildir. Ne var ki, farklı yorumlamaların gücüne ve zayıflığına ilişkin bazı ön değerlendirmelerle birlikte bazı temel Marksist kavramlarla yola çıkan okur, genel yaklaşımıma dair bir düşünce geliştirebilecektir. Bu başlık aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Çin'de 1978'den bu yana süregelen kapitalizme dönüşle birlikte Marksizmin geçerliliğini yitirip yitirmediği meselesine de ana hatlarıyla eğiliyor. Castells'in enformasyonalizm kavramının, üretim güçlerini temel bir seviyede anlama imkânı sunarken, bir yandan da buna bağlı olarak, 1980'lerden bu yana ortaya çıkagelen küreselleşen ekonominin pek çok özelliğini kavramamızı sağladığını ileri sürüyorum. Bir diğer zorunlu öncül de İkinci Başlık'ta ele alınıyor. Suç, tartışmaya açık bir kavramdır. Ben Marksist açıklamalara yönelik bir teşebbüsle bağdaşan bir yorumlama ve beşli bir sınıflandırmayı savunuyorum. Bilhassa sembolik etkileşimcilikten çıkan suç yaklaşımına, yani suçun sadece bir tür etiketleme meselesi olduğuna karşı çıkıyorum. Pek çok toplumda geniş ölçüde kabul gören bir konsensüs suçlar çekirdeği olduğunu savunuyorum. Bunlar farklı şekillerde açıklanabilir ancak asla basitçe varlığı dışında tanımlanamaz.

İkinci bölüm, varolan Marksist kriminolojinin eleştirisi, Bonger ve Rusche ve Kircheimer'in çalışmalarına odaklanan Üçüncü Başlık ile başlıyor. Konsensüs suçların varlığını kabul ettiğimden, kendinden sonraki birçok yorumcudan çok, bu suçların resmi tanımlarını kabul ettiği için eleştirilen Bonger'e yakın duruyorum. Rusche ve Kircheimer'deki cezaya ilişkin düşüncelerin ilgi çekici bir girişim içerdiğini ancak cezanın salt ekonomi temelli bir açıklamasını yapma girişimlerinin hiç de akla yatkın olmadığını düşünüyorum. Dördüncü Başlık, radikal ABD kriminolojisine ilişkin bir tartışmayı içeriyor. Bu tartışma-

ya belli bir arka plan değerlendirmesiyle başlıyorum. Merton'ın gerilim kuramı, her ne kadar en açık kökenlerini Durkheim'ın ve Chicago Okulu'nun teorilerinden almışsa da, ABD kültürünün en uç kapitalist kültür olduğu varsayıldığında, Marksist bir bakış açısına doğru uyarlanabilir. Bir ikinci temel arka plan teori ise, sembolik etkileşimciliktir. Bu teori, sonrasında gelen radikal kriminoloji üzerinde bir hayli etkili olduğundan, bunun Marksizm ile kolaylıkla uyumlu olmadığı yönleri araştırıyor ve ardından bilhassa Marksizmden yararlanan teorisyenleri tartışmaya geçiyorum. Richard Quinney'in Marksist çalışması genel itibariyle tek boyutlu ve basit bulunur ki bu, bir anlamda Quinney'in daha sonraları neden farklı bakış açılarına yöneldiğini de gösterir mahiyettedir. Frank Pearce, Kanada ve İngiltere'de çalışmış olmasına karşın, yürüttüğü tartışma bütünüyle ABD'ye ilişkin olduğundan, kendisini ABD'li bir teorisyen olarak değerlendiriyorum. Pearce'ın şirket suçları tartışmasını Marksist bir bakış açısından başlatıyor olmasını kabul etmemin yanında, çalışmasının 1976'dan bu yana (beklenebileceği üzere) modası geçmiş yönlerini de ele alıyorum. Dördüncü Başlık'taki en uzun bölüm William Chambliss ve Jeffrey Reiman üzerine yapılan bir tartışmadan oluşuyor. Bunların her ikisi de ABD'deki şirket suçları ve ABD ceza yargılaması sisteminin sokak suçlarına odaklanmayı güçlünün işlediği suçları örtbas etme yöntemi olarak kullanıyor oluşu hakkında etkili bir eleştiri getirir. Chambliss ve Reiman'a ilişkin irdelememde, diğer kapitalist devletler çok daha az sayıda tutukluyla uğraşırken, ABD ceza yargılaması sisteminin nasıl bu denli genişlediği hakkında sorular ortaya atıyorum. Bu tema, Christian Parenti incelememde de devam ediyor. Bu başlık altında son olarak, Marksizm temelinde postmodern bir şekilde radikalizmin yerini alacağı yönünde kimi iddialar bulunan konstitütif kriminoloji hakkındaki bazı karşıt yorumlar getiriyorum.

Beşinci Başlık'ta, İngiliz radikal kriminolojisine geçiyor ve konuya radikal kriminolojinin ilk ortaya çıktığı dönem olan 1970'lerin başlarından günümüze meydana gelen kimi köklü değişiklikleri özetleyerek başlıyorum. Bunlar kısmen dönemin Marksist kuramlaştırmadan postmodernizm, feminizm ve Foucault'nun altını çizdiği fikirlere doğru sürüklenmesiyle ilgili değişimlerdir. Genel kabul gören ilk İngiliz eleştirel kriminoloji metni *The New Criminology*'dir. Bu kitaba ilişkin incelememde, İkinci Başlık'taki tartışmanın izinden gidiyor ve sembolik etkileşimciliğin kitabın yazarları üzerindeki etkisinin ve yine bu etkinin yazarların Marksizmden yararlanış biçimleri üzerindeki belirleyiciliğinin altını çiziyorum. Bu noktada yazarların bugün artık kapitalist toplum içinde büyük ölçüde kabul edilebilir olan bir liberalizme bağlı kaldıklarını düşünüyorum. Yazarlar, sembolik etkileşimciliğin üzerlerindeki etkisine bağlı olarak, komünist bir toplumda suçun ortadan kaldırılması meselesine naif bir güven beslemektedirler. Bununla beraber, bunların ve elbet çağdaşlarının çalışmaları bugüne kadar pek çok kriminologa esin kaynağı olmayı sürdüregelmiştir. Eleştirel kriminologların çalışmaları, *Policing the Crisis* adlı derlemede Marksizme en yakın konumuna gelmiştir. Bunun bilhassa da toplumsal anlamda yerleşik ahlâki panik kavramı kullanımında pek çok güçlü yanı olduğunu kabul ediyorum. Ne var ki, yazarlar Thatcher döneminde, neoliberalizmin zaferi yerine, neo-faşist bir birleşik devletin ortaya çıkacağından handiyse emindiler. Sağ gerçekçi bir suç yaklaşımı Thatcher rejiminin önemli unsurlarından biridir. Thatcher dönemi süresince solun sergilediği başarısızlık, sol gerçekçiliğin gelişmesine yol açmıştır. Bu, eskinin eleştirel kriminologları da dahil, kimi diğer kimseler tarafından da tartışılan bir konudur; ancak konsensüs suçlarını da içeren suç analizim, sol gerçekçiliğin sokak suçlarına bakışını işçi sınıfı kitleleri üzerinde son

derece kötü etkileri olabilen dikkate değer, yararlı bir yaklaşım olarak görmeme yol açmaktadır.

Taylor'un *Crime in Context* metnini incelemeye geçtiğimde, belli açılardan son derece ince bir zekayı yansıtır olmakla birlikte metnin bütün itibariyle fazla karmaşık ve yetersiz kuramlaştırılmış olduğunu görüyorum. John Lea'nın *Crime and Modernity*'si bugünün kapitalist toplumları hakkında çok daha tutarlı bir açıklama sunmaktadır; ne var ki, bunun da belli açılardan ziyadesiyle abartıldığını düşünüyorum. Lea, gerek devletler dahilinde gerekse de zengin devletler ile yoksul devletler arasında artan zengin-yoksul kutuplaşmasını betimler. Lea, zenginlerin etrafı çevrili güvenli yaşam alanlarına doğru çekildiği ve genel sosyal refahı reddeder bir biçimde kendi refahlarının peşine düştüğü, bu esnada dışarıda yoksulların kaderlerine terk edildiği, suç oranlarının arttığı ve refah devletlerinin çöktüğü bir tablo çizer. 1990'ların ortalarından bu yana düşen suç oranları, pek çok ülkedeki refah harcamaları artışı ve eskinin üçüncü dünya ülkelerindeki düzensiz ve fakat çarpıcı kimi gelişmelerin bu durumu örtbas ettiğini düşünüyorum.

Üçüncü bölümde, kavramsal araçlara, suç ve ceza yargılaması sistemlerini analiz etmede kullanılabilen Marksizmden mülhem kavram ve yaklaşımlara geçiyorum. Bunların ilk ikisi, kendi adıma, pek de ümitvar bir mahiyette durmuyor. Bariz başlangıç noktası, Marx ve Engels'in kapitalist toplumlarda suçun odağı olarak değerlendirdiği lümpen proletaryadır. Ne yazık ki, Altıncı Başlık'ta açıkladığım üzere, Marx'ın lümpen proletarya tanımı ilgi çekici olmasına karşın, kesinlik bazında noksandır. Bu dejenere kümeleme temel olarak Marx'ın uygun bir proleter duruşu içinde tavır sergilemeyen ve sermayenin ya da politik sağın yanında yer alan işçileri suçlama vesilesi olma işlevini gör-

mektedir. Ne var ki, aslında solun yanında yer alan diğer sınıflara mensup bireyler iken yerlerinden edildikleri pek çok tarihi örnek de söz konusudur. Günümüz Marksistleri açısından bu kavram, Charles Murray'ın Reagan ve Thatcher'ın neoliberal ekonomi politikalarıyla işten çıkarılan insanlara vurmaya yarayan bir sopa olarak kullanılagelen bir kavram olan alt sınıfna benzerliği dolayısıyla bilhassa güvenilmezdir.

Yedinci Başlık yabancılaşma kavramının olanakları hakkında özet bir tartışma sunuyor. Bu kavram, genç Marx'ta bariz bir şirsel dille ilişkili olmakla birlikte, olgun Marksizmin temel kavramlarıyla ne derece bağdaştığı şüphelidir. Bu kavrama ilişkin önemli kaygılardan biri, bunun, karşıt yönleri, sözgelimi, seks işçiliği konusunda kölelik karşıtı birinin bakışını da bir seks işçisinin bakışını da işaret eder bir yerden kolaylıkla yorumlanabilir olmasıdır; kadınlar açısından bakıldığında, neden radikal feminizm temelinde bir yabancılaşma teorisini değil de, Marksist bir yabancılaşma teorisini tercih etmemiz gerektiği asla açık değildir. Yabancılaşma, işçilerin suça yönelmiş olmasının nedeni olarak görülebilir; ki bu suç kapitalistlere karşı işlenmişse, haklı görülebilirken, işçi arkadaşlarına karşı işlenmişse asla aklanamaz. Doğadan yabancılaşmanın giderilmesi, daha ziyade, Sovyetler Birliği ve Çin'de görüldüğü üzere insanın doğaya tahakkümüne mi, yoksa belli formlardaki yeşil politikalara mı yönelmelidir? Bu başlıkta, bu kavramın suç kavramsallaştırmamıza, bunun nasıl oluştuğu hakkındaki anlayış biçimimize ya da bunu nasıl en aza indirebileceğimiz hakkındaki görüşlerimize çok az şey eklediğini detaylıca açıklıyorum.

Sekizinci Başlık'ta, bir suç analizini kapitalizmin yeniden üretim koşulları düşüncesine bağlayabilme yollarını ele alıyorum. Meseleye Marx'ın alaycı bir dille suçu üretken bir faaliyet

olarak sunduğu bol alıntılı bir pasajın analiziyle giriş yapıyorum. Söz konusu pasajın bir hiciv olduğunu imleyerek, üretken emek ile üretken olmayan emek arasındaki bir ayrımın geçersizliğini açıklıyor ve ardından, kapitalist sistemi yeniden üretme fikri ve suç ya da ceza yargılaması sisteminin oynayabileceği rol hakkında daha genel bir uslamlamaya girişiyorum. Kapitalizmin yeniden üretim koşullarından bazıları, daha genel anlamda insan yaşamının yeniden üretim koşullarıdır ve konsensüs suçlar çoğu toplumda suç kabul edilebilir çünkü bunlar herhangi bir toplumsal yeniden üretimi daha da zorlaştırır. Bir kapitalist sistem oluşturmanın belirli gerilimleri vardır ve yerinden edilmiş köylülerin ya da yakın dönemde işçi sınıfına eklenen memnuniyetsiz bireylerin suçlu sayılması, kapitalizmin hareketli kalmasına yardımcı olur. Kapitalizm bir kez kurulduğunda, iyi finanse edilen bir refah devleti ile bağlantılı Fordizme doğru gelişen yaygın bir görüş hakim olur. Küreselleşme ve post-Fordizmin yükselişiyle birlikte, bu güvenli koşullar ortadan kalkar ve daha öncesinde işçi sınıfı dahilinde olan bölümlerin suç sayılmasına dönük çok daha büyük bir gereksinim doğurur. Bu meselenin farklı pek çok varyantı söz konusudur. ABD'de kâr elde etmek için yüksek hapiste tutma oranlarının gerekli olduğu yönündeki düşünce, fazla marjinal olduğu gerekçesiyle reddedilir. Bu, Avrupa'daki ya da kimi diğer bölgelerdeki mevcut daha düşük mahkumiyet oranlarından da anlaşılacağı üzere, bütün modern kapitalist ekonomilerin işlerliği açısından kuşkusuz ki gerekli değildir. Kitlesel hapiste tutmayı olası kapitalist opsiyonlardan biri ve hatta kâr açısından nüfusun yeteneklilerinden en iyi verimi almayı başaramayan güçsüz bir opsiyon olarak görmek çok daha akla yatkındır.

Dokuzuncu Başlık, özet bir Marksizm ve hukuk tartışması içeriyor. Bölüm, Marx'ın tarihsel materyalizm değerlendirmesinde hukukun hem altyapı hem de üstyapıda belirdiği klasik

sorunun tanıtılmasıyla başlıyor. Cohen'in bu sorunu hukuku altyapıdan çıkararak çözmeye çalıştığının altını çizerek, bu bakış açısının eleştirilerini, özellikle de hukukun altyapının durumunu güçlendirebileceği ya da zayıflatabileceği, hukukun üstyapıda neden varolduğuna ilişkin bir açıklamaya ihtiyacımız olduğu, hukukun bakış açısının üretim tarzından çok konsensüs suçlar ile daha fazla ilişkisi olduğu yönündeki eleştirilerini kabul ettiğimi belirtiyorum. Daha sonra ise, ceza hukukunun bir sınıf terörü aracı olduğunu öne süren Pashukanis ve diğerlerinin bakış açısını kısaca inceliyorum. Bu bakış açısını birkaç düzlemde reddediyorum: bu, çalışan halka kapitalistler ve beyaz yaka suçlara karşı belli korumalar sağlar; bu bakış açısı, Pashukanis'in analizinin kimi diğer noktalarıyla çelişir ve hukukun belli bir otonomi düzeyi bulunmaktadır. Bu son bakış açısı, kapitalist devletin bir otonomi düzeyi olduğu görüşüyle de hukukçuların ve sosyalist tarihçilerin ampirik araştırma verileriyle de birebir örtüşür. Aynı zamanda, bu bakış açısı, hukuku sosyalist mücadelenin yürütüleceği bir arena olarak kullanma olanaklarını da beraberinde getirir.

Onuncu Başlık adalet hakkındaki çeşitli meseleleri incelemektedir. Bölüm, bir dağıtıcı adalet teorisine sahip olup olmadığını dikkate alarak, Marx'ın yorumlanması hakkındaki temel bir tartışmaya kısaca değinerek başlar. Ben bunun kesin anlamda çözülme olasılığı olduğunu düşünmüyorum; ne var ki, Marx'ın apaçık kaçınılmaz bulduğu komünizmin bugün en ufak ölçüde kaçınılmaz görünmemesi nedeniyle, günümüz sosyalistlerinin bir adalet teorisine ihtiyaç duyduklarına inanmak için oldukça güçlü nedenler bulunmaktadır. Bugünün sosyalist mücadelesi büyük ölçüde adalet için argümanlar geliştirme şeklinde ilerlemektedir. Bu argümanların bazıları refah devleti bağlamı içinde yer almakta ve komünizmin özgün bir unsurunu belli açılardan temelde kapitalist bir sistemin içine sokmaktadır. Bu tartışmanın

ardından ceza yargılamasını tartışmaya geçiyorum. Beyaz yaka suçlar ve şirket suçları esasen adaletsiz bir mülkiyet dağılımını daha da adaletsiz kılmaktadır. Kriminologlar, yol açtığı büyük zarara rağmen, şirket suçlarını bilhassa görmezden gelirken, Marksist kriminologlar bunu belgeleme ve daha etkili bir soruşturmayı savunma noktasında diğerlerine dahil olabilmektedir. Bazı Marksistler sokak suçlarının işçiler ile kapitalistler arasındaki ilişkileri eşitleme yolu olarak görülebileceğini savunmaktadır. Ben bu görüşe aşırı hassasiyetle yaklaşılması gerektiğini düşünüyorum; zira bu genellikle sosyalistlerin elini güçlendiren hukuka saygı ilkesini ortadan kaldırmaktadır. Dahası, sokak suçları işçi sınıfı toplulukları açısından oldukça zarar verici de olabilmektedir. Son olarak, siyasal kanun ihlâli meselini kısaca inceleyerek başlığı kapatıyorum.

On Birinci Başlık'ta, tartışma Marksist aktivizmin siyasi amacını, yani komünizmi değerlendirmeye geçiyor. İkinci bölümdeki kriminologların birçoğu, suçun olmadığı komünist bir toplum arayışını sıcak karşılamaktadır. Marx'ın komünist topluma ilişkin sınırlı açıklamasının ana hatlarını çizerek konuya giriş yapıyor ve hemen ardından komünist bir toplumun dağıtıcı adalet ilkelerine gereksinim duymak için son derece güçlü nedenleri olduğuna değiniyorum. Böylelikle, bu türden bir toplumun böylesi ilkelerden kaytarmak isteyen kişilerin işlediği suçları oluşturacağı da olası kabul edilmektedir. Daha sonra, her ne kadar bu suçlardaki açgözlü itki gerileyecek olsa da, konsensüs suçlara geçiyorum; neticede diğer itkilerin ortadan yok olacağına inanmamızı gerektirecek herhangi bir neden yok. Aslında, bazı konsensüs suçlar hakkında daha iyi bir farkındalık, tartışılır da olsa daha gelişmiş bir medeniyetin işareti olarak yorumlanabilir. Komünizmden dinin reddini hızlandırması ve dolayısıyla din temelli suçların yok olmasını hızlandırması beklenebilir; an-

cak, ahlâk temelli suçların, ahlâk ilkeleri hakkındaki tartışmalarla birlikte süregidecek olması kuvvetle muhtemeldir. Egemen devlet otoritesi ile bağlantılı saldırılar aslında komünizmin ilk evrelerinde daha sık rastlanır olacaktır. Bu noktada, mevcut ya da yakın geçmişe kadar mevcut olan komünist toplumların deneyimlerinin kısa bir incelemesi geliyor. Hiç de şaşırtıcı olmayacağı üzere, bunlar belli suç türlerini oluşturma ve diğerlerini azaltma eğilimindedirler.

1
Yirmi Birinci Yüzyılda Marksizm

Marksizm, kimi alanlardaki dikkate değer belirsizlikleriyle birlikte, Marx ve Engels'in hayatları süresince gelişmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na değin, Marksist ortodoksi büyük ölçüde Eduard Bernstein'in[1] revizyonizmi karşısında devrimin olabilirliğini destekleyen Alman Sosyal Demokrat Parti teorisyenleri tarafından temsil edilegelmiştir. 1917 Ekim Devrimi'yle birlikte, önemli bir bölünme yaşanmıştır. Lenin, Alman Soyal Demokratlar ve diğer batılı Marksistlerin büyük çoğunluğunun savaşta ülkelerinin hükümetlerini devirmeye çalışmak yerine, destekleyerek kendilerini rezil ettiklerini öne sürmüştür. Lenin batılı sosyalistlerin emperyalizmin meyvelerini toplayan elit bir grup işçiyi temsil ettiklerini ve işçileri artık kolonileri yeniden bölüştürmeye yönelen bir

[1] Bkz. Eduard Bernstein, *The Preconditions of Socialism* (trans. and ed. Henry Tudor), Cambridge, Cambridge University Press, 1993; Peter Gay, *The Dilemma of Democratic Socialism: Eduard Bernstein's Challenge to Marx*, New York: Octagon Books, 1979.

savaşta saygın ulusal kapitalistlerin arkasına dizdiklerini bilhassa vurgulamıştır. Böylelikle, Lenin, batı sosyalist hareketini bir yanda sosyal demokratlar, diğer yanda Moskova'ya sadık yeni kurulan komünist partiler olmak üzere ikiye bölmüştür.[2] Büyük bir ülkede gerçekleşen devrimin doğrudan ve hızla diğer önde gelen kapitalist ülkelere de yayılacağı yönündeki sorgusuz ve tartışmasız inanış yanlış olduğunu ispatlamıştır. Stalin, eskinin Rus İmparatorluğu'nun ki artık Sovyetler Birliği olmuştur, çok büyük olduğu ve sosyalizmi amaç edinecek yeterli kaynaklara sahip olduğu yönündeki doktrini geliştirmiştir.[3] Bu, mutlak anlamda zorunlu ihtiyacın sosyalizmin hayatta kalması olduğu bir düzlemde, komünist partilerin Sovyetler Birliği'nin dış siyasetine tabi olmasına yol açmıştır. Rus işçi sınıfı Birinci Dünya Savaşı ve devrim sonrası iç savaş süresince büyük ölçüde yok olmuştur. Sovyetler Birliği Komünist Partisi büyük çoğunluğunu köylülerin oluşturduğu bir toplumda sosyalizm amacını temsil ettiği iddiasındadır. Stalin, Sovyetler Birliği'ndeki hayata hükmetmeye başlayan gittikçe artan bir bürokrasiyi desteklediği iddiasıyla Troçki tarafından alenen suçlanmıştır. Bu nedenle, demiştir Troçki, Stalin başka bir yerdeki devrimi desteklemeye olan ilgisini de yitirmiştir.[4]

Keza Troçki, bilhassa da Almanya'da, faşizmin yükselişi tehdidi konusunda uyarmıştır. Faşizme karşı uygulanan Sovyet politikalarının felaket olduğunu öne sürmüştür.[5] Troçki, Sovyetler Birliği'nin İkinci Dünya Savaşı'nda zafer kazanacağını beklemiyordur; ne var ki, Stalinist bir ajan tarafından öldürülmezden önce bunu kabullenme zamanı da olmamıştır. Sovyetler Birliği,

[2] Bkz. Neil Harding, *Leninism*, Basingstoke: Macmillan, 1996; Neil Harding, *Lenin's Political Thought*, Vols 1 and 2, London: Macmillan, 1977, 1981.

[3] Bkz. Joseph V. Stalin, *Foundations of Leninism*, Peking: Foreign Languages Press, 1976, s. 37, bkz: http://www.marx2mao.com/Stalin/FL24.html

[4] Lev D. Trotsky, *The Revolution Betrayed*, 1936, bkz: http://www.marxists.org/archive/trotsky/1936/revbet/index.html

[5] Bkz: http://www.marxists.org/archive/trotsky/germany/index.htm

Nazi Almanyası'nın bozguna uğratılmasında başrolü oynamış ve savaştan kendi sosyalizm şeklini Doğu Avrupa boyunca genişleterek çıkmıştır. 1949'da, Çin, Mao önderliğinde komünist bir ülke olmuştur. Stalin'in ölümünün ardından Rusya ile Çin arasında görülen ayrılmaya rağmen, devrim büyük ölçüde Sovyet modeli ekseninde 1970'lerin ortalarına değin birçok ülkede benimsenmiş ve diğer birçok ülkede de en azından bir olasılık olarak görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda, batılı Marksistler Troçki'yi destekleyenler -ki devamında bunlar, her iki taraf için de öldürücü bir çekişmeyi barındırma eğiliminde olmuşlardır- ve Stalin'i destekleyenler şeklinde büyük ölçüde ikiye ayrılmıştır. Ne var ki, 1960'ların sonlarına doğru Marksizm, bir yandan Vietnam Savaşı beri yandan genç Marx'ın düşüncelerinden ve Frankfurt Okulu'nun, bilhassa da Herbert Marcuse'nin[6] düşüncelerinden esin bulan bir radikal öğrenci kuşağı tarafından yeniden keşfedilmiştir. Her ne kadar 1970'lerde başkaca devrimler olsa da, Marksist kavramlar gelişmiş kapitalizmi açıklamada yetersiz görülmeye başlanırken, batı Marksizmi de adım adım gerilemiştir. Bu gerileme, ABD'de Reagan, İngiltere'de Thatcher iktidarlarında Yeni Sağ'ın yükselişiyle birlikte 1980'lerde hızlanmış ve Marksizmin sonunu betimlediği düşünülen Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle de 1989'da doruk noktasına ulaşmıştır.

Ne var ki, Marksizm tümden çekip gitmeyi reddetmiştir. Batılı toplumlar bir yanda yöneticiler ve girişimcilerden oluşan küçük bir grubun gelir ve serveti, beri yanda düşük ücret ve istihdam güvencesizliğine mahkum edilen işçiler arasındaki anaforla gittikçe ayrılmaktadır. Kapitalizmin dünya ölçeğindeki yayılışı, Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'daki açıklamalarıyla oldukça örtüşmektedir. Batılı Marksistler, Sovyetler Birliği'ne

[6] Bilhassa bkz. Herbert Marcuse, *Reason and Revolution*, London: Routledge, 1986; *One Dimensional Man*, New York: Sphere, 1972.

karşı Troçkizmi savunmanın gerekliliğine inandıkları döneme kıyasla, günümüzde artık daha az bölünme ve diğer entelektüel akımlara daha açık olma eğilimindedirler.

Yukarıda özetlenen tarih, Marksizmin yükselişi ve gerilemesinin yirminci yüzyıl süresince dünya sahnesinde oynadığı merkezi rolü imlemektedir.[7] Şimdi ise, bu arkaplan karşısındaki temel kavramlardan bazılarını inceleyeceğiz.

Tarihsel olarak, pek çoklarınca Marksizmin bir parçası olarak ele alınan düşüncelerin ilk çıkış kaynağı, yabancılaşma kavramı temelinde Marx ve Engels tarafından 1843 ile 1845 arasında geliştirilen teorilerdir. Bu düşüncelerin dolaysız kaynağı ise, insan özünün dinde yabancılaştığını öne süren filozof Ludwig Feuerbach'tır. İnsan, Tanrı ya da tanrıları yaratır ve kendi özünü ilahiliğe eriştirir. Daha sonra ise, bu yabancılaşmış formdaki kendi özü tarafından hükmedilir. Feuerbach bu düşüncesini felsefenin gelişimine de uygulamıştır.[8] Marx aynı temel düşünceyi kusursuz bir biçimde emeğe uygulamıştır. Marx'ın kafasında şüphesiz ki iğne bileylemek gibi boğucu ve bitimsiz bir emek sarf eden biri vardır. Emekçiler kendi tatminleri ya da arkadaşlarının memnuniyeti için değil, piyasanın hükmü altında ve ancak geçinmelerine yetecek parayı kazanmak için çalışıyorlardı. Dolayısıyla, emekçiler emek edimine,[9] emek ürününe,[10] diğer emekçilere (çünkü artık onlarla rekabet halindedir)[11] ve kendi-

[7] İlgi çekici bir derlemede bu düşüncenin izi sürülmüştür: Daryl Glaser ve David Walker (eds), *Twentieth Century Marxism: A Global Introduction*, London: Routledge, 2007.

[8] Feuerbach yerine, Hegel ile ilişkileri vurgulayan iyi ele alınmış bir değerlendirme için bkz. Chris Arthur, *Dialectic of Labour*, Oxford: Blackwell, 1986. Arthur'un neden hatalı olduğuna ilişkin açıklaması için bkz. 'Marx's Conceptual Framework From 1843–5: Hegelian dialectic and historical necessity versus Feuerbachian humanistic materialism?' *Studies in Marxism*, Vol. 2, Dec. 1995.

[9] *Economic and Philosophical Manuscripts of 1844*, MECW 3, 274.

[10] A.g.e.,s. 275.

[11] A.g.e.,s. 277.

sinin yabancılaşmamış insan özü anlamına gelen kendi türsel varlığına[12] yabancılaşacaktı. Marx aynı zamanda insanın dinde yabancılaştığını[13] ve vatandaşların devletten yabancılaştığını[14] da kabul eder. İnsan, özü itibariyle komünal,[15] sevgi dolu ve yaratıcıdır[16] ancak bir piyasa ekonomisinde bu özellikler ancak bir kişinin sermayesinin yabancılaşmış formunda gerçekleşir. Yabancılaşma ve yoksulluk aşırılaşacak ve bu, insanın yabancılaşmış özünü[17] tekrar ayıracak bir devrime yol açacaktır.

Yabancılaşma teorisi, gerçekleştirmek zorunda olduğumuz belli türde bir insan doğasına sahip olduğumuz yönünde güçlü bir *moral* iddia taşır. Bunu yapmamıza izin vermeyen bir sosyal sistem yanlış demektir. Olgun Marx'ın ve daha genel anlamıyla Marksizmin özelliklerini taşıyan birçok teori *1844 Elyazmaları*'nda yer almaz: emek değer teorisi, devlet teorisi, *Kapital*'de yer aldığı üzere, soyutlamaların kullanımı ve işçi sınıfının öncüsü olarak Komünist Parti'nin rolü.

Bu noktada, Marx'ın yorumlamasındaki önemli bir çelişkiye kısaca değinmek yerinde olacaktır. Etkileyici kitaplarından birinde, Fransız filozof Louis Althusser, 1845 yılında Marx'ın çalışmasında önemli bir kırılma olduğunu ve yabancılaşma teorisinin Marx'ın gençlik dönemine ait olduğunu öne sürmüştür.[18] Anglo-Sakson dünyadaki çoğu Marx yorumcusu bu görüşe katılmamış ve yabancılaşma teorilerinin olgun Marx'ın bakış açısının temeli olduğunu ve dahi yaşlı Marx'ta da görüldüğünü savunmuştur. Bana kalırsa, yanılıyorlar.[19] Yine de, yabancılaşma

[12] A.g.e.,s. 275.

[13] *Contribution to the Critique of Hegel's Philosophy of Law*, MECW 3, 175.

[14] Örneğin, 'On the Jewish Question', MECW 3, 155.

[15] Örneğin, 'Comments on James Mill', MECW 3, 217.

[16] *Economic and Philosophical Manuscripts of 1844*, MECW 3, 309.

[17] A.g.e.,MECW 3, 238–9, 240, 270, 296.

[18] L. Althusser, *For Marx*, London: Allen Lane, 1969.

[19] Bkz. Mark Cowling, 'The Case for Two Marxes, Re-stated' in *Approaches to Marx*,

teorilerinin yaşlı Marx'ta çok daha az rastlanır olduğu yönünde genel bir uzlaşı sağlanabilir.

Yabancılaşma teorisinin yaşlı Marx'ta vücut bulduğu merkezi bir yer var ise, o da tarihsel materyalizm açıklamasıdır. Marx'ın bu teoriye ilişkin en kısa ve öz açıklaması, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı'ya Önsöz*'de (1859) geçer:

> Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesiyle örtüşür. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadi yapısını, belirli toplumsal bilinç biçimleriyle örtüşen bir hukuki ve siyasal üstyapının üzerinde yükseldiği somut bir temeli oluşturur. Maddi yaşamın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel yaşam sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır. Gelişmelerinin belirli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde devindikleri mevcut üretim ilişkilerine ya da, bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan, mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar. İktisadi temeldeki değişme, kocaman üstyapıyı, çok ya da az bir hızla altüst eder.[20]

Bu teorinin tam layıkıyla yorumlanması son derece tartışmalı olagelmiştir. Son yıllardaki bilhassa etkili yorumlamalardan biri, *Karl Marks'ın Tarih Teorisi: Bir Savunma* kitabında, G. A. Cohen tarafından getirilmiştir.[21] Cohen, teknolojik determinizmi, bir başka deyişle, üretim güçlerinin üretim ilişkilerini, bunların da toplumun ideolojik üstyapısını belirlediğini öne sürer.

Milton Keynes: Open University Press, 1989, s. 1–32. Ben aynı zamanda yabancılaşma sözlüğünün duralamasının genellikle yabancılaşma üzerine bulunan analizlerin duralaması anlamına gelmediğini tartışıyorum –bkz. 'Alienation in the Older Marx' *Contemporary Political Theory* Vol. 5, part 3, August 2006, s. 319–39.

[20] Türkçe Çevirisi: *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Sol Yayınları, 2011

[21] Türkçe çevirisi: Karl Marx'ın Tarih Teorisi: Bir Savunma, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998. G. A. Cohen, *Karl Marx's Theory of History: A Defence*, Oxford: Oxford University Press, 1978.

Cohen'in getirdiği açıklama Marx'ın *Felsefenin Sefaleti*'nden o meşhur alıntısının kısa ve iyi ele alınmış bir değerlendirmesidir: 'El değirmeni size feodal beyli toplumu verir; buharlı değirmen ise, sınaî kapitalistli toplumu.'[22] Ne var ki, kuşkusuz kimi diğer yorumlamalar da muhtemeldir. Üretim ilişkilerinin üretim güçlerini belirlediği tartışılabilirdir, en azından kimi zaman.[23] Bu hikâyede, örneğin, rahatlık için dokumacıları biraraya toplayan kapitalistler güçlü dokumalar ortaya çıkarır ve bunları, batmamak için şüphesiz ki kendileri de güçlü dokumalar ortaya koyan kapitalist rakipleriyle rekabet edebilmek için sunmaya başlar. Alternatif olarak, Marx üretim güç ve ilişkilerinin her ikisini de içeren bir bütün olarak ekonominin toplumun diğer alanlarını belirlediği bir ekonomik determinizmi savunuyor görülebilir.[24] Skeptik bir opsiyon da yine olasıdır: Marx kimi zaman teknolojik determinizmi, kimi zaman ekonomik determinizmi savunur ve diğer durumlarda da, "nihayetinde gereklilik olarak kendisini ispat ve beyan eden ekonomi hareketi... rastlantıların bitimsiz konukluğu"[25] olan Engels'in klasik formüllemesine katılır; ancak o zaman, belki de bu "nihayetinde" hiçbir zaman gelmez ve ki bu durumda mevcut iddia, ekonominin ziyadesiyle önemli olduğu ve fakat başka bir şeyi belirleyecek olan herhangi bir belirli durumdan asla emin olamayacağındır.[26]

---

[22] MECW 6, 167.

[23] Örneğin, Balibar in Louis Althusser and Etienne Balibar, *Reading Capital*, London: New Left Books, 1970, s. 304, cf. Barry Hindess and Paul Q. Hirst, *Pre-Capitalist Modes of Production*, London: Routledge, 1975, s. 12, 68.

[24] Örneğin, William Shaw, *Marx's Theory of History*, Hutchinson: London, 1978.

[25] Engels to J. Bloch, 21–22 Sept. 1890, Marx and Engels, *Werke*, Berlin: Dietz Verlag, 1956–62, Vol. 37, s. 463.

[26] Bkz. örneğin, Barry Hindess and Paul Hirst, *Mode of Production and Social Formation*, London: Routledge, 1976; Anthony Cutler, Paul Hirst, Barry Hindess and Athar Hussein, *Marx's Capital and Capitalism Today*, London: Routledge, 1977, Vol. 1. Bu ve kimi diğer yorumlara ilişkin kapsamlı bir tartışma için bkz. Mark Cowling and John Manners, 'Pre-History: The Debate before Cohen' in Paul Wetherly (ed.), *Marx's Theory of History: The Contemporary Debate*, Aldershot: Avebury, 1992, s. 9–29.

Bu skeptik konumlanımın bir benzeri de Marx ve Engels'in döneminden bu yana batılı toplumların kültürüne girmiştir. Hiçbiri Marksist olarak tanımlanamayacak tarihçiler ve sosyal yorumcular on dokuzuncu yüzyıldaki konumlarına kıyasla, ekonominin siyasetçileri ve devlet büyüklerini belirleme, etkileme ya da sınırlamadaki rolüne çok daha fazla vurgu yapmaktadırlar. Benzer şekilde, tarihçiler düşüncelerin toplumsal gelişmedeki rolünden söz etmekte ve fakat bunların etkilerinin de yine ekonomi tarafından sınırlandığının altını çizmektedirler. Bir yorumlama sorunu da Marx'ın üretim ilişkilerinin üretim güçlerini prangaya vurduğu ve bunun da devrime yol açacağı yönündeki düşüncesini kuşatmış durumdadır. Marx gerçekten de kapitalizm altında verimlilikteki artışın bir noktada durmak zorunda olduğunu mu kast ediyor? *Tekelci Sermaye*'de bu konumlanımı ele alan Baran ve Sweezy, ABD otomobil endüstrisinin İkinci Dünya Savaşı ile 1960'lar arasında gerçek gelişmeler kaydedemediğini ancak arabalara abartılı kuyruklar eklemek ve daha sonrasında bunları tekrar çıkarmak türünden kozmetik değişiklikler yaptıklarını örnek gösterir.[27] Gelgelelim, son yıllarda üretim güçleri dikkate değer ölçüde artmıştır. En ciddi gelişme, ihtimalen bilgisayarların gücünde ve hayatın her alanında kullanılabilirliğinde görülen artış olmuştur. İnternetteki ilerlemeyle birlikte, bilgiye erişim tarzımız bütünüyle değişmektedir. Korkunç bir enformasyonu parmağımızın ucunda tutmaya gittikçe daha da alışmaktayız. İnsan genomunun haritası çıkarılmış durumdadır ve dahası tıp alanında son derece önemli gelişmelerin eşiğinde görünmekteyiz. Batılı ülkelerdeki tüketiciler, en az elli televizyon kanalı ile bini aşkın radyo istasyonu arasında seçim imkânı sunan yeni aygıtlar yelpazesine hapsedilmiş durumdadır. Hepimiz birbirimizle cep telefonuyla iletişim kurmaya çoktan alıştık bile. Örnekleri daha da çoğaltmaya gerek duymaksızın, kapitalizmin

[27] Paul Baran and Paul Sweezy, *Monopoly Capital: An Essay on the American Economic and Social Order*, New York: Monthly Review Press, 1989.

üretim güçlerini genişletme yetisinin hariçten tüketilemeyeceği çok açıktır. Kapitalizmin üretim güçlerinin boynundaki pranga işlevi gördüğünü öne sürme hevesinde olan yorumcular bu güçlerin pek çoğunun insani ihtiyaçları karşılamayı başaramamasına ya da, askeri harcamalardaki savurganlığa bel bağlamak zorundadırlar ki bunların ikisi de hem içler açısı durumdadır hem de kapitalizmin şu ya da bu şekilde bir pranga olduğunu asla göstermemektedir.

Marx, tarihi bir 'çağlar' zinciri olarak görür: ilkel komünizm, kölelik, feodalizm, kapitalizm ve gelecekteki komünizm. Bunlara ilişkin muhtemel en iyi yorum, her biri farklı birçok üretim tarzını içeren ve fakat tek bir belirli tarz tarafından domine edilen bir sosyal oluşumlar silsilesi olacaktır. Buradan hareketle, Ekim Devrimi dönemi Rusya'sı, batıdaki fabrikaların kopyaları olarak kurulan büyük fabrikaları, köylülerin özgürleşmesine rağmen temelde feodal kalan yoğun bir tarımcılığı, bir başkası tarafından istihdam edilmediği ya da düzenli işçi çalıştırmadığı hâlde yaşamını piyasada mal satarak kazanan pek çok ufak tefek ticaret eşyası üreticisini ve son olarak daha doğu bölgelerinde ilkel komünizme benzer koşullarda yaşayan göçebe sığırtmaçları birarada barındıran sağlam bir kapitalist sektöre sahipti. Tarihin ileri yönelik hareketinin, bu unsuru kabul etse bile, bir prangaya dönüşen egemen üretim tarzı tarafından kolaylıkla güçlendirilip güçlendirilmeyeceği son derece tartışmalıdır. Konuyla ilgili diğer değerlendirmeler ancak daha verimli bir alternatifin ortaya çıktığı ve sosyal sınıflar arasındaki iktidar mücadelesinin belirli üretim tarzlarına dayandığı ölçüde söz konusu olabilir.

Ne ironiktir ki, üretim güçlerinin gelişememesi neticesinde ortaya çıkan devrimlerin en iyi örnekleri ihtimalen Doğu Avrupa ve Sovyet Rusya'daki 1989 devrimleridir. Bu devrimlerin mevcut sosyalizm karşısındaki en önemli etmeni ekonomideki, bilhassa da gelişmiş kapitalist ülkelere kıyasla tüketim

mallarının üretimindeki durgunluk olmuştur. Sovyet tüketiciler, olmadık şekilde karşılarına çıkacak herhangi bir şeyi satın almaya hazır halde sırtlarında fileyle dolaşmayı âdet edinmişlerdi. 1966'dan 1982'deki ölümüne değin Sovyetler Birliği Komünist Parti Genel Sekreterliği görevini yürütmüş olan Leonid Brejnev, Rusya'da yapılanlar ayağına olmadığından, batı malı ayakkabılar giymesiyle tanınırdı. Gorbaçov'un ilk yıllarındaki meşhur bir televizyon programında, bir Rus gazeteci, Japon firması Sony'nin fabrikasında bir kalfabaşına "Defolu malları ne yapıyorsunuz?" diye sorduğunda, "Defolu malları mı?" yanıtını almıştır; "Hangi defolu malları?" Buna karşın, Sovyetler Birliği'nde, bir televizyon satın alındığı ilk yıl içinde, tüketici yenisini almazdan önce en az beş kere tamire ihtiyaç duyuyordu. 1980'lerin ortalarında, Sovyet tüketiciler bu tezatlığın iyice farkına varırken, Ekran elektronik fabrikası, mallarının % 70'i standartların altında kaldığı sonucundan hareketle, kalite kontrole daha fazla dikkat etmeye başlıyordu.[28] Sovyet sisteminin asla batıdaki tüketim mallarıyla bir olmayacağı yönündeki yaygın kanı kuşkusuz söz konusu memnuniyetsizliği pekiştiren ana etmenlerden biriydi.

Marx'ın sınıf kavramı üretim tarzıyla doğrudan ilişkilidir: kişinin sınıfsal konumu temel olarak üretim araçlarının mülkiyeti ve kontrolü (ya da mülkiyetsizliği ve kontrolsüzlüğü) tarafından belirlenir. Kapitalizme gittikçe bu üretim tarzının oluşturduğu iki sınıf tarafından hükmedilir: 'Çağımız, burjuvazi çağı, gelgelelim, bu ayırt edici özelliğe sahiptir: sınıf rekabetlerini basitleştirmiştir. Toplum, bir bütün olarak, gittikçe artan biçimde iki düşman kampa, doğrudan birbirine karşı duran iki büyük sınıfa bölünmektedir: Burjuvazi ve Proletarya.'[29] Kapitalistler üretim araçlarına ve bunların denetimine sahiptirler; işçiler ise, sadece

[28] Bkz: http://en.wikipedia.org/wiki/Consumer_goods_in_the_Soviet_Union

[29] *Manifesto of the Communist Party*, MECW 6, 485.

günlük tüketimleri için gerekli kişisel mülkiyete sahiptirler ve fakat üretim araçlarında mülkiyetleri yoktur. Yaşamak için emek güçlerini kapitalistlere satmak zorunda bırakılırlar.

Ne var ki, Marx, bilhassa Fransa'daki 1848 Devrimi ve hemen akabindeki III. Louis Napoleon Bonapart'ın yükselişine ilişkin değerlendirmesinde, kapitalist toplumlarda kapitalistler ve işçiler dışında, başka bir dizi grup ve fraksiyonun da var olabileceğini fark eder.[30] Yani, piyasaya mal ve hizmet üretmek için gerekli üretim araçlarına sahip olan küçük burjuvalar vardır; bunlar diğer insanları düzenli olarak istihdam etmezken, elbet kapitalistler için çalışmak zorunda da değildirler. Bunların çoğunun kaderinde ileride işçi olmak vardır; ancak birkaçı da kapitalistlere dönüşecektir. Politik olarak, küçük burjuvalar konumlarını güvencesiz hissettiklerinde ya da bağımsız üretme yetilerini yitirmeye başladıklarında işçilerin safında yer alacaklardır; ne var ki, bunlar asla güvenilir müttefikler değillerdir, zira refah düzeyleri arttığında kapitalistlerle saf tutacaklardır. Yanı sıra, bir de başlıca yaşam tarzları ve kıt kanaat geçiniyor olmaları dolayısıyla henüz kapitalistler için çalışanlar olarak kabul edilmeyen diğer sınıfların fertlerinin yerini almış lümpen proletarya vardır. Bunlar, altıncı başlıkta detaylıca inceleneceği üzere, sokakta işlenen geleneksel suçların ana kaynaklarından biri olarak görülürler. Kapitalistler ekonomi anlamında, üretken sermaye, finans sermaye ve ticari sermayeyi içeren fraksiyonlara ayrılırlar. Her ne kadar bunlar işçilere karşı aynı safta yer alacaklarsa da, çıkarları belli ölçüde çatışabilmektedir. Sözgelimi, finans kapitalistlerinin dolaysız çıkarları faiz oranlarının yüksek olmasını gerektirirken, üretken kapitalistler bunların düşük olmasına ihtiyaç duymaktadır.

[30] *The Class Struggles in France*, MECW 10; The Eighteenth Brumaire of Louis Napoleon Bonapart, MECW 11.

Kırsalda ise, bu halihazırda gördüklerimize benzer bir dizi bölüm elbette kendi güçlükleriyle birlikte mevcuttur. En tepede, rantla geçinen toprak sahipleri yer alır; bunlar toprakları taşra kapitalistleri olan ve mülksüz tarım işçisi istihdam eden kapitalist kiracı çiftçilere kiralarlar. Kırsal daha az gelişmiş ise, toprak sahipleri toprakları köylü üst sınıfa kiralar ve bunlar da tarımda çalışmak üzere mülksüz işçiler istihdam eder; bunlar arasında, kırsal küçük burjuvaziye tekabül eden köylü orta sınıf ve kendi toprağının bir kısmını ekmenin yanında kimi zaman köylü üst sınıf için de çalışan köylü alt sınıf yer alır. Köylü alt sınıf temel olarak kırsaldaki işçiler ve tarım işçileriyle ortak çıkarlara sahiptirler ancak bunun farkında olmayabilirler. Kırsaldaki ilişkiler birçok arazi kirası örüntüsü içinde daha da karmaşıklaşır. Örneğin, bir küçük köylü kendi tarlasına sahip olmakla birlikte aynı zamanda ipotek ya da kredi ödemeleriyle felce uğratılıyor olabilir; bir toprak sahibi aynı zamanda bir kiracı çiftçi olarak da çalışabilir; dahası, bu kırsal gruplarının herhangi biri ek iş olarak madende ya da fabrikada da çalışabilir.

Modern kapitalist toplumlardaki sınıf analizinin sorunları daha sonraki dönemin yorumcuları açısından büyük bir sıkıntı kaynağı olagelmektedir. Bernstein,[31] küçük burjuvazinin öngörüldüğü şekilde ortadan kalkmadığına işaret ederek, ortadan kaldırılmalarının pek de mümkün görünmediğini düşünmek için geçerli nedenler öne sürmüştür. Bazı üretim tarzları, özellikle uzman bostancılık ve daha büyük üretimi ilgilendiren üretim nişleri gibi bileşenler, küçük ölçekli olarak yürütülmeyi gerektirir., Hizmet endüstrileri genelde, sözgelimi berberlik, restoran işletmeciliği, ev ve oto onarımı gibi görece küçük işletmelere olanak sağlar. Teknoloji her zaman büyük ölçekli üretime yönelmez: bilgisayar uygulamaları ya da internetteki uzmanlık alanlarının

[31] Bernstein, *The Preconditions of Socialism.*

gelişmesinden bu yana matbu yayınlarda görülen yaygınlaşmayı düşünün. Geleneksel küçük burjuvazinin direncinin yanında, yeni orta sınıfın, yani yaşamak için çalışmak zorunda olan ve fakat uzmanlıkları ya da teknik bilgileri sayesinde geleneksel işçi sınıfına kıyasla yaşam standartları kayda değer ölçüde daha iyi ve daha istikrarlı olan insanların yükselişi de söz konusudur. Öğretmenler, akademisyenler, sosyal hizmet çalışanları, teknisyenler, muhasebeciler, avukatlar, gazeteciler, halkla ilişkiler uzmanları, uzman bilgisayarcılar, tasarımcılar, serbest müşavirler, fizyoterapistler, meslek hastalıkları uzmanları bu sınıf mensuplarına örnek sayılabilirler. Bunlar tipik olarak üniversite düzeyinde eğitim alırlar, kimi diğer alanlarda uzmanlıkları olabilir ya da olmayabilirken, verimli bir işletme ya da refah devleti tarafından kolay vazgeçilir kişiler değillerdir. Dolayısıyla, işçi sınıfı ile kapitalistler arasında bir yerde öbeklenen geniş, karmaşık bir sosyal grubun süreğenliğini beklemek için her türden neden mevcuttur.[32]

Marx kapitalistlerin çıkarlarıyla işçilerin çıkarlarının çatıştığını görür. Kapitalistlerin işçileri gerekenden fazla çalıştırarak artı değer elde eder ve bunu onlara geçinmeleri için yetecek ücreti ödemede kullanır. Bu, şu gündelik gözlemi beraberinde getirir: işçiler ücretlerin artmasını, patronlar ise ücretlerin düşmesini ister. Bu sendikal mücadelenin arkasında, beri yandan, işçi sınıfının kapitalist sistemi sona erdirmedeki rolü yatar: 'Bu nedenle, burjuvazi tam da kendi mezar kazıcılarını üretmektedir. Burjuvazinin çöküşü ve proletaryanın zaferi aynı ölçüde kaçınılmazdır.'[33]

Yirminci yüzyıl kuşkusuz sermaye ile emek arasındaki en büyük mücadelelere sahne olmuştur. 1917'de, Rusya'da ger-

[32] Yeni Orta Sınıf tartışması için bkz. N. Poulantzas, *Classes in Contemporary Capitalism*, London: New Left Books, 1975; E. O. Wright, *Class, Crisis and the State*, London: New Left Books, 1975 and *Classes*, London: Verso, 1985; Guglielmo Carchedi, *On the Economic Identification of Social Classes*, London: Routledge and Kegan Paul, 1977.

[33] MECW 6, 496.

çekleştirilen Ekim Devrimi de, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'da gerçekleşen devrim girişimleri, Britanya'daki 1926 Genel Grevi, İspanya İç Savaşı ve Fransa'daki 1968 Mayıs olayları gibi bu şekilde okunabilir. Daha genel olarak, kapitalist ülkelerdeki hayatın görünümlerinden biri daima ücret ve yaşam koşulları temelli direnişler biçiminde sermaye ile emek arasında geçen mücadele olagelmiştir. Ayrıca, çoğu Avrupa ülkesindeki başat direngen siyasi ayrılma, İngiltere'de Muhafazakâr Parti ile İşçi Partisi arasında, Almanya'da Hıristiyan Demokratlar ile Sosyal Demokratlar arasında, İtalya'da Hıristiyan Demokratlar ve bunların halefleri ile Komünistler ve Sosyalistler arasında vd. görüldüğü üzere, genel hatlarıyla daima sermaye ve emek temelli olagelmiştir. Marx ve Engels, gelecek yüzyılın en süreğen fay hattı tespitlerinde haklı çıkmışlardır; din, ırk ya da doğa ile ilgili meseleler ise ancak tali hatlardır.

Diğer yandan, Avrupa'daki sınıf mücadelesinin, bunlar arasındaki en gelişmiş kapitalist toplumların ve keza, misliyle ABD ve Japonya'dakinin de tipik olarak görece hoşgörülü olduğu ve genellikle kimi uzlaşma biçimleriyle sonlandığı söylenmelidir. Gerçek anlamıyla sert mücadeleler, birbiriyle savaşan toplumların işçilerinin diğer ülkelerin işçilerini katletmek için ulusal hükümetin ardına dizildiği iki dünya savaşında da görüldüğü üzere, açık bir biçimde daha çok milliyetçilik temelinde olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana görülen gerek Bask ayrılma yanlılarınınki ya da Kuzey İrlanda cumhuriyetçilerinki gerekse de eski Yugoslavya'daki Sırplar, Hırvatlar ve Müslümanlar arasındaki daha sert mücadeleler de yine belli milliyetçilik ya da etnisite biçimleri temelinde olmuştur. Pek çok Marksist genellikle milliyetçiliğin sınıf mücadelesi üzerindeki etkisini kırmak amacıyla milliyetçilik üzerine kapsamlı yazılar kaleme almıştır.[34]

[34] V. I. Lenin, *The Right of Nations to Self Determination* (1914), in *Collected Works*,

Kuşkusuz, bazı milli mücadeleleri sınıf mücadelesi olarak yeniden yorumlamak mümkündür; ancak bunların hiçbirine genel bir milliyetçilik değerlendirmesi gözüyle bakılamaz.

Sınıf mücadelesinin ileri bir seviyeye ulaşamamış olmasının yanında, 1970'lerden bu yana birçok başka toplumsal kesim ve mesele de gelişmiştir. Bunlar Marksizmin söz konusu meseleye yararlı bir açıklama getiremediği iddiasında olagelirler. Milliyetçi mücadeleler yavaş yavaş ırksal bölümlere dönüşürken, ırk eksenli bazı mücadelelerin sınıf mücadelesine dayanan mücadeleler denli sert ve şiddetli olduğu da tartışmalıdır. İkinci dalga feministler ataerkinin kapitalizmden daha içkin ve eski bir ayrımcılık kaynağı olduğunu ve yine Marx ve Engels'in toplumsal cinsiyet değerlendirmelerinin yetersiz kaldığını öne sürmektedirler. Zaman zaman bununla bağlantılı olarak, cinsellik, sözgelimi, gey ve lezbiyen hakları/özgürlüğü eksenli mücadeleler de olagelmektedir. Ayrıca, zaman zaman bazı Marksizm uyarlamalarına eklemlenen çeşitli yeşil politik oluşumlar da ortaya çıkmıştır. Gelgelelim, dolambaçsız bir Marksizm okuması, kapitalizmin doğaya hükmetme isteğini büyük ölçüde destekler; ancak bunu tek bir sınıfın değil, bütün insanlığın yararına kullanmayı amaçlar.

Marx'ın devlet analizi de sınıf mücadelesindeki bu bakış açısıyla eşleşir. Kapitalizmde, yöneten sınıf, burjuvazidir ve 'Modern devletin yürütme organı tüm burjuvazinin ortak işlerini düzene koyan bir komiteden başka bir şey değildir.'[35] *Komünist Manifesto*'da geçen bu gözüpek ifade, birçok tartışmayı beraberinde getirir. Bu ifade, burjuvazinin alışıldık olarak doğrudan

---

Moscow: Progress Publishers, 1972, Vol. 20, s. 393–454; Joseph V. Stalin, *Marxism and the National Question*, 1913. Bkz: http://www.marxists. org/reference/archive/stalin/works/1913/03.htm; Otto Bauer, *The Question of Nationalities and Social Democracy*, Minnesota, MN: University of Minnesota Press, 2000; H. B. Davis, *Toward A Marxist Theory of Nationalism*, New York: Monthly Review Press, 1978.

[35] MECW 6, 486.

yönetmediğini, daha çok, bir şekilde devlet personelinin, sözgelimi on dokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinde kimi aristokratları, kitlesel demokrasinin gelişmesinin ardından ise, kimi zaman sosyal demokrat partileri kullanarak, kendi çıkarları doğrultusunda yönetmesini sağladığını yalın bir biçimde anlatır. *Manifesto*'da, Marx ve Engels, çoğu Avrupa devletinin demokrasi olmadığını varsaymışlar, ancak sonradan gelişmiş kapitalist ülkelerde liberal demokrasi norm haline gelmiştir. Bu gözle görülür bazı temel meseleler doğurur. Marx temelde, yöneten sınıf olan burjuvazinin ortadan kaldırılması için bir çeşitli silahlı devrimin gerekliliğini savunuyordu. Proletarya, bunun ardından, devleti ele geçirecek ve komünizmin inşasını başlatacak olan dönüşümü başlatacaktır ve nihayetinde bu da 'herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre' şiarıyla çalışan bir toplumu getirecekti. 1917'de, Rusya'da gerçekleştirilen Ekim Devrimi'nde de, her ne kadar devrim Marksistlerin genel beklentilerinin tersine yayılmayı başaramamışsa da, yaklaşık olarak buna benzer bir şey yaşanmıştır. Bu devrim yolu bugün artık ölü kabul edilebilir. Üçüncü dünya ülkeleri halkları, 1970'lere değin, devrime giden bu Sovyet yolunu tartışmasız benimsemişlerdir; gelgelelim, 1989'da Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından bugün, öldürme, müdahale, nihai olarak... ekonomik durgunluk ve kapitalizme geri dönüş ile son bulacak bir sosyalist yapılanma için kahramanca bir gayretkeşlikle yüzleşme fikri, dünya ölçeğinde pek de cazip görülmemektedir.

Bu bizi Marx'ta yer yer ipuçları bulunan kimi diğer sosyalizm rotalarıyla başbaşa bırakmaktadır. Şayet proletarya ve daha da yoksul olan köylüler ve küçük burjuvazinin diğer bireyleri gibi gruplar sayısal bir çoğunluk oluştursa, bu durum, proletaryanın seçimle yöneten sınıf konumuna gelmesini mümkün kılacakmış gibi görünmektedir. Liberal demokrasinin yükselişi, refah devletinin gelişmesi ve devletin ekonomideki rolünün artmasıyla aynı

döneme denk gelmiştir. Klasik Marksizmin devlet tanımlaması bunun baskılayıcı özelliklerine vurgu yapar; ne var ki, her ne kadar ceza yargılaması sistemi temelde bunların bir parçasıysa da, bunlar devletin işçilerin gerçekten değerli olduğu özellikleri barındırdığı bir arkaplana karşı olarak yorumlanmak zorundadır. Sosyalist partiler Batı Avrupa demokrasilerinin pek çoğunda dönem dönem seçimden zaferle çıkmayı başarmıştır; ne var ki, bu henüz komünizmin kurulmasını sağlamamıştır. Daha sık görülen ise, sınırlı bir kamulaştırma (ki 1960'lardan bu yana Batı Avrupa'da bu yönde ciddi bir teşebbüs yoktur) ve refah devleti idaresindeki gelişme olagelmiştir. Bazı sosyalist partiler gerçekten demokrat olagelmiş ve seçimi kazandıklarında iktidarı sağ partilere devretmişlerdir. Zamanla, sosyalist partiler kapitalistlerin mallarına el koyma vaatlerinden vazgeçmeye başlamış, bunların yerini, Alman Sosyal Demokrat Parti'nin 1959 Bad Godesberg Programı'nda ve 1995'te, İngiliz İşçi Partisi'nin parti tüzüğünün devletçilikle ilgili 4. Madde'sini değiştirmesinde görüldüğü üzere, sosyal adaleti güçlendirme sözleri almıştır. Sosyalist partilere kemik bir seçmen tabanı oluşturmak yerine, işçi sınıfı seçmenleri sınıf ve partizanlığı ayrı tutmuşlardır. Bir başka deyişle, İngiltere'de, 1977 Mayıs'ında olduğu gibi, sosyalist partilere de oy verebilmektedirler; 1979, 1983 ve 1987'deki Muhafazakâr Parti'nin zaferlerinde görüldüğü gibi, onları terk de edebilmektedirler. Batı Avrupa'daki komünist partiler, Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından çoğunlukla ya dağılmıştır ya da sosyal demokrat partilere dönüşmüştür.

Proletaryanın 'kaçınılmaz' zaferi, şu hâlde, yirmi birinci yüzyılın perspekfinden bakıldığında ziyadesiyle zayıf görünmektedir. Marx'ın kendisinin de savunduğu bu kaçınılmazlık savındaki kuşkusuz en ümitvar argümanları ihtimalen *Kapital*'deki ekonomi analizlerine dayanıyordu. Burada, bu teorinin tam bir açıklaması ve eleştirisini yapmak şüphesiz ki mümkün değildir;

ancak, Marx'ın kaçınılmazlık savındaki başat ekonomik boyutların da kusurlu olduğunun ve hâlihazırda kaderine terkedilmiş bir toplumdan çok, eşitsiz ve istikrarsız bir toplum portresi sunduğunun altını çizmek gerekmektedir. Marx klasik iktisatçıların, bilhassa da Smith ve Ricardo'nun kapitalist ekonomilerin başlıca özelliklerine emek değer teorisi bağlamında açıklama getirmeye çalışan yaklaşımını savunur ve izler. Bu yaklaşımın tutarlı eleştiri hatlarından biri şudur: Marx'ın *Kapital, Cilt 1*'deki değer analizi *Cilt 3*'teki ücret analiziyle denkleşmez. Bu transformasyon sorununa ilişkin tartışma devam edegelir. Marx'a dönük en makul savunmalardan biri, Sraffa'nın kitabından çıkarılır ancak bu da, Marx'ın başlıca savlarından biri olan sistemin akıbetinin belli olduğu yönündeki savını çürüten sonuçlara yol açar.[36]

Bu tartışmayı bir kenara bırakırsak, kaçınılmaz sona ilişkin *Kapital*'deki başlıca savlar genellikle eksik-tüketim sorunu, oransızlık sorunu ve düşen kâr oranı olarak görülür.[37] Eksik-tüketimdeki temel düşünce, işçilerin ücretlerinin kapitalistlerin ürettiği malları satın almaya yetmemesidir. Bu düşünce, Rosa Luxemburg tarafından öne sürülen ve kapitalistlerin sürekli piyasayı büyütmeye, dolayısıyla, emperyalizme ve nihayetinde tüm gezegen sömürgeleştirildiğinde nihai sonlarına sevkedildiği yönündeki savı doğurmuştur.[38] Bir diğer sav ise, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından batıda bu sorunun daimi bir savaş ekonomisi ile çözül-

[36] Eugen von Böhm-Bawerk, *Karl Marx and the Close of His System*, trans. Alice M. Macdonald, London: T. F. Unwin, 1898; Ian Steedman, *Marx after Sraffa*, London: New Left Books, 1977; Geoff Hodgson, *Capital, Value and Exploitation*, Oxford: Blackwell, 1982; Alan Freeman, 'Marx after Marx after Sraffa', 2002 bkz: http://ideas.repec.org/p/pra/mprapa/2619.html; Andrew Kliman, *Reclaiming Marx's 'Capital': A Refutation of the Myth of Inconsistency*, Lanham, MD: Lexington Books, 2007.

[37] Bkz. Martijn Konings, 'Simon Clarke's Theory of Crisis: A Critique', *Studies in Marxism*, Vol. 11, 2007, s. 5–20; Ernest Mandel, 'Marx's Theory of Crises' bkz: http://www.isg-fi.org.uk/spip.php?article140

[38] Rosa Luxemburg, *The Accumulation of Capital*, London: Routledge and Kegan Paul, 1951.

düğü yönündedir.[39] Gelgelelim, söz konusu sorun şüphesiz ki sunidir: kapitalistler yatırıma, kendi kabarık tüketimlerine para harcayarak ve dahi en olmadı, işçilerin tüketimini canlandırarak eksik-tüketim sorununu artadan kaldırabilirlerdi. Oransızlık hakkındaki savlar Marx'ın *Kapital Cilt 2*'de değindiği kapitalist ekonominin yeniden üretimi analizine dayanır. Fransız fizyokratların tekniklerini izleyen Marx, üretim araçlarının üretiminden meydana gelen ücretler ve üretim fazlasının, kapitalistlerin tüketim araçlarının üretimini de içeren sabit sermayesine (ücretleri ödemeye harcanmayan sermayeye) eşit olması gerektiğini öne sürer. Marx'a göre, şayet kişi sabitlenmiş bir sermayeye bakar (örneğin makine vd.) ve bunun ne kadarının bir sonraki yıldan çok bu bir yıl içinde kolaylıkla tükenebileceğini düşündüğünde, sistem içinde oluşturulmuş döngüler arasında bir pürüz ve dolayısıyla hazır bir kriz potansiyeli söz konusudur. Ne var ki, Marx kapitalizmi nihayetinde istikrarsız bir sistem olarak betimliyor. Dahası, modern kapitalist ekonomilerde kredi geçerliliği ve devlet müdahalesi yoluyla belli derecede bir esneklik de oluşturulmaktır.

Marx'ın kendi değerlendirmesinde bile, kapitalist ekonomideki sorunlar bir süre sonra kendilerini arıtmaktadır. Satılamayan mallar üretildiğinde, genel bir kriz patlak verir. Bu, malların devalüasyonu ile arındırılır ve böylelikle mallar ucuza elden çıkarılır ya da en kötü senaryoda bile satılamayan malların fiziksel olarak yok edilmesi sağlanır. Bu bir kez olduğunda, durum yeniden mal üretimi için elverişli hâle gelir. Mesele, bu türden bir ekonomik krizin, işten çıkarılan işçilerin sosyalist bir alternatifin daha iyi olduğuna ikna olması sayesinde politik bir krizi tetikleyebilmesidir.

Tartışılması gereken bir üçüncü sorun da, düşen kâr oranıdır. Marx, kapitalizm geliştikçe her işçinin gittikçe bir makine küt-

[39] Chris Harman, *Explaining the Crisis – A Marxist Re-Appraisal*, London: Bookmarks, 1999; Michael Kidron, *Western Capitalism Since the War*, Harmondsworth: Penguin Books, 1970.

lesiyle eşleştiğini öne sürer. Bu, makinenin değerinin işçilerin ücretlerini geçmesi anlamına gelir; ancak emek değer teorisine göre, biricik değer kaynağı emektir. Bu nedenle, kâr oranı zaman içinde düşmek durumundadır. Her işçinin tipik olarak gittikçe artan bir makine bolluğuyla ilişkili olduğu düşünüldüğünde, bu durum makul gelebilse de, asıl mesele makinenin göreli *değeridir*. Yaklaşık son elli yılda bilgisayarların oynadığı rol bu noktayı son derece çarpıcı bir biçimde göstermektedir. 1960'lara geri dönecek olursak, bilgisayarlar o denli pahalıydı ki bunların günün 24 saati çalıştırılması gerekli gibi görülüyordu. Bu gelişmeyi açıklamada en sık alıntılanan ifade, bir tümleşik devre üzerindeki transistör sayısının her 18 ayda bir iki katına çıkacağını ve bunun, birim maliyeti başına, bilgisayarların işlem gücünde büyük bir artış yaratacağını belirten Moore Yasası'dır.[40] Megabayt başına sabit disk alanı maliyeti 1956'da 10,000 ABD doları iken, 2000'de 1 sente düşmüştür ve o tarihten bu yana da hâlâ düşmeye devam etmektedir.[41] Bilgisayar işlem gücü maliyetindeki bu hızlı düşüş, aynı zamanda üretimde kullanılan pek çok makinenin maliyetini de beraberinde düşürmüş, verimliliğini ise artırmıştır. Dolayısıyla, makinenin kâr oranında bir düşüşe yol açacak biçimde gittikçe artan rolüne ilişkin ortak fikir sadece mantıksal bir çatlak barındırmakla kalmamış, bunun yanında yaklaşık son elli yıl içinde gerçek dünyada da çarpıcı bir biçimde işlemeyi başaramamıştır.

Marx'ın teorisindeki bu bakış açısı, Marx'ın ideoloji ve diyalektik açıklamalarına da kısaca değinmeyi gerektirmektedir. Marx'a özgün olan ideoloji teorisinin bir biçimi de *Alman İdeolojisi*'nde bulunur ve sınıfsal konumları dolayısıyla proletarya dışındaki sınıfların ideolojik temsilcilerinin tersyüz edilmiş ve bozulmuş bir

[40] Bu konuda yararlı bir çıkış noktası için Vikipedi makalesine bkz.: http://en.wikipedia.org/wiki/Moore%27s_Law

[41] Bkz: http://www.littletechshoppe.com/ns1625/winchest.html

sosyal teoriler kümesi ürettiğini savunur.[42] Buna alternatif olarak, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkıya Önsöz*'de, Marx "iktisadi üretim koşullarının maddi altüst oluşu ile —ki, bu, bilimsel bakımdan kesin olarak saptanabilir—, hukuki, siyasal, dini, artistik ya da felsefi biçimleri, kısaca, insanların bu çatışmanın bilincine vardıkları ve onu sonuna kadar götürdükleri ideolojik şekilleri"[43] arasındaki farklılıklardan ve toplumsal devrimden söz eder.

Bu ikinci formül, tüm ideoloji biçimlerine kuşkuyla yaklaşılması gerektiğini savunur, ancak proleter gerçek ile burjuva yanılsama arasında herhangi bir keskin ayrım yapar görünmez.[44] İdeolojinin teorileri Marksizmle ilişkileri noktasında kriminoloji teorilerinde görece küçük bir role sahiptir; dolayısıyla, bu noktada tartışmayı derinleştirmek gereksiz olacaktır.

Diyalektiğe bakma biçimlerinden biri de, Marx'ın uyum ve süreklilikten çok, çatışma ve mücadeleyi vurguladığını ifade etmektir. Bu kuşkusuz doğrudur; ne var ki, temel bir teorik kesinliği yoktur. Alternatif olarak, Marx, Hegel'in diyalektik yönteminin bir uyarlamasını benimsemiş biri olarak da okunabilir. Kimi teorisyenler bunu Marx'ın düşüncelerinin başat bir özelliği olarak görür. Ben, Marx'ın *Kapital*'de, 'diyalektik bir payandaya'[45] dayandığını öne süren Dühring'e verdiği yanıtta, Engels ile hemfikir olma eğilimi taşıyorum:

> Şu hâlde, süreci yadsımanın yadsınması olarak betimlerken, Marx'ın amacı, sürecin tarihsel gerekliliğini kanıtlamak değildir. Bilakis, aslında sürecin kısmen nasıl gerçekleştiğini, kısmen de gelecekte mutlak anlamda nasıl gerçekleşeceğini tarihsel olarak kanıtladıktan sonra, bunu aynı zamanda belirli bir yasaya göre gelişen bir süreç olarak da tanımlar. Hepsi bu.[46]

[42] MECW 5, 35.

[43] MECW 29, 263.

[44] Teorinin bu uyarlamasının titiz bir değerlendirmesi için bkz. Joe McCarney, *The Real World of Ideology*, Brighton: Harvester, 1980.

[45] Engels, *Anti-Dühring*, MECW 25, 120.

[46] MECW 25, 124.

Marx'ın savının geçerliliğinin diyalektik bir yasaya dayanmadığını kanıtlayarak, Engels aynı zamanda diyalektiğin gereksiz olduğunu da gösterir. Bu meselede çok daha önemli bir argümanın var olduğunun farkındayım;[47] ancak mevcut amaçlar düşünüldüğünde, bu parantezler yeterlidir.

Marksizmin Temel Kavramlarına İlişkin İlk Vargı

Yukarıdaki teoriler fazlasıyla geniş kapsamlı, yorumlama ve yeniden yorumlamaya son derece açık olduğundan, daimi bir çekiciliği sürdüregelmektedir. Ne var ki, görüleceği üzere, benim bunlara yaklaşımım, üretim araçlarının ve tümelde ekonominin toplumun diğer unsurlarını belirlediği yönündeki temel düşüncenin, her ne kadar bu, toplumun bütün unsurlarını açıklayacak olan bir formülden çok, bir temel kural olarak anlaşılması gerekiyorsa da, genel bir dünya görüşü olarak makul görünüyor olduğu yönündedir. Marx'ın engelleri yıkan ve dünyayı fetheden dinamik ve devrimci bir üretim tarzı olarak getirdiği kapitalizm değerlendirmesi baştan sona makul kalmaya devam etmektedir. İşçiler ile kapitalistler arasındaki keskin sınıf düşmanlığı düşüncesi Marx'ın bunu yazdığı döneme kıyasla bugün artık daha az geçerlidir ve ırk, ulusalcılık ve toplumsal cinsiyet gibi diğer ayrımlar Marx'ın farkına vardığından daha büyük öneme sahiptir. Gelgelelim, Marx'ın insani ihtiyaçlardan çok, artı değerin gerçekleşmesine dayanan bir üretim tarzı olarak sunduğu kapitalizm tablosu dikkate değer bir anlam ifade etmeyi sürdürmektedir.[48] Sosyalizm, kârdan çok insani ihtiyaçları imleyen ve herkesin ihtiyacının eşit

[47] Bkz. Mark Cowling, *The Dialectic in the Later Works of Marx and its Relation to Hegel*, University of Manchester, PhD, 1975.

[48] Kuşkusuz, gazeteciler, akademisyenler ve genel kamuoyunun Marx'a karşı yoğun ilgisi söz konusudur. Kapsamlı toplu eserlerinin basılmış olmasına karşın, hâlâ yayınlanmış pek çok metni vardır. Bu temalar için bkz. Marcello Musto, 'The Rediscovery of Karl Marx', *International Review of Social History*, Vol. 52, 2007, s. 477–98, bilhassa s. 496.

biçimde karşılandığı bir dünyada yaratıcı ve tatmin edici faaliyetlerin yanyana koyan bir ideal olarak değerli kalmaya devam etmektedir. Bu genel sonuçlar bu kitap girişimini değerli kılmak için yeterlidir. Ne var ki, ben Manuel Castells'in enformasyonalizm açıklamasının, Marx'ın üretim tarzının belirleyici rolüne ilişkin temel görüşüne en az günümüzün mevcut diğer teorileri denli iyi bir toplumsal teori önerecek bir biçimde güncelleme getirebileceğini düşünüyor ve bu görüşe kısaca değinmek istiyorum.

Enformasyonalizm: İnternet Çağında Tarihsel Materyalizm

Castells, Franco İspanya'sından siyasi nedenlerle sürgün edilmesinin ardından geçen kısa süre içinde kent meselelerinde uzman bir öğretim görevlisi olarak Paris'te üne kavuşmuştur. Ardından Kaliforniya'daki University of Berkeley'de profesör olmuş ve yakın geçmişte de University of Catalonia'ya geçmiştir. Teorik yörüngesi ve 25 kitabının zirve noktası hiç şüphesiz ki üçlemesidir: *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*.[49]

Enformasyonalizm

Castells şüphesiz ki Marksist bir çerçeveyle başlamıştır ancak, günümüzde ortaya koyduğu analizin Marksist bir analiz olup olmadığı tartışma konusudur. Kendisi bunun Marksist bir analiz olduğunu iddia etmez ve analizinden özellikle Marksist sonuçlar çıkarmaya çalışmaz. Gelgelelim, yaklaşımının ana

[49] Manuel Castells, *The Rise of the Network Society*, Vol. 1 Oxford: Blackwell, 1996; *The Power of Identity*, Vol. 2 (second edition), Oxford: Blackwell, 2004; *End of Millennium*, Vol. 3 (second edition), Oxford: Blackwell, 2000. [*Türkçe Çevirisi: Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür* üçlemesi şu kitaplardan oluşur: Manuel Castells, *Ağ Toplumunun Yükselişi, 1. Cilt*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., (ikinci basım) 2005; *Kimliğin Gücü, 2. Cilt*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2006; *Binyılın Sonu, 3. Cilt*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2007]

mantığı üretim tarzında toplumda genel bir değişimi yayacak bir değişimle ilişkilidir ki bu da bariz bir biçimde meselelere Marksist bir bakış açısından yaklaşmak anlamına gelir. Temel düşüncesi, yirminci yüzyılın yaklaşık son otuz yılında kapitalist üretim tarzının işleyiş biçiminde temel bir değişimin yaşandığı yönündedir. Castells, bu yeni sosyal yapıyı enformasyonalizm olarak tanımlar.[50] Endüstriyel gelişme tarzında, ana verimlilik kaynağı yeni enerji kaynakları bulmak ya da mevcut kaynakları farklı alanlarda kullanmaktır. Enformasyonel gelişme tarzında ise, ana verimlilik kaynağı bilgi üretme, işleme ve iletişimdir. Enformasyon işleme, enformasyon işleme teknolojilerini geliştirmeye odaklanır. Asıl amaç, bilgi üretimidir.[51]

Enformasyonel kapitalizmin iki belirleyici özelliği vardır: küreseldir ve büyük ölçüde bir sermaye akımları ağı ekseninde kurulur. Sermaye küresel ölçekte gerçek zamanda bir birim olarak işler.[52] "Finansal sermaye... kendi işlerliği için... enformasyon teknolojisi tarafından oluşturulan ve güçlendirilen bilgi ve enformasyona ihtiyaç duyar. Bu, kapitalist üretim tarzı ile enformasyonel gelişme tarzı arasındaki artikülasyonun somut anlamıdır."[53]

Bu yeni toplum şekli ağlara dayanır. "Ağlar yeni organizasyonların olduğu ve yapılacağı ana malzemedir."[54] Ağ tabanlı girişim; "araçlar sistemi, özerk amaçların sistemlerindeki segmentlerin kesişimi tarafından oluşturulan özgün girişim şeklidir."[55] "Ağ girişimi, materyali enformasyonel/küresel ekonomi kültürüne dönüştürür: bilgiyi işleyerek sinyalleri mallara dönüştürür."[56]

[50] Castells, *The Rise of the Network Society*, s. 14.
[51] A.g.e., s. 17.
[52] A.g.e., s. 471.
[53] A.g.e., s. 472.
[54] A.g.e., s. 168.
[55] A.g.e., s. 171.
[56] A.g.e., s. 172.

"Benim hipotezim şu: küreselleşme süreci ilerlerken, örgütsel biçimler çokuluslu girişimlerden uluslararası ağlara evrilir."[57] Enformasyon işleme, yeni üretim tarzı yapısının esasıdır:

> Bilgisayar yazılımı, video üretimi, mikroelektronik dizayn, tarıma dayalı biyoteknoloji vb. ve dahi diğer pek çok eleştirel süreç, gelişmiş ekonomilerin özelliği olarak enformasyonel içeriği ürünün materyal desteğiyle ayrılmaz bir biçimde birleştirir ve 'mallar' ile 'hizmetler' arasındaki sınırları ayırt edilmesi imkânsız hale getirir.[58]

Peki, bu yeni yapıda kimler kapitalisttir? Üretim araçlarının hukuksal sahipleri değil. Bu küresel kapitalist sistemin tepesindeki aktörlerin bazıları, Japon şirketlerde olduğu gibi, gerçekte yöneticilerdir. Diğerleri, deniz aşırı Çin iş ağlarında olduğu gibi, geleneksel burjuvazi kategorisinde tanımlanabilirler. ABD'de, geleneksel bankacılar, sonradan görme spekülatörler, kendi kendini geliştiren dahi girişimciler, küresel ölçekte zengin iş adamları ve çokuluslu yöneticilerin bir karışımı mevcuttur. Rusya'da, vahşi genç kapitalistlerle rekabet halindeki Komünist nomenklaturların hayatta kalmayı başaranlarını görüyoruz. "Tüm dünyada, çeşitli kriminal işlerden aklanan kara para bu tüm birikimlerin anasına, yani, küresel finansal ağa doğru akar."[59] Küresel bir kapitalist sınıf yoktur; var olan, bütünleşik bir küresel sermaye ağıdır. "Kapitalizm hâlâ hüküm sürerken, kapitalistler rasgele enkarne olmakta ve kapitalist sınıflar, bilgisayar ekranlarının küresel parıltısındaki noktaları ve gelecek tahmini değerlerini yayarak arzusunu ifşa eden büyük kasırganın bir uzantısı olarak geliştikleri dünyanın belirli bölgeleriyle sınırlandırılmaktadır."[60]

Castells bu yeni ekonomiyi örgütlü emeğe düşman olarak görür ve değişen koşullara işçi sınıfının verdiği yanıta ilişkin olarak

[57] A.g.e., s. 192.
[58] A.g.e., s. 205.
[59] A.g.e., s. 473.
[60] A.g.e., s. 474.

görece kısaca şöyle der: "Ağ toplumun koşulları altında, sermaye küresel olarak eşgüdümlenir, emek ise, bireyselleştirilir. Farklı kapitalistler ile muhtelif işçi sınıfları arasındaki mücadele, açık sermaye akışı mantığı ile insani deneyimlerin kültürel değerleri arasındaki daha temel bir karşıtlıkta içerilir."[61]

Enformasyon işlemenin bu yeni gelişen kapitalist üretim tarzında oynadığı merkezi rol paranın olağanüstü hızlı bir bir biçimde dünyada dolaşmasını, aynı zamanda teknoloji ve üretimin eyaletler arasında taşınmasını ve belirli bir mesafede koordine edilebilmesini mümkün kılar. Bu gelişen şey, küresel bir ekonomiden asla daha azı değildir: "*Küresel ekonomi... gezegensel bir düzlemde gerçek zamanda bir birim olarak işleyebilme kapasitesine sahip bir ekonomidir* [vurgu, Castells'e ait]."[62] Büyük piyasa ekonomilerinde sınır ötesi finansal akış paylaşımının 1980-1992 arasında yaklaşık 10'luk bir faktörde artması, bu gelişmenin bir gösterimidir.[63]

Castells, ekonominin hâlâ tam anlamıyla küresel olmadığını belirtir:

> Piyasalar, stratejik endüstriler ve büyük firmalar açısından bile, hâlâ tam anlamıyla bütünleşik olmanın oldukça uzağındadır; (finans merkezlerinin ülke dışına taşınması ve bilgisayar işlemlerinin hakimiyetinin bu türden düzenlemeleri gittikçe kuşatıyor olmasına karşın) sermaye akışları nakit para ve bankacılık düzenlemeleri tarafından sınırlandırılmaktadır; emek devingenliği göç denetimleri ve insanların yabancı düşmanlığıyla baltalanmaktadır.[64]

Piyasaya yayılma tam anlamıyla çift taraflı değildir. Amerikan ekonomisi ve daha küçük ölçekte de Avrupa ekonomileri görece açıktır ancak Çin, Japon, Kore, Tayvan, Hindistan ve Rus ekonomileri son derece sıkı korunmaktadır.[65]

---

[61] A.g.e., s. 476.
[62] A.g.e., s. 92.
[63] A.g.e., s. 93.
[64] A.g.e., s. 97.
[65] A.g.e., s. 99.

> Küresel ekonomin çekirdeğini, açık ki, ABD, Japon ve Batı Avrupa arasındaki gittikçe artan sıkı bir karşılıklı bağımlılık ağı oluşturmaktadır... 1990'da, G-7 ülkeleri dünyadaki ileri teknoloji üretiminin yüzde 90.5'ini oluşturuyor ve küresel bilgisayar programlama gücünün yüzde 80.4'ünü elinde bulunduruyordu.[66]

Castells'in analizini ciddi kabul edebilmek için, onun 'ağ' terimini kullanımını incelemek kaçınılmazdır. Finansal anlaşmaların bir parçası ya da küresel ölçekte dağınık imalat ve dizaynın hızla işlenmiş değiş-tokuşu ya da farklı girişimlerdeki aynı düzeyde bireyler arasındaki enformasyon ve fikirlerin yanal değiş-tokuşu geçerli olduğunda, bu bir anlam ifade eder. Ayrıca, her ne kadar Çin ve Hindistan'ın yükselişiyle bu durum kuşkusuz değişecekse de, küresel ekonominin merkezinin hâlihazırda ABD, Japonya ve Batı Avrupa olduğunu belirtmekte herhangi bir sakınca yoktur. Ne var ki, üçlü egemenliği bir 'ağ' olarak tanımlamak uygun olmaz gibi görünmektedir. Yine de, Castells, enformasyona dayalı bu yeni ekonomi modelinin gelişmiş toplumlar üzerinde ve Üçüncü Dünya Ülkeleri olarak tanımlanabilen şeyin üzerinde muazzam etkilere sahip olduğunu, Sovyetler Birliği'nin çöküşünde temel bir rol oynadığını ve sınıf yapısındaki somut değişimle, ataerkil ailenin zayıflamasıyla, siyaset ve medyanın rolüyle, toplumsal hareketlerin aldığı yeni biçim ve organize suçlara dönük yeni fırsatlarla bağlantılı olduğunu belirtirken, çok daha inandırıcıdır.

Castells'in analiz ettiği 1970'lerden bu yana yaşanan gelişmeler kimi diğer yazarların yapıtlarında da kendini gösterirken, sıklıkla Fordizmden post-Fordizme geçiş olarak ya da küreselleşmenin kaçınılmaz yükselişi olarak tanımlanagelmiştir. *Crime In Context* adlı kitabına daha sonra, mevcut Marksist suç analizleri eleştirisinin sonuna doğru değineceğimiz yazar Ian Taylor Fordizmden post-Fordizme geçişi, Castells'in altını çizdiği pek çok

[66] A.g.e., s. 107–8.

değişmeyi organize eden bir kavram olarak kullanır.[67] Diğer pek çok yazar ise, ciddi dış kaynak kullanımını, hızlı finansal akışı ve bir diğer kıtada alınan kararlarla bir kıtadaki binlerce insanı üzerinde elde edilen iktidar ve neoliberalizmin zaferiyle gitttikçe artan küresel eşitsizlik ile eşleşen gelişmiş ülkelerdeki artan eşitsizliği bünyesinde barındıran bir küreselleşme açıklaması yapmaktadır.[68]

Gelişmiş Ülkelerdeki Enformasyonalizmin Yükselişinin Etkileri

Toplumların eşit ölçüde enformasyonel olduğu düşünülen mesleki yapıları arasında oldukça ciddi farklılıklar söz konusudur. Her ne kadar bütün gelişmiş toplumlarda teori, "En açık bir biçimde enformasyonel mesleklerin (yöneticiler, uzmanlar ve teknisyenler) göreli yoğunluğunun artışı yönündeki yaygın eğilim"[69] olmasına karşın, Japon ve ABD toplumları, bu karşılaştırmanın zıt uçlarını temsil etmektedirler. Kabaca, iki enformasyonel model mevcuttur: 1970 sonrası fabrika istihdamında görülen hızlı düşüş ve sermaye yönetimi hizmetlerine yapılan vurguyla birlikte, İngiltere ve Kanada'nın temsil ettiği hizmet ekonomisi modeli; ve Japonya ve büyük ölçüde de, fabrika istihdam payını azaltan ve fakat görece yüksek bir seviyede tutmayı sürdüren Almanya'nın temsil ettiği endüstriyel üretim modeli. Bu ikinci modelde üretici hizmetleri finansal hizmetlerden çok daha önemlidir.[70]

---

[67] Taylor, *Crime in Context*.

[68] Örneğin, David Held and Anthony McGrew, (eds), *The Global Transformation Reader*, Cambridge: Polity, Cambridge, 2001, s. 4; Anthony McGrew, *The Transformation of Democracy*, Cambridge: Polity, 1997, s.8; Giddens, Jameson and Wallerstein, sıkça alıntılanan, John Beynon and David Dunkerley, (eds), *Globalisation: The Reader*, New York: Routledge, 2000, s. 4; Stephen Gill, 'Globalisation, Market Globalisation and Disciplinary Neo-Liberalism', *Millennium, Journal of International Studies*, Vol. 24, 1995, Pt. 3, s. 399–423, s. 406.

[69] Castells, *The Rise of the Network Society*, s. 217–8.

[70] A.g.e., s. 229.

Kuzeydeki vasıflı işçiler küresel ticaretten fazlasıyla yarar sağlamaktadırlar; çünkü daha yüksek bir ekonomik büyümenin sunduğu imkânlara sahiptirler ve uluslararası işbölümü bunların firmalarına göreli bir üstünlük tanımıştır. Kuzeydeki vasıfsız işçiler, düşük maliyetli alanlardaki üreticilerle rekabet ettiklerinden dikkate değer ölçüde sıkıntı çekmektedirler.[71] Braverman, otomasyon ve bilgisayarların işçileri ikinci derece robotlara dönüştürdüğünü öne sürer. Bu, emeğin toplumsal örgütlenmesi ile ilgili bir durumdur. Gelişmiş enformasyon teknolojisinin yayılımı ne kadar geniş ve derin olursa, her bir iş serisini programlama ve belirleme yeti ve isteğine sahip özerk, eğitimli işçiye de o kadar çok ihtiyaç duyulacaktır.[72] "Enformasyon teknolojilerinin yayılması ile bir bütün olarak ekonomideki istihdam düzeyinin evrimi arasında herhangi bir sistematik yapısal ilişki yoktur." Yüksek işsizlik oranı büyük ölçüde devlet politikalarından kaynaklanan Avrupai bir sorundur. Asya Pasifik'te toplam istihdam bir hayli artmaktadır.[73]

Yukarıdaki veriler küresel düzeyde doğru olsa da, bunlar belli ülkelerdeki belli insanlar üzerinde dramatik etkiler yaratabilmektedir. "Yalın imalat yöntemlerinin ortaya çıkışı; taşeronluk, dış kaynak kullanımı, danışmanlık, ekonomik küçülme, müşteri isteğine uyarlama ve kıyılama [off shoring] gibi yaygın ticari teamüllerle yakından ilişkilidir." Bunun hızlandırdığı esnek çalışmanın toplumsal maliyetleri daha da yüksek olabilir; ancak her şey hesaba katıldığında, gelişmiş aile ilişkileri ve cinsiyetler arasında çok daha özgürlükçü örüntüler de söz konusudur.[74] Enformasyonalizmin alt bölümleri artık bir azınlık biçimi olan ataerkil ailenin

[71] A.g.e., s. 237.
[72] A.g.e., s. 247.
[73] A.g.e., s. 257–61.
[74] A.g.e., s. 265.

zayıflamasını hızlandırmaktadır.[75] ABD'deki ekonomik yeniden yapılanmanın dolaysız sonucu, 1980'ler ve '90larda aile gelirinin düşmesi olmuştur. Ücretler ve yaşam koşulları, 1993'teki güçlü ekonomik iyileştirmeye rağmen '90lar boyunca gerilemeyi sürdürmüştür.[76] 1990'ların başlarında, nüfusun yüzde 1'lik en üst tabakası, toplam servetin yüzde 40'ını elinde bulundurarak 1970'lerin ortasındaki oranı ikiye katlamış ve kademeli vergilendirmenin getirdiği değişikliğin öncesindeki 1920lerin oranına ulaşmıştır.[77] Genel müdürlerin toplam geliri işçilerin toplan gelirinin 1973'te 44.8 katıyken, 1995'te bu oran tam 172.5 kata yükselmiştir. Amerikan hanelerinin yüzde 80'i milli gelirden aldıkları payın 1977 ile 1999 arasında yüzde 6 oranında azaldığını görmüştür.[78] Gini katsayısı 1964'te yüzde 0.4 iken, 1995'te yüzde 2.45'e yükselmiştir.[79] Yoksulluk artmıştır. Geliri yoksulluk sınırının altında olan kişi sayısı 1973'te yüzde 11.1 iken, 1997'de 13.3'e yükselmiştir. 1991 yılında, 14.6 milyon Amerikan vatandaşının geliri yoksulluk sınırının yüzde 50 altındadır. Temel olarak, enformasyonel ekonomi ve küreselleşme bu duruma sebebiyet vermiştir.[80] 1999 yılında, yeni ekonomi 19 milyon işçi ihtiva etmektedir; oysaki eski ekonomi 91 milyon işçi istihdam ediyordu. Eğitim ciddi bir vasıf olmaya başlamıştır. 1979'da, ortalama bir üniversite mezunu, ortalama bir lise mezunundan yüzde 38 fazla gelir elde ediyordu; 1999 ise, aradaki fark yüzde 71'di.[81] 1999'da, Amerikan işgücünün yalnızca yüzde 13.9'u sendikalıydı.[82]

---

[75] A.g.e., s. 196–281.

[76] A.g.e., s. 274.

[77] A.g.e., s. 275.

[78] Castells, *End of Millennium*, s. 130.

[79] A.g.e., s. 132.

[80] A.g.e., s. 134–5.

[81] A.g.e., s. 136.

[82] A.g.e., s. 137; Bureau of Labor Statistics'e göre, 2006 yılı oranı % 12'dir. Bkz. Center for Economic and Policy Research: http://www.cepr.net/index.php?option_com_

Enformasyonel ekonomiye geçiş refah devletleri üzerinde bastırıcı bir güce sahiptir. Şirketlerin serbestçe yer değiştirebilmesi, akabinde 'sosyal maliyet rekabet sarmalındaki düşmeyi' beraberinde getirmiştir. Geçmişte, bunun sınırları, işçilerin gelişmiş ekonomilerden ve daha az gelişmiş rakiplerinden korunması ile korumacılığın rolü arasındaki verimlilik ve kalite açığıydı. Bunların her ikisi de yitmiş ve Dünya Ticaret Örgütü tarafından öne itilmiştir.[83] Otomobil fabrikalarındaki Meksikalı işçilerin verimliliği Amerikan işçilerin verimliliğinin sadece yaklaşık 18 ay gerisine düşmüştür. Günümüzde Asya'da benzer eğilimler söz konusudur. Amerikan emek verimi hâlâ dünyada ilk sıradadır.[84] "Sermaye, mal ve hizmet çekirdek piyasası küresel ölçeğe gittikçe entegre olan bir ekonomide, emek verimi ve üretim kalitesindeki görece benzer düzeylerle birlikte, birbirinden oldukça farklı refah devletlerine yer var gibi görünmektedir." Daha iyi refah devletlerini muhafaza etmek için küresel bir toplum sözleşmesi gerekmektedir; ancak liberalleşmiş, ağ tabanlı, küresel bir ekonomide bu pek de mümkün görünmemekte ve refah devletleri en düşük ortak paydaya doğru küçülmektedir. Finlandiya bu duruma bir istisna oluşturmaktadır.[85] Refah devleti, küreselleşmiş bir ekonomide ayakta durabilmek için, sosyal yatırım ile ekonomik büyüme arasındaki geribildirim döngüsüyle birlikte, temiz bir çember içinde verimlilikteki büyümeye bağlanmaya ihtiyaç duymaktadır.[86]

Yeni ekonomi bilhassa siyah Amerikalılara yönelik olarak yeni toplumsal dışlama biçimleri oluşturmaktadır. Castells, en-

---

content&task_view&id_1019&Itemid_138

[83] Castells, *The Power of Identity*, s. 313.

[84] A.g.e., s. 314.

[85] A.g.e., s. 314.

[86] A.g.e., s. 315. Ayrıca bkz. Manuel Castells and Pekka Himanen, *The Information Society and the Welfare State : The Finnish Model*, Oxford: Oxford University Press, 2004.

formasyonel ekonomide, kendi deyimiyle, "kara delikler" olduğunu öne sürer: "Dördüncü dünya doğmuş ve bütün gezegen dahilinde çoklu toplumsal dışlama kara delikleri yaratmıştır... Bu, enformasyonel küresel kapitalizmin yükselişinden bağımsız değildir."[87] Castells, siyahların düşük vasıflı, düşük ücretli işlerde çalışmadıklarını, çünkü bu koşulları kabul etmeye daha az gönüllü olduklarını ve dolayısıyla daha zor olarak görüldüklerini öne sürer.[88] İyi bilindiği üzere, gettolarda gayrimeşruluk oranı bir hayli yüksektir ve bu durum evlilik için gerekli ekonomik refahın yoksunluğu ile pek âlâ ilişkilendirilebilir.[89] Bu lüzumsuz siyah erkeklerin pek çoğunun sonu cezaevi olmaktadır. 1996'da, ABD'deki her 100,000 vatandaştan 600'ü tutukluydu; ki bu, yaklaşık on yıl içinde iki katına çıkmış bir orandı.[90] Bunların yüzde 53'ü siyahtı. Yine, ölüm hücresinde tutuklu bulunanların da yüzde 40'ı siyahtı. Bu, büyük ölçüde suçların tekrarlanma sıklığına bağlı olarak uygulanan cezai ayrımcılıkla ilgili bir durumdur.[91] California'da, 1990'ların tutuklama sayısı, 626'ydı; bu, küresel bağlamda çok ciddi oranlara sahip olan Güney Afrika ve Rusya'daki tutuklama oranlarının dahi iki katıydı. Bu rakam beyazlarda 215, ancak siyahlarda 1,951'di. Tutuklamalardaki artışın önemli açıklamalarından biri, uyuşturucuyla mücadele olmuştur.[92] Kaliforniya eyaleti, 1990'larda eyalet bütçesinin yüzde 9'unu cezaevlerine, yüzde 9'unu eğitim sistemine ayırmıştır.[93]

---

[87] Castells, *End of Millennium*, s. 160.
[88] A.g.e., s. 143.
[89] A.g.e., s. 146.
[90] A.g.e., s. 148.
[91] A.g.e., s. 150.
[92] A.g.e., s. 151.
[93] A.g.e., s. 152.

Sovyetler Birliği'nin Çöküşü

Castells, Sovyet sistemini devletçilikle tanımlar; ancak Sovyet toplumunda 1970'lerin ortalarından itibaren başlayan krizin, devletçiliğin enformasyon toplumuna geçişi sağlamadaki yapısal kabiliyetsizliğinin bir ifadesi olduğunu öne sürer.[94] Devletçilik, endüstriyel toplumda oldukça iyi işlemiştir. 1950'lerden 1960'ların sonlarına kadar, Sovyetler Birliği genel olarak dünyadaki çoğu ülkeden daha hızlı büyümüştür. Sovyet milli gelirindeki yıllık büyüme 1950 ile 1960 arasında yüzde 7.2 olmuştur. 1965-1970 arasında, yüzde 4.1, 1970-1975 arasında yüzde 3.2 olmuş ve ardından duraklamaya yakın bir durum yerleşmiştir.[95] Bunun nedeni, Sovyetler Birliği'nin 1970'lerin dünyasını şekillendiren enformasyon teknolojilerindeki devrimi kaçırmış olmasıdır.[96] 1960'ların başlarında, bilgisayar tasarımında eşite yakın bir durumda olmasına karşın, 1990'lar itibariyle tasarım ve üretim verimlinde 20 yıllık bir fark söz konusu olmuştur.[97] SSCB'de daktilo sayısı azdı ve titizlikle izlenen aletlerdi; bir fotokopi makinesine erişim için iki imza, hatta Rusça olmayan metinlerin fotokopisi için üç imza almak gerekiyordu. Şehirlerarası telefon hatlarının kullanımında özel prosedürler geçerliydi. Bir kişisel bilgisayarın düşüncesi bile kesinlikle rahatsız ediciydi.[98]

Castells böyle bir cümle kurmuyor ancak Sovyetler Birliği'nin çöküşünün altında küreselleşmenin çok iyi bilinen birçok özelliği yattığını düşünmek için oldukça haklı nedenlere sahibiz. Sovyetler Birliği, kapitalist Batı'nın karşı ağırlığı ve alternatif bir gelişme biçimi ve destek kaynağı önerdiği Üçüncü Dünya Ülke-

[94] A.g.e., s. 8.
[95] A.g.e., s. 10.
[96] A.g.e., s. 26.
[97] A.g.e., s. 30.
[98] A.g.e., s. 36.

leri açısından da bir tür refah devleti işlevi görüyordu. Sovyetler Briliği'nin çöküşü bizi tek bir süper güç ile başbaşa bırakmıştır. Neoliberal küreselleşmeye karşı mücadele artık görece küçük ve zayıf çeşitli toplumsal hareketlere yaslanmaktadır. Hem gelişmiş ülkelerdeki hem de gelişmiş ülkeler ile diğer ülkeler arasındaki eşitsizlikte görülen hızlı artış, ki yaklaşık olarak 1980'ler ile günümüz arasındaki periyodun ayırt edici özelliği budur, şayet alternatif bir ideoloji ve kuvvet üssü olsaydı, kuşkusuz çok daha meydan okumaya açık bir konumda olurdu.

Sahra Altı Afrika'nın Marjinalleşmesi

Enformasyonel ekonomiden faydalanabilen bir üstyapı geliştirme politik kapasitesine sahip gelişmekte olan ülkeler oldukça hızlı gelişebilmektedir. Bunu başaramayanlar ise, zayıflamaya mahkumdur.[99] Afrika'daki liberalleşme politikaları yatırımcıları çekmemiş, rekabeti artırmamış, bunun yerine bölge piyasalarına dönük büyük tarımsal üretim sektörlerini ve dahi kimi örneklerde tarımı bitirmiştir. Devletin denetimini ele geçirme için verilen mücadele bir hayat memat meselesine dönüşmüştür. Kabile ağları ve etnik ağlar en güvenilir destek kaynaklarıdır. Devleti ele geçirme mücadelesi soykırım ve haydutluğa evrilen etnik bölünme ekseninde örgütlenmiştir. Bunun kökeninde ise, "Afrika'nın ekonomi politiğinin yeni küresel ekonomiyle bağlantısızlığı" yatmaktadır. Yeni küresel ekonominin Afrika halkları üzerinde pek de önemli bir rolü yoktur. Ana hammaddeler yararsız ve ucuz, piyasalar çok dar, yatırım çok riskli, işçiler yeterince vasıflı değildir; iletişim ve telekomonikasyon altyapısı açık bir biçimde yetersiz, siyaset ziyadesiyle öngörülemez ve devlet bürokrasileri verimsiz denecek denli yozlaşmıştır.[100] Afrika'nın ithalat ve ihracatta dün-

[99] Castells, *The Rise of the Network Society*, s. 105.
[100] A.g.e., s. 134–5.

ya ticaret yüzdesi, 1980-1995 yılları arasında kaba hesapla yarı yarıya düşmüştür; yabancı doğrudan yatırımlar diğer bölgelerde önemli bir gelişme içindeyken, Afrika'ya çekilememektedir.[101]

Afrika dünyanın açık ara en az bilgisayar kurulu bölgesidir ve bilgisayar kullanımı için gerekli asgari altyapıya dahi sahip değildir. 1991'de, her yüz kişiye düşen telefon hattı bütün gelişmekte olan ülkelerde 2.3, bütün sanayi ülkelerinde 37.2 iken, Afrika'da yalnızca 1'di.[102] Castells kalkınmacı devletin Asya kaplan ekonomilerinin yükselişindeki rolüne vurgu yapmaktadır. Afrika'da bunun tam tersi bir durum hakimdir. Colin Leys'in demesiyle; "bu kanılardan herhangi birine sahip çok az sayıda teorisyen [Marksistler, sömürge teorisyenleri] bütün ideolojik biçimlerin sömürge sonrası durumunun handiyse her zaman olduğu gibi, yozlaşmış, açgözlü, yetersiz ve istikrarsız olacağını düşünmüştür.[103]

Asya Kaplan Ekonomileri ve Japonya

Sahra Altı Afrika'nın kaderinin tersine, Castells savaş sonrası Japonya'da görülen hızlı büyümenin, Pasifik'in diğer dört büyük kaplan ekonomisinde –Singapur, Güney Kore, Tayvan, Hong Kong– devletin rolü ve Çin'deki süregiden hızlı büyümenin etkileyici bir analizini yapar. Castells, kalkınmacı devlet olarak tanımladığı şeyin bunda önemli rol sahibi olduğunu öne sürer ve kalan ekonomilerinin 1990'ların sonlarında kısmen de kalkınmacı devlet kalkanı altındaki toplumlardan tümüyle ağ tabanlı gelişmiş ekonomilere geçmek durumunda kalmalarına bağlı olarak bir kriz yaşadıklarına da değinir.[104]

---

[101] Castells, *End of Millennium*, s. 83–90.
[102] A.g.e., s. 92.
[103] A.g.e., s. 96.
[104] A.g.e., s. 212–330.

Castells ve Marksizm

Castells'in enformasyonel kapitalizm açıklaması hakkında, bunun güncellenmiş bir tarihsel materyalizmin temelini oluşturabileceğini betimleyecek ölçüde bilgi verilmiştir. Bu, üretim araçlarında, devamında kapitalist tarzın çalışmasını ciddi biçimde etkileyecek ölçüde önemli değişimlerle başlamaktadır. Dikkate değer bir çalışma açısından, yol boyunca bütün bağlantıların tatmin edici olup olmadığının analiz edilmesi gerekmektedir ve yukarıda sözü edildiği üzere, Castells hiç tartışmasız aşırı esnek bir ağ kavramı kullanmaktadır. Gelgelelim, son 40 yıl içinde kapitalizmin gelişmesindeki ana ve önemli özelliklerini küresel bir temelde açıklamayı da başarmaktadır. Tahmin edileceği üzere, birçok farklı sorun hâlâ geçerlidir. Castells'in değindiği değişiklikler İngiltere ve ABD'de, büyük ölçüde Reagan, Thatcher, Baba Bush ve Oğul Bush ve her ne kadar seyreltilmiş bir biçimde de olsa, Clinton ve Blair tarafından da diretilen neoliberal politikalarla ivme kazanmıştır. Bu kişiler salt suyun akarına giden politik figürlerden mi ibarettirler yoksa akışı büyük ölçüde bunlar mı hızlandırmaktadırlar? Devletler ve diğer aktörler enformasyonel kapitalizmin eşitlik karşıtı unsurlarını ne derece hafifletebilirler? Bunlar ekonomilerinin gelişmiş olanaklar ve ucuz işgücü sunan Çin, Hindistan ve diğer ülkelere dönük ihracat eğilimine ne ölçüde direnebilirler?

Enformasyonel kapitalizmin küreselleşen dünyasında, ne tür bir sosyalist siyaset izlenebilir? Eski Sovyetler Birliği'ndekine benzer bir ekonomi ve devlet sistemini uygulamayı hedefleyen bir politik strateji anlamında komünist siyaset, bilhassa albenisiz görünmektedir. Enformasyonel kapitalizme ayak uyduramayacak ve ihtimalen çökecek bir sistemi oluşturmak pahasına devrim ve elbet sonrasında müdahale ve tecritte çekilecek onca acı ve dökü-

lecek kan bir anlam ifade etmemektedir. Benzer şekilde, sosyal demokrasiye dayanan ve fakat değişim vurgusunu ulus devlet dahilinde yapan ve 1980'lerde kalan, işçi sınıfının savunduğu Alternatif Ekonomi Stratejisi gibi küresel ekonominin belli ölçüde dışında kalmayı amaçlayan stratejiler asla ümit verici gelmemektedir. Sözgelimi Çin ile ticaret yapmak ya da farmasötikal gibi bu türden bir yaklaşımın tehlikeye sokacağı teknolojik anlamda gelişmiş ürünlerin ihracatını yapmak açık bir biçimde yarar sağlamaktadır. Ayrıca, Castells'in imlediği üzere, yaşamlarını gelişmiş ülkelerde çalışarak kazanan insanlar gittikçe artan biçimde vasıflı ve vasıfsız işçi olarak bölünmektedirler. İşçi sınıfı içindeki bu bölünmeler, gelişmiş ülkelerdeki düşük ücret ya da refah yardımları ile Çin ve Hindistan gibi ülkelerdeki düşük vasıflı işçilerin ücret oranları arasındaki uçurumla kıyaslandığında, şüphesiz ki devede kulaktır. Bu nedenle, Wal-Mart'ın baş yöneticisinin saatlik ücreti ortalama 9.68 $ olan bir ABD Wal-Mart çalışanından 871 kat fazla kazanıyor olması şüphesiz ki bir skandaldır; ne var ki, aynı kişinin Wal-Mart'ın Çin ve Bangladeş'teki taşeron fabrikalarında saatlik 0.17 $'a çalışan bir terzi işçisinden 5.000 kat daha fazla kazanıyor olması skandalın da ötesindedir. Ne var ki, bu durum, herkesçe bilinen düşük ücretli ABD Wal-Mart çalışanları ile Çinli terzi işçileri arasında hâlâ bir uçurum bırakmaktadır; zira Wal-Mart'ta çalışan işçilere Çinli işçilerden 57 kat daha fazla ücret ödenmektedir.[105] Asgari ücretli Wal-Mart çalışanlarına odaklanıp, söz konusu Çinli işçilerin de bilhassa talihsiz olduklarını ve daha iyi bir işveren için çalıştıklarında iki katı ücret alacaklarını kabul ettiğimizde bile, arada hâlâ korkunç bir uçurum vardır.

Eğer küresel bir proletaryadan söz etmek gerekirse, bu kesinlikle oldukça bölünmüş bir proletaryadır. Dünya ölçeğindeki

[105] Figures Sarah Anderson, 'Wal-Mart Pay Gap' Institute for Policy Studies, Washington, DC,: http://www.ips-dc.org/projects/global_econ/Wal-mart_pay_gap.pdf , 2005.

herhangi bir Troçkist devrim de tıpkı Stalinist rakibi gibi, olası görünmemektedir. Diğer yandan, belli meselelerde bir nebze olsun ortak çıkarlar söz konusudur: çalışma saatleri, sağlık ve güvenliği de kapsayan makul çalışma koşulları, en azından asgari düzeyde refah devleti uygulamaları, şirket sorumluluk ve şeffaflığı, bağımsız bir sendikaya üyelik hakkı, belli derecede de olsa çevre koruması ve küresel ısınmayı önleme. Tüm dünya işçi sınıfının çıkarları ABD ve İngiltere'nin hâlihazırdaki Irak işgali gibi emperyalist maceralarla sağlanmaz. Gelişmiş ülkelerdeki oranlar çok daha mütevazıyken, Çin ve Hindistan'ın büyüme oranları çift haneli rakamlarda seyretmeyi sürdürürse, ücretler arasındaki uçurum zaman içinde azalacaktır. Bu arada, asgari standartları yakalama yönünde sendikal ve politik lobicilik faaliyetleri söz konusudur.[106] Yoksulluk Tarih Olsun kampanyasında olduğu gibi, sivil toplum örgütleri için de bir rol biçilmiştir.[107] Genellikle küreselleşme karşıtı protestocular olarak tanınan kişiler de sosyalist bir ajandayla bezeli reddiyelere sahiptirler. Şüphesiz ki, hiçbiri Marx'ın öngördüğü ve uğruna mücadele verdiği devrim kadar ilham verici değilse de, bunlar sosyalizmin henüz ölmediğinin kanıtıdırlar. Tarihin kırıntılarını takip eden sosyalist inisiyatifler için de bir faaliyet alanı vardır. Bu noktada, bir suç analizi sunan Marksist gelenekten gelme modern yazarları değerlendirirken, yeniden Castells'e dönmek durumundayız.

[106] Ocak, 2007'de, Davos'taki Dünya Ekonomi Forumu'nda tüzel sorumluluk talep eden sendika önderlerinin yürüttüğü lobi faaliyetleri yakın dönemden bir örnektir. Bkz: http://www.ituc-csi.org/spip.php?article604

[107] Bkz: Castells, *The Power of Identity*, s. 331.

2
Marksizm ve Suçun Tanımı

Onca suç tanımından hangisi Marksist bir analiz teşebbüsüne en uygun olanıdır? Diğerlerinin özel bir gerekiri yokken, Marksizmin açıklayabilmek *zorunda* olduğu belli suç biçimleri var mıdır? Bu bölüm, Paul Hirst'in suçun Marksist bir kategori olmadığı yönündeki savı ve bu savının onu Marx'ın suçu (belirtmeden) ele aldığı pasajları öylece ayırmaya sevk edişine ilişkin değerlendirmelerle başlıyor. Suçun kapitalist toplumların herhangi bir makul sosyal teorinin hakkında söz söyleyebilmesi gereken önemli unsurlarından biri olduğu düşünülmektedir. Ne var ki, suçu basitçe mevcut ceza yargılaması sistemiyle tanımlamak oldukça sığ kalacaktır. Diğer yandan, sembolik etkileşimciliği olduğu gibi kabul etmemek ve bunun neyin suç olup neyin olmadığı noktasında keyfekeder bir durum olarak yaftalamak için yeterli nedene sahibizdir. Bu, büyük ölçüde Sutherland'in

tarafını tutmakla birlikte Marksist bir kriminoloji teşebbüsünün kendisini burjuvazinin hukuksal kategorileri ya da bunun bariz uzantılarıyla sınırlaması gerektiği konusunda Slapper ve Tombs ile hemfikir olan kısa bir Tappan-Sutherland tartışması değerlendirmesini gerekir kılmaktadır. Bunun ardından, meseleyi suç yerine, yakın geçmişte Tombs ve diğerleri tarafından önerildiği gibi, sosyal zarar bağlamında ele alan bir tartışma ve Schwendinger'in suçu bir insan hakları ihlali olarak tanımlama teşebbüsüne ilişkin kısa bir değerlendirme geliyor. Bunu, Nils Christie'nin ceza hukukunun toplumun değerleri ve ilgisiyle daha iyi bir hâle getirilebileceği yönündeki görüşünün bir değerlendirmesi takip ediyor. Daha geleneksel bir suç anlayışının olduğu yönünde ve yine bunun dahilinde, suç türleri arasında, Marksizmin aralarından birine ihtimalen oldukça farklı bir açıklamayla katkı sunacağını savunulan beş kat geniş bir ayrım yapılması gerektiğine ilişkin tartışmalar da söz konusudur.

Paul Hirst'in Suç Değerlendirmesi

Bu bölüm çıkış noktası olarak Paul Hirst'in 1975'de *Critical Criminology*[1] başlıklı derleme için kaleme aldığı titiz bir kitap bölümünü alıyor. Detaycılığı dolayısıyla bu bölüm, suçu Marksist bir çerçevede kavramsallaştırmada yaşanan sorunların son derece açık bir değerlendirmesini sunar. O dönem, Hirst dogmatik bir Althusserciydi. Argümanı, radikal kriminoloji ya da radikal sapkınlık teorilerinin 'çalışmanın amacı ve Marksizmin kavramsal yapısıyla uyumlu' olmadığıdır.[2] Hirst, radikal sapkınlık teorisini suçlunun 'kurumun çıkarlarına hizmet eden ve değerlerini temsil eden etiketleme ve cezalandırma süreçlerinin kurbanı'

[1] Paul Q. Hirst, 'Marx and Engels on Law, Crime and Morality' in, I. Taylor, P. Walton and J. Young (eds), *Critical Criminology*, first edition, London: Routledge and Kegan Paul, 1975, s. 203–32.

[2] A.g.e., s. 203.

olmasına dair bir eleştiri teşebbüsü olarak görür ve bunun 'yasalar ve değerlerin doğasını düzenin özelliği olarak sorgulamak' amacı taşıdığını belirtir. Dolayısıyla, bu teori oldukça etkili bir ortodoks kriminoloji eleştirisidir.[3] Hirst'in yaptığı ilk iş, Marx'ın yapıtlarında Althusser'in *Marx İçin*'de[4] önerdiği çizgide bir bölmenin gerekliliğini savunmak olur. Bunun etkisi, genç Marx'ın yazmalarına dayanan kriminoloji eleştirisi teşebbüslerinin Hirst tarafından Marksist bulunmaması olur.

Bunun ardından, Hirst suçu Marksist terimlerle açıklama olasılıklarına göz atar. Lümpen proletarya, ya suçlu oldukları ya da ihtimalen suçlunun çevresinde toplandıkları içindir ki, açık bir olasılığı temsil etmektedir. Hirst, Marx ve Engels'ten lümpen proletaryanın işçi sınıfı hareketinin düşmanı olduğunu, proletaryaya karşı savaşmaya meyilli olduğunu imleyen pasajlar alıntılar.[5] Diğer bir olasılık ise, kuşatılmalar ve benzeri nedenlerle serserilere dönüşen halkın vereceği mücadele biçimleridir. Koşullara bağlı olarak, bu insanlar Ludizm biçimleriyle uğraşabilir ya da haydut olabilirler. İşçi sınıfı hareketinin amacı, bu ilkel mücadele biçimlerini sendikalar ve işçi sınıfının politik partisi tarafından yürütülen daha gelişmiş biçimlere dönüştürmek olmalıdır.[6] Doğrudan devletin kendisi, sosyalistlerin faaliyetlerini suç kapsamına sokma girişimleriyle suç işleyebilmektedir. Marx ve Engels'in durduğu nokta burasıyken belli koşullarda yasadışı mücadele yollarına başvurulabilinirken, asıl amaç, azami politik ve yasal özgürlükleri geliştirmek, korumak ve kullanmak olmalıdır.[7]

---

[3] A.g.e., s. 204.

[4] Louis Althusser, *For Marx* [Pour Marx], London: NLB, 1977. Bilhassa bkz. 'On the Young Marx'. (Türkçe çevirisi: *Marx İçin*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2002.)

[5] Hirst, 'Marx and Engels on Law, Crime and Morality', pp. 215–17.

[6] A.g.e., s. 217–19. Aşağıda bunun geçerli bir Marx yorumu olmakla birlikte, suç açıklaması olarak yararlı olmadığını öne sürüyorum. Bkz. Beşinci Başlık

[7] Hirst, 'Marx and Engels on Law, Crime and Morality', pp. 220–1.

Hirst daha sonra Marx'ın suçluların son derece üretken olduklarını ve bunların emeklerinin ileride pek çok ekonomik anlamda önemli faaliyete yol açabileceğini açıklamak için de benzer argümanların kullanıldığı göstererek, saygıdeğer insanların emeklerinin üretken olduğunu iddia eden burjuvazi yanlılarını eleştirdiği meşhur metnin analizine geçer.[8] Hirst üretici işçiliğin artı değer ürettiğini (dolayısıyla suçlular, monarşi, ruhbanlar sınıfının da dolaylı işçiler olduğunu) savunur ve ardından, bu ayrımı kullanarak kimi ek suç biçimlerinin analizine geçer. Kapitalizmde gasp ve hırsızlık, diğer sosyal grupların ekonomik faaliyetleri üzerindeki asalaklıktır; oysaki yöneten sınıfın üretimin örgütlenmesiyle doğrudan ilgilenmediği feodalizmde, hırsızlık ve yönetme faaliyetleri birbirine oldukça benzerdir. Kapitalizmde özel mülkiyet hırsızlık değildir. Hırsız, özel mülkiyeti bir varoluş durumu olarak kabul eder. Gelişmiş komünizmde hırsızlık zorlaşır; zira sistem 'herkese gereksinmesine göre' temin eder.[9]

Daha sonra Hirst yasadışı hizmetleri incelemeye geçerek, bunların geçinme için uygulandığında üretken olmadığını ve fakat bir kapitalistin bunlardan kazanç sağlaması için uygulandığında üretken olduğunu savunur. Yasadışı hizmetler oldukça geniş bir kategoridir ve yararlı olması gerekiyorsa ihtimalen bozulması gerekmektedir. Hirst ve *Marx's Capital and Capitalism Today*'deki diğer yazarların üretken emek ile üretken olmayan emek arasındaki ayrımın açık ve yararlı olmadığı yönündeki eleştirilerine de katılıyorum.[10] Hirst son olarak hukuk dışı kapitalizme değinirken bunu yasadışı kapitalist şirketler olarak ele alır, bunların emekçilerinin hukuksal işe uygun korunmayı paylaşmadığını öne sürer, aynı sorunun kanunlara karşı gelen kapitalistlerin kendilerine de

[8] Marx's Economic Manuscript, 1861–3, MECW 30, 389.

[9] Hirst, 'Marx and Engels on Law, Crime and Morality', pp. 221–7.

[10] Cutler, Hirst, Hindess and Hussein, *Marx's Capital and Capitalism Today*.

uygular ve bu tarihsel birleşmenin kusursuz bir şekilde anakronistik ve iyimser bir hâl aldığı bir yorumla bitirir:

Genel olarak, kriminal teşebbüsler kapitalist üretimin merkezi biçimlerinden, büyük ölçekli endüstriden ve büyük ticari ve finansal girişimlerden yoksundurlar. Kriminal teşebbüsler, modern endüstrinin üretici gücüyle kıyaslandığında ekonomik anlamda sonuncudurlar.[11]

Günümüzde Suç ve Kapitalizm

Hirst'in yorumu, bunları yazdığı dönemde doğru olmayabilir; ancak, günümüzde kesinlikle asılsızdır. Yasadışı uyuşturucu ticareti son iki yıldır dalgalanmakta ve ağır ağır düşmektedir. 2005 yılında Birleşmiş Milletler, küresel yasadışı uyuşturucu satışı perakende değeri toplamının yaklaşık 321.6 milyar ABD doları olduğunu öngörmüştür. Bu, ülkelerin yüzde 88'inin gayri safi yurtiçi hasılasından yüksektir.[12] Yakın geçmişteki bir diğer tahmin de, yasadışı uyuşturucu ticaretinin dünya ticaretinin yaklaşık yüzde 6'sını oluşturduğunu ortaya koymaktadır. ABD'nin son on yıl ya da aşkın zaman içindeki uyuşturucuyla mücadelesinin maliyeti 500 milyar doları bulmuştur.[13] Bir diğer önemli yasadışı aktivite de, insan ticaretidir. Bu aktivitenin ölçeğine ilişkin tahminler çeşitli olmakla birlikte, en makul yargı, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu İcra Direktörü Thoroya Ahmed Obaid'in,

---

[11] Hirst, 'Marx and Engels on Law, Crime and Morality', p. 228. Bu yorum, Hirst'in yazdığı dönemde kesin değildi. İki yıl öncesinde, Taylor Walton ve Young, Büyük Tren Soygunu gibi görece ufak hırsızlık suçlarının aksine, beyaz yaka suçlar ve şirket suçlarının büyük kısmına ilişkin yorumlar getiriyordu. Ian Taylor, Paul Walton and Jock Young, *The New Criminology*, London, Routledge and Kegan Paul, 1973, s. 35.

[12] United Nations Office on Drugs and Crime, 'United Nations World Drugs Report 2005, Executive Summary,' United Nations, http://www.unodc.org/pdf/WDR_2005/volume_1_ex_summary.pdf

[13] T. Burke, 'Warning: Drugs Cost the Earth', *New Statesman*, 30 June 2003.

insan ticaretindeki küresel ticari değerin yıllık 8-12 milyar $ olduğu yönündeki tahminidir.[14] Bu, bütün çikolata ürünlerindeki küresel ihracat ticareti ile eşittir.[15] Birleşik Krallık'ta, tütün ve içki kaçakçılığının hükümete maliyetinin yıllık yaklaşık 3 milyar $ olduğu tahmin edilmektedir.[16] İşletme yararına suçlara geçecek olursak, Hirst'in bu yazdıklarından kısa süre sonra, 1980 yılında ABD'de Tasarruf ve Kredi skandalları demir almıştır. Bunlar tarihteki en büyük hırsızlık olaylarıdır ve tamamen çözüme ulaştırıldığında Amerikan vergi mükelleflerine maliyeti yaklaşık 1.4 trilyon $ olacaktır. Bu tür yolsuzluklar G-7 ülkeleri dışında hiç meydana gelmemiştir; zira başka bir yerde çalınacak kadar para yoktur. Başkan Reagan öncülüğünde ticaretin serbestleştirilmesi, en ünlüsü Enron skandalı olmak üzere ABD iş hayatının doruklarına ulaşan bir dizi büyük skandalı da beraberinde getirmiştir.[17] Hiç değilse Başkan Bush'un (elbette ki Tony Blair de onun yardakçısıdır) Irak'taki 10,000'i aşkın kişinin ölümünden sorumlu bir savaş suçlusu olduğunu ve endüstriyel çıkarlar, bilhassa da petrol endüstrisindekilerin çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini gösteren bir argüman söz konusudur.[18] Suçun

[14] T. A. Obaid, 'Statement, Panel on International Migration and the Millennium Development Goals', http://www.unfpa.org/news/news.cfm?ID=685

[15] United Nations Office on Drugs and Crime, 'World Drugs Report 2005', http://www.unodc.org/pdf/WDR_2005/volume_1_web.pdf

[16] BBC News 13 February 2001, http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/1169049.stm;http://www.politics.co.uk/issuebriefs/economy/taxation/alcohol-duties/alcohol-duties-$366621.htm

[17] Şu makale iyi bir başlangıç noktası olabilir: Jeffrey Reiman, 'Paul's Justice Page',http://www.paulsjusticepage.com/reiman.htm. Metinde ifade edilen genel düşünce, şirket suçları ve küreselleşme literatüründe geniş ölçüde görülebilir. Şu kitap, neoliberal serbestleştirme ile suç arasındaki ilişkinin çok iyi bir özetini sunar: Robert Tillman and Michael Indergaard, *Pump and Dump: The Rancid Rules of the New Economy*, New Brunswick, NJ; London: Rutgers University Press, 2005.

[18] Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Halliburton ve Iraq sözleşmeleri arasındaki bağlantıya ilişkin kısa ancak etkili bir inceleme için bkz. Corpwatch, 'Corpwatch: Halliburton' : http://www.corpwatch.org/article.php?list_type&type_15 The figure of 10,000 relates to the immediate effects of the US invasion. How much the invaders are responsible for the further 100,000 to 1 million deaths is open to debate – see Jonathan Steele and Suzanne Goldberg, 'What Is the Real Death Toll in Iraq?', *Guardian*, 19 March 2008.

Amerikan ya da İngiliz ekonomisine ne derece 'marjinal' olduğunu anlamak için sağlam bir analiz ve çözümleme çalışması gerekmektedir; bu, büyük ve önemli bir marjdan daha hafife alınır bir nitelikte gibi de görünmemektedir. Castells'in imlediği üzere, kimi açılardan suç; belki de en dikkate değer hâliyle, artık tüm dünyada hızla aktarılabilen büyük meblağlardaki parada payı bulunan uyuşturucu ticaretinden gelen parada ve şüpheli durumlarda son derece hızlı bir biçimde özelleştirilmiş olan büyük Rus şirketlerinin müphem orijinlerinde küresel kapitalist ekonomiyle önemli ölçüde dolaşık olabilmektedir.[19]

Suç sadece ekonomik anlamda önemli değildir, aynı zamanda ciddi bir politik meseledir. İngiltere'deki önde gelen üç hükümet binasından biri olan İçişleri Bakanlığı'nın çalışmalarının ana bölümünü biçimlendirmektedir; yine, diğer ülkelerde de benzer bir konuma sahiptir. Kitle iletişim araçlarının başlıca konularından biridir: insanlar tipik bir haber yayınından bir noktada bir suç tartışması içermesini beklemektedirler. Benzer şekilde, suç televizyon dizilerinin de önemli bir kısmını oluşturur; ayrıca polisiye olaylar ve ceza yargılaması sistemi belgeseller için önemli bir temadır. Suç hakkındaki kimi kararların bir toplumun kendisini tanımlama biçiminin önemli bir göstergesi olduğunu kabul etmek için ille de Durkheimcı olmak gerekmez.[20] Bu nedenle, 1967'de kürtaj hakkının ve eşcinselliğin onayının yasallaşması geniş kitlelerce daha büyük toleranslara doğru bir geçiş olarak görülmektedir; tecavüz ve aile içi şiddetin cezalandırılmasını kolaylaştırmaya yönelik mevcut yasal değişiklikler kadını tam bir yurttaş olarak kabul etme yönündeki ilerlemelerin bir parçasıdır. Güney Afrika'da, aparteid yasasının yürürlükten kaldırılması ırklar arası ilişkilerdeki temel değişikliklerin son derece önemli bir

[19] Castells, *End of Millennium*.

[20] Emile Durkheim, *The Division of Labour in Society*, Basingstoke: Macmillan, 1984, s. 73.

parçasıyken, Katolik ülkelerde boşanma ve kürtajın yasallaşması da Katolik Kilisesi vd.n duruşundaki erozyonun bir parçasıdır. Bu nedenle, her ne kadar suç, Marx ve Engels açısından temel bir analiz kategorisi değilse de, Marksizmin, şayet değerli bir sosyal teori olmak durumundaysa, suç hakkında bize birşeyler anlatmak zorunda olduğunu söylemek için yeterli nedene sahibizdir.

Marksist teorilerin suç analizinde ne denli başarılı olduğunu göstermeye çalışan birinin, sanırım, Hirst'in Marksistlerin suça ilişkin söylemlerinin yer aldığı pasajları açıklamada benimsediği yaklaşımın belli yönlerini takip etmesi ve Marksistlerin ne söylediklerine bakması gerekmektedir. Gelgelelim, Hirst bu pasajları suç olarak neyi kastettiği hakkında en ufak bir açıklama yapmaya kalkışmaksızın salt kusur bulmak istercesine incelemektedir. Kendi demesiyle, suç, ortodoks Marksizmin temel bir kategorisi değildir; ne de Marx ve Engels'in yazmalarında temel bir konu olmuştur. Dolayısıyla, bunların suç üzerine herhangi bir sistemli ya da kapsamlı yazma ortaya koymamış olmamaları pek de şaşırtıcı değildir. Böylelikle, Hirst'in bölümü bize Marx ve Engels'te suç kavramının diğer kavramlarla nasıl iyi (ya da kötü) eşleştirildiğine dair herhangi bir karar verme şansı tanımamış olur.

Hukuk ve Ceza Yargılaması Sisteminden Yararlanarak Suçu Tanımlama

Olaylara yaklaşım yollarından biri de, suçun hukuk ve ceza yargılaması sistemi tarafından tanımlandığını kabul etmek ve bu tanımları esas almaktır. Göreceğimiz üzere, bu tanıma saygı duymak için kimi nedenler söz konusu olmasına karşın, bunu olduğu gibi kabul etmeyi reddetmek için de son derece güçlü nedenlere sahibizdir. *Oxford İngilizce Sözlüğü* genel hatlarıyla bu yaklaşımı benimser ve suçu şöyle tanımlar: 'Yasalarca yasaklandığı

ya da kamu huzuruna zarar verdiği için yasalarca cezayı gerektiren eylem.' Ne var ki sözlük daha sonra tanımı oldukça ilginç bir biçimde genişletir: 'Kötü ya da zararlı eylem; saldırı, günah; özellikle *de* tehlikeli bir kimseye ait.' Sözlük tanımının ilk yarımı, Tappan'ın meşhur açıklamasına karşılık gelir: 'Yalnızca mahkemeler tarafından böyle olduğuna hükmedilenler suçludurlar. Suç, meşru müdafaasız ya da bahanesiz işlenen ve cürüm ya da kabahat olarak devlet tarafından cezalandırılan kasıtlı bir ceza hukuku (yazılı hukuk ya da içtihat hukuku) ihlali eylemidir.'[21]

Tappan'ın tanımı, suç tanımının İngiltere'de İçişleri Bakanlığı'nın, başka yerlerde de bunun muadillerinin çıkarlarının hakim olduğu yaklaşımla birebir örtüşmektedir. Dolayısıyla, suç; bulma, yargılama ve cezalandırma sırasının izlendiği karakollarda belli suçlar için şikayette bulunan insanların sayısıyla ölçülebilmektedir. Buna karşın, İçişleri Bakanlığı'nın kendisi bile bunun oldukça sınırlı olduğunu belirtmekte ve kendine bağlı bir birim olan İngiliz Suç Anketi'nde, görüşmeci tarafından sorulduğunda insanların kurbanları olduklarını belirttikleri suçlar hakkında bir rapor hazırlamaktadır.[22] Gelgelelim, anketlerin, kısmen kurbanların başlarına gelen şeyleri suç olarak tanımlayamamalarına, kısmen de suçun failinin görüşme esnasında masada hemen yanıbaşında oturuyor olmasına bağlı olarak, aile içi şiddet ve cinsel şiddeti olduğundan çok daha az göstereceği hemen herkes tarafından bilinmektedir.[23] Anketler uyuşturucu ve fuhuşla bağlantılı, kurbansız saldırıları da yine olduğundan daha az gösterecektir.

---

[21] Paul W. Tappan, 'Who is the Criminal?', *American Sociological Review*, Vol. 12, 1947, s. 100.

[22] Ayrıntılar için bkz. İçişleri Bakanlığı, 'What is the British Crime Survey?' : http://www.homeoffice.gov.uk/rds/bcs1.html

[23] Bu sorunu çözmeye yönelik bir girişim için bkz. A. Myhill and J. Allen, 'Rape and Sexual Assault of Women: The Extent and Nature of the Problem. Findings from the British Crime Survey', London: Home Office, 2002.

İçişleri Bakanlığı bu tür sorunların varlığını kabul etmektedir. Diğerleri ise daha çetindir. İçişleri Bakanlığı şu konular hakkında asla doğrudan soru sormamaktadır: Pek çok insan emekli aylıklarından ya da *mortgage*'da yaşanan adaletsizliklerden zarar görmekte ve bunun kesinlikle kötü ya da zararlı bir eylem olduğunu ancak suç olmadığını düşünmektedir. Çevre kirliliğinin kurbanı olmak son derece kolay ve mümkündür; ancak kurban olduğunun farkında olmak böyle değildir. Çevre kirliliğine yol açmak, bir suçtan öte, yönetmelik ihlali pek âlâ olabilir. Tüketiciler sıklıkla yanlış reklam kurbanı olmaktadırlar. Çok sayıda Iraklı Tony Blair'in işlediği savaş suçlarının kurbanıdır; ancak, bu elbette ki İçişleri Bakanlığı'nın anketinde görülmeyecektir; zira İçişleri Bakanlığı bunu sormayacak, araştırması Irak'ı kapsamayacaktır.

Sembolik Etkileşimcilik

Resmi suç tanımlarını öylece kabul etme noktasında, açıkçası, çok sayıda sorunlar silsilesi söz konusudur. Bu sorunlara bağlı olarak, radikal kriminolojide oldukça popüler olan yaklaşım tarzlarından biri, sembolik etkileşimcilik ve etiketleme teorisidir. Etkileşimcilik 1960'larda öne çıkmaya başlamıştır. Kurucularının 'hippi dünyasında keyfi yerinde olanlar, Norman Mailer, uyuşturucu bağımlıları, caz müzisyenleri, taksi şoförleri, fahişeler, gece insanları, aylaklar ve üçkâğıtçılardan'[24] ve dahası böyle görülmekten hoşlananlardan oluşması belki de hiç de tesadüf değildir. Bir sembolik etkileşimcinin yapması gereken, görme ve anlama davranışlarını içeren katılımcı gözlem yoluyla belli sıradışı grupların yaşadığı dünyalardaki deneyimler ve anlamlara son derece yakından bağlı olmaktır. Amaç, ortak anlamlardan fahişe, uyuştu-

[24] Alvin Gouldner, quoted in David Downes and Paul Rock, *Understanding Deviance: A Guide to the Sociology of Crime and Rule Breaking*, third edition, Oxford: Oxford University Press, 1998, s.183.

rucu kullanıcısı ve sair grupları arasında oluşan özgün anlamlara geçmektir. Bilhassa George Herbert Mead'in fikirlerinin izinden giden bu yaklaşım, sıradışılardaki 'ben'in onların 'ben'i sayesinde nasıl geliştiğini görmeyi içerir; sıradışı olan, sıradışılığı ve bunun uygunluğunu yavaş yavaş kabul edebilir.[25] Sembolik etkileşimcilik salt etiketleme teorisi değildir; ancak, etiketleme teorisi bunun içinde önemli bir rol oynamaktadır.

Gelin, tartışmaya Howard Becker'ın klasikleşmiş yapıtı *Outsiders*[26] üzerinden devam edelim. Becker'ın çıkış noktası şudur: İnsanlar kuralları çiğneyerek dışlanana dönüşürler ve fakat '*sosyal gruplar, ihlâl edilmesi sapma yaratan kurallar koyarak* ve bu kuralları belli insanlara karşı uygulayıp bu insanları dışlanan olarak etiketleyerek *sapma yaratırlar*'.[27] Bu yargı, oldukça dikkate değer, içinden çıkılması güç bir sorunu çözer. Dahası, yukarıda sözü edilen resmi istatistiklere ilişkin kaygıları körükler: her suçlu tutuklanmaz, her tutuklanan tam olarak etiketlenmez; etiketleri yapıştırma süreci oldukça karmaşıktır. Örneğin, karakol sürecinde, sorgudaki polis evrak işlerinden bunalmış ve ufak ihlâlleri büyümsemek konusunda gönülsüz olabilir ya da, hüküm verme noktasında baskı altında kalabilir ve hatta belki de tam mesaisinin bitiminde ya da fazla mesai yapıyor olabilir. Benzer durumlar sulh hakimleri, yargıçlar ve tutuklular ve sair için de geçerlidir. Kurallara karşı gelmiş kişinin tavrı da yine değişkenlik gösterecektir. Kuralları kabul edebilir ve cezasına razı olabilir, uyuşturucu kaçakçısı olarak etiketlenmeyi kabul etmeye karar verebilir. Tersi durumda ise, sapkın, Spanner davasında sadomazoşistlerin verdiği savunmada olduğu gibi, hakkındaki

[25] Bkz. George H. Mead, *Mind, Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist*, Chicago, IL: Chicago University Press, 1967.

[26] Howard S. Becker, *Outsiders Studies in the Sociology of Deviance*, New York: Free Press, 1991.

[27] A.g.e., s. 9.

davayı insan hakları ihlali olarak görebilir. Kuralları çiğneyen kimse kendisinin hasta olduğunu öne sürebilir. Dolayısıyla, kuralları çiğneyen bir kimsenin ne derece bir dışlanan olduğu bir dizi koşula bağlı olarak değişkenlik gösterebilir.

Sembolik etkileşimciler her ne kadar Marksistlerden oldukça farklı bir dizi varsayımdan yola çıksalar da, teorilerinin belli noktalarının Marksizme aşılanabilmesi mümkündür. Bunlar kural koyma sürecini temel olarak hâlihazırda Marksist bir çerçeveye pek âlâ oturtulabilecekmiş gibi görünen bir iktidar meselesi olarak görürler. Ne var ki, her türden iktidarı, sözgelimi büyüklerin kendilerinden daha genç insanlar üzerindeki iktidarını onaylamaya da bir hayli isteklidirler ki bu, yaklaşımları açısından hiçbir şekilde yöntemli değildir. Lobicilik, gösteriler ve sair gibi Marksist bir yaklaşıma son derece uyan yollardan yasalar ve kuralların değiştirilebilme olasılığının olduğunu düşünürler. Yine Marksist bir yaklaşımla birlikte uygulanabilecek başka bir mim de koyarlar: Kanun ve nizamın kuvvetleri kendileri kanun koyma sürecine katkıda bulunabilir. Dolayısıyla, Tony Blair'in Vandalları, geçici cezalar için bankamatiklere yönlendirme önerisi bizatihi emniyet teşkilatı tarafından uygulanamaz olduğu gerekçesiyle veto edilmiştir. Ne var ki, Becker'ın kendisi de, 1930'larda Federal Narkotik Bürosu'nun kongre üyelerine lobicilik yaparak ve basına esrarlıyken ailesini baltayla öldüren Florida'da yaşayan bir adam hakkında hikâyeler sızdırarak esrarın yasaklanması için kampanya yürüttüğü sıradışı bir örnek olay verir.[28]

Bu tür bir yaklaşım radikal kriminologlar arasında oldukça popülerdir ve suçun basit bir etiketleme meselesi olduğu yönünde bir argümanı beraberinde getirir. Bu yaklaşım, sözgelimi

[28] A.g.e., bölüm. 7.

Muncie tarafından da benimsenir.[29] Bu argüman, suça yapıştırılan etiketlerin ne olduğunun keyfekeder bir mesele olduğunu öne sürer. Dolayısıyla, en ciddi bireysel suç olan cinayet bile meşru, şayet kişi bir düellodaysa kabul edilebilir, savaş döneminde bir ordu mensubuysa emredilebilir olarak sınıflandırılabilir. Bu yargıyı imleyen yazarlardan biri de Richard Quincey'dir. Şöyle devam eder Quincey: 'Suç, politik olarak örgütlenmiş bir toplumda yetkilendirilmiş temsilciler tarafından yaratılan bir insan davranışı tanımıdır.'[30] Daha sonra bunu biraz daha açar:

Ancak, bir kriminal kavrayışın en önemli sonucu, suç yaratımıdır. Suç kavramı olmadan, suç bir fenomen olarak var olamazdı. Bunu, ne denli büyük bir kaygı suç kavramını kuşatırsa, suç tanımlarının oluşturulma ve uygulanma olasılığının o denli büyük olması takip eder. Suç kavramı kendi varlığını ispatlamak için somutlaşmak durumundadır.[31] Bu nedenle, cinayet, yalın bir biçimde belli eylemleri cinayet olarak tanımlama meselesidir.[32] Bu durum, kurbansız suçlar açısından da tartışmasız iyi uygulanır. Şayet esrar çekmek suç olarak tanımlanmasaydı, bu konuda kaygılanacak herhangi bir durum söz konusu olmazdı. Ne var ki, salt politik olarak güçlü olan bunu cinayet olarak tanımladı diye Harold Shipman'ın eylemlerinin bir sorun olduğunu kabul etmek bir hayli güçtür.

Sembolik etkileşimcilik, bu nedenle, yüzeyseldir. Yalnızca esrar çekmek gibi kurbansız suçlara uygulanabilirdir. Radikal dekriminalizasyon stratejisi üzerine biraz düşünüldüğünde, sınırları

---

[29] John Muncie, 'The Construction and Deconstruction of Crime' in John Muncie and Eugene McLaughlin (eds), *The Problem of Crime*, London: Sage, 2001.

[30] Richard Quinney, *The Social Reality of Crime*, Boston, MA: Little, Brown and Co, 1970, p. 15.

[31] A.g.e., p. 302. A similar approach may be found in John Lea, *Crime and Modernity*, London: Sage, 2002, p. 24.

[32] Quinney, The Social Reality of Crime, p. 223.

kolayca fark edilir. Uyuşturucu ve seks işçiliğinin suç durumundan çıkarılmasına pek âlâ yararı olabilir. Bu aktivitelerin yol açtığı zararın aktivitelerin esası olan zararlardan öte, yasaklanmasına bağlı zarar olduğu yönünde de ciddi bir argüman söz konusudur. Sözgelimi, temiz, yasallaştırılmış eroinin uyuşukluk ve konstipasyona yol açabileceğine ilişkin uyarıcı bir etiketle satılması gerekecektir; ne var ki, eroin ile ilişkili diğer zararların eroinin kendi içeriğinden öte, aslında yasadışı olmasından kaynaklandığı görülmektedir.[33] Beri yandan, rızası olan erişkinler arasındaki eşcinsellik, 1967'ye kadar İngiltere'de suç kabul ediliyordu; oysa bugün açık eşcinsel bir kabine bakanımız var ve biz onun cinsel yönelimleriyle değil, siyasi fikirleriyle ilgileniyoruz.

Bu başarıdan hareketle, trafik yasalarına ilişkin Cairo yaklaşımına da değinmek durumundayız. Mısırlı akrabamın demesiyle, 'tek kural, hiçbir kuralın olmamasıdır!' Ticari düzenlemelere yönelik olarak, Reagan ve Thatcher'ı bile dadılık yapan devletin savunucuları gibi gösterecek dedenli aşırı neoliberal bir yaklaşım benimseyebilirdik. Bir sonraki adım ise, hırsızlık ve silahlı ya da silahsız bütün kişilerarası şiddet edimlerini suç durumundan çıkarmak olurdu. Bu son adım, hiç şüphesiz pek çok insanı herkesin herkese karşı olduğu Hobbescu bir savaşta cepheye gittiğimizden kaygılanmaya sevk ederdi. Kuşkusuz, mevcut emniyet güçleri, mahkemeler ve ceza yargılaması sistemine yakın bir şeyler oluşturmak için diğer insanlarla birlik olmayı düşünmeye başlardık. Gerçek toplumlardaki kişiler arası şiddeti yasadışı beyan etme noktasındaki ısrarlı ve bariz başarısızlık örneklerinin tamamı sınırlı duruma uygulanmaktadır. Dolayısıyla, aile içi şiddet ve tecavüzün suç olarak görülmesi oldukça keyfekeder ilerlerken, bir yabancıya yönelik şiddet ve tecavüze son derece ciddi bir biçimde yaklaşılmaktadır. İnsan öldürmek, oldukça ciddi bir saldırı ola-

[33] Bkz., örneğin, Nick Davies, *Guardian*, 22 and 23 May 2003.

rak görülmektedir ve yalnızca aşırı uç durumlarda istisnalar söz konusudur. Gelgelelim, savaşta insan öldürmek meşrudur; ancak savaşlar toplumların sınırlarını imlemektedir. Devletler kendi insanlarını öldürebilmektedir; ancak bu normalde, infazları diğer cinayetlerden ayıran, sınırları net bir biçimde belirlenmiş koşullarda gerçekleşmektedir; şu ya da bu türden azınlıklar zaman zaman 'meşru hedef' olabilmektedir; suç işlemiş bir insanı öldürmek kimi zaman meşru kabul edilmektedir; kimi zamansa insanlar, düello ya da bazı ekstrem sporlarda olduğu üzere, öldürülebilecekleri belli aktivitelere bile isteye gönüllü olabilmektedir.

Kapsamlı Bir Suç Tanımı mı ?

Gördüğümüz gibi, suç Marksist bir kavram değildir. Ceza yargılaması sisteminin çalışmaları bağlamında bir tanıma bağlı kalmamak için oldukça güçlü nedenlere sahibiz. Belki de, katı bir biçimde suçtan söz etmeyen 'aşağılık eylemler' tanımımıza bunu dahil etmeye çalışmak iyi olacaktır. Bu bizi Sutherland ile Tappan arasındaki tartışmaya ve bunun sonuçlarına götürecektir.[34] Sutherland kriminolojide düzenli ve makul bir somut başlık olarak beyaz yaka suçları tartışmasını başlatmış olmasıyla bilinir. Bunu 'mesleği itibariyle saygın ve yüksek bir sosyal statüdeki bir kimse tarafından işlenen suç' olarak tanımlamıştır.[35] Bu tür suçlar, der Sutherland, çoğunlukla saptanmamıştır; saptandığında çoğunlukla dava edilmemiş, dava edildiğinde ise, çoğunlukla mahkum edilmemiştir. Bu nedenle, suç istatistiklerinde bu tür suçların kapsamını araştırmak pek de yarar sağlamayacaktır. Bir diğer sorun da, bu suçlara genellikle ceza mahkemeleri tarafın-

[34] Bu tartışmaya ilişkin yakın geçmişte yapılan bir açıklama değerlendirme için bkz. G. Slapper and S. Tombs, *Corporate Crime*, Harlow: Longman, 1999, s. 3–8.

[35] Edwin Sutherland, *White Collar Crime: The Uncut Version*, London: Yale University Press, 1985, s. 5.

dan değil, cezai müeyyideler uygulayan idari organlar bakmaktadır. Sutherland'e göre, bu duruma rağmen, biz gerçekten de salt teknik ihlallere değil, suçlara bakmaktayız: ilgilendiğimiz eylemler, 'bir ucunda *mala in se* [ahlâken suç], diğerinde *mala prohibitum* [kanunen suç]' olan bir süreç olarak ayrılmaktadır.[36]

Dolayısıyla, tipik bir suça ve tipik bir suçluluğa ilişkin genelgeçer bir imge yanlıştır. Suç, toplum genelinde yaygındır. Buna bağlı olarak, salt daha alt sınıftan bireylerin patolojisini tartışmak yetersizdir. Sutherland kendisine ait 'Aykırılıkların Birleşmesi Teorisi'nin beyaz yaka suçları açıklamak için yeterli olduğunu savunmuştur. Bu aynı zamanda kriminolojinin kapsamının, ister medyayı kullanarak kamunun farkındalığını manipüle etmeyi başarmaları dolayısıyla daha az bilinen zenginler tarafından, isterse de bunlara göz yuman mahkemeler tarafından işlenen emniyeti suistimal ile belirlenen daha geniş bir idari ve politik süreçleri içermesi gerektiği anlamına da gelmektedir.[37] Açık bir biçimde Marksist bir bakış açısıyla yazan birinin Sutherland'in görüşlerine içgüdüsel olarak yakınlık duyması oldukça muhtemeldir.

Yukarıda aktarılan Tappan'ın suç tanımı, Sutherland'e bir cevap olmuştur. Yukarıda gördüğümüz üzere, Tappan'ın tanımını aşırı derecede sığ bulmak için birçok nedene sahibiz. Burada, bu tanımı temel olarak şirket suçları meselesi olan kendi orijinal bağlamında özüne döndüreceğiz. Tappan'ın argümanı, bazı insanların ahlâkdışı olduğunu düşündüğü pek çok şirket pratiğini, sözgelimi, reklamlarda abartılı iddialarda bulunmak, ücretleri aşağı çekmek için çalışanlara güveni kaldırmak, haksız uygulamalar dolayısıyla işçi-işveren ilişkileri kurulu tarafından belki suçlu bulunmak ya da bir sözleşmenin ihlalinde dost tacirlerin

[36] Edwin Sutherland, 'Is "White-Collar Crime" Crime?', *American Sociological Review*, Vol. 10, 1945, s.139.

[37] Cf. Slapper and Tombs, *Corporate Crime*, s. 4.

altını oymak gibi örnekleri imleyerek ilerler. Tappan'ın üç ana noktası vardır. 'Suç' etiketini şeklen suçlular olarak işleme tabi tutulanların ötesine doğru genişlettiğinde, bir ahlâk dersi verme alanına girersin; artık teşebbüsünün sınırlarının ne olduğu açık değildir. Düzenleyici saldırılar kriminal saldırılardan kalıtsal olarak farklıdır. Sutherland'in mahkum ettiği şey aslında 'normal iş uygulaması çerçevesi içindedir'.[38]

Marksistler aynı zamanda Sutherland'in Tappan'a verdiği yanıtların da büyük çoğunluğuna yakın durmaktadır. Sutherland'in demesiyle, çoğu mahkeme, ceza mahkemelerinkine benzer delil ve kanıt kurallarını kullanmaktadır. Suç kastı ve masumiyet varsayımı tüm fiiller için zorunlu olarak aranmaz. Sözgelimi kusursuz sorumluluk durumunda olanlar için... (şirket suçları hakkındaki kitaplarında Sutherland'in argümanlarını çok büyük ölçüde savunan Slapper ve Tombs, *mens rea* [cürmü kast] kavramını antropomorfik bir anakronizm olarak yorumlamak suretiyle kusursuz sorumluluğu daha da genişletmişlerdir).[39] Sutherland'in temel argümanı şudur: Suça ilişkin filler ile diğer saldırılar arasındaki ayrım arızîdir. Suç teşkil etmeyen saldırılar teamül hukukunda genellikle mantıklı bir temele sahiptir veya bunun uyarlamalarıdır. Bu, anti-tröst düzenlemeleri; yanıltıcı reklamlara ilişkin düzenlemeler, işçi-işveren ilişkilerine ilişkin düzenlemeler ile telif hakları ve patent hukuku için de geçerlidir (bunlar da hukuktur ama ceza değil özel hukuktur). Sutherland ayrıca beyaz yaka suçların ceza hukukundan ziyade mevzuat aracılığıyla düzenlenmesinin nedenlerinden birinin de yasakoyucunun ve hakimlerin işadamlarıyla maddi ve/veya ideolojik etkileri paylaşıyor olmalarıyla ilgili olduğu yorumunda bulunur.[40]

---

[38] Tappan, *Who is the Criminal?*, s. 99.

[39] Slapper and Tombs, *Corporate Crime*, s. 17.

[40] Sutherland, 'Is "White-Collar Crime" Crime?', s. 137–8

Bir ölçüde Sutherland geleneğinde çalışmakta olan Slapper ve Tombs, odaklarının şirket suçları, bir başka deyişle, limited şirketler çatısında işlenen suçlar olduğunu vurgulamakta ve amaçlarını beyaz yaka suçlardan öte daha genele doğru geliştirmektedirler.[41] Bu, her ne kadar şirket suçları ile daha genel olarak beyaz yaka suçların genelde birbiriyle ilişkili olduğunu kabul etmek anlamına geliyorsa da, Marksist bir suç değerlendirmesi açısından daha anlaşılır bir odak gibi görünmektedir. Örneğin, bir şirket üretim hedeflerini tutturmak için bireyleri suç işlemeye teşvik edebilmektedir. Enron skandalı gibi skandallara bakıldığında, hem şirketin diğer firmaları ya da müşterilerini dolandırdığı şirket suçu unsurlarının hem de, sözgelimi, üst düzey çalışanların daha alt düzey çalışanları dolandırdığı bireysel suç unsurlarının söz konusu olduğu görülmektedir. Slapper ve Tombs'a göre, yasadışılık; idari, medeni ya da cezai olabilmektedir. Gelgelelim, beri yandan salt ahlâk dersi vermekle ilgilenmedikleri konusunda ve belli yasal ihlal şekilleri üzerinde ısrarcıdırlar. Burjuva hukuksallık kategorilerini Marksist açıdan tartışmakta; kapitalist şirketlerin genelde bu kategorilere rutin bir biçimde sadık kalmadıklarını ve kalamayacaklarını kanıtlamaktadırlar.[42] Bu son nokta bilhassa önemlidir ve 10. Başlıkta daha detaylı ele alınacaktır.

Odak, Suçtan Öte, Sosyal Zarar mı Olmalı?

Yakınlarda, Tombs ve Hillyard, kriminolojiyle ilgilenen insanların temel meselesinin suçtan ziyade sosyal zarar olması gerektiğini öne sürmüştür.[43] İkili suç tanımının keyfekeder olduğu yönündeki görüşü kabul etmektedir:

[41] Slapper and Tombs, *Corporate Crime*, s. 15

[42] A.g.e., s. 19

[43] Paddy Hillyard and Steve Tombs, 'Beyond Criminology?' in *Criminal Obsessions: Why Harm Matters More than Crime*, Paddy Hillyard, Christina Pantazis, Steve Tombs, Dave Gordon and Danny Dorling (eds), London: Crime and Justice Foundation, 2005, s. 5–22.

> Ancak, gerçekte bir şeyi suç kılan belli bir olay ya da duruma özgü herhangi bir şey yoktur. Suçlar ve suçlular varolmalarından önce inşa edilmeleri gerekli olduğundan kurgusal olaylar ve karakterlerdir. Kısaca, suçun ontolojik bir gerçekliği yoktur; suç, gündelik hayatın bir 'mitidir'... Örneğin, tecavüz, kredi kartı dolandırıcılığı, belli uyuşturucuların kullanımı ya da satıcılığı ve bir ağaca (rızai olarak) sünnet derisinin çivilenmesi; bunların tümü suç olarak tanımlanır. Dolayısıyla ceza gerektirmektedir. Gelgelelim, bu durumlar farklı koşullarda ve oldukça farklılık gösteren nedenlere bağlı olarak gerçekleşebilir ve gerçekleşir.[44]

Hâlihazırda sözü edilen kaygılar açısından bir sorun söz konusudur; bu eylemlerden bazıları, basit bir biçimde hukuksallaştırılmak koşuluyla suç kapsamından çıkabilir ancak tecavüz ve dolandırıcılığın mutlaka mağdurları olacaktır. Hillyard ve Tombs bunu kabul eder. Onların kastı, görece zararsız pek çok eylem suç olarak tanımlanırken, hukuksal olan diğer birçok eylemin ciddi zarara yol açıyor olmasıdır. Kendi listelerinden alınan örneklerle başlamak gerekirse, hukuki müdahale olmaksızın, belli uyuşturucuların kullanımı ve satışı pek çoklarınca yalnızca bir rahatlama biçimi olarak düşünülmektedir. Spanner davasındaki rıza sahibi sadomazoşistlerin yasalara karşı geldiğine hükmedilen sünnet derisini çivileme edimindeki temel mesele, ağaca verilen olası zarar olmalıdır. Kurbanları olan suçlar bile genellikle ufak zararlara yol açar: bir garaja hırsız girmesi, sigorta tazminat talebi ve yeni bir çim biçme makinesiyle sonuçlanabilir. İşyeri güvenliği meseleleri genellikle ceza hukuku değil yönetim tarafından çözülür, ancak iş kazalarının sonuçları korkunç olabilir. İlgiltere'de her yıl 1 milyondan fazla iş kazası görülmektedir. Fakat bunlara ilişkin ceza davası sayısı yaklaşık 1,000 kadardır ve pek çok ciddi kaza meydana geldiği fabrika dışında bir makam tarafından soruşturulmuyor dahi.[45] Çoğu suçun temel özel-

[44] A.g.e., s. 6.

[45] A.g.e., s. 7. Bu yorum, serbestleştirmenin suça özendirdiği yönündeki daha önceki tema ile bağlantılır. Sağlık ve Güvenlik Dairesi fon sıkıntısı yaşamış ve soruşturmadan öte, özendirmeye dayalı bir yaklaşımın benimsemekle kısıtlanmıştır.

liği, taammüden işlenmiş olmasıdır. Şirket ve devlet davalarında, suçun sorumluluğunu belli kişilere yüklemek oldukça güçtür.[46] Ancak, iş güvenliği konusunda ucuza kaçan bir yönetici, bir kişi yaralanacak olsa, birine kasten zarar veren biri kadar ceza almayı hak ettiğini bilir.[47] Ne var ki, sorumluluğu bir başkasının üzerine atmak, bilindiği üzere, zordur. Dolayısıyla, oluşan zararın derecesine değil, eylemin hukuki statüsüne odaklanılmalıdır.

Hillyard ve Tombs, sosyal zarar kavramının statüko eleştirisini cesaretlendirirken, suç kavramının bilâkis statükoyu desteklediğini öne sürer. Suç üzerine çalışmalar sokak suçlarına, yoksulların 'tehlikeli' faaliyetlerine odaklanma ve dikkatleri beyaz yaka suçlar ve şirket suçlarından uzak tutma eğilimindedir. Bu çalışmalar, kişilere odaklanır ve bu sayede yoksulluk, artan eşitsizlikler gibi toplumsal yapıların yol açtığı zararın görülmemesini sağlar. Artık kendi başına bir güç olan suçla mücadele endüstrisini destekler. 'Suç sorunu' siyasetçiler tarafından istismar edilir.[48]

Sosyal zarar kavramı, daha kapsamlı incelenmeye, tartışılmaya değer ilgi çekici bir düşüncedir. Ne var ki, Sutherland tarafından Marksist bir analiz niyetiyle savunulan kapsamlı suç yorumuna bağlı kalmak için çeşitli nedenler söz konusudur. Sosyal zarar kavramı, klasik Marksist kavramların önemli bir parçası değildir; dolayısıyla, Marksizmi bir sosyal zarar kavramıyla ilişkilendirmek, ihtimalen Marksizmi suç kavramıyla ilişkilendirmekten daha kolay olmayacaktır. Suç, insana özgü bir edimdir; ancak, sosyal zarar şüphesiz doğal dünya tarafından da

[46] Bu, İngiltere'de, cinayet işleyen şirketlere ilişkin yürütülen başarılı soruşturma sayısının neden bir elin parmaklarını geçmediğini ve ekseriyetle küçük şirketlere karşı uygulandığını açıklar. 2007'de yürürlüğe giren yasa sruşturmayı kolaylaştıracak ancak süreç yalnızca para cezasıyla sonlanacaktır; Kamu kurumlarına açılan davalarda Devlet tazminat ödemek zorunda kalacaktır. Bkz. Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act 2007.

[47] Hillyard and Tombs, 'Beyond Criminology', s. 10.

[48] A.g.e., s. 12–13.

verilebilir: depremler, volkanik patlamalar, fırtınalar, kuraklık, sel ve sair. Pek çok insan edimi (ve aslında doğal olay da) bazı insanlara yarar sağlarken, bazılarına da zarar verir. Bir otoyol yapımı, pek çok insanın daha hızlı seyahat etmesini sağlarken, yolun yakınlarında yaşayanların çevresine zarar verir. Barajlar ve kanalları dolduran yağmur suyu, bazı insanlar açısından sele yol açabilir. Her iki örnek de gayet basittir: otoyol aynı zamanda küresel ısınmaya yol açmaktadır; sel mağdurları ihtimalen inşa edilmemesi gereken bir taşkın yatağındaki evlerde yaşıyordur. İnsan edimlerinin yararı genellikle bir sınıfın mensuplarına, zararı bir diğer sınıfın mensuplarına düşer. Dolayısıyla, gerçek bir sosyal zarar analizi; küresel ölçekte uygulanması tercih hakkına uygulanan, toplumun işleyişine ilişkin teorilerle desteklenen bir tür refah hesaplamasını içermelidir. Bu, kuşkusuz yararlı olacaktır; ancak, bir dağıtıcı adalet açıklaması ve belli derecede bir kesinlik taşıyan sosyal bilimler alanına ihtiyaç duyar. Hillyard ve Tombs tarafından listelenen çeşitli zarar biçimlerini dengeleme yolları bulmanın da mümkün olduğunu varsayıyorum: fiziksel zarar, finansal/ekonomik zarar, duygusal ve psikolojik zarar, cinsel zarar.[49] Ancak, bazıları, sözgelimi, belli bir cinsel zarar biçiminin hiçbir maddi tutarla telefi edilemeyeceğini savunabilir. Başka bir deyişle, sosyal zarar kavramı, bir anda, bileşenlerinin hiçbir zaman ortaya çıkmayacağı çok çeşitli ve güç bir sorunlar dizisine yol açabilir. Hillyard ve Tombs belli edimleri suç kapsamında tutmaya hakkının da alıkonmasını ister.[50] Dolayısıyla, artık baş etmemiz gereken bir değil, iki kavram var.

Bunun dışında, suç kavramı, muhtemelen her toplumda birtakım roller oynamaktadır. Belli baskılar ve ayartmalar ile karşılaşan bazı bireyler çeşitli nedenlerden bunlara razı gelirken, bazıları

[49] A.g.e., s. 14.
[50] A.g.e., s. 19, 56, 64.

gelmez. Bunu, yine aynı derlemedeki bir başka makale bağlamında örneklemek mümkündür: Danny Dorling'in 'Prime Suspect: Murder in Britain'.[51] Etkileyici makalesinde, İngiliz cinayetlerinin genellikle yoksul bölgelerde yaşayan genç erkekler tarafından işlendiğini ve kurbanların da büyük ölçüde diğer erkekler olduğunu gösteren Dorling, yoksul bölgelerde artan cinayet oranıyla 1981 yılından başlayarak Thatcher iktidarı süresince yaşanan yıkım arasında bir bağlantı kurarak, işlenen cinayetlerin büyük çoğunluğunu bıçaklı, şişeli kavgalar içerdiğini ve aşırı taammütten ziyade es kaza gerçekleştiğini belirtir. Şu hâlde, bireysel sorumluluklar konusudan fazlasıyla kaygılanmak yerine, birinci derecede zanlı olarak, Thatcher ve onu iktidara getiren siyasal süreci sorgulamak durumundayız.[52] Bu, siyasi açıdan oldukça dikkat çekici bir argüman. Diğer yandan, İngiltere'nin yoksul bölgelerindeki genç erkeklerden bazıları kendilerini eğitime adarken, bazıları Muhafazakârlara muhalif partilere oy verecek, bazıları ise görece sakin ve zararsız faaliyetlerle meşgul olacaktır. Sarhoş olup birilerini bıçaklamak, tercih unsuru da içeren bir tür zevk uğraşıdır. Diğer birçok topluma kıyasla, İngiltere'de, en yoksul bölgelerde bile, cinayet oranının düşük olmasının bir nedeni de budur. Başkalarını yararlı davranışları destekleyip zararlı davranışlardan yıldırmak için kuşkusuz belli derecede teşvik gereklidir. Medeni toplum hapishane ve diğer baskı aygıtlarına mümkün olduğunca az başvurur; ancak belli müeyyidelerin de mevcut olması gereklidir. *Criminal Obsessions* kitabının yazarı, ceza yargılaması sisteminin aile içi şiddetle mücadelede etkili olmadığının altını çizer.[53] Beri yandan, aile içi şiddete karşı mücadele veren femi-

[51] Danny Dorling, 'Prime Suspect: Murder in Britain', in Paddy Hillyard, Christina Pantazis, Steve Tombs, Dave Gordon and Danny Dorling (eds), *Criminal Obsessions: Why Harm Matters More than Crime*, pp. 23–38.

[52] A.g.e., s. 38.

[53] Hillyard and Tombs, "Beyond Criminology?" s. 8.

nistler faillerin eylemlerinin sorumluluğunu almaları gerektiği ve sosyal koşulları suçlayan açıklamaların önemli bir rolü olamayacağı konusunda sürekli bir ısrar içindedirler.

İnsan Hakları İhlali Olarak Suç

Klasikleşen makaleleri 'Defenders of Order or Guardians of Human Rights?'da[54], Herman ve Juliet Schwendinger suçu tanımlamanın en insani yolunun, bunu insan hakları bağlamında yapmak olduğunu öne sürer [55] ve bu argümanı gayretle savunurlar:

> Eğer emperyalizm, ırkçılık, cinsiyetçilik ve yoksulluk terimleri belli hakların sistematik biçimde ihlal edilmesine yol açan sosyal ilişkiler ya da sosyal sistem teorilerinin işaretleri olarak özetlenirse, şu hâlde, bu mantığa göre emperyalizm, ırkçılık, cinsiyetçilik ve yoksulluk, suç olarak adlandırılabilir.[56]

Bu, belli açılardan albenili bir yaklaşımdır; terbiyeli kişilerin karşı oldukları pek çok şeyi sıralayıp, ifşa eder. Gelgelelim, suça ilişkin Marksist bir yaklaşımın temeli olarak benimsenmeyecek kadar çok sayıda güç sorunu barındırır. İlk olarak, yukarıda savunulan ve aşağıda daha detaylıca değerlendirilecek olan bu kapsamlı hukuksal yaklaşım, hüküm verilebilen cezai saldırılar olarak belirli eylem ya da ihmallerin kesin bir biçimde tanımlanması varsayımını içerir. Henüz gerçek dünyada bile bunları geniş çaplı bir kabulü sağlayacak şekilde tespit etmek mümkün değilken, emperyalizm, ırkçılık ve yoksulluğu tanımlamak oldukça güçtür. Yoksulluk söz konusu olduğunda, göreceli mi yoksa mutlak yoksulluk mu kastedilmektedir? Porno, kadınları nesneleştiren bir cinsiyetçilik biçimi midir yoksa bazı kadınla-

[54] Herman and Julia Schwendinger, 'Defenders of Order or Guardians of Human Rights?' in Ian Taylor, Paul Walton and Jock Young (eds), *Critical Criminology*, London: Routledge, 1975, s. 113–146.

[55] A.g.e., s. 132.

[56] A.g.e., s. 137.

rın da üretmeye başladığı bir insani ifade biçimi mi? Baba ve oğul George Bush, Irak'ta ayrı ayrı yürüttükleri savaşların insan haklarının savunması olduğunu iddia edip bunun emperyalist bir istila olduğunu inkâr edebilirler. Marksizm insan haklarını çıkış noktası alan bir toplum yaklaşımı değildir; Marksist bir çerçevede insan haklarını savunmak görece zordur. Schwendinger tarafından tanımlanan kötülerin analizi kriminolojiden ziyade en iyi ihtimalle normatif bir politik teori çerçevesinde sürdürülebilir.[57]

Nils Christie: Ceza Hukukunun Rolünün Azaltılması Üzerine

Tecrübeli kriminolog Nils Christie, suçu zarar üzerinden yeniden konumlandırma düşüncesini tamamlayan bir tema öne sürer. Christie, daha geniş toplumlarda suç olarak değerlendirilen eylemlerin, yüzyüze topluluklarda ya da ailelerde insancıl ikna yoluyla çözüldüğünü belirtir. Dolayısıyla, birbiriyle kavga eden ya da annelerinin cüzdanından para çalan çocuklara daha nazik davranılır; çünkü herkes bu çocukların mevcut kötü davranışı dengeleyen pek çok iyi şey yaptıklarını hatırlamaktadır.[58] Christie bir örnek de dar bir insan topluluğundan verir; bir gayrimenkul komisyoncusunun iflasının yol açtığı güçlükler karşısında, herkes birbirini tanımak durumundadır. Bu dar çevre, pazar sabahı Peter'ın gittiği küçük parkın hemen yanındadır. Peter birasını yudumlarken, şarkı söyler, çocuklarla konuşur, eğlenir; daha sonra sarhoş olur, çalılıklar ardına gizlenir

[57] Yukarıda sözü edilen diktatörlüklerdeki insan hakları yaklaşımı eleştirindeki bir istisnayı imlemek gerekir. Şayet bir diktatör kendi yaptığı her şeyi meşru kılan yasalarla birtakım önlemler aldığında, bu eylemlerin suç olarak kabul edileceği belirgin yapı, bir insan hakları savına dayanır ancak bunların sıkı bir biçimde düzenlenmesi gerekecektir. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin eski Roma Hukuku metinlerindeki suç listesi, aklına gelen açık insan hakları ihlallerinin örneklerini sunar. Bkz: http://www.icc-cpi.int/library/about/officialjournal/Rome_Statute_English.pdf

[58] Nils Christie, *A Suitable Amount of Crime*, London: Routledge, 2004, s. 4.

ve kendini teşhir eder. Başka bir yerde, bu olaya polis ciddi bir biçimde müdahale edebilir; ancak bu toplulukta herkes bu kişinin, Anna'nın biraz zeka özürü bulunan oğlu olduğunu ve aslında zararsız olduğunu bilir ve onu alıp Anna'nın yanına götürür.[59] Christie'nin bizzat kendisi bu yaklaşımn belli sınırları olduğu yorumunda bulunur. Örneğin, bir aile içi şiddet davasında polisin müdahil olması daha uygun olabilir.[60] Açık bir sınır da şudur: modern toplumların suç sorunlarının çoğunu bu şekilde çözebilecek denli yüzyüze iletişim halinde olacaklarını varsaymak hiç de gerçekçi olmayacaktır. Şayet Peter özünde iyi ve fakat belli tuhaflıkları olan biriyse ve hayatını Avrupa içinde kamyon sürerek kazanıyorsa ya da, Londra'nın bir bölgesinden bir diğer bölgesine doğru dolaşıp duruyorsa, insanların onu tanımasını beklemek oldukça güç olacaktır. Böylesi büyük ve devingen toplumlar Christie'nin düşüncesinin Peter'a lehte bir denetimli serbestlik raporu vererek ya da onu onarıcı adalet kapsamına alarak en fazla ceza yargılaması sisteminin sınırlarını yumuşatmasını bekleyebilir. Bir diğer güçlük de, zihinsel engelli ve zararsız olması dolayısıyla Peter'a kanun hükmünü tam olarak haketmeyen biri olarak yaklaşılmasıdır. Ya zihinsel engelli olmamasına karşın, yüzyüze toplumların acınası bulduğu eylemleri gerçekleştirmek isterse ne olur? Ya bu, eşcinselliği ya da kızların yanlış kişilerle evlenmesini onaylamayan Müslüman bir topluluksa? Ceza hukukunun yerine karşılıklı baskılamayı koyan anarşist topluluklara ilişkin klasik eleştirilerden biri, bunların toplumun eğilimlerinin yanlışına düşen zararsız bireyler açısından da baskıcı olabilmelerine ilişkindir. İçinde yaşadığı toplulukla uyumlu olmayan zararsız insanların kendi küçük topluluklarını oluşturabildiği daha anonim topluluklarda ise, gerçek

[59] A.g.e., s. 5.
[60] A.g.e., s. 7.

avantajlar söz konusudur. Brighton'daki ya da Manchester'ın Canal Street bölgesindeki erkek eşcinsel toplaşımları, İngiliz örneklerini oluştururken, ABD'nin güneyinde New Orleans'ta da, pek çok insan bu avantajlardan yararlanmaktadır. İhtimalen, yüzyüze iletişimin olduğu toplulukların yanlışlarına düşen bireylerin kimi zaman toplumları değerlerini değiştirme konusunda ikna etmeleri mümkündür; ancak, daha büyük toplumlardaki insan grupları açısından hukuksal değişiklikleri tartışmaya açmak ihtimalen daha kolaydır. Beri yandan, bunun Christie'nin düşüncelerinin yalnızca küçük bir bölümünü oluşturduğunu vurgulamak durumundayız. Medeni toplumların mahkum nüfusunu bir dizi araçla minimize etmeye çalıştığı genel bakış açısı, baştan ayağa hayranlık uyandırıcıdır.[61]

Marksizm ve Suçun Sınıflandırılması

Şu hâlde, özgün olarak Marksist bir suç analizi geliştirmek mümkün müdür? Suçların tümüyle keyfekeder olduğu yönündeki düşünceyi bir kenara koyacak olursak, en umut vaad eden yaklaşım, tüm suçların aynı şekilde açıklanabildiği kriminoloji teorisi üzerine yazılan bu tür yazılardaki varsayımı reddetmektir. Böylece Marksizm belli suç türlerine diğerlerine kıyasla daha uygulanabilir görülmektedir. Sınırlara ilişkin bir sınıflandırma aşağıdaki gibi uygulanabilir. Temel bir biçimde değiştirilmesi mümkün olmayan en temel suçlar her düzenli toplum için gerekli suçlardır: geçerli bir neden olmaksızın birini öldürmek (geçerli neden bir önceki paragrafta açıklandığı düzlemde tanımlanabilir); yine geçerli bir neden olmaksızın toplumun diğer fertlerine yönelik şiddet, geçerli bir neden olmaksızın diğer insanların mülklerine el koymak. Bu suçlar, John Hagan'ın demesiyle, konsensüs

[61] Ayrıca bkz: Nils Christie, *Crime Control as Industry: Towards GULAGS, Western Style*, London: Routledge, 2000.

suçlardır.[62] Bu temel suçlar ve bunlara karşı verilecek tepkiler çerçevesinde bazı farklılıkların olacağı açıktır; ancak bunların öylece ortadan yok olmaları pek de olası değildir.[63] İlk bakışta, Marksizmin açgözlülük temeline sahip olan bu suçları açıklayabilmesi, en azından kısmen açıklayabilmesi gerekmektedir.

Marksistlerin bilhassa tanımlamaya hevesli olduğu bir ikinci suç grubu da, üretim araçlarının işleyişi için gerekli olan suçlardır. Kapitalizm üretim gücünü alıp satmadan çalışmayacağından, alım, satım ve bir piyasa için sözleşmelerin uygulanması gereklidir. Bunun da ötesinde, diğer bütün suç türleri kapitalizmin gelişmişlik düzeyine ve bunun toplumdaki diğer üretim araçlarıyla ilişkisine bağlıdır. Bu nedenle, erken kapitalizmde, kapitalist emek modelini kabul etmeye isteksiz olduklarından prekapitalist üretim tarzlarından atılan insanları hedef alan aylaklık cezasına ciddi bir vurgu yapılmıştır.[64] Daha sonra, anonim şirketlerin hissedarlar, yöneticiler ve şirketle sözleşme imzalayan dış katılımcılar arasındaki ilişkileri düzenleyebilmeleri için hukuksal bir çerçeve gerekmiştir. Dahası, bunun da ötesinde, doğrudan üretim tarzıyla ilişkili olan ve fakat sınıf mücadelesinin durumuna ya da egemen sınıf tarafından geliştirilen stratejilere bağlı olan saldırılar söz konusudur. Böylece sendikaların rolü az ya da çok sınırlandırılabilir; hükümler, Avrupa Birliği ya da Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde olduğu gibi uluslararası ticaret anlaşmalarını güçlendirecek düzenlemeler yapılabilir ya da rekabete aykırı hisse satışı İngiltere ve ABD'deki gibi yasadışı veya Japonya'daki gibi yasal olabilir. Aynı zamanda, medeni hukuk, idari hukuk ve ceza hukuku arasında belli bir dereceye kadar esneklik olması

[62] John Hagen, *Crime and Disrepute*, Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press, 1994, s. 12.

[63] Cf. James Q. Wilson, *Thinking about Crime*, Rev. ed., New York: Vintage Books, 1985, s. 5.

[64] Örneğin, bkz. Grafik anlatım. Rusche and Kirchheimer, *Punishment and Social Structure*, s. 19.

da muhtemeldir. Fikri mülkiyet hukuku esasen tarihsel olarak medeni hukukun bir parçası olarak uygulanagelmiştir; ancak, dünya çapında müzik kopyalama imkânları cezai yaptırımlar açısından baskıyı da beraberinde getirmiştir.[65] Bir birey ile bu bireyin sigorta şirketi arasındaki ilişkiler de normal olarak medeni hukukun yetki alanı içindedir. Bireyler belli gerekçelerle sigorta taleplerini şişirmeye meyilliyken, sigortacılar da doğaldır ki talepleri düşük tutmaya çalışmaktadır; dolayısıyla, genellikle ne boyutta kayıp yaşandığı konusunda bir derece belirsizlik söz konusudur. Genelde, hem sigortacılar hem de sigorta yaptıranlar medeni hukuk çerçevesinde uzlaşmayı tercih edecektir; ancak, her iki tarafta da aşırı boyutlarda dolandırıcılık ithamlarının da önemli bir rolü vardır.[66] İngiltere'de, vergi kaçakçılığına ilişkin beklenmedik derecede düşük bir takibat düzeyi söz konusuyken, vergi hukuku genellikle bireyleri belli hükümler ve azami cezalarla tehdit etmek ve devamında bir şekilde anlaşmaya varma yoluyla güçlendirilmektedir. Sağlık ve güvenlik mevzuatı ihlallerinde de benzer bir uygulama söz konusudur; ne var ki, Tombs ve diğerlerinin çalışmaları bu sistemin pek de etkili olmadığını açıkça göstermektedir.

Merkez ve çevre suçlara ilişkin benzer bir analiz diğer üretim tarzları üzerinde de uygulanabilir. Buradan hareketle, feodal toplum, köylülerin ayrılmasını ve toprak ağalarının da onları tahliye etmesini yasaklayarak köylüleri toprağa bağlayan yasalara ihtiyaç duymuştur. Feodal toplum aynı zamanda toprak, kapitalizmdeki gibi bir meta olarak kabul edilmediğinden, mülk

---

[65] Temel olarak Kanada ve ABD odaklı bir tartışma için bkz. Richard V. Ericson and Aaron Doyle, 'Criminalization in Private: The Case of Insurance Fraud', in Law Commission of Canada (ed.), *What is a Crime?*., Vancouver, BC: University of British Columbia Press, 2004, s. 99–124.

[66] Steven Penney, 'Crime, Copyright, and the Digital Age' in Law Commission of Canada (ed.),*What is a Crime?*, Vancouver, BC: University of British Columbia, 2004, s. 61–98.

satışlarını sınırlayan yasalara da ihtiyaç duymuştur. Bütün munzam yasalar mutlak anlamda gerekli olmak durumunda değildir; ancak, feodal toplumun devamlılığını sağladığından gerekir olmaları muhtemeldir. Kasabalarda kapitalizmin büyümesini sınırlayan, toprak ağaları ve köylülerin statülerini güçlendiren, sistemin ideolojik gerekçelendirmelerini kutsallaştıran ve benzeri yasaların olması da muhtemeldir. Ayrıca, *jus primae noctis* [*ilk gece hakkı*] gibi kötü munzam yasalar sistem açısından mutlak gerekir olmamakla birlikte, bu sisteme dayanmaktadır. Yine kölelik hakkında da benzer yorumlar yapılabilir. Köleliğin var olabilmesi için, belli kategoride insanların diğer insanların mülkiyetinde olması gerekir. Dolayısıyla, sözgelimi Brezilya'da, köle meclisleri, bilhassa da *capoeira* sanatı (bir savaş sanatları ve dans bileşimi) ve Candomblé (Afrika dini) çoğunlukla yasadışıydı. Daha sonra Brezilya'da kölelik karşıtı hareket ortaya çıkmış ve 1871 yılında, bu pasajın kabulünden sonra doğan her köle çocuğunun özgür olduğunu beyan eden *Law of the Free Womb*'un çıkarılmasının gururunu yaşamıştır. Bu tarihten önce ve bir köle ile bir özgür ebeveynden doğan çocuklar annenin statüsünü sürdürmüşlerdir. Bu yasaların hiçbiri mantık olarak kölelik statüsünden çıkan sonuçlar olmamıştır; ancak, bunların tümünün, Haiti'deki gibi isyan tehdidi altındaki bir köle toplumunda olması muhtemel ve aynı zamanda elbette ki kölelik karşıtlığına doğru yasalardır.

Bu iki geniş kategori dışında, bir de dinî ve ahlâkî görüşlerin tatbikine dayanan üçüncü ve çok önemli suç kategorisi vardır. Bu suçlar çok daha keyfekederdir ve sembolik etkileşimci bakış açısıyla çok daha bağdaşır yapıdadır. Herhalde, modern dünyada bu türden görüşlerin en uç tatbiki İslamî kökten dinci yorumuyla kadınların peçe giymeden ve yanında erkek bir refakatçi olmadan sokağa çıkmasını yasaklayan Taliban rejimi olmuştur. Bu re-

jim aynı zamanda sinema, televizyon, radyo, video, ilahi dışında müzik, portre fotoğrafçılığı, domuz, alkol, eşcinsellik, zina ve evlilik dışı cinsel ilişkiyi yasaklamış ve modern toplumun dinlence aktivitelerinin çok azına izin vermiştir. Yasakladıları her şey için değilse bile, Taliban rejimi gibi kökten dinci bir grubun Afganistan'da neden egemen olduğu hakkında Marksist bir açıklama beklemek son derece makul görünmektedir.

Bizimki gibi esasen seküler bir toplumda bile, ahlâki değerlerin dayatılması tartışmalı ve tekinsiz bir alan olarak kalmayı sürdürür. Savunmasız birini savunma arzusu ile kişisel özgürlüğü geliştirme arasında bir çatışkı vardır. Ötenazi, kürtaj, klonlama, cinsel ilişkiye girme rızası gösterebilme yaşı, sadomazoşizm, seks işçiliği[67] ve eğlence amaçlı uyuşturucu kullanımı konularında tartışmayı sürdürmekteyiz. Marksizmin bir kişiyi ya da çocukluk ile yetişkinlik arasındaki sınırları oluşturan şey hakkında ve dolayısıyla, bu meselelerin özü hakkında söyleyecek ayırt edici bir şeyleri olup olmadığı tartışmalıdır. Marksizmin, bütün hikâye seks işçiliği ve uyuşturucu ticareti gibi ekonomik çıkarlardan ibaret değilse de, hikâyenin önemli bir parçasını bunun oluşturduğu alanların analizine belli bir katkı sağlayacağı açıktır.

Dördüncü bir suç alanının daha altını çizmek gerek: türemiş ya da tali suç denilen şey de yasa kitaplarına eklenir; çünkü bunlar gerçekten kasıtlı olarak işlenen suçlara kıyasla cezalandırılması çok daha kolay suçlardır. Bu nedenle, bir saldırı silahı sahibi olmak yasadışıdır; çünkü bu, hem başlı başına herhangi bir zarara yol açabilir hem de, sözgelimi bir futbol maçını izlemeye bir av bıçağı ya da bir AK-47 ile giden bir kimsenin ciddi suçlar işleme olasılığı bunlarsız gitmesine kıyasla daha muhte-

[67] Bu tür cinsel meseleler için bkz. Mark Cowling and Paul Reynolds, *Making Sense of Sexual Consent*, Aldershot: Ashgate, 2004.

meldir. IRA gibi yasadışı bir örgütün üyeliği, kendi başına tam anlamıyla zararsızdır ancak, tutarlı bir biçimde silahlı saldırılar, patlamalar ve sair ile bağlantılı olagelmektedir. Birinci derece suçlar ile ikinci derece suçlar arasındaki sınırlar elbette ki tümüyle katı değildir. Fon sağlamak ya da yataklık yapmak bazı sınır örnekler olarak düşünülebilir. Bu türden suçlara ilişkin Marksist açıklamaların temel suçlara ilişkin açıklamalar kadar iyi ya da kötü olması beklenilmelidir.

Beşinci ve son suç alanı aynı zamanda sembolik etkileşimciler tarafından heveslenilen tuhaf suçlara da yol açabilmekle birlikte, en azından temel düzeyde Marksist bir açıklamaya uygundur. Bu, devletin otoritesinin devamlılığına ilişkindir. Bu nedenle, bir polis memuru, bir asker ya da döneminde bir kral numarası yapmak ya da bu görevlilere saygısızlık etmek suça tabidir; çünkü bu insanların taşıdığı ağırlığın aşağılanması devleti zayıflatır. Bu, devamında bir polis memurunun kıyafetini andıran bir kıyafet giymenin ya da, örneğin, Çin'de saray fertlerinin hak ettiği bir renk olan sarı renk giyinmenin suç olarak kabul edilmesine yol açar.

Sonuç

Marksizm, suç kavramını kendi kavramsal çerçevesine dahil etmez. Ne var ki, suç kapitalist toplumlarda o denli geniş ve önemlidir ki Marksizmin de bunun belli biçimlerini, bilhassa, açgözlülükten kaynaklanan suçları, şirket suçlarını ve devletin işlediği suçları açıklayabilmesi gerekmektedir. Tam bir açıklama beklenmeyeceği diğer suç türleri hakkında da söyleyeceği yararlı şeyler olmalıdır. Her ne kadar suç kavramının yeniden ele alınması ile ilgili olarak, sosyal zarar ya da yüzyüze iletişimdeki topluluklara ilişkin bazı fikirler ilgi çekiciyse de, genel olarak

anlaşıldığı şekliyle, suçun Marksist yaklaşımla açıklanmasına girişmek için de makul sebepler söz konusudur. Ancak bu yaklaşım, halihazırda ya idari enstrümanlarla düzenlenmeye çalışılan ya da tümüyle denetimsiz bırakılmış olan şirket suçlarını da içerecek şekilde genişletilmelidir.

Bölüm II

ELEŞTİRİ

3

Klasikler - Kriminolojinin *Das Kapital* ile Karşılaşması

> Marx'ın teorisine göre, 'her üretim sistemi (örneğin, feodal, kapitalist, vd.) hak ettiği suçlara sahiptir'.[1]

Bu bölüm, Marx'ın *Kapital*'indeki teorileri kriminoloji ve ceza yargılamasına uygulamaya çalışan ilgi çekici iki klasikleşmiş kitabı merkezine almaktadır.

Bunların ilki, Willem Bonger'in *Criminality and Economic Conditions* adlı kitabıdır.[2] Bonger, Amsterdam'da yaşayan orta sınıf bir Protestan ailenin onuncu ve son çocuğu olarak 1876'da doğmuştur. University of Amsterdam'da okuyan bir hukuk öğrencisiyken sosyalist harekete katılmıştır.[3] *Criminality and Eco-*

[1] Willem Bonger, *Introduction to Criminology*, London: Methuen and Company, 1936, s. 82.

[2] W. A. Bonger, *Criminality and Economic Conditions*, Boston, MA: Little, Brown and Company, 1916.

[3] Daha fazla ayrıntı için bkz. Jakob M. Van Bemmelen, 'Pioneers in Criminology: VIII Willem Bonger', *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, Vol. 46, 1955, s. 293–302.

nomic Conditions 1905 yılında basılmış ve Bonger'in doktora tezi olarak kabul edilmiştir. Kitap 1916'da İngilizce'ye çevrilmiştir. Bonger, 1905'ten 1922'ye kadar bir sigorta şirketinde yöneticilik yapmış ancak bir yandan da kriminoloji ve sosyolojiye olan ilgisini yitirmemiştir. 1922'den ölüme kadar ise, bilhassa 1933'teki *Introduction to Criminology* (İngilizce'ye 1936'da çevrilmiştir) ve 1939'daki *Race and Crime*[4] başta olmak üzere çeşitli yayınlar ortaya koyarak, University of Amsterdam'da Sosyoloji ve Kriminoloji profesörü olarak görev yapmıştır. Bir sosyalist ve aynı zamanda Nazizm muhalifi olarak tanınan Bonger, Nazilerin Hollanda'yı işgal ettiği 10 Mayıs 1940 günü intihar etmiştir.[5] Kriminoloji hakkındaki salt Hollandaca değil, yanı sıra Almanca, Fransızca ve İngilizce eserlerle etkileyici bir yakınlık sergileyen kitabı, oldukça akademik bir çalışmadır. Yürüteceğimiz tartışma büyük ölçüde *Criminality and Economic Conditions* kitabına dayanmaktadır.

Kitabın ilk yarısı, bir suç teorisi üretmeye dönük geçmiş girişimlerin kapsamlı bir değerlendirmesinden oluşurken, temel olarak tartışmadan öte ziyadesiyle uzun alıntılar içerir. İkinci yarısı ise, şu suç tanımı ile başlar:

> [bir] suç, sosyal bir birim oluşturan bir kişiler grubu içinde gerçekleştirilen bir eylemdir; bu eylem, herkesin ya da grubun güçlülerinin çıkarlarını zayıflatır; bu nedenledir ki, suçun faili grup (ya da grubun bir bölümü) ya da özel olarak yetkilendirilmiş aygıtlar tarafından cezalandırılır ve bu ceza ahlâki kınamadan çok daha ağırdır.[6]

Bu, özenle tasarlanmış bir tanımdır. Sosyal birim dışındaki suç olabilecek diğer eylemler savaş eylemleri olarak düşünül-

[4] W. Bonger, *Race and Crime*, (1943), [1939], New York: Columbia University Press, 1943.

[5] Bkz. John H. Wigmore, 'Willem Bonger', *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 31, Part 5, 1941, s. 657.

[6] Bonger, *Criminality and Economic Conditions*, s. 378.

müştür. Bir suç, biyolojik olarak olağandışı değildir: Bonger, Lombroso'nun suçu geçmiş kuşaklara dayalı olarak tanımlama yaklaşımına karşı serttir.[7] Bonger, suç ve ahlâki kınamaya ilişkin en azından kimi karmaşıklıkların farkındadır. Ahlâka aykırı eylemler, 'ortak çıkarlar etrafında biraraya gelen bir kişiler grubunun çıkarlarına zararlıdır,'[8] ancak, sosyal yapı sürekli değiştiğinden, neyin ahlâka aykırı olduğuna ilişkin fikirler de değişmektedir. Grevi yasaklayan kanun gibi bazı ceza kanunları yöneten sınıfın çıkarlarını temsil ederken, ezilen sınıfın çıkarlarını temsil eden çok az kanun vardır; beri yandan, çoğu kanun hem yöneten sınıfa hem de alt sınıfa zarar veren eylemlere yönelmektedir.[9] Modern ülkelerde, handiyse bütün suçlar, büyük çoğunluk tarafından ahlâka aykırı görülür; sözgelimi hırsızlık gibi kimi eylemler ahlâki olarak hemen her toplumun çıkarlarına o denli açık bir biçimde zararlıdır ki, neredeyse evrensel olarak yasaktır.[10] Bonger, suçu egoizm ile ilişkilendirir. Tarihsel olarak, egoizm gittikçe azalır görünmektedir; ne var ki, Bonger'e göre, egoizm kapitalizm altında hiç olmadığı denli güçlüdür, ancak yoksulluk temelli sömürü, doğrudan gasp ile şiddetin yerini değiştiregelmektedir.[11] Beri yandan, Bonger, insanın hayatta kalmasında birlikteliğin oynadığı anahtar rolde Kautsky ile aynı fikirdedir.[12] İlkel topluluklarda, doğaya karşı verilen zorlu varolma mücadelesine bağlı bir komünizm biçimi hakimdi ve sosyal içgüdü oldukça güçlüydü.[13] Emek üretkenliğinin artı değer ürettiği toplumlarda sosyal içgüdüler azalırken, egoizm artar.[14]

[7] A.g.e., s. 382. Ayrıca bkz. Bonger, *Introduction to Criminology*, ch. 4.

[8] Bonger, *Criminality and Economic Conditions*, s. 379.

[9] A.g.e., s. 380.

[10] Bonger, *Introduction to Criminology*, s. 2–3.

[11] Bonger, *Criminality and Economic Conditions*, s. 389.

[12] Bonger, *Criminality and Economic Conditions*, s. 394.

[13] A.g.e., s. 397.

[14] A.g.e., s. 398–9.

Bonger buradan suçun etiyolojisini tartışmaya geçer ve üç sorunun söz konusu olduğunu belirtir:

- Bir. İnsanda suça ilişkin düşünce ne zaman ortaya çıkar?
- İki. İnsanda, bu suça ilişkin düşüncenin edimini engelleyebilecek olan itkiler nelerdir ve bunların kökeni nedir?
- Üç. Suç oluşturan eylemlere izin verilebilecek haller nelerdir?[15]

Kapitalist takas kâr etmeyi amaçlar ve dolayısıyla alım-satım sürecinde diğerlerini kazıklama teşebbüsünü barındırır.[16] Kapitalist toplumda basın, para kazanmak isteyen mülk sahipleri tarafından yönetilir; bu nedenle, kamuyu aydınlatmaktan çok, reklam ya da yazıların yayınlanması için para verenlerin çıkarlarına hizmet eder. Suç konusuna korkunç bir ilgi duyar ve dolayısıyla suçların taklit edilmesi için kışkırtır.[17] Kârı maksimize etme kaygısıyla tedarikçilere ve tüketicilere karşı bir mücadele vermesinin yanında, burjuvazi aynı zamanda işçilerini sadece kendi arzularını tatmin etmeye uygun görmek ister. Bu, doğaldır ki, proletaryanın sosyal algısını zayıflatır. Bencillik eğilimleri uzun çalışma saatleri, yoksulluk ve kalabalık hane tarafından harlanır.[18] İşçi çocukları oldukça küçük yaşta çalışmaya başlar ve dolayısıyla yalnızca kendi çıkarlarını düşünmeye sevkedilirler. Ücretli emek, henüz bu çocuklar kılavuzluğa ihtiyaç duydukları bir yaşta iken onları bağımsız kılar; buna bağlı olarak, İngiltere'de, çocukların suç işleme oranı korkunç boyutlardadır.[19] Bu yaşam şekli, cehaleti pekiştirmektedir ki bu

[15] A.g.e., s. 401.
[16] A.g.e., s. 403.
[17] A.g.e., s. 404.
[18] Bonger, *Introduction to Criminology*, s. 95–6.
[19] Bonger, *Criminality and Economic Conditions*, s. 407–10.

da suçla doğrudan ilişkilidir.[20] Okula gitmediklerinden, proletarya çocukları 'ahlâki değerlerden yoksun' ve cahildirler, bu nedenle, anlık kararlar verirler; oysa ki sanat ya da bilimle daha fazla ilgilenmeleri onları kötü düşüncelere karşı daha az yatkın kılabilecektir.[21] Bonger buradan emeğini satmayı başaramayan ve dolayısıyla hayatları kronik bir yoksullukla geçen, entelektüel yetenekleri 'geriye salt kaba bir insan kalacak derecede körleşmiş'[22] daha alt proletaryanın (lümpen proletaryanın?) koşullarını incelemeye geçer. Tam da bu nedenle, mahkumların büyük bir kısmını yoksulların oluşturması hiç de şaşırtıcı değildir.[23]

Bonger suç ve evliliğe ilişkin birtakım kifayetsiz yorumlarda bulunmakla birlikte, birkaç önemsiz ve rastlantısal durum tespitinde de bulunur. Kadınların suç oranı erkeklerinkinden çok daha düşüktür, der Bonger[24]; ve kadınların aile içi şiddete maruz kalıyor olmasını ekonomik ve yasal bağımlılıklarıyla ilişkilendirir.[25] Genel sosyoekonomik konumların birbirine en yakın olduğu ülkelerde kadınların suç oranının erkeklerinkine en yakın oranlara ulaşmakta olduğunun altını çizen[26] Bonger, fahişeliği her iki cinsiyet açısından da aşağılayıcı ve önemli bir suç kaynağı olarak görür.[27]

Bonger suçu eğitim ile ilişkilendirmekten oldukça memnundur. Burjuvazinin çocukları proletaryanınkilerden daha iyi eğitim almakta ve fakat aldıkları eğitim onları bencil yapmaktadır.

---

[20] A.g.e., s. 433.
[21] A.g.e., s. 434.
[22] A.g.e., s. 435.
[23] A.g.e., s. 448.
[24] A.g.e., s. 464–8.
[25] A.g.e., s. 462–3.
[26] A.g.e., s. 473.
[27] A.g.e., s. 507–8.

Ahlâkları yalnızca sağduyulu kanaatlere dayanmaktadır.[28] En yoksul sınıflar 'çocuk suçlarının en büyük kısmını oluşturmaktadırlar'. Proletarya yeterli eğitim için gerekli paraya sahip değildir; pedagojik fikirler yoktur; baba günün büyük bölümünde çalışıyordur, aynı durum çoğu zaman anne için de geçerlidir; dolayısıyla, aslında eğitim sorunu diye bir şey söz konusu değildir.[29] Daha alt proletaryada, tam bir bakım ve gözetim yokluğu söz konusudur ve en azından bazı çocuklar gerçekten suç için yetiştirilmektedir.[30] Bonger, başka bir yerde, 'suçun kökeni açısından gençlik sürecinde çevrenin oynadığı baskın role' değinir.[31]

Barış döneminde militarizm, orduya katılan erkekleri ahlâki vasıflarının kötüleşmesine yol açan aşırı disiplin yoluyla yozlaştırır[32] ve savaş genel olarak ordudaki ve halktaki şiddeti açığa çıkarır.[33]

Bonger, tatmin edici bir biçimde açıklanabilmeleri için suçların dört farklı kategoriye ayrılması gerektiğini öne sürer. Bunlardan ilki, bazı hırsızlık olaylarının intikam nedenli olduğu ve dolayısıyla doğrudan ekonomik ve sair nedenlerden söz edilemeyeceği de düşünülmekle birlikte, ekonomik bir itkiyle işlenen suçlardır.[34] İkinci kategori, cinsel suçlar; dördüncü kategori, siyasi suçlardır. Üçüncü kategori, çoktüreldir (heterojendir) ve çoğunlukla temel itki, intikamdır. Kasten zarar verme, tecavüz, cinayet ve sair bu tür suçlar arasındadır. Beri yandan, Bonger utanma korkusuyla işlenen çocuk öldürme suçu ile adaletin eline düşme korkusuyla işlenen yalancı şahit-

[28] A.g.e., s. 483-4.
[29] A.g.e., s. 487.
[30] A.g.e., s. 487.
[31] Bonger, *Introduction to Criminology*, s. 88.
[32] Bonger, *Criminality and Economic Conditions*, s. 516–7.
[33] A.g.e., s. 518.
[34] A.g.e., s. 545.

lik suçlarını aynı kategoriye yerleştirir ve bunun en geniş suç kategorisi olduğunu belirtir.[35]

Ekonomik koşullar bağlamında bir açıklama açısından en ümit verici suç grubu, şüphesiz ki iktisadi suçlardır; ancak bunların alt gruplara ayrılması gereklidir. Kapitalizmde, bazı işçiler her zaman emeklerini satamadıklarından serserilik ve dilencilik baş gösterir; kriz dönemlerinde ve kış mevsiminde bunların sayısı artar.[36] Ekmek bulamayacak hâle gelen insanlar dilencilik, hırsızlık ve intihar arasında bir seçim yapmak zorundadır.[37] Bazı insanlar ise dilenciliği bir meslek hâline getirmişlerdir; bunlar kuşkusuz suçludurlar, ancak bu suç aynı zamanda 'dürüst çalışana çok az ücret ödeyerek dilenmeyi çok daha kazançlı hale getiren toplum yapısına' bağlanmalıdır.[38]

Bonger daha sonra hırsızlık konusunu incelemeye geçer. Yüksek düzeyde bir işbölümünün olduğu bir toplum hırsızlığı katı bir biçimde yasaklamadan varolması mümkün değildir. Bonger, hırsızlık yapmak ile kendilerinin ve muhtemelen bakmakla yükümlü oldukları kişilerin açlıktan ölmesi arasında bir tercih yapmakla karşı karşıya kalan insanların olduğu kapitalist toplumun altını çizerek, konuya yoksulluktan doğan hırsızlık ile başlar.[39] Kapitalizm geliştikçe, hırsızlığa, zenginlerin hâlihazırda sefasını sürdüğü konforu yaşama arzusuyla daha da hırsla yönelinmektedir. Sosyal eşitsizlik arttıkça ki kapitalizm altında gerçekleşen şey budur, hırs da artmaktadır.[40] Ekonomi alanında egoizmi teşvik eden toplum, hırsızlığa da teşvik etmektedir. Hır-

[35] A.g.e., s. 625–8.
[36] A.g.e., s. 546–55.
[37] A.g.e., s. 556.
[38] A.g.e., s. 561.
[39] A.g.e., s. 564.
[40] A.g.e., s. 572.

sızlık genelde, fazla sıkıntı çekmeyen tuzu kurularla pek alâkası olmayan kişilerce işlenmektedir.[41] Kapitalist toplumun ilerlemesi, soygunculukta (yani, şiddet kullanarak yapılan hırsızlıkta) bir azalmaya, gelişmiş seyahat araçları sayesinde eşkıyalığın gerilemesine yol açarken, artan refahla birlikte, şiddet içermeyen ekonomik suçların işlenmesi kolaylaşır ve şiddet münhasıran devlet ile ilişkili hale gelir.[42] Soygunculuğa teşvik, bilhassa yoksul çocukların içinde büyüdüğü vahşi sosyal çevrede söz konusudur.[43] 'Koloni savaşları genelde büyük bir soyguna benzer.'[44]

Bonger'in son ekonomi suçları kategorisi, burjuvazi tarafından işlenen sözgelimi, sahte iflas ya da gıda tağşişi gibi suçlardır. Bu suçlardan bazıları, çaresizce suç sayılan eylemlere başvurmayı gerektirecek şekilde yaşanan ani ticari kayıplara dayanmaktadır. Bu suçlar 'bütünüyle sosyal bir doğaya' sahiptirler. Sözgelimi bir köy topluluğunda ortaya çıkamazlar.[45] Burjuva bireyler çoğunlukla iyi yetiştirilegelirler ve dürüstlüğün önemini öğrenmişlerdir; ancak, yanı sıra, para kazanmanın muazzam önemini de kavramışlardır ki, bu durum ahlâki ilkelere baskın gelme eğilimi taşımaktadır.[46] Diğer burjuva suçlar, kapitalizmin burjuvaziye güçlü bir biçimde aşıladığı hırsa dayanmaktadır. Dolayısıyla, bu suçlar sözgelimi gıda tağşişi gibi farkedilmesi oldukça güç eylemlerde işlenmektedir.[47] Bir üçüncü burjuva suçlar kategori yalnızca kapitalist üretim tarzına bağlıdır. Bu suçlular, ancak ve ancak kapitalizm tarafından teşvik edilen ve kapitalizm dahilin-

[41] Cf. Bonger, *Introduction to Criminology*, s. 94; *Criminality and Economic Conditions*, s. 574.
[42] A.g.e., s. 590–1.
[43] A.g.e., s. 594–5.
[44] A.g.e., s. 599.
[45] A.g.e., s. 600.
[46] A.g.e., s. 601.
[47] A.g.e., s. 603.

de mümkün kılınan eylemler olan büyük dolandırıcılıklar ya da hisse senedi dolandırıcılıkları yapan insanlardır.[48] Bu burjuva suçlara yönelik uygulama, ceza hukukunun sınıfsal karakterini de açıkça resmeder. Kanun kitaplarında bunlara ilişkin görece az sayıda suç türü vardır ve cezalar görece hafiftir.[49]

Cinsel suçlar üretim tarzıyla daha az ilişkili gibi görünmektedir; ne var ki, Bonger'e göre, her şeye rağmen bir ilişki söz konusudur. Öncelikle, evlilik ve fahişeliğe ithafen, cinsel yaşamın sosyal biçimleri üretim tarzı tarafından belirlenir.[50] Bonger ilk olarak, kitabın yazıldığı dönemde Hollanda'da -nadiren cezalandırılan- bir suç sayılan evlilik dışı cinsel ilişki konusunu ele alır. Evlilik dışı cinsel ilişkiye yol açma eğilimi barındıran anlaşmalı evlilikler, daha çok burjuvazi sınıfında yaygındır; buna karşın, entelektüel burjuva birey daha çok aşk evliliği yapma eğilimindedir ve dolayısıyla evlilik dışı cinsel ilişkiye daha az meyillidir. Aynı şekilde, avare bir zenginin boş ve anlamsız hayatı evlilik dışı cinsel ilişkiye meyilliyken, küçük burjuva bireylerin daha çok aşk evliliği yapma ve evlilik dışı cinsel ilişkiye daha az meyilli olmaları için somut sosyal nedenleri vardır. Salt fiziksel nedenlere bağlı evlilikler de yine evlilik dışı cinsel ilişkiye yol açabilmektedir ve ki bu, proletaryada daha yaygın görülmektedir. Cinsel içgüdüler, çokeşliliğe yatkınlık ve dolaysız ortam kişiden kişiye değişmekte ve proleryanın bazı fertleri evlilik dışı cinsel ilişkiye girme suçunu işlerken, bazılarının işlemediğini vd. açıklamaktadır.[51]

Peki, ya taciz ve tecavüz? Ne denli iyi beslenilirse, cinsel içgüdüler de o denli güçlü olur. Tecavüz ağırlıklı olarak ekonomik kaynak yoksunluğu nedeniyle evlenemeyen erkeklerin işlediği

[48] A.g.e., s. 605.
[49] A.g.e., s. 607.
[50] A.g.e., s. 608.
[51] A.g.e., s. 609–11.

bir suçtur. Aynı zamanda, ilkokul üstü düzey eğitim almış kişiler tarafından nadiren işlenen bir suçtur ve en çok da eğitim ve terbiyeleri ahlâki kısıtlamalardan yoksun olan daha alt proletarya tarafından işlenmektedir.[52] Benzer açıklamalar yine pedofili için de temel olarak sunulabilir.[53] Bu değerlendirmenin artık -bariz bir biçimde- ciddi şekilde hatalı olduğu görülmektedir. Zira evlilik içi tecavüz vakalarındaki görece sıklığı ve failleri tespit etmeyi amaçlayan araştırmalardaki sınıfsal çizgilerin ayrımına ilişkin bariz eksikliği görmezden gelir. Yine, pedofilinin de, sosyal sınıflara boydan boya yayılabildiği görülmektedir.

Bonger daha sonra intikam kaynaklı suçları değerlendirmeye geçer ve kapitalist üretim tarzının temel ilkesinin rekabet olduğunu ve ki bunun başkalarına zarar vermeyi içerdiğini ve intikama dönük yaygın bir arzuyu kışkırttığını belirtir.[54] İntikam suçlarının başında, eril cinsel kıskançlığa ve erkeğin karısı üzerinde hakka sahip olduğu yönündeki inanışa bağlı kategori gelir. Şayet kadın daha fazla ekonomik bağımsızlığa sahipse, bu inanış için de daha az zemin söz konusudur. Bu açıklama, aldatılan ve devamında terkedilen kadınların aldığı intikam açısından da belki daha iyi işe yaramaktadır.[55]

Ekonomi temelli açıklamalar, intikam kaynaklı suç ve cinayetler için de geçerlidir. Bunlar yoksul ve cahil insanlar arasında çok daha yaygındır. Daha medeni insanlar arasında, intikam duygusu daha ender, şiddetten hoşlanmama hâli daha sık görülmektedir.[56] Sosyalistlere verilen oylarla ile şiddet suçları arasındaki korelasyona bakıldığında bunu görmek mümkündür: işçi sınıfı

[52] A.g.e., s. 612–21.

[53] A.g.e., s. 621.

[54] A.g.e., s. 626.

[55] A.g.e., s. 626–8.

[56] Bonger, *Introduction to Criminology*, s. 104; *Criminality and Economic Conditions*, s. 635–6.

kültürel yaşam ve toplumun işleyişi ile daha fazla ilgilendiğinde, dayanışma duyguları gelişir ve şiddet suçları azalır.[57] Artan medenileşmeye bağlı olarak şiddetin azalması, ne üzücüdür ki, karşı bir unsurla karşılaşır: Medeni insanlar alkollüyken daha az şiddete meyilliyseler de, artan alkolizm.[58]

Çocuk öldürmenin ekonomik bir açıklaması vardır; yoksulluk ve kadının utancının çok sert bir biçimde kınanmasından kaynaklanır.[59]

Son suç kategorisi, siyasi suçlardır. Bunlar, 'ezilen sınıf daha güçlenerek yöneten sınıfın siyasi iktidarını kırıp kendi iktidarını kurduğunda' oluşacaktır. Yöneten sınıf iktidarını son ana kadar sıkıca tutunmaya çalıştığında ciddi siyasi suçları beraberinde getirecektir. Bunun bir örneğinin Rusya'da meydana gelmesi muhtemeldir. Bu türden siyasi suçluların kahramanlar olarak anılmaları kuvvetle muhtemeldir. Ezilen sınıfın bireysel fertleri aynı zamanda bir devlet mensubuna suikast düzenlemeye kalkışabilirler. Bu, ihtimalen abes olmakla birlikte anlaşılırdır. Sözgelimi, bir bireyin monarşiyi ortadan kaldırarak kendi iktidarını kurmayı ümit ettiği, sıradan suçlara benzer siyasi suçlar da söz konusudur.[60] Demokratik bir ülkede, sosyal demokratlar tarafından işlenen siyasi suçların oldukça az gerekçesi vardır. Hükümet genel oy hakkını kaldırmaya çalıştığında, yüzünü siyasi suçlara dönen Alman sosyal demokratlar açısından kaçınılmaz olabilir.[61]

Peki, ya patolojik suçlular? Oldukça ciddi bir kalıtım unsurundan söz etmek mümkündür. Toplumumuzda, hasta ve fakat zengin olan bir kimse üreyebilirken, yoksul ve fakat sağlıklı ve

[57] A.g.e., s. 637–8.
[58] A.g.e., s. 639–43.
[59] A.g.e., s. 644–7.
[60] A.g.e., s. 648–50.
[61] A.g.e., s. 650–1.

güçlü bireyler bunu yapamaz. Militarizm, hastaların üremesine izin verirken, güçlü bireylerin ölümüne yol açar. 'Yozlaşmışların yeniden üretiminin insanlığa dönük zararlı etkilerinin görmezden gelinmesi, yozlaşmanın neden bu denli çok mevcut olduğunu açıklayan başlıca nedenlerden biridir... Zayıf ve hastalıklı olanın kendini yeniden üretmeyi sürdürmesi, toplumun tamamının zararınadır.'[62] Yoksulluk, yetersiz beslenme, bilhassa emziren anne ve gençlerin yetersiz beslenmesi, sağlıksız barınma, bilhassa kötü koşullarda uzun ve yoğun çalışma ve kadın ve çocukların çalışması; bunların tümü yozlaşmaya katkıda bulunur. Yozlaşma, önemli bir suç kaynağıdır.[63]

Bunun aksine, komünist bir toplum, yoksulluğu ortadan kaldırabilecektir:

> Böylelikle, ekonomi temelli suçların (keza çocuk öldürme suçunun) oldukça büyük bir kısmı, imkânsızlaşacak ve mevcut toplumumuzun en cesaret kırıcı şiddetlerinden biri ortadan kaldırılacaktır. Ve ardından, son derece büyük suç üretimi içeren sosyal fenomenler olan seks işçiliği ve alkolizm ana etmenlerinden birini yitirecektir. Çocuk işgücü ve aşırı çalışma artık söz konusu olmayacak ve pek çok fiziki ve ahlâki kötülüğün kaynağı olan kötü barınma koşulları yok olacaktır.
>
> Maddi yoksullukla birlikte, proletarya üzerinde çok ağır bir etkisi bulunan entelektüel yoksulluk da ortadan kalkacaktır.[64]

Yine, intikam suçları ve cinsel suçlar da büyük ölçüde yok olacaktır. İnsanın ekonomik ve sosyal baskınlığı da buna bağlı zararlı etkiler de azalacaktır. Topluluk bunun bütün çocukların iyi eğitilmesini ve yetiştirilmesini sağladığını ve dolayısıyla önemli bir suç kaynağını ortadan kaldırdığını görecektir.[65]

---

[62] A.g.e., s. 659.
[63] A.g.e., s. 660–2.
[64] A.g.e., s. 670.
[65] A.g.e., s. 671.

Sosyalist toplum hâlihazırda var olan egoizmin kaynaklarını ortadan kaldıracak ve güçlü bir özgecilik hissini canlandıracaktır. Patolojik bireyler tarafından işlenen suçlar var olmayı sürdürecek, ancak 'bu, bir yargıçtan çok, hekimin uzmanlık alanı olacaktır.'[66]

Bonger'e İlişkin Yorumlar

Bonger, günümüzde artık çağdışı bulabildiğimiz derin ve ufuk açıcı sezgi ve düşüncelerin harikülâde bir karışımına sahip bir yirmi birinci yüzyıl okurudur.

Bonger'in suç tanımı, sembolik etkileşimcilik biçimindeki aşırı görelik tarafından baştan çıkarılmış olan pek çok modern Marksisten üstündür. Farklı sınıflar ve farklı sosyal sistemler tarafından geniş ölçüde hüküm verilen önemli bir suç alanı bulunduğu yönündeki düşüncesi, bu kitabın ilk bölümündeki argümanlarla oldukça iyi örtüşmektedir. Modern toplumlarda, suçların genel olarak ahlâki kınamaların muhatabı olduğu yönündeki yorumuna yeterlik kazandırılması gerekmektedir, zira çok daha büyük bir ahlâki inanış çoğulluğuna sahip durumdayız ve teknik saldırıların çeşitliliği genişleyegelmektedir. Buradan hareketle, kürtaj, ötenazi, uyuşturucular, pornografi, seks işçiliği ve hayvan hakları hakkında son derece canlı tartışmalar söz konusudur; dahası, çoğu Avrupa ülkesinde çoğunluğunu şeriat hukukundan etkilenen Müslümanların oluşturduğu ciddi sayıda azınlık yaşamaktadır.[67] Bu nedenle, pek çok kişinin terk edilmesini arzuladığı bir hayli saldırı mevcuttur ve buna karşılık, pek çoklarının yasadışı bulduğu bir dizi halihazırda yasal faaliyet söz konusudur. 'Teknik saldırılar' ile kastettiğim, muhtemelen yaygın bir rızayı

[66] A.g.e., s. 672.

[67] Bonger o dönemin Hollanda'sında, eşcinsellik savunmasında bu türde bir rahatsızlık fark etmiştir – bkz. Van Bemmelen, 'Pioneers', s. 301.

gerektiren genel kaidelerin izinden gitmeyi amaçlamakla birlikte, detayların pek çok kişi tarafından açık bir anlayışla karşılanmadığı aşırı ayrıntılı düzenlemelerdir. Buna örnek olarak şunlar gösterilebilir: kişinin araba kullanırken cep telefonuyla konuşmasına izin verilmesi (yola odaklanma genel görüşü kabul edilir);[68] endüstriyel kirlenmenin önemsenmesi (kirliliğe yol açmamak genel görüşü kabul edilir) Aşırı Maliyet Gerektirmeyen En İyi Kullanılabilir Teknoloji dahilindeki ilkeler;[69] içeriden bilgiye dayalı ticaret olarak görülen şeyin her türlü ayrıntısı (insanları dolandırmamak genel görüşü tartışmasızdır); vergi hukukundaki detaylar (hangi kategorideki kişilerin hangi faaliyet için ne kadar vergi vermesi gerektiği süphesiz ki tartışma konusudur, ancak genel ilkelerde bir kez olsun anlaşıldığında, detaylar akıllara durgunluk verecek boyutta olur) vd. ...

Bonger'in kuramsallaştırmasının büyük kısmı, bencillik ile özgecilik arasındaki ayrıma dayanır. Kapitalizm, kapitalistler arasındaki rekabete, işçiler arasındaki çalışma rekabetine ve sınıf düşmanlığına dayandığındandır ki, bencilliğe teşvik eder. Buna karşılık, hem ilkel komünizm hem de kapitalizm sonrası komünizm, özgeciliğe teşvik eder. Son derece genel anlamıyla, bu tartışmasız doğrudur; ne var ki, Bonger bu açık ayrıma çok fazla önem atfetmektedir. DIY (Do it yourself [Kendin Yap]) yapmak isteyen insanlara satılan parçalar üreten bir kapitalist düşünün. Bu kapitalist diğer parça üreticileriyle rekabet etmeye zorlanır, yani bencilliğe sevkedilir. Kendi yapmamışsa da, hayatı kolaylaştırmak için yasadışı fiyat sabitlemeye giden kapitalistlerden haberdardır. Bunlar emsalleri kapitalistlere özgecil bir şekilde, ya da en azından savaşmayan bir şekilde davranırlar. Gelgelelim,

[68] Bkz.: http://news.bbc.co.uk/1/hi/magazine/3251725.stm

[69] Bkz., örneğin: http://www.sussex.ac.uk/Units/spru/publications/imprint/sewps/sewp61/sewp61.htmlb

bunlar kolektif olarak, kapitalist rekabetinin kârından mahrum bırakılan tüketicilerin zararına fiyatlarını sabit tutmayı sürdürürler. Bizim parça üreticisi iyi bir eş ve iyi bir babadır. Eşinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamakta, ev işleri ve çocuk bakımını paylaşmaya zaman ayırmaktadır. Bu davranış, yalnızca kendi ailesini ilgilendirdiği için bencilce midir; yoksa kişinin bunu yapmasının cezasını çekmeyeceği için özgecil midir? Bu kişi aynı zamanda standart belirlemeye yardım eden ve DIY aktivitesine teşvik eden parça üreticileri birliğinin ücretsiz sekreteridir. Bu, onun çıkarını desteklediği için bencilce midir; yoksa bunu yapmamasının cezasını çekmeyeceği için özgecil midir? Birlik, gönüllülerin parçaları kullandıkları kimi hayır etkinlikleri düzenlemekte; bu, yoksullaşan emeklilerin oturduğu barınakların onarımı ve geliştirilmesini sağlamaktadır (bu, özgecil midir; yoksa bilhassa gülünç bir bencillik biçimi midir?). Söz konusu kişi, istihdam yasasındaki aşırı bürokrasiyi protesto etmekte (yasalar gerçekten bütünüyle gereksiz olmadığı sürece bencilcedir); ancak, bunlara uymak noktasında elinden geleni yapmaktadır (özgecil mi? Yoksa ihtiyatlı mı?). En nihayetinde, kişi işinin bir rakibi tarafından fena hâlde baltalandığını görür ve onu öldürmesi için bölge mafyasına para verir (bencil mi; suçlu mu?).

Yukarıdaki son eylem hiç tartışmasız bencilce ve suç teşkil eden bir eylemdir. Peki, ya ailesine bakması? Şayet insanlar özel aileler olarak yaşıyorsa, o hâlde ailesine bakması bir görev, elinden geleni yaptığı özgecil bir eylemdir ve kişinin ailesine iyi bakmasının istenilir ve başkasına kasıtlı zarar vermeyen bir eylem olarak görüldüğü bağlamda, daha geniş toplumla ilişkili olarak meşru bir şekilde bencilcedir. Bizim kapitalistin çoğu faaliyetinin sosyalist bir başka biçimi elbette ki vardır. Kitabın ikinci bölümündeki sosyalist toplum tartışmasında, sosyalizmin saf özgecil faaliyetlerle sınırlı olamayacağı tartışılacaktır.

Ayrıca, suçun saf bir biçimde bencil bir faaliyet olduğu da tartışmalıdır. Bonger'in kendisi de, çoğu siyasi suçu ele aldığı ve hırsızlığı kişinin açlıktan ölmek üzere olan ailesini beslemek üzerinden incelediği noktalarda bunu kabul eder. Bu bağlamda, Matza'nın suçlar arasında ve dışında toplanan ve fakat bariz bir biçimde çok daha geniş ölçüde geçerli olan çocuk suçlarını tanımladığı etkisizleştirme tekniklerini uzun uzun düşünmek gerekmektedir.[70] İlk teknik olan sorumluluğu reddetme Bonger'in yaklaşımıyla en çok bağdaşandır. Çok yönlü suçlular, kapitalizmin bencilliklerini teşvik ettiğini ve ki bunun da suçlu davranışlarına kadar ulaştığını pek âlâ iddia edebilirler. İkinci teknik, zararı reddetme ('kimsenin canı yanmadı'), yukarıda sözü edildiği üzere, çok aza sahip olanlar tarafından zenginden alınan mütevazı hırsızlara ilişkin tartışmada Bonger tarafından bilhassa kullanılır. Bu, hâlihazırda kurbansız suçlara ilişkin tartışmada geniş ölçüde kullanılagelmektedir: bunları yapanlar hiç tartışmasız herhangi bir zarar vermemektedirler. Bu, yine, yoksul insanların sigorta kapsamındaki makul hırsızlıklara karıştığı ya da kurbanın büyük bir şirket olduğu türden kimi gerekçelerle de kullanılmaktadır. Bunların hiçbiri suçun özgecil olduğunu göstermese de, daima zarar verici boyutta bencilce olduğu yönündeki düşünceyi kuşku hattına sürüklemeyi başarır. Üçüncü teknik olan kurbanı reddetme ('onlar bunu hak ettiler'), bir dereceye kadar ikinci teknikle örtüşmekle birlikte, bazı suçların masum kurbanlara karşı işlenenden çok daha zararsız bir bencillikle, kimi başka suçlulara ya da etik dışı bir şekilde kazanç sağlayan şirket ya da bireylere karşı işlendiğini savunmada kullanılabilmektedir. Dördüncü teknik, suçlayanların suçlanması ('ne hakla beni eleştirebiliyorlar?'), hakimler ve savcıların delillerine saldırmak için sınıf temelli kul-

[70] Gresham M. Sykes, and David Matza, 'Techniques of Neutralization', *American Sociological Review*, Vol. 22, 1957, s. 664–70.

lanılabilmektedir. Bu, aynı zamanda özgeciliği betimlemeyi başaramasa bile, bencillik suçlamalarını azaltabilir. Beşinci teknik, daha yüksek sadakatlere hitap etmektedir ('ben bunu başka birisi için yaptım'). Bu başka kişi başka bir suçlu bile olsa, bu tekniğin biçimi özgecildir. Gerçek ve asli özgeciliğe ne derece odaklandığımız, yukarıdaki hipotetik kapitalist tartışmasında kullanılanlara benzer sınırlar dahilinde tartışılması gereken bir durumdur.

Bu suç ve özgecilik tartışmasını daha da ileri götürmek mümkün olmakla birlikte, Bonger'in temel ayrımının işlevsiz olduğunu ileri sürecek denli çok şeyi hâlihazırda söyledik. Bonger'in bu ayrını ihtimalen tümden işlevsiz değildir; ancak, çok daha ileri gelişme olmadan kesinlikle işlevsizdir.

Gelin, şimdi Bonger'in sınıflara yaklaşımına geçelim. Bonger'in proletarya ve lümpen proletaryaya ilişkin değerlendirmesinin kimi bölümleri modern bir okurun refah devletinin yararlarına büyük bir şükran duymasını sağlayabilir. Modern Avrupa'da, görece küçük suçlar açlıktan ölmenin alternatifiyle karşı karşıya kalan insanlar tarafından işlenmektedir. Beri yandan, Bonger'in kapitalizmin kaçınılmaz bir gereklilik olmaksızın tüketim arzusunu aşıladığı ve dolayısıyla suçu artırdığı yönündeki yorumları geçerliliğini sürdüregelmektedir. Aslında, imgelerin tüketimine yaptığı vurguyla –sıradan bir ayakkabı değil, Nike ayakkabısı, bir önceki son derece tatmin edici olsa da elektronik endüstrisinin en son ürünü ve sair– hırsızlığı büyük ölçüde teşvik edilen arzulara dayandırması düşüncelerine yeni bir soluk kazandırmaktadır.

Peki, kötü barınma ve eğitim koşullarına bağlı bir ahlâk yoksunluğu olduğu yönündeki görüşüne ne demeli? Bizim konut darlığı yorumumuzun Bonger'in yorumundan çok daha tercih edilesi olduğu aşikardır. Normalde, insanların her birinin yatak,

içme suyu, bir banyo ve tuvaletinin olmasını bekleriz; ne var ki, Bonger'e göre, daha yoksul insanlar tarafından bunların hiçbiri çantada keklik sayılamamaktadır. 'Ahlâkın bu bağlamda gerçek anlamını bir kenara bırakacak olursak, kötü barınma koşullarının günümüz İngiltere'sinde temel ahlâksızlık kaynaklarından biri olduğunu çok az insan savunmaktadır; ihtimalen hiç değilse Batı Avrupa geneli için de aynı şey geçerlidir. Eğitim yoksunluğundan söz ederken, Bonger şüphesiz ki *herhangi* türde bir eğitim yoksunluğunu kasteder. Hollanda'da daha geç görülmüş olmasına karşın (2001), Bonger'in bunları yazdığı dönemde, en azından ilkokul seviyesinde bağımsız, evrensel, zorunlu eğitim Avrupa ve ABD'de standarttı. Gelgelelim, birçok ülkede 20-30 yıl öncesinde başlamış olduğundan, hiç okula gitmemiş bireylerin bir mirasının da söz konusu olmuştur. Bugün eğitim standardı konusunda, eğitimde hangi ahlâki fikirlerin uygun olduğu ya da üniversiteye gitmeye teşvik etmek zorunda olduğumuz okulu terkeden kişilerin yüzdesi konusunda kaygılanıyor olabiliriz; ancak, işçi ve yoksul ailelerin çocuklarının tümünün eğitimsiz olduğu yönündeki kanı geçersizdir. Bu meseleler günümüzde daha çok Üçüncü Dünya Ülkeleri için geçerlidir.

Bonger sistematik bir burjuvazi tablosu çizmez; dolayısıyla, Edwin Sutherland'in *White-Collar Crime* kitabından bu yana yayınlanan modern yazılara kıyasla, Bonger'in burjuvazinin suçlarına ilişkin tavrı şüphesiz ki sınırlıdır. Bunu açıktan ifade etmiyor olmasına karşın, çizdiği tablo, doğru ve yanlışa ilişkin iyi temel fikirlerle yetiştirilen ve fakat dolandırıcılık yapması için zorlanan ya da baştan çıkarılan bireysel girişimcilerden ibaret gibi görünmektedir. Bonger, şirketler kavramıyla çalışmaz; dolayısıyla, değerlendirmesi tüzel-bireysel beyaz yaka suçlar ayrımı içermez. Bunun yanı sıra, suç ile idari düzenleme ihlâlleri arasındaki ayrıma (ya da bunun bulunmayışına) ilişkin bir tar-

tışma da söz konusu değildir. Şirketlerin kirli işlerini Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde taşıyor olmalarına ilişkin modern kaygı da yine bulunmazken, bu ihtimalen Bonger'in döneminde bu yönde daha az baskının olmasına bağlı bir durumdur. Beri yandan, Bonger'in basına bakış açısının televizyonu kapsayacak boyutta genişletilmesi gerekir ve kimi ek ayrıntılardan yararlanılabilirken, yüz yıl sonrasında bile şaşırtıcı bir şekilde iyi işlemektedir.

Bonger'in, ekonomik koşullar tarafından ne derece açıklanabildiğini görmek için suçları sınıflandırma düşüncesi, bu kitabın daha önceki bölümlerindeki yapılan çözümleme ile aynı doğrultuda olmakla birlikte, gerçek bölümlendirmesi daha farklıdır. Açıklamalarının büyük çoğunluğu ilgi çekicidir. Neyse ki, gelişmiş ülkelerdeki büyük açlık temelli suçlar azalmıştır. Çocuk öldürme hâlâ görülürken, bireysel bir trajediye sebebiyet veren daha az katı cinsel ahlâk ve daha iyi refah desteği söz konusudur. Benzer şekilde, evlilik vaadiyle kandırılıp terkedilen bir kadının aldığı intikam, evlilik öncesi dönemde daha büyük eşitlik, gebelik önleme ve evrensel cinsel haklar verili olduğunda daha az gerekirdir. Bonger'i daha eski kafalı gösteren özelliklerinden biri de resmi istatistiklere duyduğu güvendir. Zira Bonger argümanlarını sık sık uluslararası istatistiki karşılaştırmaya dayandırırken, farklı ülkelerden derlenen unsurlara ilişkin dikkate değer bir tartışma yürütmez. Anketlere dayalı istatistikler Bonger'in yazdığı dönemde aşırı derecede nadir görülmekteydi. İstatistikleri doğru kabul ederek geliştirdiği argümanlar daima maharetli ve inandırıcı olmakla birlikte, bunların pek çoğu temellerindeki soruşturma yoksunluğuna bağlı olarak güvenilmezdir.

Geriye yalnızca, Bonger'in sosyalizmde suçun nadir görüleceği ve daha çok tıbbi bir mesele olarak ele alınacağı yönündeki görüşü kalıyor. Bunu da son bölümde değerlendireceğiz.

George Rusche ve Otto Kircheimer: Punishment and Social Structure [71]

Düşünsel olarak, Max Horkheimer'ın önsözüyle birlikte, Frankfurt Okulu'nun bir ürünü olmasına karşın, Rusche ve Kircheimer'ın klasik yapıtındaki analiz, ekonomik koşullarla etkileşim halinde olan kısmen özerk bir güç olarak ceza politikasına ilişkin görüşlere dönük bir farkındalıkla beraber handiyse bütünüyle ekonomi politiğe dayanır. Dolayısıyla, yazarların, Bonger'in cezanın nedenselliği analizindeki ceza yargılaması sistemini genişlettiği söylenebilir. Temel görüşleri şudur: 'Her üretim sistemi, üretimsel ilişkileriyle örtüşen cezalar keşfetme eğilimindedir.'[72]

Gelgelelim, ceza politikasının –işleyişte meydana geldiği söylenen– ekonomik koşullar tarafından belirlenim biçimlerinden biri de emek azlığı ya da fazlasıdır.[73] Kullanılabilir işgücü ne denli fazla olursa, işçi sınıfının koşulları o denli kötü, cezalandırmalar o denli ağır olur. Birkaç örnekle devam edelim. On beşinci yüzyılda, Avrupa'da, 'ezilen, işsiz ve mülksüzlerin sayısı her yerde artmış,'[74] dolayısıyla, 'mülk karşıtı saldırılarla mücadelede etkili bir yasanın yaratılması, yükselen kent burjuvazisinin başlıca meşgalelerinden biri olmuş'[75] ve 'kitleler yoksullaştıkça, onları suçtan caydıracak cezalar ağırlaşmıştır.'[76] İngiltere'de, bu koşullar idam cezalarında sıradışı bir artışa yol açarken, VIII. Henry döneminde 72,000 hırsız asılmış, I. Eliza-

[71] Rusche and Kirchheimer, *Punishment and Social Structure*.

[72] Rusche and Kircheimer, *Punishment and Social Structure*, s. 5.

[73] David Garland'ın demesiyle, 'alt sınıfın denetlenmesinde amaçlanan bu ceza algısı... yayılır.' [*Punishment and Social Structure*]', *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory*, Oxford: Clarendon Press, 1990, s. 91–2.

[74] A.g.e., s. 11.

[75] A.g.e.

[76] A.g.e., s. 18.

beth döneminde ise, her bir seferde 300-400 kişi olmak üzere, aylaklar sıra sıra ipe çekilmiştir.[77] Bu, insan hayatının değerinde azalmaya, gösterişli fiziksel cezalandırmalarda artışa yol açmıştır.[78] Bu cezalar, halkı kontrol altına alma yolu olarak kullanılmış, kötü giden herhangi bir şey için cadıları ya da Yahudiler'i suçlayarak insanların bu baskı ortamıyla baş edebilmelerine olanak tanımıştır.[79] Bu son yorumların ekonomik determinizmden ayrıldığını imlemek durumundayız: heyecan ve gaddarlığa duyulan şehvetli arzu, cadılardan duyulan korku ve antisemitizm; şüphesiz ki bunların hepsinin ekonomik boyutları da söz konusudur, ancak birincil olan asla ekonomi değildir. Rusche ve Kircheimer teorik olarak ne yaptıklarını açıklama noktasında asla ciddi bir çaba içinde değildirler. Rusche ve Kircheimer beyaz yaka suçları incelemezler; oysaki bu suçlar 'asgari uygunluk' ekonomi analizlerine pek âlâ yerleştirilebilirdi. Cezaevi, burjuvazi için daima hayattan çok daha kötüdür. Dolayısıyla, tipik burjuva suçlara yönelik cezaların önemli bir caydırıcı olarak uygulanması için çok uzun olmasına gerek yoktur.

Buna karşılık, Merkantilizm dönemindeki on altıncı yüzyıl sonlarından itibaren cezalandırma yöntemlerinde büyük bir değişim yaşanmıştır: mahkumların emeğinin sömürülebilir olması, kürek cezası ve sürgün göz önüne alındığında, artan bir ilgi görmüştür.[80] Bu değişim büyük emek kıtlığı nedeniyle ortaya çıkmış ve hapsedilmenin çok daha insani olmasına yol açmıştır; ancak şüphesiz ki bunun tek nedeni, mahkumların emeğinin kâr elde etmek için kullanılabilir olmasıydı.[81] Islahevleri kurulmuştu. Buralar öncelikle ucuz işgücü dolayısıyla bilhassa

[77] A.g.e., s. 19.
[78] A.g.e., s. 20.
[79] A.g.e., s. 20–1.
[80] A.g.e., s. 25.
[81] A.g.e., s. 49.

düşük maliyetli mallar üreten imalathanelerdi. Bunun kârlı bir iş olması muhtemeldi. Kurucularının da asıl amacı buydu.[82] Bu, modern hapishanenin ilk şekliydi. Burada yatanlar, belirli bir süre cezalandırılmaktan çok, üretimde ne kadar yararlı olduklarına göre alıkonuluyordu.[83]

On sekizinci yüzyıl başlarında başka yerlere nakliye, sömürge bölgelere köle sağlamak amacıyla düzenli bir cezaya dönüşmüştü. 'Sürgün edilen mahkumlar ile köleler arasındaki tek fark, ilkinin özgür bırakılmazdan önce sınırlı bir zaman dilimi süresince kısıtlama altında olmasıydı.'[84] 1800lerin başlarına gelindiğinde, nakil daha az tehdit unsuru olmaya başlamıştır. Erken dönem fabrika işçilerinin koşulları, emek fazlasıyla birlikte, o denli kötüydü ki, gündelik hayatta bundan daha ağır bir ceza vermek handiyse imkansızdı. Avustralya'daki koşullar çok daha iyiydi; dolayısıyla, nakil bir cezadan çok, bir yarara dönüşmüştü.[85]

On dokuzuncu yüzyılın ilk otuz yılında işçilerin yaşam koşullarında görülen kötüleşme o denli büyüktü ki, 1805-1833 yılları arasında Londra'daki mahkum sayısı yüzde 540 artmıştı. İşçiler açlıktan ölmek ile hırsızlık yapmak ya da intihar etmek arasında bir tercih yapmak zorunda bırakılmışlardı.[86] Dışarıdaki sefilane hayat standardı, hapishane koşullarının asgari uygunluk ilkesini sağlayan resmi asgari düzeyin iyiden iyiye altına batması anlamına geliyordu. Bu arada, hapishanenin cezalandırıcılığını sürdürebilmek için, tekdüze iş ya da tecrit gibi ceza biçimleri uygulanmaya başlanmıştı.[87] Rusche ve Kircheimer, tecrit siste-

[82] A.g.e., s. 50. Garland, ıslahevi ve nakliyenin bir kâr kaynağından öte, büyük ölçüde bir maliyet olduğunu belirtir. Bkz. *Punishment and Modern Society*, s. 106.
[83] A.g.e., s. 65.
[84] A.g.e., s. 60.
[85] A.g.e., s. 120.
[86] A.g.e., s. 96.
[87] A.g.e., s. 105, 112, 132.

minin *Quaker* mezhebindeki kökeninden söz etmekle birlikte, bu ideolojik kökenin ardına bakmazlar. Bu arada, serbest emek çok ucuz, fabrikalar çok üretken olduğundan, ıslahevleri artık kullanılmaz olmuştur.[88]

ABD'de, bu dönem emek kıtlığı yaşanmıştır. Hapishaneler, üretim anlamında kârlı bir seçenek olarak kalmayı sürdürmüştür. Hücre hapsi vardı ve bu, kısa süre sonra yerini geceleri hücre hapsi, gündüzleri atölyelerde kolektif çalışmayı içeren Auburn sistemine bırakacaktır. Rehabilitasyon kolay görünmektedir; zira ülke çalışmak isteyenlere iyi ücretler öneriyor ve mahkumlar kolaylıkla iş bulabiliyordur.[89]

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, bilhassa da son çeyreğinde, Avrupa'daki işçilerin koşulları dikkate değer oranda iyileşmişti. Bu, ceza yargılaması sisteminde 'insancıl' reformlar için sağlam bir temel oluşturdu: artık işçilerin de ödeyebilecekleri para cezalarına ve hapishanenin alternatifi olarak şartlı salıvermeye daha fazla başvuruluyordu.[90] Mahkumlara emeklerinin karşılığı olarak ne kadar ödeneceğinin sınırları belirlenmişti; çünkü serbest emek temsilcileri bunlara ücret ödemenin bu türden işleri serbest emek olarak az ya da çok aynı düzeye oturtmak anlamına geleceğini öne sürmektedirler.[91] Birinci Dünya Savaşı'nda, yoğun bir emek talebi ortaya çıkmış ve mahkumlar başlıca üretim kaynağı olmuştur.[92]

Hâlihazırda imlendiği üzere, Rusche ve Kircheimer bütünüyle ekonomi temelli açıklamalara bağlı kalmazlar. Makul eko-

---

[88] A.g.e., s. 95.

[89] A.g.e., s. 129–30.Mahkumları işyerine uyum konusunda eğiten bir kurum olarak cezaevi düşüncesi, bu kitapta sıkça değinilen bir alt temadır. Ayrıca bkz. s. 63– 107.

[90] A.g.e., s. 147, 159, 167.

[91] A.g.e., s. 153.

[92] A.g.e., s. 161.

nomi temelli açıklamalar noktasında, ilk bakışta tahmin edilebileceğinden daha fazla çok yönlü düşünebilmektedirler. Temel olarak, asla salt cezanın, bilhassa da hapis cezasının hapishane dışında çalışmaktan –ya da aylaklıktan– daha kötü olması gerektiği yönünde bir düşünceye bağlı kalmazlar. Aynı zamanda, yenilik düşüncesinden de yararlanırlar. Böylelikle, hapishanenin mahkumların emeğini kullanarak bir kâr kaynağı olarak kullanılmasının keşfedilmesi hapishanenin aksi hâlde olamayacağı denli etkin bir biçimde kullanılmasını da beraberinde getirmiştir. Bir imparatorluğun bir bölgesindeki ekonomik koşullar değişkenlik gösterebilir ve bu durum, ulaştırmanın bir ceza olarak etkin bir biçimde kullanılmasına yol açabilir.

Kuşkusuz, Rusche ve Kircheimer'in analizinin tamamı katı bir biçimde ekonomi temelli değildir. Yazarlar Beccaria'nın görüşlerinin bilhassa da Fransa'daki popülaritesinin ana sebeplerinden birinin de, hane içi hizmetçilere verilen keyfi cezaların siyasi bir huzursuzluğa yol açması olduğunu öne sürerler.[93] Beccaria'nın görüşleri burjuvazi tarafından desteklenmiştir çünkü onlara daha geniş özgürlükler sunmuştur; kendi çıkarları tehdit altına girdiğinde, burjuvazi, Beccaria'nın bilgeliğine olan düşkünlüğünü yitirmeye başlamıştır.[94] Diğer yandan, on sekizinci yüzyılın sonlarında, Beccaria'nın insani reformları uygulamaya koyması, fabrika sisteminin yükselişi ve ıslahevlerindeki mevcut ekonomik gösterişsizliğe bağlı olarak sekteye uğratılmıştır.[95] Rusche ve Kircheimer aynı zamanda sözgelimi, yargıçların kanun yapma güçlerini gizleyen faaliyetler olduğunu öne sürdükleri yargı bağımsızlığı konusunda da belli düşüncelere sahiptirler.[96]

---

[93] A.g.e., s. 76.
[94] A.g.e., s. 78.
[95] A.g.e., s. 85.
[96] A.g.e., s. 78–9.

Özetle, her ne kadar yer yer Marksist bir çerçeveden hukukun devleti korumaya doğru yönlendirilebileceği görüşü gibi diğer olasılıkları da önerseler de, Rusche ve Kircheimer genel itibariyle cezanın ekonomik koşullar tarafından belirlendiğini göstermeye çalışan bir girişim içindedirler. Yapıtları oldukça ciddi bir literatürün ortaya çıkmasına neden olmuştur.[97] Bu literatürün büyük bir bölümü, ceza, bilhassa da hapis cezasına ilişkin veriler ile ekonomik koşullara ilişkin veriler arasında bir bağlantı kurmaya çalışmaktadır. Genel bir düşünce olarak, çekici olmasına karşın, bunun istatistiksel olarak saptanması oldukça güç görünmektedir. Bu sorunlara örnek olarak iki makaleden yararlanmamız mümkündür.

Bernard Laffargue ve Thierry Godefroy, 1920 ile 1985 yılları arasında Fransa'da görülen işsizlik ve mahkumiyet oranları arasında belirgin bir ilişki kurmaya çalışır.[98] Temel varsayımları, sokak suçlarının büyük çoğunlukla ekonomik durgunluk dönemlerinde alt-proletaryaya düşen bir işçi sınıfı fraksiyonu tarafından işlendiği yönündedir. 'Bu, kayıt altına alınan suçlardaki çeşitliliğe bakmaksızın, hapishane nüfusunda artışa yol açmıştır.'[99] Bu teorinin toplam istatistiki sonuçları açık olmasına karşın, yazarlar sürecin çeşitli etmenler tarafından değişikliğe uğratıldığı yorumunda bulunurlar: İkinci Dünya Savaşı ve Cezayir Savaşı'yle ilişkili yasadışı eylemlere bağlı olarak mahkumiyetteki artış; 'asgari yarar sağlayan işçilerin alt-proletaryaya düşmesini önleyebilen' refah politikaları; kamuoyunun tutumu, ki güç ekonomik koşullar gö-

[97] Ayrıntı için bkz. Garland, *Punishment and Modern Society*, s. 106, Raymond J. Michalowski and Susan M. Carlson, 'Unemployment, Imprisonment, and Social Structures of Accumulation: Historical Contingency in the Rusche- Kirchheimer Hypothesis', *Criminology*, Vol. 37, No. 2, 1999, s. 217–49, s. 218.

[98] B. Laffargue and T. Godefroy, 'Economic cycles and punishment: Unemployment and imprisonment, A time-series study: France, 1920–1985', *Contemporary Crises*, Vol. 13, 1989, s. 371–404.

[99] A.g.e., s. 373.

rev ihmaline yönelik tutumları zorlaştırmaktadır; ceza yargılaması içindeki etki gösterebilen tutum ve politikalar; yirminci yüzyıldaki mahkumiyetten ve para, şartlı tahliye ve kamu hizmeti cezalarına doğru genel taşınma, polislerin tutum ve eylemleri, kayıt altına alınan suçlardaki artışı topluma karşı bir tehdit olarak gören ve dolayısıyla daha ağır cezalar veren yargıçlar; bütçe kısıntıları ya da her yeni başbakanın göreve gelmesiyle birlikte af ilan etmesi yönündeki Fransız alışkanlığı.[100] Makale, titizlikle seçilmiş veriyi değerlendirmede sofistike istatistik tekniklerini kullanıyor olmakla birlikte, esas meselenin, bu ilintilerin mevcut durumda ekonomi temeli bulunmayan etmenlerin makul bir değerlendirmesinden daha önemsiz olduğu yönünde bir genel izlenim bırakmaktadır.

Raymond Michalowski ve Susan Carlson'un 1933-1992 yılları arasında ABD'de sermaye birikiminin dört farklı sosyal yapısını tanımladığı ikinci makalemizin de benzer bir izlenim bıraktığını söylemek mümkündür. Yazarlar, son derece sofistike istatistik tekniklerinden yararlanarak, işsizlik ve mahkumiyet arasındaki ilişkinin son derece iyi kurulabileceğini savunmaktadırlar. Diğer yandan, sermaye birikiminin sosyal yapısı salt ekonomik değişkenleri değil, aynı zamanda siyasi etmenler ve devlet müdahalelerini de içermektedir:

> İ-M (işsizlik-mahkumiyet) ilişkisinin gücü ve yönü, işsizliğe sermaye birikimin herhangi bir sosyal yapısı içindeki ayırıcı sosyal anlamını veren sosyal özelliklerinin toplamına bağlıdır. Bu nedenle, işsizliğin kurgusal ya da yapısal olmasına bağlı olarak uygun işlerin niteliği ve meslek programları ya da kamu yardımı yoluyla uygulanan devlet müdahalesinin kapsamı gibi etmenler, artan işsizliğin suç oranını da artıracağı ve hapis cezası yoluyla daha ciddi bir sosyal denetimi gerekli kılacağı yönünde bir algılamanın olup olmayacağına bağlı şekilde birbiriyle etkileşime geçer.[101]

---

[100] A.g.e., s. 383–4.

[101] Michalowski and Carlson, 'Unemployment, Imprisonment, and Social Structures of Accumulation', s. 228.

Dolayısıyla, yine, analizin geçerliliği nitel etmenlerin doğru bir biçimde tanımlanmasına aşırı derece bağlıdır.

Genel olarak, Rusche ve Kircheimer'ın yaklaşımı, bir dizi akla yatkın standart eleştiriye açıktır.[102] Bunlardan en önemlisi, Rusche ve Kircheimer, hapishanenin yedek emek ordusunu silip süpürdüğünü öne sürmektedirler; oysaki gerçekte bu durum, yalnızca küçük bir kısmı kapsamaktadır. Bu yorum, tarihsel olarak Avrupa'daki genel durumun özeti anlamda geçerliliğe sahiptir. Diğer yandan, yazarların iddiasını değiştirerek hapishanenin bunu yapmasının *mümkün* olup olmadığı sorgulanıp günümüz ABD'sinin durumunu göz önünde bulundurmaya değer. CIA'nin internet sitesine göre, ABD'nin işgücü hâlihazırda 150 milyonun biraz üzerindeyken, işsizlik oranı yüzde 5'in biraz altındadır ki, bu, yedi buçuk milyon işsiz olduğu anlamına gelir.[103] Bunların büyük çoğunluğu geçici işlerde çalışmaktadır ve yedek işsizler ordusunun bir mensubu değildir. ABD'de hâlihazırda yaklaşık 2.2 milyon insan hapishanelerdedir.[104] Dolayısıyla, hapishanenin yedek emek ordusunu silip süpürmede önemli bir rol oynadığı yönündeki görüş, pek de deli saçması değildir. Ne pahasına olursa olsun, sağcı bir sosyal eleştirmen olan Charles Murray, ABD'de hapis cezasındaki dramatik artışın, altsınıfın Clinton dönemi süresince gerçek anlamıyla ortadan kaldırılamamış olmasının nedenlerinden biri olduğunu öne sürmüştür.[105] Hapis cezası, elbette ki, aynı zamanda birçok istihdam türünü beraberinde getirmektedir ve bunların bir kısmı, aksi hâlde yedek emek

---

[102] Bunların iyi bir özeti için bkz. Taylor, *A Critical Criminology of Market Societies*, s. 190–96.

[103] Bkz.: https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/print/us.html

[104] Bkz. International Centre for Prison Studies, King's College, veritabanı: http://www.prisonstudies.org/ (18 February 2008).

[105] Charles Murray: 'The Underclass Revisited', American Enterprise Institute Short Publications,: http://www.aei.org/publications/pubID.14891/pub_detail.asp

ordusuna katılacak olan insanlara uzanmaktadır. Gelgelelim, bu eleştirinin genel itibariyle geçerli olduğunu düşünmek için pek çok nedene sahibizdir. Bu aynı zamanda farklı kapitalist toplumların son derece çeşitli cezalandırma biçimlerine ve ceza sürelerine sahip olduğu ve bunların ille de serbest piyasa koşullarıyla ilişkisinin olmadığı yönündeki bir diğer eleştiriyle de bağlantılıdır. Farklı ülkelerde, yüzbin kişi başına düşen mahkum sayısına bakarak bunu örneklemek mümkündür.

ABD, hapsedilme oranında yüzbinde 750 kişi ile dünyada ilk sıradadır.[106] Bu, diğer kapitalist ülkelerin çoğundan bir hayli farklı bir yüzdedir. Başka birkaç örnek vermek gerekirse, bu oran, Kanada'da 107, İngiltere ve Galler'de 148, İskandinav ülkelerinde 70'ye çok yakın, Fransa'da 85, Almanya'da 93, İspanya'da 147, Avustralya'da 125, Yeni Zelanda'da 183 ve Japonya'da 61'dir. Bu rakamları işsizlik, adaletsizlik ya da yoksulluk ile ilişkilendirmeye hiç gerek yoktur; daha başka bir şey yapılmalıdır. Bazı bölgesel farklılıklara göz atmak yararlı olabilir gibi görünmektedir. Sovyetler Birliği'nde oldukça yüksek bir hapis oranı varken, varisi olan devletler de yine yüksek oranlara sahip olmayı sürdürmektedir: Rusya 628; Belarus 426, Estonya 333, Letonya 292, Litvanya 235, Kazakistan 348 ve Özbekistan 184. Komünist devletlerin daha yüksek hapis oranlarına sahip olduğu düşünebilir; ancak, komünist ya da eskiden komünist olan devletler arasında oldukça geniş bir oran farklılığı söz konusudur: Yukarıda sözü edilen devletler dışında, Küba, 531 ile en yüksek orana sahipken, bu oran, Vietnam'da 116, Kamboçya'da 58, Çin'de 119'dur; eski Yugoslavya'ya bileşenlerinde ise, oran, 62 ile 117 arasında değişmektedir. Küba'yı hapsedilme oranlarının genelde yüksek olduğu Karayip bağlamında değerlendirmek mantıklı olabilir. En

[106] Tüm rakamlar International Centre for Prison Studies, King's College, veritabanından alınmıştır: http://www.prisonstudies.org/ (18 February 2008).

yüksek orana Küba sahip olmasına karşın, diğer pek çok adada da oran 300'ün üzerindedir. David Garland'ın izinden giderek, ülkelerin belirli denetim kültürleri geliştirdiğini ve ki bunun da mahkumiyet oranının düşük ya da yüksek olmasını belirlediğini söylemek mümkün görünmektedir.[107] Aslında, eski Sovyetler Birliği ülkelerinde, kapitalizme geçiş sürecinin atlatılabilmesi ve Baltık Ülkeleri'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği için böyle bir kültürün görüldüğünü söylemek mümkündür.

Garland'a göre, on dokuzuncu yüzyıl hapishaneleri genellikle ciddi bir maddi gider kalemiydi ve günlük maliyetlerini bile nadiren karşılayabiliyordu. Para cezaları, tüzel cezalar ve yaptırımlar çok daha ucuzdu.[108]

Ceza biçim ve sürelerindeki ve hapishane nüfusunun boyutundaki çok çeşitliliğin makul bir açıklamasını yapmazdan önce, çok sayıda ek analiz yapılması gerektiği açıktır. Değerlendirilmesi gereken kimi bariz konular şunlar olabilir: belli bir toplumun ideolojisinde suç ve cezanın rolü, suçun politik bir mesele olup olmadığı, uyuşturucu kullanma gibi kurbansız eylemlerin yasaklanmasının hapishanelerdeki durumunun büyümesindeki olası rolü ve kati cezalar, hapis cezası reformcularının çabaları ya da geçerli olan şartlı tahliye koşullarına dönük ufak tefek ihlaller neticesinde şartlı tahliye edilen mahkumun hapishaneye geri dönmesi gibi ceza yargılaması sisteminin önemli öğeleri. Bu değerlendirmelerden hiç değilse bir kısmının genel Marksist toplum değerlendirmesine ve ceza yargılamasının bunun içindeki rolüne dahil edilmesi pek âlâ mümkündür; ancak, tek başına ekonomi temelli bir analiz şüphesiz ki yeterli değildir.

---

[107] David Garland, *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*, Oxford: Oxford University Press, 2001.

[108] Garland, *Punishment and Modern Society*, s. 107.

4
Radikal ABD Kriminolojisi

Sosyal ve Entelektüel Arka Plan

Radikal ABD kriminolojisi, 1960'ların çalkantılı on yılını takiben önemli bir güce dönüşmüştür. Dünyanın en zengin ve güçlü ülkesinin huzuru bir dizi sarsıcı olayla hırpalanmıştır. Köylü bir ulusun Güney Vietnamlılar ve ABD'ye askeri bir mağlubiyet tattırmak üzere harekete geçtiği Vietnam'daki savaş, bu huzur haline meydan okumuştur. Savaşın genç Amerikalılar üzerinde oldukça radikalleştirici bir etkisi olmuştur. Genç erkekler askere gitmekle yükümlüydüler ki bu, onları ızdıraplı bir ahlâki seçim sunuyordu: ya Güney Vietnam'daki yozlaşmış ve demokratikliği şüpheli rejimi desteklemekte olan emperyal bir ordu adına savaşacaklardı; ya da, iftira ve mahkumiyetle, sürgünle karşı karşıya kalacaklar veya askerlikten kaçmak için türlü güvenilmez

yöntemlere başvuracaklardı. Siyah Amerikalılar pasif protestolar sayesinde Güney Amerika'da mücadelesini verdikleri şeylerin büyük kısmını elde etmişlerdi; ancak, şimdi Kara Panterler davasında silah zoruyla ya da doğrudan isyan yoluyla kuzey ve batıdaki gayri resmi ayrımcılığa karşı saldırıya geçmişlerdi. 1950'lerin maddi refahına, 1960'larda hippiler karşı çıkıyordu. Üniversiteler de bu gelişmelerde önemli bir rol oynuyordu. Öğrenciler radikalleşmiş ya da okulu bırakmıştı ve genç öğretim üyelerinin pek çoğu da entelektüel destek sağlıyordu.

Tahmin edilebileceği üzere, bu on yıl, diğer sosyal bilimlerin radikal ya da eleştirel biçimleriyle birlikte, radikal kriminolojinin gelişmesine tanıklık etmiştir. Bilim dalı dahilinde hâlihazırda kurulmuş olan iki düşünce hattı belli bir radikal potansiyel sunuyordu. Bunlardan ilki, 1930larda yazılan bir makaleden meydana gelmekle birlikte, 1950'lerde çok daha geniş çapta çalışılmaya başlanan ve son derece etkili olan Merton'un gerilim teorisiydi.[1] Bu teori, kabaca, Amerikan toplumu kültürünün maddi başarıya muazzam bir vurgu yaparken, meşru araçlar üzerinde denge sağlayıcı güçlü bir vurguda bulunmadığını öne sürer. Beri yandan, Amerikan toplumunun ekonomik yapısı, bazı kişilere meşru olanaklar sağlarken önemli eşitsizlikler üretmektedir. Çoğu insan başarılı olamayacaktır. Metron, insanların bu ayrımı kabulleneceği çeşitli yollar gösterir. Bu yollardan biri de, para kazanmak için suça yönelmek anlamına gelen ve Merton'un 'yenilik' adını verdiği yoldur. Merton'un görüşleri 1950'ler ve '60'larda birçok akademisyen tarafından, bilhassa da Cloward ve Ehlin tarafından ilgi görmüştür.[2] Yine, ABD hükümeti de, bilhassa Lyndon Johnson'ın Yoksullukla Mücadele'sinde bu düşüncelerle ilgilen-

[1] Robert K. Merton, 'Social Structure and Anomie', *American Sociological Review*, Vol. 3, 1938, s. 672–82.

[2] Richard Cloward and Lloyd E. Ohlin, *Delinquency and Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs*, New York: Free Press, 1960.

miştir. Doğrusunu söylemek gerekirse, Richard Cloward, eğitim ve istihdam imkânlarını çoğaltarak, Manhattan'ın sanayisi gelişmemiş bölgesindeki suç oranlarını azaltmayı amaçlayan Gençler İçin Seferberlik programında bu düşünceleri uygulamaya çalışıyordu. Gelgelelim, bu, büyük bir başarı elde edilmemiş ve 1960'lar ve '70'lerin başlarında uygulanan bu liberal reformlarla birlikte, suç oranı ciddi bir biçimde artmıştı. Her ne kadar Yoksullukla Mücadele'nin artık çok geç olduğunu ve bunun Vietnam'daki savaş, enflasyon ve Richard Nixon'un başkanlığa gelişiyle beraber yerle yeksan olduğunu söylemek mümkünse de, Merton'un teorisi pek de iyi işlemiş görünmemektedir.[3]

Merton'un teorisi, Amerikan kültürüne oturtuluyor; böylece bu kültür devamında diğer kapitalist ülkelerin kültürleriyle karşılaştırılabiliyordu. Ne var ki, Merton'un Amerikan kültürü tanımlaması, Amerika'nın dünyanın en aşırı kapitalist ülkesi olduğunu açıkça göstermektedir. Merton'un düşünceleri ile daha geniş anlamda kapitalizmin ana suç kaynağı olduğu yönündeki görüş arasında yalnızca kısa bir mesafe vardır. Yine bu düşünceler, eşitliğin artmasının karşısındaki güçlü bir sosyal müdahalenin de altını çizmektedir. Sosyalist ya da Marksist düşüncelerin oldukça uzağında olmakla birlikte, şüphesiz ki suçun çaresini suçlu bireyler ya da cezai suçlardan çok, daha genel anlamıyla toplum düzeyine oturtur. Gerçekten de 1990'larda, Merton'u olumlayan bir noktadan yazan Messner ve Rosenfeld'in Yoksullukla Mücadele'yi, başarılı olup daha meritokratik bir toplumu üretmiş olsa bile, kazananların, kaybedenlerin ve ciddi bir eşitsizliğin yine de var olacağı, dolayısıyla suça yönelerek maddi başarıya ulaşma dürtüsünün büyük ölçüde devam edeceğinden doğru

[3] Merton'un gerilim teorisine ilişkin iyi ve temel olarak uygun bir değerlendirme için bkz. Steven F. Messner and Richard Rosenfeld, *Crime and the American Dream*, Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company, 1997.

eleştirmiş olmaları da bilhassa ilginçtir. Messner ve Rosenfeld, gerilim teorisindeki mantığın, aileleri, okulları ve politik sistemi canlandırmaya dönük politikalara atıfla, toplumsal yeniden örgütlenmeye işaret ettiğini, dolayısıyla, sosyal denetim kapasitelerini artırıp suça yönelik kültürel baskıları azalttığını öne sürer. İkili, sözgelimi aile izni ve acil durum izninin ABD'de ancak 1993'te yasalara konduğuna dikkat çekerek, evlilik ve aileye daha fazla toplumsal destek ister. Bu, Japonya'daki 12 haftalık ücretli iznin ve en yükseği İsveç'teki 37 haftalık ücretli izin olmak üzere diğer ülkelerde daha iyi oranların aksine, ücretsiz izindi.[4] Amerikalı işverenler genellikle bunların ikisine de destek vermez. Okullar, çocukları ekonomik başarı için hazırlamaya önem vermek yerine, kendilerini formel bir eğitime vakfetmek zorundadır.[5] Okulu bırakan genç yetişkinler, ulusal güvenlik kuvvetlerine katılmak konusunda özendirilmelidir. Böylece hem kendilerine sosyal bir dayanak noktası sağlamış olacaklar hem de suçun denetlenmesine vurgu yapılmış olacaktır.[6] Ekonomi dışı kriterler temelinde, aile ve okul desteğine ve diğer idari yardımlara milli gelirden daha fazla pay ayrılmalıdır. Messner ve Rosefeld, ekonomik veçhelerin metasızlaştırılması ile cinayet oranları arasında oldukça güçlü bir korelasyon olduğunun altını çizer. Buradan hareketle, ABD düşük metasızlaştırma ve oldukça yüksek bir cinayet oranına sahipken, İskandinav ülkeleri çok daha yüksek metasızlaştırma ve çok daha düşük cinayet oranlarına sahiptir.[7] Dolayısıyla, sosyal demokrat bir sonuç öne sürmek için Merton'un teorilerden yararlanırlar. Bildiğim kadarıyla, Messner ve Rosefeld, bunu argüman olarak alan nadir kişilerdir; ne var ki, düşünce hatları, gerilim teorisinden sosyalizm savunuculuğuna doğru bir hareket potansiyeli sergiler.

[4] A.g.e, s. 73.
[5] A.g.e., s. 99.
[6] A.g.e., s. 101.
[7] A.g.e., s. 103.

Radikal potansiyeli olan ikinci düşünce hattına yukarıda suçun tanımı bölümünde hâlihazırda değindik. Sembolik etkileşimcilik, bilhassa da 1963'te yayınlanan *Outsiders* kitabında Howard Becker tarafından savunulan sembolik etkileşimcilik, suçu bir etiketleme meselesi olarak görür. Tipik olarak, güç sahibi olanlar güçsüz olanları etiketleme yetisine sahiptirler. Bu, birçok farklı şekilde gerçekleşebilir; örneğin, daha yaşlı insanlar tipik olarak kendilerinden daha genç insanlardan daha güçlüdürler. Ancak, teorinin, ceza yargılaması sistemini yöneten sınıfın çıkarları tarafından ve doğrultusunda oluşturulmuş bir sistem olarak gören Marksist bir yaklaşıma nakledilebilmesi şüphesiz ki mümkündür. Nasıl ki Merton, daha genel bir sosyal eleştiriye esin kaynağı olmuşsa, sembolik etkileşimcilik de mevcut yasalar ve hükümlerin eleştirisine bir gerekçe ve yöntem sunmuştur.

Richard Quinney[8]

Richard Quinney, karmaşık bir teorik yörüngede olagelmiştir. Etiketleme yaklaşımının savunucularından biri olarak yola çıkmış, ancak daha sonraları, *Crime and Justice in Society, The Problem of Crime*[9] ve *The Social Reality of Crime*[10] gibi yapıtlarda açık bir idealizme yönelmiştir. 1970'lerin ortalarında, bizi burada ilgilendiren bir Marksist safhadan geçmiş ancak

[8] 1970'ler ve 1980'lerin başlarında yayınlanan Marksist suç analizinin olanaklarını araştıran temel birçok makalede de belli yönleriyle tartışılmıştır. Bunların bir örneği de şudur: Stephen Spitzer, 'Toward a Marxian Theory of Deviance', *Social Problems*, Vol. 22, June 1975, s. 638–51. Bu, makale, olanaklara göz atan araştırmacı bir çalışma olarak görülebilir. Bir diğeri de Marksist sınıf analizini değiştirip suç ile birleştirmeye çalışan ziyadesiyle müphem bir çalışmadır: Mark Colvin and John Pauley, 'A Critique of Criminology: Toward an Integrated Structural-Marxist Theory of Delinquency Production', *American Journal of Sociology*, Vol. 89, No. 3, 1983, s. 513–51.

[9] R. Quinney, *Crime and Justice in Society, The Problem of Crime*, New York: Dodd, Mead, 1970.

[10] Quinney, *The Social Reality of Crime*, Boston, MA: Little and Brown, 1970.

1980'lerden itibaren varoluşçuluk ve Budizm yönünde ilerlemiştir. *Critique of Legal Order*[11], *Criminal Justice in America: A Critical Understanding*[12] ve *Class, State and Crime*[13] geçirdiği Marksist safhayı temsil etmektedir.

Critique of Legal Order, tuhaf bir biçimde ince bir teoriler dizisinden oluşan bir kitaptır. Quinney ilk olarak yasal düzene yönelik dört farklı felsefi yaklaşımın tanımını yapar: pozitivizm, sosyal inşacılık, fenomenoloji ve eleştirel felsefe. Ardından kendisini yabancılaşmayı ortadan kaldırma ve özgün insan varlığını güçlendirmeyi esas alan yaratıcı bir Marksizm modeli olan dördüncü yaklaşım ile tanımlar.[14] Quinney altı önermeyi kabul ettiğini imleyerek kendi teorisinin ana hatlarını belirler: Amerikan toplumu gelişmiş bir kapitalist ekonomiye dayanır; devlet kapitalist yöneten sınıfa (Quinney, bu sınıfı kapitalist devletin gerekli işlevleri bağlamından öte, Miliband'ın izinden giderek, devlet memurluğunun sosyal kökenleri bağlamında açıklar) hizmet etmek üzere düzenlenir[15]; ceza hukuku, devletin ve yöneten sınıfın bir aygıtıdır (ve medeni özgürlükler insan haklarının teminatı değildir... '[Bunlar] bizi kabul etmek istemediğimiz otoritenin takdirinde ayırıp dağıtır'[16]); suçla mücadelenin amacı yurt içi düzeni sağlamaktır; gelişmiş kapitalizmdeki çelişkiler ezilen sınıfların sürekli baskı altında tutulmasını gerekli kılar; ve yalnızca sosyalist bir toplum bu suç sorununu çözebilecektir.[17] 'Kriminoloji,' der Quinney, 'tek bir amaca hizmet eder: mevcut

[11] R. Quinney, *Critique of Legal Order*, New Brunswick and London: 2002. (Originally Boston, MA: Little, Brown and Company, 1974).

[12] R. Quinney, *Criminal Justice in America: A Critical Understanding*, Boston, MA: Little and Brown, 1974.

[13] R. Quinney, *Class, State and Crime*, New York: David McKay, 1977.

[14] Quinney, *Critique of Legal Order*, s. 13.

[15] A.g.e., s. 97.

[16] A.g.e., s. 145.

[17] A.g.e., s. 16.

sosyal düzeni meşrulaştırma.'[18] Bonger, Rusche ve Kircheimer ya da Howard Becker'in yapıtları da hesaba katıldığında, bu, fazla genel bir değerlendirme gibi görünmektedir.

Kitabın geri kalanında, Quinney, Marksizm hakkında görece çok az şey söz söylerken, temel kaygısı, ABD'de suç sorununu incelemek üzere kurulan çeşitli komisyonların kapitalist sınıfın temsilcilerinin boyunduruğu altına girdiğini[19] ve sınıfın çıkarları doğrultusunda tavsiye kararlar sunduğunu göstermek olur. Ceza yargılaması sisteminin, ABD'deki devrim ya da sosyal değişim girişimlerini bastırmaya yöneltildiği ve kapitalistler ve bunların temsilcileri tarafından sosyal bilim ve doğa bilimini ceza yargılaması sisteminin daha iyi çalışması için kullanma yönünde bir eğilim olduğu vurgusu dışında, suç ya da ceza yargılaması sistemine dair de söyleyeceği çok az şey vardır.[20] Hukuk, der Quinney, 'yöneten sınıfın bir aracıdır.'[21] Sheldon'un giriş bölümünde imlediği üzere, bu, hem karşı sınıfların çıkarlarını (örneğin, tecavüzü yasaklayan yasa) hem de yöneten sınıf içindeki her türden çıkar çatışması düşüncesini görmezden gelir.[22] Kitle iletişim araçları, Amerikan hayat tarzına bir tehdit olarak suç ideolojisini güçlendirir ve bunu tek meşru gerçeklik olarak kontrolü altında tutar.[23] Böyle davranmaları pek de şaşırtıcı değildir; zira bunlar kendi başlarına kapitalist kurumlardır ve kapitalist reklamverenlere aşırı derecede bağımlılardır.[24]

Quinney'in sokak suçları ve şirket suçları, bunlara neyin yol açtığı, günümüzdeki çözüm yolları, sosyalizmde bu suçlara ne

[18] A.g.e., s. 26.
[19] A.g.e., s. 57, 59–68, 71–3, 76–80, 83, 89–91.
[20] A.g.e., s. 35–42, 49, 124–9.
[21] A.g.e., s. 52, 55.
[22] A.g.e., s. xxi.
[23] A.g.e., s. 156.
[24] A.g.e., s. 160–1.

olacağı ve sair hakkında söyleyecek sözü olması beklenirken, bu soruların hiçbiri Quinney'in metninde ele alınmaz. Onu ilgilendiren tek suç ve suçlu örnekleri, kapitalizmi yıkmaya yönelik eylemlerdir.[25] Quinney, kendisinden bekleneceği üzere, incelediği çeşitli devlet komisyonlarında ve kargaşa, öğrenci isyanları, gösteriler ve 1960'ların sonlarını özel ve özgün kılan diğer toplumsal ayaklanmalarla mücadeleye adanan devlet desteği yasası ve araştırma projelerinde kapitalist çıkarların örneklerini bulmada son derece başarılıdır. Mevcut sömürü düzenini sürdürmeye çalışmakla kıyasıya eleştirdiği resmi raporların pek çoğu, eşdeğer kuruluşlardan beklenene kıyasla ezilenlere yönelik çok daha büyük bir himaye düzeyini resmetmektedir: 'Toplum, tüm Amerikalılara Amerikan hayatının yararları ve sorumluluklarındaki payını temin ederek suça işlenmezden önce engel olmaya çalışmak zorundadır'[26]; 'Faillerin toplum içinde tedavi edilmesini güçlendirme ve rehabilitasyonlarına çok daha önemli kaynaklar tahsis edilmesi, faaliyetin ihtiyacı olan ana işlerdir...'[27]

Quinney'in sosyalist topluma ilişkin ise söyleceği daha çok şey vardır. Sosyalist toplum yalnızca kazanç ve tüketimle tatmin olmayan gerçek insan doğası üzerine kurulur.[28] Sosyalist bir toplum; bilhassa da yabancılaştırılmamış işler yoluyla maddi yardımlar, karar alma ve herkesin gerçek potansiyelini desteklemede eşit olacaktır.[29] Demokrasi üzerinde ciddi bir vurgu olacaktır.[30] Kanunların yerini toplumdaki suçlularla mücadele edecek olan mahalli komitelerin başkanlık ettiği bir örf ve adet

[25] A.g.e., s. 75, 104, 110, 112–19, 131.

[26] President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice, 1967, alıntılanmıştır s. 172.

[27] President's Crime Commission, s.181 Başkan Nixon'ın cezaevi reformlarından alıntılanmıştır s. 185.

[28] A.g.e., s. 167, 189.

[29] A.g.e., s. 187.

[30] A.g.e., s. 188.

hukuku alacaktır.[31] Bunlar arasında bazı cazip fikirler de olmasına karşın, bunların gündelik hayatta neye benzeyeceğini kestirmek oldukça güçtür.

Frank Pearce: *Crimes of the Powerful*

Frank Pearce iş hayatını İngiltere ve ABD'de geçirmiş ve *Crimes of the Powerful*[32] İngiltere'de yayınlanmıştır; ancak, kitabın entelektüel içeriği ABD'ye aittir. Kitap sapkın bireylerden öte, sapkınlığa yol açmada toplumun oynadığı role odaklanıyor olmaları dolayısıyla, etiketleme teorisi ve sembolik etkileşimcilik tartışması ile başlar.[33] Pearce, etiketleme teorisinin kurucularından biri olan Edwin Lemert'in eleştirilerine karşı ABD radikalizmini savunmak ihtiyacı hissetmiştir.[34] Lemert'in çoğulcu olduğunun altını çizerek, Lemert'in öne sürdüğü, yoksullar, siyahlar, uyuşturucu kullanıcıları, kadınlar, gençler ve eşcinseller gibi bazı grupların güçten yoksun ve bu sosyal dünyada daima kaybeden olduğunu savunan radikal çoğulcu fikirlerin bir eleştirisini yapar.[35] Sembolik etkileşimcilik, üst sınıfın işlediği suçlar da dahil, her türden sapkınlık üzerine çalışmada kullanılabilirken, pratikte, Lemert tarafından yalnızca yoksullar ve üretici olmayan bireyleri incelemede kullanılır.[36]

Daha sonra Pearce, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı'ya Önsöz*'ü[37] çıkış noktası alarak, Marksizmin devlet ve ekonominin açıklanmasına bilimsel bir teori sunduğu yönünde

[31] A.g.e., s. 190–1.
[32] Frank Pearce, *Crimes of the Powerful*, London: Pluto, 1978 (birinci baskı, 1976).
[33] A.g.e., s. 26–48.
[34] A.g.e., s. 34–48.
[35] A.g.e., s. 41–2.
[36] A.g.e., s. 47–8.
[37] A.g.e., s. 52–55.

bir tartışmaya geçer. Marksist bir çerçeve içinde devlet ve suç analizine geçerek, kapitalist demokrasinin koşullu olduğunu ve yöneten sınıfın, ille de devletin günlük gerçek işlerini yapan grup olmayacağını savunurken, Marx'ın Louis Napoleon Bonapart'ın yükselişi analizinden yararlanır.[38] Bu, yukarıda, Paul Hirst'in Marx ve Engels'in imlediği lümpen proletarya ile suç arasındaki ilişkiye değindiği suçun tanımı bölümünden de hatırlanacaktır. Pearce, Hirst'i eleştirirken, tekelci sermayenin sınırlı demokrasilerle bile başa çıkmasının güç olduğunu, bunun, ideolojinin önemli bir destek unsuru olduğu anlamına geldiğini vurgular. Aile ve iş ahlâkı gibi kapitalizmin gerekli destek unsurlarına zarar verme potansiyeli barındıran suç ve sapkınlık biçimlerinin damgalanması da bunun bir parçasını oluşturur. Bunun yanı sıra, hukukun üstünlüğü doktrini de yasaların gerçekten de büyük çoğunluğu kapitalistlerin yararına olduğunda, hukukun insanların iradesinin bir ifadesi olarak takdim edilmesini sağlar.[39] Bu, polisin gerçekte devletin baskı aygıtı olarak kapitalist üretim tarzının sürdürülmesi ve yeniden üretilmesine yardım etme işlevini de görürken, suçla mücadele dost ve tarafsız bir organ olarak takdim edilmesini kolaylaştırır. Bu, polisin fabrika güvenliği düzenlemeleri ihlalleri ya da rüşvet gibi yöneten sınıfın yürüttüğü suç faaliyetlerini soruşturmasını da mümkün kılar; ancak, bu türden sıradışı edimler büyük ölçüde emniyet valfi işlevi görür.[40]

Pearce'ın sosyalizm imgesi, kapitalizm karşıtı sapkınlık biçimlerinin tam yetkili kılındığı bir toplum tasviridir: 'eşcinsellik, aile kurumunun doğallığını sorgulanmaya açık hale getirir; uyuşturucu kullanımı ve bunun "dışavurumcu" kültürü, iş ve

[38] A.g.e., s. 59–61.
[39] A.g.e., s. 63, 66.
[40] A.g.e., s. 63–4.

dinlencedeki sosyal zaman bölüşümünü zayıflatabilir.'[41] Pearce; Taylor, Walton ve Young'tan alıntıyla, 'Gerçek sosyalizmde, farklılıkların komünal sınırlamalar haricinde, bütün kısıtlamaların baskısından kurtarılacağını' belirtir ve ekler: 'ekonomik, sosyal, cinsel ve ırksal anlamda özgürleştirilmiş bir toplum, iş, eğitim ve tüm diğer kurumlarda işleyen pratik bir demokrasiye sahip olacaktır... Belli sapkın edimler toplumsal değişim için kendi içlerinde olumlu bir potansiyel barındırır.'[42] Bu, Pearce'ın lümpen proletaryanın kimi değerlerinin onları devrimci müttefik yapabileceğini düşünmesine yol açar.

Kitabının bir sonraki bölümünde, güçlü olanın işlediği suçlar incelenir. Pearce, suç, bilhassa da şiddet suçu meselesi üzerine 1968 yılında Cumhuriyetçiler'in yürütmüş olduğu kampanyaya karşın, 1965 yılı Uniform Crime Report'un, "suç kataloğu"nun yalnızca yüzde 13'ünü şiddet suçlarının oluşturduğunun altını çizer. Ev soygunu, 284 milyon $ hırsızlıkla "suç kataloğu"nun en kârlı suçudur. Buna karşılık, 1967'de, organize suç, kumardan tahmini 7 milyar $ elde etmiştir.[43] 1957'de, Amerika'nın en zengin yüzde 1'lik kesimi, vergi sistemini 9 milyar $ dolandırmıştır. Şirketlerin yasadışı aşırı kazancı da yine korkunç boyutlardadır ve bu, onları 'Amerika'nın en kârlı ve en büyük organize suç örnekleri' yapmaktadır.[44] Burjuva bir bakış açısından, bu, daha alt sınıftan suçlulara odaklanmada bir anlam taşıyabilir. Bu suçlar bireysel olarak yetersiz başarısızlıklar olarak sunulur ve ki bu, odağı sistemin istihdam ve eğitim konularındaki başarısızlıklarından uzaklaştırır; bu kişilere suçlu mu-

[41] A.g.e., s. 67.

[42] A.g.e., s. 67. Taylor Walton ve Young'ın bu alıntısı, comes from a rejoinder to reviewers of *The New Criminology* in the *British Journal of Criminology*, Vol. 13, No. 4, 1973, s. 401–3, s. 401.'deki eleştirmenlerin sert yanıtıdır.

[43] A.g.e., s. 77.

[44] A.g.e., s. 78.

amelesi yapmak, bunların devrimci düşünceler ve örgütlenme geliştirmelerini zorlaştırır.[45]

Pearce'ın bir sonraki inceleme noktası, ABD şirketlerinin tabi olduğu yasalardır. Pearce'ın analizinin tamamı, büyük şirketlerin genellikle daha tahmin edilebilir bir ortam edinmek ve küçük şirketleri dezavantajlı konuma itebilmek için düzenlemeyi desteklediği yönündedir. Daha tahmin edilebilir ve kazançlı bir ortamda, geniş çaplı bir yasadışı fiyat sabitlemeye gitmekten mutlu olacaklardır. Şirketlerin kovuşturmaya uğraması ender görülür ve bunun işlevi, iş etkinliğini düzenlemek değil, ekonomik yapıyı genel olarak yararlı, devleti tarafsız resmetmektir.[46] İşçilerle ilişkiler konusuna gelindiğinde, Pearce, 'şirketçi önkoşulların esas olduğunu' belirtir: eğer sendikalar güçsüzse, firmalar bütün çalışanlarını şirket sendikasına üye yapmaya çalışır; sendikalar güçlüyse, kapitalist hedeflere ulaşmak için ulusal düzeyde müşterek örgütler kurma yönünde girişimler sergilenir.[47] Amerikan dış politikası bile, meşru hükümetlere zarar verme boyutuna ulaşabilen kurumsal hedeflere yönelmektedir.[48]

Kitabın üçüncü bölümünde, Pearce, Amerikan toplumu ile organize suç arasındaki ilişkiyi değerlendirir. Bu değerlendirmenin ana fikirlerinden biri, görünüşte organize suçla mücadele etmek için geçirilen yasaların esasen siyasi anlamda tehlike arz eden kişilere karşı kullanılageldiğidir.[49] Pearce, yakın dönemde mafyanın rolü üzerinde yoğunlaşan odağın gerçekte konudan sapma olduğunu savunur. Organize suçlar; alkol, seks işçiliği, uyuştucu ve kumar gibi yasadışı mallara büyük bir talebin oldu-

[45] A.g.e., s. 81.
[46] A.g.e., bilhassa. s. 84, 90.
[47] A.g.e., s. 98.
[48] A.g.e., s. 104.
[49] A.g.e., s. 114.

ğu piyasanın egemen olduğu bir toplumda hiç de şaşırtıcı değildir. Mafyaya yapılan vurgu, suçu yabancı bir ülke ve kültüre atarak Johnson ve Nixon gibi politikacıların haraç bağlantılarından uzaklaştırır.[50] Pearce, organize suçu sermayenin bir aracı olarak görür. Al Capone'un Chicago'daki rolü bunun bir örneğidir: Al Capone, şirket sermayesine saldırana kadar, özgürce faaliyet yürütebilmiştir.[51] Bir diğeri ise, organize suçların işçilerin sendikalara üyeliğinin engellenmesindeki rolüdür.[52]

Pearce'ın kitabı, önemli bir kazanımdır. Kitap, şirket ve devlet suçlarının ve organize suçun toplumsal işlevinin analizinde kendisinden sonra çok daha derin ve detaylı incelemelerin yapılageldiği önemli alanlar açmıştır. Pearce'ın Marksizm ile ilişkisi de ayrıca sofistikedir. Şüphesiz ki, analizinde daha sonra yeniden değerlendirilmesi gerekli olan kimi meseleler mevcuttur. Bunlardan ilki, 1970'lerde bir hayli popüler bir analiz biçimi olan kapitalist sistemin yeniden üretim koşulları düşüncesinin rolüdür. Kapitalizmin yeniden üretim koşullarının bazıları kuşkusuz dönüştürülmesi gerekli olmakla birlikte, sosyalist bir sistem açısından da gerekir olacaktır. Örneğin, işçiler ya da kapitalistler ya da sosyalist bir yönetim şeklinin fertleri olarak faaliyette bulunan insanların yeniden üretiminin belli bir yolu olmak zorundadır. İki yetişkin ve çocuklardan oluşan geleneksel aile, bunu gerçekleştirme yollarından biridir; ancak, hiç kuşku yok ki, gey ve lezbiyen komünler gibi kimi diğer alternatifler de mümkündür. Eşcinselliğin neden sosyalizme yönelik bir işaret olması gerektiğine dair özel bir neden söz konusu değildir: eşcinsel birliktelikler, eşcinsellerin evlat edinebilmesi, ayrımcılık karşıtı hükümler ve Brighton ya da Manchester'daki Canal Street bölgesi gibi bilhassa ılımlı alan-

[50] A.g.e., s. 120–1.
[51] A.g.e., s. 121–130, cf. s.157.
[52] A.g.e., s. 131–46.

larıyla birlikte, modern İngiltere, eşcinsellik ile kapitalist ekonomiyi uzlaştırmada oldukça iyi bir yapı oluşturmayı başarmış görünmektedir. Pearce, kapitalizm karşıtı değerleri savunmasını, daha sonra ele alacağımız bir diğer mesele olan olası potansiyel müttefikler olarak lümpen proletarya bakış açısıyla ilişkilendirir.

Bir tür geçiş dönemi olan bir ikinci alan da, korporatizmin bariz şekilde kapitalist bir ekonomiyi sürdürme yolu olduğu yönündeki varsayımda kimi sorunlar ortaya çıkarmıştır. ABD'de Ronald Reagan ve İngiltere'de Thatcher, genel anlamıyla tekellere saldırma ve rekabeti güçlendirmeye önemli vurgu yapan yeni sağ bir program uygulamışlardır. Sendikalar piyasanın serbest işlemesi önünde bir engel olarak görülmüş ve anonimleştirilmekten ziyade, saldırıya uğramıştır. Belli işlemlerin ya da şirketlerin tamamının, ihtimalen İngiltere'deki ya da ABD'deki oldukça yetenekli bir çalışan kesimini terk ederek, işgücünün çok daha ucuz olduğu deniz aşırı ülkelere taşındığı yeni bir model geliştirilmiştir

William Chambliss

William Chambliss, başlarda soyut hukuk teorisine karşıt olarak eylem hâlindeki hukuk çalışmasıyla, yani, hukuki gerçekçilik kavramı ile ilgilenmiş ancak bu bakış açısındaki çalışmalardan en sonunda 1974 yılında Marksist bir bakış açısının kabulüne doğru evrilmiştir. Bu evrilmeyi, en açık hâliyle, Marksist bir suç ekonomi politiğinin temel ilkelerini ortaya koyduğu bir makalede görürüz.[53] Makale, Marksist teorinin belli temel özelliklerini ortaya koyarak başlar ve hemen akabinde suçun kapitalizmin çelişkilerinin bir sonucu olduğunu belirtir. Bu çelişkilerden ilki, sistemin ürünlerinin tüketimine yönelik arzunun harekete geçirilmesidir.

[53] William J. Chambliss, 'Toward a Political Economy of Crime', *Theory and Society*, Vol. 2, 1975, s. 149–170.

İşçiler, işlerinin yedek işçiler ordusu tarafından ellerinden alınması tehdidiyle sıkıcı ve anlamsız görevlerinin başında tutulurlar. Kapitalist yöneten sınıf ile ücret karşılığı çalışan hizmet eden sınıf olarak bölünen bir toplumda kaçınılmaz bir çelişki söz konusudur. Kapitalist sınıf, işçi sınıfının sınıf mücadelesindeki tutumunu suç kabul eder; ceza hukuku, yöneten sınıfın çıkarları doğrultusunda konan bir kurallar bütünüdür. Yasalar yöneten sınıf mensuplarına sağlanan dokunulmazlıkla ihlal edilir.[54]

Chambliss, ABD'de yasaklamanın, orta sınıftaki aşağı doğru kayan bölünme ile ortaya çıktığını belirterek devam eder; diğer yasalar, Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği ya da Ulusal Farklı Irkların Geliştirilmesi Derneği gibi grupların çalışmalarından kaynaklanır.[55]

Yazının geri kalan bölümü büyük ölçüde Nijerya'dan İbadan ile Washington'dan Seattle'ın karşılaştırmasını içerir. Chambliss şöyle der:

> Hem Nijerya'da hem de ABD'de, pek çok yasa toplumun politik ve ekonomik kaynaklarına hakim olan kişiler tarafından kendilerine dokunulmazın düzenli olarak ihlal edilebilir ve edilir. Rüşvet, dolandırıcılık (özellikle de kumar), fahişelik, uyuşturucu dağıtımı, satışı ve kullanımı gibi faaliyetleri ve iş faaliyetleri esnasında işadamlarının işlediği bütün suç edimlerini (beyaz yaka suçlar) yasaklayan yasalar bilhassa gereklidir.[56]

Aşağıda, Chambliss'in Seattle'a ilişkin gözlemlerinin çok daha kapsamlı bir değerlendirmesini bulabilirsiniz. Chambliss'in çıkardığı sonuç şudur: herkes suç işler. 'Suç, kimin kimi etiketlediğiyle ilgili bir meseledir ve bunun altında yatan sosyopolitik süreç, ekonomi politiğin belirlediği toplumsal ilişkiler yapısıdır.' Etiket; hukuk sistemi, rüşvet, baskı ve siyasi etkinin kullanımın-

[54] A.g.e., s. 150–1.
[55] A.g.e., s. 153–4.
[56] A.g.e., s. 158.

daki yanlılık ve emniyet teşkilatının ihtiyatına bağlı olarak yöneten sınıf üzerine yapıştırılmaz.

Her ne kadar makale Marksist kriminolojiye katkıda bulunabilecek bazı ilgi çekici fikirler içeriyorsa da, beri yandan birçok sorun da barındırır. Suç, salt bir etiketleme meselesi midir yoksa bunlar konsensüs suçlar mıdır? Eğer yasalar öylece yöneten sınıfın çıkarları doğrultusunda konmuşsa, içki yasağı yanlısı lobiler, sivil özgürlükler ve Afro-Amerikanlar nasıl başarılı olabildiler? Chambliss neden şu ilginç yorumu da makalesine yedirmiştir: İbadan'daki Hausa bölgesi ile Seattle'daki Japon kökenli Amerikalıların yaşadığı bölge resmi olarak suç oranlarının düşük olduğu bölgelerdir; ancak, gerçekte, resmi istatistiklere yansıyandan çok daha fazla suç edimini içermektedir. Eğer Marksist bir çerçeveyle uyumlu bir yaklaşım olacaksa, ilgi çekici ve fakat elzem ek kimi açıklamalar gerekli değil midir? Geniş çaplı rüşvet ve şantaj edimleri kapitalist ekonomi için salt yarardan mı ibarettir yoksa bu, en azından belli kapitalist kesimler açısından kimi sorunlara mı yol açmaktadır?

On The Take

Chambliss'in çalışmasının güçlü bir ampirik boyutu yoktur. Yazarın şatafatlı eseri, *On The Take: From Petty Crooks to Presidents* bunun belki de en iyi örneğidir.[57] Bu, Seattle'daki yasadışı faaliyetleri inceleyen bir çalışmadır. Chambliss'in iddiasına göre,

> Suç, ekonomi politiğin etkili çalışmamasının bir ürünü değildir: tam da ekonomi politiğin ana ürünüdür. Suç, gerçekte, demokratik kapitalist toplumların ekonomik ve politik ilişkilerinin üzerine inşa edildiği esastır.[58]

[57] Chambliss, *From Petty Crooks to Presidents*, 1978.
[58] A.g.e., s. 2, cf. s. 180.

Chambliss, organize suç işlerinden ABD'de yılda 40 ila 100 milyar $ arasında kazanç elde edildiği tahmininde bulunur ve bunun, seçim sürecinin başlıca dayanağı olduğu yönünde bir yorum getirir.[59] Kitap, hırsızlık gibi kurbanlı suçlardan elde edilen kazançlara da yer yer değiniyor olmasına karşın, esas vurgu, uyuşturucu, kumar, seks işçiliği, tefecilik gibi kurbansız suçlar üzerinde odaklanır. Temel nokta, 'siyasetçiler, emniyet teşkilatı, işadamları, dernek başkanları ve ... mafya üyeleri koalisyonu'[60] tarafından temin edilen bu hizmetlere karşı süreğen bir talep olduğu yönündedir. Chambliss, söz konusu koalisyonu Seattle'daki mevcut hâliyle resmeder; ancak, bütün Amerikan kentlerinde benzer bir yapıya rastlamak mümkündür. Kitabın büyük bölümü, Chambliss'in Seattle'da yasadışı faaliyetlerde bulunmuş kişilerle yapılan söyleşiler aracılığıyla geliştirdiği araştırmasının müthiş bir değerlendirmesini sunar. İşler yasadışı ve fakat süreğen bir talebe karşılık olduğundan, polisler için de kovaladıkları suçlulardan rüşvet alarak gelirlerini artırma fırsatı sunmaktadır. Suç ağından gelen para teşkilat hiyerarşisinde yukarı doğru sızdırılmış ve siyasetçilere de katkı sağlanmıştır; avukatlar, bankacılar, emlak komisyoncuları gibi çeşitli mesleklerden pek çok kişi de yine suç ağının mensuplarına hizmet etmiştir.[61] Chambliss, sermayedarlar, avukatlar, çeşitli eğlence sektörlerinden işadamları, siyasetçiler ve kumarbazlar, pezevenkler, fahişeler, uyuşturucu tüccarları ve kullanıcıları yöneten mafya üyeleri ve bunları yöneten polislerden oluşan organize bir saygın yurttaşlar çizelgesi sunar. Mizahi bir şekilde, bu çizelgeye 'Seattle Suç Ağı' adı verilir.[62] Kitabın ilerleyen bölümlerinde, Chambliss bu ağın kısmen de devlet başsavcıları arasında kıdemli bir devlet memuru değişimine bağlı

[59] A.g.e., s. 2.
[60] A.g.e., s. 9.
[61] A.g.e., s. 62.
[62] A.g.e., s. 74

olarak nasıl dağıldığını açıklar. Ne var ki, yasadışı hizmetlere dönük süreğen talep dolayısıyla değiştirilmiş yeni bir suç ağı hızla kurulmuştur.[63] Chambliss büyük resme odaklanır ve Seattle'dakine oldukça benzer çizgide ulusal bir suç ağının da olduğunu belirtir.[64] Bu ağ, Demokratlara çok ciddi bir gelir kaynağı sağlamaktadır; işçi sendikaları ile organize suç arasındaki koalisyon ise, Demokratların aldığı daha düşük meşru faaliyet yardımını Cumhuriyetçilere kıyasla dengelemeye yardım eden politik katkı sunar.[65] Elbette ki, bu durum ABD'deki siyasi kampanyalarda büyük meblağlar harcanması gerektiği için söz konusu olabilmektedir. Mevcut bu arkaplanda, ironik bir biçimde eşitlik yanlısı siyasetçiler, zengin kesimi temsil eden siyasetçilere kıyasla suç ağına daha fazla bağımlı görünmektedirler.[66] Chambliss'in iddiasına göre, İskandinav ülkeler ve Doğu Avrupa'daki komünist ülkeler de dahil, bütün Avrupa'da benzer suç ağları mevcuttur. Suç oranını düşürebilmek için, bunların üzerine kurulu olduğu yasadışı faaliyetleri yasallaştırılmak gerekecektir.[67] *On The Take*, teorisini hafif tertip üzerine geçirmekle birlikte, kapitalist toplumların demokratik süreçlerinde organize suçların oynadığı rolü betimlemede belli Marksizm yorumlamalarıyla şüphesiz ki uyum içindedir.

Power, Politics and Crime[68]

Power, Politics and Crime, Chambliss'in çok daha geç kaleme aldığı bir kitaptır ve Marksist bir suç analizi yapmaya girişen herkesin incelemesi gereken birçok teorik görüş barındı-

[63] A.g.e., bölüm 6.
[64] A.g.e., s. 151.
[65] A.g.e., s. 156.
[66] A.g.e., s. 183.
[67] A.g.e., s. 184–5.
[68] Chambliss, *Power, Politics, and Crime*, 2001.

rır. Chambliss ilk olarak suç oranının düşmekte olduğu dönem boyunca, diğer hükümet harcamalarındaki kesintilerle birlikte, 2001 yıla kadar geçen 25 yıl içinde suç kontrolüne ayrılan harcamalardaki ciddi artışın grafiğini çıkarır. 1995-1999 arasında suç kontrolüne ayrılan federal bütçe üç misli artmıştır. 1994 yılında çıkarılan Şiddet Suçunun Kontrolü ve Hukuksal Yürürlük Kanunu, eyalet ve belediyelere 100,000 yeni polis memuru alımı yapmasına olanak tanıyan yaklaşık 24 milyar $'lık bir harcama yetkisi tanımıştır.[69] Chambliss'in asıl vurgusu, ceza yargılaması sistemindeki politikacılar ve medya tarafından desteklenen ve kışkırtılan çeşitli aktörlerin, Amerikan halkını suç oranının gerçekte önü sonu eşitken, günümüzde elli yıl öncesine oranla çok daha kötü bir durumda olduğuna inandırmak için kalem oynatmayı başardıkları yönündedir.[70] Bununla birlikte, tutuklu sayısı da 1980'de 320,000 iken, dramatik bir şekilde 2000'de yaklaşık 2,000,000'a ulaşmıştır. Ceza yargılaması sisteminin denetimi altındaki kişi sayısı da, yine 1980'deki 2,000,000'dan 2000'de 6,000,000'dan fazla sayıya ulaşmıştır. Aynı dönemde, ceza yargılaması sistemi dahilinde istihdam edilen kişi sayısı yaklaşık % 50 oranında artmıştır. Bu yükselişin başlıca nedenlerinden biri, uyuşturucu suçuyla cezalandırılan federal hapishane mahkumlarındaki % 60'lık artışla birlikte, uyuşturucuyla mücadele olmuştur. Federal mahkumların yaklaşık % 30'u diğer suçlarla ilişkisi bulunmayan uyuşturucu bağımlılarından oluşmaktadır.[71]

Bunun siyasi boyutu, Chambliss'e göre, ilk olarak 1968'te Nixon tarafından ve akabinde ulusal çapta bütün Cumhuriyetçiler tarafından kullanılan ve seçmenlerin toplumsal kargaşa ve şiddet suçu korkusundan istifade ederek güney eyaletlerinin kontrolünü

[69] A.g.e., s. 1.
[70] A.g.e., s. 2.
[71] A.g.e., s. 5.

Demokratlar'dan alma hedefi taşıyan Cumhuriyetçi 'güney stratejisinden' kaynaklanmaktadır.[72] Bu girişimlerinde, Cumhuriyetçiler Federal Adalet Bakanlığı ve FBI tarafından desteklenmiştir. FBI, vatandaşların polise ihbar ettiği suçlar ve polislerin incelediği suçlara dayanan yıllık resmi suç raporlarını hazırlamakla sorumludur. Chambliss, FBI'ın en endişe verici istatistiklerin altını çizen basın açıklamaları düzenlediğini öne sürer. Yöntemlerden biri, belli suçların sıklığını gösteren suç saati kullanımıdır. 1998'te, bu saat her 27 dakikada bir cinayet, 6 dakikada bir tecavüz ve 13 saniyede bir hırsızlık olduğunu göstermiştir. ABD çok büyük bir ülke, dolayısıyla, bu rakamları gerçek değerleriyle ele aldığımızda bile, oranlar göründüğü denli ciddi değildir. Ne var ki, suçlar yanıltıcı bir şekilde hesaplanmaktadır. Örneğin, bir polis memuru bir ceset bulup bu kişinin öldürülmüş olduğuna inanıyorsa, vaka cinayet olarak kayıtlara geçirilmekte ve sorgu hakimi aksi yönde bir karar verse dahi kayıtlarda cinayet olarak kalmaktadır. Bu şekilde, ABD'den yıllık 20,000 cinayet vakası ve fakat 13,000'den az kasten ya da ihmal suretiyle adam öldürme hükümlüsü söz konusu olmaktadır. Diğer ülkeler yalnızca mahkumiyeti hesaplamaktadır. Diğer suçlarda da benzer bir yönteme başvurulmakta ve sözgelimi bir araba kaçırma eylemine üç kişi karışmışsa, olay üç araba kaçırma eylemi olarak sayılmaktadır; bir adam bir barda beş kişiye saldırdığında, olay beş ağır saldırı olarak hesaplanmaktadır.[73] Yabancılar tarafından işlenen cinayet oranının, 1965-1992 yılları arasında ciddi bir biçimde arttığı rapor edilmiştir; ancak, yine bu da FBI'ın bir dümenidir: görevliler, birlikte yaşayan çiftleri yabancı olarak hesaplamışlardır ve birlikte yaşayan ve fakat evli olmayan çiftlerin sayısı son yıllarda ciddi

[72] A.g.e., s. 20.
[73] A.g.e., s. 35–8.

biçimde artmıştır.[74] Bu sefer de kriminologlar tarafından yapılan benzer manipülasyonlar da gençler tarafından işlenen şiddet suçu dalgasına ilişkin tahminlere yol açmıştır.[75]

Yıllık Ulusal Suç Kurbanları Araştırması sonuç raporu da Adalet Bakanlığı tarafından manipüle edilegelmektedir. 1998 yılı verilerine ilişkin hazırladıkları rapor, 12 ve üstü yaştaki bireylerin toplam 31.3 milyon suç deneyimlediği yönünde bir ifade ile başlar. Chambliss, bunun oldukça endişe verici göründüğü yorumunda bulunur; ancak daha sonraki araştırmalar nüfusun % 85'inin hiçbir suç türünün kurbanı olmadığını, kurbanların dörtte üçünün emlak suçu kurbanı olduklarını, yalnızca % 14'ünün 250 $ üstü hırsızlık suçlarının kurbanı olduğunu ve bu kurbanların % 40'ının çalınan parçanın geri alındığı ya da hırsızlığın ispat edilemeyeceği için polise ihbarda bulunmadığını göstermektedir. 8.1 milyon şiddet suçu endişe verici görünmektedir; ancak bunların % 70'i yalnızca şiddet teşebbüsü ya da tehdididir, yani, işlenmiş şiddet eylemi değildir ve yine büyük çoğunluğu ufak suçlar gibi görünmektedir. Örneğin, tüm şiddet suçlarının neredeyse yarısını yaralamaya sebebiyet vermeyen silahsız saldırı teşebbüsleri oluşturmaktadır.[76]

Beri yandan, rakamsal veriler tam tersi yönde de manipüle edilebilmektedir. 1990'lar, New York'un sıfır tolerans politikalarına bağlı olarak, ABD'nin önde gelen pek çok kentinde şiddet suçlarında ciddi düşüşlere tanıklık etmiştir. Gelgelelim, meydana gelen olaylarının bir kısmında, cinayetlerin intihar ya da kaza ölümü olarak yeniden adlandırılmış gibi görünmektedir.[77] Resmi suç raporları aynı zamanda şiddet suçlarındaki düşüşü de yansıtmaktadır. Ne var ki, polisin veriyi manipüle ettiği çok sayıda

[74] A.g.e., s. 47.
[75] A.g.e., s. 50–4.
[76] A.g.e., s. 55–9.
[77] A.g.e., s. 41, 46.

rapor söz konusuydu ve Baltimore'da yapılan titiz bir araştırma, büyük suçların % 14 düşmediğini, bilâkis % 3.5 arttığını göstermiştir.[78] İtiraf pazarlığı uygulaması da yine rakamsal verilerin manipüle edilmesine izin vermektedir: güçlü bir pazarlık noktasından hareket edebilmek, olası suçlamaları azamileştirme anlamında polis ve savcıların çıkarınadır. Bu azami suçlamalar, devamında suç istatistiklerinde de yolunu bulabilmektedir.[79] Aksi hâlde ise, hedeflenen yön, aşağı doğrudur.

Chambliss, daha sonra gettolardaki suçları incelemeye geçer. Gettolar, kentli alt sınıfın, bilhassa da Afro-Amerikanların evidir. Chambliss, yüksek suç oranının büyük ölçüde kendini gerçekleştiren bir tahmin olduğunu öne sürer. Polisin taktiklerinden birinde, bir gizli ajan öncelikle, hiç uyuşturucu kullanmayan ama nereden satın alınacağını bilen birini bulur ve ona uyuşturucu satın almak istediğini söyler. Bu kişi, uyuşturucuyu getirir ve ardından uyuşturucu satıcısı olarak tutuklanır.[80] Bu tür taktiklerin sıklıkla kullanılıyor olması, siyahların görece daha az olan uyuşturucu kullanımını çok daha yüksek bir cezalandırma ve hapis oranını beraberinde getirir ve ki bu da, pek çok siyah gencin aile hayatını kurmanın öngününde değil, hapishanede olmasına yol açar.[81] Rasyonel bir toplum, uyuşturucuyu suç kapsamından çıkaracak ve bağımlılığı bir sağlık sorunu olarak ele alacaktır; keza yoğunlukla beyazların işlediği bir suç olan alkollü araba kullanmayı da daha ciddiye alacaktır.[82]

Bunun ardından Chambliss, iki çocuk suçlu grubu üzerine bir çalışma yapar; çalışma, polisin işçi sınıfı gençliği arasında orta

[78] A.g.e., s. 42–3.
[79] A.g.e., s. 43–4.
[80] A.g.e., s. 67–71.
[81] A.g.e., s. 80.
[82] A.g.e., s. 94–5.

sınıfa kıyasla çok daha fazla suç bulduğu, çünkü toplumda, birincisinin suç işlemeye meyilli bir imgeye sahip olduğu, oysaki ikinci gruptakilere yönelik tutuklamaların mahkemede oldukça yüksek ücretli avukatlarla nahoş bir karşılaşmaya yol açtığı yönünde bir görüş içerir. Chambliss'in genel kanısı, orta sınıf çocuk suçluların eylemlerinin çok daha tehlikeli ve topluma zarar verici olduğu yönündedir.[83]

Chambliss'in çıkardığı sonuç, ABD ceza yargılaması sisteminin kontrolden çıktığı ve başka bir alana çok daha uygun kaynaklar kullandığı yönündedir. Federal düzeyde, yükseköğrenimden ceza infazlarına doğru ciddi bir gider aktarımı söz konusudur. Eyalet, kent ve belediye yönetimleri düzeyinde, ilk ve orta öğrenime ayrılan paradan çok daha fazlası ceza yargılaması sistemine tahsis edilmektedir.[84] Uyuşturucuyla Mücadele birimi bu durumdan bilhassa sorumludur: birimin bütçesi 1981'de 1 milyar $ iken, 2000'de 20 milyar $'dan fazla olmuştur. Bu arada, kentler de eğitim harcamaları başta olmak üzere, diğer kamu harcamalarında kesintiye gitmektedir.[85] Federal düzeyde, Bakıma Muhtaç Çocuk Sahibi Ailelere Yardım'da kesintiye gidilmiş ve iki çocuklu, istihdam dışı bir annenin 1982'de aldığı 7,836 $'lık yardım 1999'da 4,101 $'a inmiştir.[86]

Chambliss, pek çok insanı uyuşturucu bulundurmaktan tutuklamanın bilhassa mantıkdışı olduğu yorumunda bulunur. Bir tutuklunun yıllık ortalama maliyeti yaklaşık 22,000 $ iken, ayakta tedavi gören hastanın uyuşturucu bağımlılığı tedavisi 3,500$'dır. Peki, bu 'mantıkdışı, insanlık dışı, maliyetli ve etkisiz' politika hala sürdürülmektedir? Bunun yanıtı, der Chambliss, şudur:

---

[83] A.g.e., bölüm 5.
[84] A.g.e., s. 134.
[85] A.g.e., s. 137.
[86] A.g.e., s. 138.

> Mevcut sistem; siyaset, bürokratik örgütsel talepler ve medya popülaritesinin ilerlemesini sağlayan suç reklam ve istismarının bir sonucudur. Dahası, işsiz olan ve yakın gelecekte de istihdam edilmesi mümkün görünmeyen Amerikan nüfusun büyük bir oranını denetleyen ve baskılayan bir mekanizmadır. Gerçek şu ki, bu istihdam edilemeyen nüfus baskın bir biçimde Afro-Amerikandır ve dahası, ABD kültüründeki yaygın ırkçı ideolojiyi hem güçlendirmektedir hem de bunun bir ifadesidir... [Sistem] aynı zamanda iktidar sahiplerinin yol açtığı büyük zararı layıkıyla gizlemektedir.[87]

Chambliss'in akılda tuttuğu gizli suçlar, medyada nadiren sözü edilen ve ulusal suç raporlama sisteminde asla kaydı bulunmayan, 'her yıl yüzbinlerce Amerikalıyı öldüren, sakat bırakan ve ciddi hastalık sahibi yapan' şirket suçlarıdır. Kanun uygulayıcılarının,[88] politikacıların[89] ve devletin[90] işlediği suçlar da yine çoğunlukla gizlenmekte ve cezasız bırakılmaktadır.[91] Chambliss'in şirket suçlarına ilişkin değerlendirmesi, aşağıda Reiman'ın yaptığı değerlendirmeye büyük ölçüde benzemektedir. Chambliss, değerlendirmesine her ikisi de meclis komisyonundan alınmış olan yıllık 4 milyar $'lık sokak suçları tahmini ve yıllık tahmini 200 milyar $'lık şirket suçları tahmini alıntısıyla başlar.[92] Bu günlük vukuat kaydı, işçi ölümleri, kara para aklama, tasarruf ve borç dolandırıcılığı, alışılagelen çevre kirlenmesi, fiyat sabitleme, büyük çapta tıbbi dolandırıcılık vd. de içermektedir.[93] Chambliss, bu yanlışları tersine çevirmek için benzerleri Reiman tarafından da önerilen tedbirleri gerekli görmektedir: suça dönük

[87] A.g.e., s. 139–40.

[88] Ayrıca bkz. 148–51.

[89] Ayrıca bkz.153–5.

[90] Ayrıca bkz. s. 155–65. ABD'nin kabarık suç kaydınınkitabın okurları tarafından iyi bilindiği konusunda şüpheliyim. Bilhassa önemli olan bir yer var ki CIA sık sık diğer faaliyetleri finanse etmek için uyuşturucu ticareti yapmakla suçlanmaktadır. Halihazırda soruna katkısından söz ettiğimiz üzere, gettolardaki uyuşturucu ticareti büyük ölçüde sona ermiştir.

[91] A.g.e., s. 141.

[92] A.g.e., s. 166.

[93] A.g.e., s. 166–70.

bir çözüm olarak yoksullar için daha fazla iş ve daha iyi eğitimi savunan daha çok Lyndon Johnson'unkine benzer bir siyasi liderlik. Uyuşturucunun suç kapsamından çıkarılmasıyla birlikte buraya harcanan paranın uyuşturucu kliniklerine ve eğitime aktarılması, suç düzeylerine ilişkin veri oluşturma ve rapor hazırlamakla görevli bağımsız bir organ, tevkif etmeksizin sorunları çözen görevlileri ödüllendirerek sosyal adaleti sağlama hedefinde olan emniyet teşkilatları da alınacak diğer tedbirler olabilir.[94]

Jeffrey Reiman: *The Rich Get Richer and the Poor Get Prison*[95]

Bu klasikleşmiş metin, ilk olarak 1979 yılında yayınlanmış ancak akabinde en az yedi edisyondan geçmiştir. Bir filozof tarafından son derece güzel bir biçimde ileri sürülmüştür ve gayet açık bir biçimde Marksist bir gündemin peşindedir; ancak, Amerikan kriminoloji öğrencilerinde etki bırakmayı amaçlayan bir kitaptan bekleneceği üzere, yavaş yavaş ve pek de tantanasız ortaya çıkarılmaktadır.

Reiman, Pirus Zaferi suç ve ceza teorisi adını verdiği bir teori geliştirir: 'ceza yargılaması sistemimizin amacı, suçu ortadan kaldırmak ya da adaleti sağlamak değildir; *Amerikan halkına yoksullardan gelen bir tehdit olarak görünür bir suç tehlikesi imgesi yansıtmaktır.*'[96] Bu amacına ulaşmak için, sistem büyükçe bir yoksul suçlu nüfusun varlığını sürdürmek zorundadır ki bu da, yoksulların işlediği suçları ortadan kaldırmayı başaramayacağı anlamına gelmektedir. Buradan bakıldığında, 1990'ların ortalarından bu yana suç oranlarında görülen düşüş bir tür

[94] A.g.e., s. 170–2.
[95] Reiman, *The Rich Get Richer and the Poor Get Prison.*
[96] A.g.e., s. 1.

bilmecedir; ne var ki, Reiman aradaki farkın çok az olduğunu, suçun sosyal kaynaklarına dokunamadığını ve oldukça büyük bir maddi ve sosyal maliyeti olduğunu ileri sürer.[97] Orandaki düşüş, uyuşturucu ticaretindeki durgunluk dönemine ve genç nüfus oranındaki düşüş gibi etmenlere bağlıdır.[98] Dolayısıyla, Reiman odağına süregiden son derece yüksek suç oranlarını ve bununla mücadelenin oldukça yüksek maliyetini alır. Nitekim 1965 yılında, 4,710,000 rapor edilmiş suçlunun üstesinden gelmek için ABD ceza yargılaması sistemine yıllık 4 milyar $ dolayında para harcanmıştır. 1992'ye gelindiğinde, bu rakam, % 500'lük bir enflasyon artışıyla birlikte 94 milyar $'a çıkmıştır. Aynı dönemde, rapor edilen suç sayısı da 13,867,143'e çıkmıştır.[99] Reiman, sistemin bir suçlu sınıfın devamlılığını sağlamak üzere tasarlandığını öne sürer. Bu bağlamda yardımı olan unsurlar şunlardır: uyuşturucu kullanımı, seks işçiliği ya da kumar gibi çoğunlukla uyuşturucu almak için gerekli parayı tedarik etmek için işlenen bir ikinci suçun da oluşmasına sebebiyet veren kurbansız suçlar yaratan yasalar; tutukluların ağır adaletsiz tutukluluk halleri deneyimlemelerine ve bunun sonucunda daha da asosyal olmalarına sebebiyet verecek şekilde ayrımcı mahkumiyet uygulaması; mahkumları aşağılayan ve gaddarlaştıran ve dolayısıyla agresif şiddet edimlerine karışmaya teşvik eden cezaevi koşulları; mahkumların pazarlanabilir beceriler kazandırılmaması ve sicillerinin işverenlerin kendilerini işe almasını engellemesi ve dolayısıyla tekrar suç işlemeye sevk etmesi; mahkumların oy kullanma hakkından mahrum bırakılarak dışlanmış konumlarının güçlendirilmesi ve ufak tefek şartlı tahliye ihlalleri neticesinde yeniden cezaevine gönderilmeleri.[100]

---

[97] A.g.e., s. 2.
[98] A.g.e., s. 14.
[99] A.g.e., s. 19.
[100] A.g.e., s. 3.

Reiman, yine de ceza yargılaması sisteminin bütünüyle yararsız olmadığı yorumunda bulunur. Sistemin bazı kısımlarının belli unsurları çok daha yararlıdır ve Reiman cinayet ya da silahlı soygun olaylarına karışan insanların cezaevine konulmasına karşı değildir. Sistem bütünüyle bozuk değil, baştan sona çarpıtılmıştır. Amerikan ceza yargılaması sistemi bize göz dağı veren tehlikelerin çarpıtılmış bir imgesini yansıtan karnaval aynaları gibidir. Bize tipik suçlunun genç, siyah varoş erkeği olduğunu söyler.[101] Sistem, 'Orta Amerika'nın tedirgin edici olası düşmanlığını daha üst sınıflardan saptırmak ve daha alt sınıflara yönlendirmek' görevi görür;[102] odak; iş kazaları ve meslekî hastalıklar, gerekli olmayan ameliyatlar, kalitesiz tıbbi hizmetler, tehlikeli eczalar ve önlenebilir yoksulluktan bilhassa kaçırılır.[103]

Reiman, Pirus Zaferi teorisinin Durkheim, Kai Erikson, Richard Quinney ve Marx'ın düşüncelerinin karışımı olduğunu belirtir. Reiman, bunu daha geleneksel Marksist yaklaşımlarla karşılaştırır; zira bu teori, ceza yargılaması sisteminin baskılayıcı işlevi yerine, ideolojik işlevine vurgu yapar. Aslında, söz konusu ideolojik işlev, baskılayıcı işlevler büyük ölçüde başarısız olduğu *için* başarılı olur.[104] Bu başarısızlık 'yalnızca genel sosyal dayanışma duygularını desteklemekle kalmaz; aynı zamanda, bu duyguların gelir, iktidar ve ayrıcalıklardaki eşitsizliklere ve ciddi adaletsizliklere darbe indirmekle karakterize edilen bir sosyal düzene eklemlenmesine olanak tanır.'[105] Kitabın son bölümünde Reiman, ABD'nin bu tür ciddi gelir ve refah eşitsizlikleriyle birlikte son derece eşitsiz bir toplum olduğu ve ki bunun mevcut hâliyle sürdürülebilmesi için bir ide-

[101] A.g.e., s. 55.
[102] A.g.e., s. 4.
[103] A.g.e., s. 51–91.
[104] A.g.e., s. 7.
[105] A.g.e., s. 42.

olojiye mutlak anlamda ihtiyaç duyulduğu yönündeki mesajını pekiştirir.[106] İdeoloji bunu, kurumlara değil, bireyler olarak suç işleyen kimselere odaklanarak ve ceza hukukunun sosyal yaşam açısından politik tarafsızlık içinde bir temel kurallar bütünü olduğunu ileri sürerek başarır.[107]

Reiman'a göre, ceza yargılaması sistemi yanıltıcı bir karnaval aynası gibi hareket etmektedir: bize bütünüyle yanlıştan çok, çarpıtılmış bir suç görünümü sunar. Zenginlerin yol açtığı zarar büyük çoğunlukla suç olarak tanımlanmaz ve bu tür zararlar suç olarak tanımlandığında da genellikle cezalandırılmaz. Gelgelelim,

> ekonomik baskılar yoksullar üzerinde belirli bir acımasızlıkla işler; çünkü aşırı muhtaçlık koşulları ve yasalara uygun ekonomik gelişme fırsatlarına görece erişimsizlikleri, toplumumuzun handiyse bütün katmanlarında mevcut olan suça yönelik baskıları bunlar üzerinde yoğunlaştırır.[108]

Bu, yoksul insanların insanların korktuğu suçların nüfustaki oranlarından çok daha fazlasını işlemesine yol açar.[109] Reiman bu bağlamda Merton'ın gerilim kuramının bir versiyonunu sunar.

Reiman, siyasi irade bu yönde olmuş olsa, ABD'de suç oranını azaltmanın çok kolay olabileceğini öne sürerek Pirus zaferi teorisini güçlendirir ve hemen ardından, ABD'deki yüksek suç oranlarına ilişkin bazı olası açıklamaları ve bu oranları düşürmedeki başarısızlığı reddeder. Sorun, ABD ceza yargılaması sisteminin yeterince katı olmaması değildir: ABD, dünyadaki diğer bütün ülkelerden çok daha yüksek hapis oranına sahiptir ve medeni ülkelerin pek çoğunun aksine idam cezası hâlâ mevcuttur.[110] Yüksek suç oranları salt kentleşmenin ya da modern hayatın bir

[106] A.g.e., s. 170.
[107] A.g.e., s. 156.
[108] A.g.e., s. 8.
[109] A.g.e., s. 8.
[110] A.g.e., s. 19–20.

sonucu değildir. ABD'de, farklı uluslardan insanlar arasında ve kentler arasında, bu iki mesele söz konusu olduğunda belirgin bir bağlantısızlık söz konusudur.[111] Suç oranı, ülkenin genç nüfus sayısıyla önü sonu ilişkilidir ancak suçu genç nüfusun oranına mal edemeyecek kadar da değil.[112] Yasakoyucu, artan polis ve hapis sayısıyla birlikte baskı yapmaya istekli görünürken, bunun suç üzerinde daha fazla etki göstermeyi başaramadığını da kabul etmemektedir. Suçla mücadele önlemlerinin etkililiği üzerine yapılacak araştırmaları finanse etmeye yanaşmamaktadırlar.[113]

Diğer yandan, suç oranını azaltabilecek belli bariz önlemler vardır. Bunların ilki ve en önemlisi, işsizlik, bilhassa da gençlerin işsizlik oranını azaltmak olabilir. Bu, siyahları ve bunların yüksek mahkumiyet oranlarını ve dolayısıyla ekonomik refah düzeylerini bilhassa etkileyecektir.[114] Bir ikinci önlem, ABD'de dolaşımda olan silah sayısını azaltmak olabilir. 1990'ların başlarında yapılan iki tahmine göre, yaklaşık 200 milyon silah sivillerin elindedir ki bu, ABD'deki neredeyse her iki evden birinde en az bir silah olduğu anlamına gelmektedir. FBI'ya göre, 1993 yılında işlenen şiddet suçlarının yüzde 32'sinde ateşli silahlar kullanılmıştır; 1992'de, 15-19 yaş arası insanların işlediği cinayetlerin yüzde 85'i silaha mal edilebilir durumdadır; yine, kimi diğer tahminlere göre, silahla işlenmiş olan suçlar şayet bıçakla işlenmiş olsa, ölüm oranı yüzde 80 az olabilirdi.[115] Suç oranında çok büyük bir düşüş sağlamanın kolay yollarından biri de, uyuşturucuyu meşru kılarak, bağımlılığın sonuçlarına tıpkı mevcut tütün ve alkol politikası modelinde olduğu gibi, bir sağlık sorunu olarak ele almak olabilir. Böylelikle, ne uyuşturucu

[111] A.g.e., s. 20–3.
[112] A.g.e., s. 23–6.
[113] A.g.e., s. 26–8.
[114] A.g.e., s. 29–31.
[115] A.g.e., s. 31–3.

kaçakçılığına gerek kalacaktır ne de uyuşturucu kaçakçılarından rüşvet alan görevlilere.[116]

Reiman daha sonra güçlülerin işledikleri suçları incelemeye geçer. Reiman'a göre, 'Amerika'da "suç" etiketi, Amerikalıların acı ve eziyet çekmesine sebebiyet veren eylemlerin hepsini ya da en kötüsünü adlandırmada kullanılmaz. Bu etiket, öncelikle yoksulların tehlikeli eylemleri için ayrılır.'[117] Tipik suçlu imgesi, genç, kaba, alt sınıftan bir erkektir.[118] Bu kişinin işlediği tipik suç, teke tek işlenen suçtur; fiziksel zarara ya da bir kimsenin değerli bir şeyinin kaybına yol açar. Medya teke tek bir olay olarak kurulan bu suç imgesini pekiştirir; ancak ne ilginçtir ki, gerek haber programları gerekse de kurmaca programlar şiddet suçlarıyla gerçekte yaşanana kıyasla 12'lik bir faktörle daha fazla ilgilenir ve gösterdikleri suçlular FBI'ın resmi suç raporlarında görülenlerden daha yaşlı ve daha zengindir. Böylelikle, ceza yargılaması sisteminin zengin ve de yoksula eşit davrandığı ve suçun yalnızca yoksulluk kaynaklı olmadığı yönünde bir izlenim verilir.[119]

Ne var ki, zengin ve güçlülerin verdiği zarar bunun çok daha fazlasıdır. Bu zarar çoğunlukla insan gruplarının başına gelir ve sözgelimi bir madendeki güvenlik ihmali gibi kâr peşinde koşmanın bir sonucudur. Maden şirketi sahibi gerçekten de en ufak bir zararın meydana gelmemesini de tercih edebilir durumdadır. Bu nedenle, Reiman'ın örneğine göre, on maden işçisinin işletme yararına öldürülmesi bir suç olarak düşünülmez ve olacak en büyük şey, güvenlik yönetmeliği ihlali suçundan dava açılması olur.[120] Sonuç olarak, maden işçileri görece tehlikeli bir meslek

[116] A.g.e., s. 33–40.
[117] A.g.e., s. 51.
[118] A.g.e., s. 61.
[119] A.g.e., s. 62.
[120] A.g.e., s. 63.

seçmişlerdir ve dolayısıyla bir anlamda tehlikeye razı olmuşlardır. Bu noktada, Reiman, maden şirketi sahibinin suçlu olduğu yönündeki suçlamaya karşı verilen dört itirazı yanıtlar.

İlk olarak, güvenlik yönetmeliğinde ucuza kaçan yönetici, haydutların aksine, kurbanlarına zarar vermek amacında değildir. Ne var ki, diye yanıtlar Reiman, kasten, bile isteye ya da düşüncesizce, baştan savma bir şekilde işlenip işlenmediğine bakılmaksızın, eylemlerin tümü kasıtlıdır ve dolayısıyla bir anlamda kusurludur. Yönetici ne kadar büyük risk alır, ne kadar çok işçi bu risk altında olursa, öldürülecek işçi sayısı da o kadar çok olur ve dolayısıyla yönetici ile tipik suçlu arasındaki fark azalır. Yöneticinin eylemleri hararetli bir tartışmanın ortasında olan bir insanın eylemlerinden daha hesaplıcadır ve insan yaşamına karşı çok daha büyük bir fütursuzluk içerir. Eğer yönetici risk delillerini sümen altı etmişse, daha da kabahatlidir.[121] Kişiler tarafından işlenen suçlar, şirket suçlarından ihtimalen daha korkutucudur ve ki hiç tartışmasız korku da bir etmendir; ancak, çoğu insan ihtimalen korkup yaralanmamayı yaralanıp korkmamaya yeğ tutacaktır.[122] Yönetici esasen meşru bir faaliyet içindedir; ancak aldığı riskler yeterince büyükse, hâlâ suç işliyor demektir.[123] İşçilerin işler arasında belli dereceye kadar tercih yapma olanakları söz konusu olabilir; ne var ki, ekonomik gerekliliklere bağlı olarak çalışmak zorundadırlar ve dolayısıyla belli bir işin riskleri hakkında bilgi sahibi olacakları bir konumda bulunmayabilirler.[124]

Reiman zengin ve de güçlü kişiler tarafından işlenen suçların örneklerini çoğaltmayı sürdürürken, referans noktası olarak, kaba hesapla 21,000 cinayet ve taksirle adam öldürme, ağır fi-

[121] A.g.e., s. 65–8.
[122] A.g.e., s. 68.
[123] A.g.e., s. 69.
[124] A.g.e., s. 69–70.

ziksel yaralanmalara yol açan 1 milyon fiili saldırı ve 15 milyon $'lık hırsızlık suçu işlendiğini gösteren FBI'ın 1995 yılı resmi suç raporlarını alır. Karşılık olarak ise, ilk olarak işyeri risklerini ele alır. Meslek hastalıkları kaynaklı ölümlere ilişkin son derece ılımlı bir tahmin bile, rakamın yılda 25,000 olduğunu göstermektedir. İşle ilgili ciddi hastalıklara ilişkin yine son derece ılımlı bir tahmine göre, ABD'deki sayı yılda 250,000'dir. Çıkan sonuç, cinayete ya da taksirle adam öldürmeye kurban giden her üç kişiye karşılık olarak, meslekleri dolayısıyla dört işçinin öldüğü yönündedir. Sokak suçları ile doğru bir kıyaslama yapıldığında, tahminlerin yarıya indirilmesi gerekmektedir; zira işgücü, nüfusun yaklaşık yarısına denk gelmektedir. Yine, işle ilgili yaralanmalar sonucu gelen ölüm ve sakatlanmalar da buna eklenmelidir. Bunun ardından bakıldığında, çalışmak yılda 34,100 işçiyi öldürürken, suçlar 10,500 kişiyi öldürmekte ve çalışmak 3,450,000 işçiye fiziksel zarar verirken, suçtan 500,000 kişi zarar görmektedir.[125] Ceza yargılaması sisteminin çapının tersine, İş Güvenliği ve Sağlığı İdaresi, taşıdığı sorumluluğa kıyasla küçücüktür ve dahi devlet kesintileri ile karşı karşıyadır.[126]

Reiman, sağlık hizmetleri ile ilgili çeşitli tehlikelere değinmeyi sürdürür ve yanlış acil sağlık hizmetlerine bağlı olarak yılda yaklaşık 20,000 Amerikalı'nın hiç yere öldüğünü; gereksiz ameliyatlar sonucunda yılda 12,000 ile 16,000 arasında insanın öldüğünü; antibiyotikle tedavi sonucunda yılda 10,000'e yakın insanın öldüğünü belirtir. Bunun yanında, gereksiz ameliyat ve ilaç tedavilerinin yıllık maliyeti 20 ile 24 milyar $ arasındadır ve dolayısıyla resmi suç raporlarında kaydı tutulan suçların yol açtığı maliyetinden çok daha fazladır.[127]

---

[125] A.g.e., s. 74–5.
[126] A.g.e., s. 76–7.
[127] A.g.e., s. 80–1.

Çevre kirliğinin yol açtığı önlenebilir kimyasal tehlikeler (yılda en az 10,000 ölüm), sigara tüketimi (yılda 400,000 ölüm; ki tütün şirketlerinin siyasi katkıları ve sigara içmenin yol açabileceği zararların kasıtlı bir biçimde gizlenmesi yoluyla desteklenmektedir) ve gıda katkı maddeleri (niceliğinin tespiti çok daha zor olmakla birlikte tehlikelerine ilişkin çok ciddi bulgular ve dahası tarım ilacı kalıntıları kaynaklı tehlikeler söz konusudur) konularına değinen Reiman, Amerikalıların 'bir futbol hazırlık maçını andıran bir suç dalgası yaratan kimyasal bir savaşın' cefasını çektiğini belirtir.[128]

Reiman son olarak kötü sağlık koşulları ve düşük ortalama yaşam süresiyle ilişkilendirdiği ve Reagan, baba Bush ve Clinton hükümetlerinde daha da artan yoksulluk meselesine değinir. Siyahların genel itibariyle daha yoksul olmalarına bağlı olarak, yoksulluğun şüphesiz ırksal bir boyutu da vardır.[129]

Reiman daha sonra hapis cezasına geçer ve konudaki görüşünü şöyle noktalar:

> *Aynı suçlu davranışında* bulunan orta ve üst sınıf fertlere kıyasla, yoksul insanların tutuklanmaları daha muhtemeldir; tutuklandıklarında, suçlu bulunmaları daha muhtemeldir; suçlu bulunduklarında, mahkum edilmeleri daha muhtemeldir; mahkum edildiklerinde, hapis cezasına çarptırılmaları daha muhtemeldir; ve hapis cezasına çarptırıldıklarında, daha fazla yıl yatmaları daha muhtemeldir.[130]

Reiman, beyazlara kıyasla, siyahların hapis cezası almalarının daha muhtemel olduğunun altını çizer ancak bunun açıklamasının büyük ölçüde ırkçılıktan öte, yoksulluk olduğunu bilhassa belirtir.[131] Reiman, orta ve üst sınıf fertlerine kıyasla,

[128] A.g.e., s. 81–7.
[129] A.g.e., s. 87–90.
[130] A.g.e., s. 102.
[131] A.g.e., s. 104–5.

kişilere karşı işlenen suçların daha büyük bir kısmını yoksulların işlediğini kabul eder. Reiman'ın bu konudaki görüşü, orta ve üst sınıfın işlediği suçların FBI'ın kayıt altına aldığından çok daha tehlikeli ve yoğun olduğu yönündedir.[132] Kaldı ki, söz konusu suçlar kaydedildikleri oranda kaldığında bile, Amerikalıların yüzde 91'i bir noktada hukuku ihlal etmektedir ki bunun doğal sonucu olarak hapis cezasıyla çarptırılmaları gerekmektedir; ne var ki, orta ve üst sınıf bireyler nadiren tutuklanmaktadır. Burada kastedilen, çocuk suçlarıyla orta sınıfın işlediği suçlara karşı daha uysal davranıldığıdır.[133]

Daha sonra beyaz yaka suçlara geri dönen Reiman'ın tahminine göre, 1994 yılında yaklaşık 400 milyar $'lık vergi kaybının yanında, rüşvet, bilişim suçu, tüketici dolandırıcılığı, hırsızlık, kredi kartı ve çek-senet dolandırıcılığı, yolsuzluk, sigorta sahtekârlığı, menkul kıymetler hırsızlığı ve dolandırıcılığı ve cep telefonu dolandırıcılığı gibi daha standart beyaz yaka suçların 1994 yılı maliyeti 208 milyar $'dır; yani, aynı yıl için FBI'ın hazırladığı suç raporlarına göre hırsızlık suçlarında çalınan toplam paranın tam 13 katıdır.[134] Ne var ki, bunlar normal olarak hapis cezasına yol açmamaktadır. Daha tipik bir önlem ise, cezai olmayan müeyyidelerin kullanımıdır. ABD Menkul Kıymetler ve Borsalar Komisyonu bir hayli kötü bir şöhrete sahiptir; ne var ki, 1980'lerin ortalarına kadar incelenen her 100 şüpheliden en azından 11'i suçlu muamelesine tabi tutulmuş ve fakat bunların yalnızca 3'ü hapis cezasına çarptırılmıştır; kalan % 88 ise, ceza yargılaması sistemi ile zinhar uğraşmak zorunda kalmamıştır. Yolsuzluk ile hırsızlık karşılaştırması yapan Reiman, 1995 yılında, çalınan her 7,000 $ için bir hırsızlık suçu tutuklaması bulun-

[132] A.g.e., s. 105.
[133] A.g.e., s. 106–7.
[134] A.g.e., s. 111–13.

duğunu, buna karşın, 'zimmete geçirilen' her 742,000 $ için bir yolsuzluk tutuklaması gerçekleştiğini belirtir.[135]

Yargılama süreci de yine sıkıntılıdır. Daha yoksul davalılar duruşma tarihlerini beklerken tutuklulukları devam etmektedir ki bu da savunmalarını hazırlamalarını güçleştirmektedir. Bu kişilerin vekilleri mahkeme tarafından atanır ve savunmalarını hazırlamaları için bunlara görece daha kısa süre verilir. Diğer yandan, beyaz yaka davalılar çoğunlukla duruşma öncesinde serbesttirler ve yüksek ücretli vekillere sahiptirler; işletme yararına suç işlemekten yargılanan davalılarınsa, savcıların kendilerinin suçluluğuna kanaat getirmelerini daha az mümkün kılan bir hukuk danışmanı ordusu vardır. Daha yoksul davalıların çok büyük bir kısmı ceza uzlaşması pazarlığıyla hüküm giymektedir. Oysaki özel avukat tutan davalıların handiyse yarısı suçlu bulunmamaktadır.[136] Cezalar konusunda da, beyaz yaka suçlular hapis cezasından çok, para cezası ve denetimli serbestlik cezasına çarptırılmakta, hapis cezasına çarptırıldıklarında ise, sokak suçlarından hüküm giyen birine kıyasla daha az cezalar almaktadırlar. 1980'lerin sonundaki meşhur Tasarruf ve Kredi Kurumları yolsuzluklarına adı karışanlar hapis cezasına çarptırılmış ve 1988 ile 1992 yılları arasında ortalama 36 ayla hüküm giymişlerdir. Bu, hırsızlıktan hüküm giyen bir suçlunun aldığı ortalama 26 aylık hapis cezasına kıyasla görece ağır bir ceza gibi görünebilmektedir; ancak, bir hırsızlık suçunun maliyeti ortalama 1,251 $ iken, bu Tasarruf ve Kredi yolsuzlukları davasındaki ortalama kayıp 500,000 $'dı.[137]

Bu karşılaştırma, Geoffrey Reiman ve Paul Leighton'ın kaleme aldığı bir internet yazısında güncellenmiştir. Söz konusu yazıda, Enron Corporation Finans ve Mali İşler Müdürü And-

[135] A.g.e., s. 114–15.
[136] A.g.e., s. 116–19.
[137] A.g.e., s. 128–9.

rew Fastow'un, yolsuzluk davasında kendi adına yaptığı ceza uzlaşması pazarlığında 10 yıl hapis cezasını kabul ettiği anlaşma ile Kaliforniya'nın meşhur 'üç yanlış yapma hakkın var' kanunu karşısında iki farklı dükkân hırsızlığında toplam dokuz adet çocuk videosu çalmak suçundan yakalanan Leandro Andrade'ye dayatılan cezanın –ki bu iki suçun (kişi başı asgari 25 yıl olmak üzere iki müebbet hapis cezası) toplamı asgari 50 yıl hapis cezasıdır– karşılaştırması yapılmaktadır. Andrade'nin cezası ABD Yüksek Mahkemesi tarafından onaylanmıştır. Buradan Amerikan hukukunun şirket suçlarıyla aynı düzeye gelmeye başladığı şeklinde bir manzara görülebilir; ne var ki, Fastow'un çalışanların emeklilik hükümlerinden mahrum bırakıldığı, muhasebeciler, bankacılar ve borsacıların rüşvet aldığı ve çok sayıda yatırımcının battığı dev bir yolsuzluğun kilit aktörlerinden biri olduğunu unutmamak gerekir. Fastow, ilk başta 109 dava maddesinden yargılanmıştır.[138] Adeta makalenin vurgusunu imlercesine, Fastow'un gerçek cezası, fazlasıyla yardımcı olması dolayısıyla 2006 yılında 6 buçuk yıla düşürülmüştür. Benzer şekilde, World.com'un CEO'su ve yolsuzluğun baş aktörü olan Bernie Ebbers'ın 25 yıllık cezası da ağırmış gibi görünür; ancak, bu yolsuzluğun hissedarlar, emekli sandığı ve çalışanlar ve sair üzerinden çok fazla boyutu söz konusudur ve cezanın dayandırıldığı yüz milyon dolarlardan da öte, yaklaşık 1 milyar $'lık bir hırsızlığı içermiş olması kuvvetle muhtemeldir.[139]

Sonuç bölümünde, Reiman, yönelttiği eleştiriyle bağlantılı olarak geniş çaplı bir değişiklik önerisinde bulunur: yoksulluğun son bulması; şirket suçlarında bireyleri şirket sorumluluklarına güçlü bir vurgu yaparak cezalandırma yolu bulmak anlamına gelecek

[138] http://paulsjusticepage.com/RichGetRicher/Fraud2004/TaleOf2Criminals.htm

[139] http://www.paulsjusticeblog.com/2006/08/ebbers_25_year_sentence_for_worldcom_fraud.php

olan 'zarar veren bütün eylemler yol açtıkları gerçek zararla orantılıdır' muamelesi düzenlemesi; cezaları yol açtıkları zararla denkleştirme görüşüyle bağlantılı olarak, kurbansız suçların suç olmaktan çıkarılması ve özellikle yasadışı uyuşturucu kullanımının yasallaşması ve uyuşturucu bağımlılığının tıbbi bir sorun olarak değerlendirilmesi; eski mahkumlara kanunlara itaat eden yurttaşlar olmaları için hoşgörülü bir değişim süreci sunulması; bağlayıcı silah denetimleri; ceza uzlaşması pazarlığının frenlenmesi; ağır asgari cezaların kaldırılması; ceza yargılaması sistemindeki takdir yetkisinin azaltılması ve yetkilileri kamuya hesap verebilir kılacak prosedürlerin geliştirilmesi; herkes için eşit savunma hakkı ve daha eşit bir servet ve gelir dağılımı.[140] Ne üzücüdür ki, bu öneriler günümüz için hayalden ibarettir; ne var ki, bunlar sosyalist bir ABD'ye geçişin kuşkusuz en önemli unsurlarını barındıracaktır.

Ek bir bölüm kaleme alan Reiman, burada Marx'ın emek-değer teorisi ve ideoloji teorisinin temel prensiplerine ilişkin son derece iyi bir özet sunar. Reiman, kapitalist toplumlardaki ceza hukuku ve ceza yargılamasının eşitlik kavramının idealleştirilmiş bir versiyonu olarak da okunabileceğini belirtir.[141] Reiman'a göre, Marksizmin vardığı sonuç, kapitalizmin yabancılaşma, sömürü ve kötü servet dağılımı dolayısıyla adaletsiz olduğu yönündedir. Yabancılaşma suçlaması, kapitalizmde, 'her bireyin refahının diğerlerininkiyle çatışmasında' –sınıflar arası karşıtlık, işçiler arası karşıtlık, kapitalistler arası karşıtlıkta– temellendirilir. Reiman, sömürü ve kötü servet dağılımının da aynı fenomenin parçası olarak görülebileceğini ve üretim araçlarının özel mülkiyetten her bireyin sosyal mülkiyetine dönüştürülmesiyle çözülebileceğini belirtir. Ceza adaletine dönecek olursak, normalde suçlu olarak etiketlenen kişiler bir başka suçun durumlarını iyileştirmeye ça-

[140] Reiman, *The Rich Get Richer and the Poor Get Prison*, s. 179–92.
[141] A.g.e., s. 209–11.

lışan mağdurları olarak görülebilirler. Görece ayrıcalıklı bireyler ya da tecavüz gibi suçları sınıfsal konumlarıyla ilgili olmayan bireyler, suçluların genelinden daha kusurlu görülebilirler. Ceza yargılamasına ilişkin Marksist eleştiri, kapitalizm altında adalet dağıtımına yönelik ahlâki bir suçlamayla bağlantılıdır.[142]

1998'te, Reiman, kitabının ilk yayınlanışının yirminci yıldönümünde görüşlerini paylaşmak üzere davet edildiğinde,[143] yöntemlerinden bazıları zaman içinde değişmiş olsa da, ceza yargılaması sistemindeki ekonomi temelli önyargıların hâlâ mevcut olduğunu belirtmiştir. Örneğin, cezalandırmadaki önyargılar halka açık mahkemelerdeki yargıçlardan çok, savcıların kapalı kapılar ardındaki çalışmasında kendini göstermektedir; polis artık daha az ırkçıdır ancak, parça kokain ile toz kokain arasındaki meşhur ayrım gibi hukuk kurallarının hâlâ ırkçı bir etkisi vardır. Daha da önemlisi, sistemin önyargılarına ilişkin kaygı düzeyi gerek elitler gerekse de akademisyenler arasında oldukça düşmüştür. Reiman, bunun nasıl olması gerektiğini sorgular ve şu sonuca varır: işçiler ile kapitalistler arasındaki formel hukuksal eşitlik; sistematik toplumsal önyargıları 1930lardaki buhran ya da 1960'lardaki dalga gibi kriz dönemleri haricinde kapitalistler için görünmez kılar.

Chambliss ve Reiman Değerlendirmesi

Chambliss ve Reiman yeterince ortak yöne sahipler; bu nedenle, ikisi üzerine ortak bir yorum yapmak akla uygun olacaktır. Her iki yazar da suça ilişkin daha geleneksel yaklaşımların nefis birer eleştirisini sunarken, bu eleştirilerden biri, her ne kadar

[142] A.g.e., s. 212–15.

[143] Reiman ,'The Rich (Still) Get Richer: ... Understanding Ideology, Outrage and Economic Bias" : http://paulsjusticepage.com/elite-deviance/reiman.htm

olumlu eylemi destekleyen toplumsal açıdan ilgili bir tür liberalizm ile de ihtimalen uyumlu olabilse de, şüphesiz ki Marksist bir yorumlamaya da yatkındır. Chambliss'in diğer yazarların bu zamana kadar tartışageldiklerinde bulunmayan resmi istatistiklere ilişkin eleştirisi, Marksist yorumlamalara kusursuz bir biçimde uygundur ve bu alandaki her yorumlayıcının dikkate almasını gerektirecek denli büyük bir öneme sahiptir. Bu eleştiriyi uygun biçimde yeniden değerlendirebilmek için, suç istatistikleri kullanımının kapsamlı bir değerlendirmesini yapmak durumundayız ki bu da bizi Marksist kriminolojinin bir hayli uzağına savuracak. Siyasetçiler ve basının siyasi gündem oluşturma maksadıyla suç, bilhassa da şiddet suçu oranlarındaki en ufak bir artışı dahi vurguladığı su götürmez bir gerçektir. Ne var ki, resmi makamların suç istatistiklerini hazırlama ve duyurmadaki rolü son derece karmaşık bir meseledir. Şirket suçlarının sokak suçlarından daha ciddi olduğunu savunan genel yaklaşımın hem İngiltere gibi diğer ülkelere bütün yönleriyle uyarlanabilmesi mümkündür hem de yine kuşkusuz Marksist kriminolojinin bir parçası olarak öne çıkarılması gerekmektedir. Chambliss ve Reiman son yıllarda ABD'de cezalarda, bilhassa da hapis cezalarında görülen korkunç yükselişi yerden yere vurmakta son derece haklıdırlar. Gelgelelim, bu noktada ABD'nin kendine özgü tuhaflıkları hakkında da düşünmek gerekmektedir; her ne kadar son yıllarda dikkate değer oranda artmışsa da, İngiltere'deki hapis cezaları hâlâ ABD'dekinden oldukça gerilerdedir; dahası, daha uygar Batı Avrupa ülkeleri bundan da düşük hapis cezası oranlarına sahiptir.

Kapitalist bir devlete doğru ilerlemenin pek çok yolu olduğu aşikardır. Bu yollardan bazıları, diğerlerine kıyasla kapitalizmin daha hızlı gelişmesini sağlayabilir; ancak, son kertede bu yolların tamamı, kapitalist sistemin büyük krizlerini tetiklemeksizin çok uzun süre boyunca dayanıklı kalabilir. Daha az ya da daha çok

millileştirilmiş bir sektör, daha büyük ya da daha küçük bir refah devleti, sendikalara yönelik farklı yaklaşımlar, daha da farklı aile yapıları, işçiler arasında bariz etnik ayrımcılıkların olması ya da olmaması; bunların tümü kapitalizmin orta vadeli devamlılığını sağlayabilecek ihtimallerdir. Kendiyle övünen mevcut ABD ceza yargılaması sistemi de yine bu varyasyonlardan biri gibi görünebilmektedir. Bu sistem alenen Amerikan kapitalist sistemi için çeşitli görevler icra etmektedir; özel şirketlerin kâr etmesini sağlamakta, siyah ve beyaz işsizleri silip süpürmekte, ırksal ayrımcılıkların ve radikalleştirilmiş suç korkusu temelli bir siyasetin sürdürülmesine yardım etmektedir. Ne var ki, yine de tıpkı İskandinav ülkeleri gibi, daha düşük hapis cezası oranları ve eğitime daha fazla bütçe ayırma modeliyle de makul derecede dengeli kapitalist sistemleri sürdürebilmek mümkündür. Zaman içinde bir modelden diğerine geçebilmek karmaşık, zor ve etkileyici bir açmaz olsun ya da olmasın, kapitalizmin şu ya da bu şekilde mutlak olarak süreceği yönündeki düşüncesinden kaçınmak zorundayız.

Christian Parenti: *Lockdown America: Police and Prisons in the Age of Crisis*[144]

Başlıktan da anlaşılacağı üzere, Parenti'nin kitabının odağında, ABD ceza yargılaması sistemi ve bilhassa da bu sistemin son yıllardaki korkunç büyümesi vardır. Kitabın büyük kısmı, devletin genişletilmiş aygıtlarının görece detaylı bir değerlendirmesini sunmakla birlikte, kapsamlı bir Marksist çerçeve içindeki bütüncül bir açıklamaya karşı çıkar. Parenti, temel argümanını Önsöz'de özetler:

[144] Christian Parenti, *Lockdown America: Police and Prisons in the Age of Crisis*, London: Verso, 1999.

> '60'ların sonlarından başlayarak, ABD kapitalizmi ikili, sosyal ve ekonomik bir krize toslamıştır ve ki günümüzde başlamış olan ceza yargılaması oluşumu bu krize karşılık olmuştur...
>
> Başlarda bu oluşum ırksal ayaklanma ve siyasi isyana karşılıktı. İkinci bölümü ise, daha çok Reagan dönemindeki kötü ekonomik yeniden yapılanmaya bir karşılık niteliğindeydi/niteliğindedir. Bu yeniden yapılanmanın kendisi ilk olarak '60'ların ortaları ve sonlarında görülen ekonomik krize işaret eden sağcı bir stratejiydi. Sürekli düşüşe geçen işletme kârlarını yeniden canlandırmak için, işçi sınıfının refahının kurban edilmesi gerekiyordu. Bu nedenle, ceza yargılaması kısıtlamalarının ikinci aşaması kasten ya da değil eşitsizlik ve artık nüfusu artırma yollarından biri olmuştur. Bu ekonomik yeniden yapılanma süreci boyunca, yoksullar, bilhassa beyaz olmayan yoksullar sıkıntı çekmiştir. Dolayısıyla, Amerikan hapis yığınını hazırlayan da yine bu beyaz olmayan yoksullar olmuştur.[145]

Parenti'nin atıfta bulunduğu 1960'ların sonlarındaki siyasi kriz, bu bölümün başlarında betimlenen krizin ta kendisidir: Vietnam'da kaybedilen savaşın, kent isyanlarının, orta sınıf gençliğinin cinsel ve halüsinojen tuhaflıklarının ve Parenti'nin bunlara ek olarak imlediği üzere dengeyi bir şekilde davalılara doğru eğen çeşitli liberal adalet reformlarının ortak etkileri.[146] Parenti'ye göre, Lyndon Johnson tarafından yapılan çeşitli reformlar ceza yargılaması sisteminin sonraki genişlemesinin zeminini oluşturmuştur; ancak, bunu destekleyen retorik, Güneyli Cumhuriyetçiler tarafından geliştirilmiştir.[147] Bu retorik, yoksullukla mücadelenin şiddet suçuna yol açmakta olduğunu iddia etmektedir. Bu şiddet suçu kentli siyahîler ile özdeşleştirilmiştir.[148] Bu sayede, suça ilişkin kaygılar ırkçı siyaseti gizleyen bir örtü olarak kullanılmıştır. Richard Nixon, 1968'de başkan seçilebilmek için bu taktiği kullanmıştır; ne var ki sonrasında ceza yargılaması sistemi-

[145] A.g.e., s. xii.
[146] A.g.e., s. 5.
[147] A.g.e., s. 6.
[148] A.g.e., s. 7.

nin büyük ölçüde yerel düzeyde işlemesi sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Nixon federal bir mesele olan uyuşturucuyla mücadeleye vurgu yaparak bu durumun üstesinden gelmeyi başarmıştır.[149] Daha yerel polis faaliyetlerine fon aktarmak için kullanılagelen önemli bir federal organ olan Law Enforcement Assistance Administration, Lyndon Johnson tarafından kurulmuştur.[150] Fonlar bilhassa polis eğitimine tahsis edilmiş ve bilgisayar, radyo, helikopter gibi ekipmanların artırılması sağlanmıştır.[151]

Siyasi krizin ötesinde, bir de konomik kriz söz konusudur. Amerikan kapitalizmi İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda dünyaya egemen olmuştur; ancak, 1960'lara gelindiğinde, Avrupa ve Japonya'nın performansı kayda değer ölçüde düzelmiş ve ABD ile rekabet eder hale gelmiştir; bunda, ABD emek maliyetinin kaba hesapla Avrupa'dakinden 3 kat, Japonya'dakindense 10 kat yüksek oluşu bilhassa etkili olmuştur.[152] Amerikan işçi sınıfı, savaşın ardından gelen elverişli koşullar sayesinde güçlenmiştir. Grevler ve bireysel itaatsizlikler 1970'lerin başlarında çok yaygın görülmektedir.[153] Tahmin edileceği üzere, kâr oranları düşmüştür; 1965'de, ortalama vergi sonrası kâr yaklaşık yüzde 10 iken, 1970'lerin ikinci yarısında bu rakam yüzde 6'ın altına düşmüştür. Bu sorun, birçok sağlık ve güvenlik ve çevre yasaları ve bunları uygulayacak yönetsel birimlerin kurulmasıyla birlikte daha da derinleşmiştir.[154] Böylesi bir iklimde, Yeni Sağ düşünce bilhassa Cumhuriyetçi çevrelerde bir hayli popülerleşmiştir. Başkan Reagan'ın göreve gelmesiyle birlikte, faiz oranları hızla yükselmiş ve 1981'de ABD ciddi bir iktisadi durgunluk

[149] A.g.e., s. 9.
[150] A.g.e., s. 14.
[151] A.g.e., s. 18–23.
[152] A.g.e., s. 31.
[153] A.g.e., s. 34.
[154] A.g.e., s. 36–7.

yaşamıştır; 1982'de, 10 milyon kişi işsiz kalmış ve ortalama ücretler yüzde 8 oranında düşmüş ve sonraki beş yıl süresince de düşük kalmıştır.[155] Aynı zamanda, en zengin yüzde 1'lik kesim için vergiler düşerken, yüzde 24'lük genel küçülme ile refah devleti üzerinde ciddi bir saldırı söz konusu olmuştur.[156] Bu önlemlerin yanında, Amerikan üreticileri gittikçe artan biçimde işlerini çok daha düşük ücretli bölgelere taşımışlardır: Meksika, Güney Kore, Tayvan veya Singapur. 1980 ile 1985 yılları arasında, 2.3 milyon iş bu şekilde ortadan kaybolmuş ve pek çok kentin sanayi bölgesini yıkık hâlde bırakmıştır; yine bundan da en çok etkilenenler Afro-Amerikan vatandaşlar olmuştur.[157] Sonuç, sınıf ve ırk temelli kutuplaşma, evsizlik, halk eğitimi ve kamu sağlığının çöküşünün yol açtığı ve yeni bir ceza yargılaması kısıtlamalarını aklamak için kullanılan bir toplumsal kriz olmuştur.[158]

Nixon'ın uyuşturucuyla mücadeledeki federal sorumluluğu daha genel federal ceza yargılaması müdahalesi aygıtı olarak kullanmasına benzer şekilde, Reagan da uyuşturucuya karşı savaş ilan etmiştir. FBI'a ayrılan fonu iki katına çıkartmış, ABD Cezaevleri Bürosu'nunkinde %30'luk bir artış yapmış ve Uyuşturucuyla Mücadele Dairesi'nin bütçesini artırmıştır.[159] 1984'te yürürlüğe konan yeni yasayla federal, devlet ve yerel birimlere uyuşturucu davalarında mallara el koyma yetkisi tanınmıştır. Bu el koymalar o kadar çoğalmıştır ki sadece 1987 yılında 1 milyar $'ın üzerinde mala el konmuştur; bunların çok büyük bir kısmı şüphesiz ki küçük uyuşturucu satıcılarına aittir.[160] 500 gram kokain ya da 5 gram eroin ile yakalanmaya asgari 5 yıl ceza zo-

[155] A.g.e., s. 38–9.
[156] A.g.e., s. 40–1.
[157] A.g.e., s. 42–3.
[158] A.g.e., s. 44.
[159] A.g.e., s. 47.
[160] A.g.e., s. 51–2.

runluluğu getiren meşhur *Anti-Drug Abuse Act* of 1986 ile birlikte, Afro-Amerikanlara karşı mücadele gerçek anlamıyla başlatılmıştır.[161] 1985 yılında 800,000 olan narkotik tutuklamaları 1989 yılında, bilhassa da satıcılara karşı yeni odağa kullanıcıların alınmasının da yardımıyla 1.4 milyara ulaşmıştır.[162] 1992'de Bill Clinton'ın seçimi kazanmasıyla, suçla mücadelenin yerini yoksullukla mücadelenin alacağı ümit edilmişti; ancak, Clinton bunun yerine eyaletlerin 100,000 yeni polis memuru işe almasına yardım etmek ve eyalet cezaevi yapımı için 7,9 milyar $ temin etmek maksadıyla 1994 tarihli *Violent Crime Control and Law Enforcement Act*'i çıkarmıştır.[163]

Polis elbette ki suçla mücadelenin önde gelen unsurlarından biridir. Parenti, New York'taki sıfır tolerans politikasını değerlendirirken, 1994-1997 yılları arasında New York'taki suçlu tutuklamaları yüzde 73 artmış, toplam suç oranı yüzde 43 azalmış olmasına karşın, bu politikanın yoksullar ve evsizlere karşı açılmış bir savaşın unsurlarını fazlasıyla taşıdığına ve polis vahşeti şikayetlerinde yüzde 62'lik bir sıçramayı da içerdiğine dikkat çeker.[164] Yine, New York'taki sıfır tolerans politikasını taklit eden diğer kentlerde de benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır.[165] Tipik sonuç, yoksullar ve evsizlerin şehir dışına sürülmeleri ve sonrasında buraların bürolar ve orta sınıf yaşantısına elverişli hale getirilmesi olmuştur.[166]

Artan polis fonu, artan askerileşme ile bilhassa da SWAT ekiplerinin kullanımındaki artışla kol kola ilerlemiştir. SWAT

---

[161] A.g.e., s. 57.
[162] A.g.e., s. 58.
[163] A.g.e., s. 65.
[164] A.g.e., s. 74–83.
[165] A.g.e., s. 84–9.
[166] A.g.e., s. 90–110.

ekiplerinin kullanımı, Parenti'ye göre, uzaktan yürütülmeye elverişli her türlü koşulun ötesine kadar yayılmıştır. Parenti, Fresno, Kaliforniya'da, ekibin genellikle küçük çaplı çetelerle ilişki hâlinde olan ya da şartlı tahliye koşullarını ufak tefek ihlal eden siyah ve latin kökenli gençliği avlamada nasıl etkili olduğunu anlatır. Bu, zırhlı araçlar, yarı otomatik silahlar, otomatik tüfekler, saldırgan köpekler ve helikoplerle haftanın yedi günü gerçekleştirilmektedir. Bu şüphesiz ki uç bir örnektir; ne var ki, Amerika genelinde de televizyonlardaki gerçek polis faaliyetleri programları video kayıtlarıyla güçlendirilen benzer eylemler görülmektedir. Parenti'ye göre, bu, Foucault'nun iktidarın, devletin gücünü gösteren göz alıcı kamu cezalarından, disiplinin insan bilincine ve öznelliğe göre uygulandığı daha yumuşak denetim biçimlerine doğru kaydığı yönündeki görüşünün tersi gibi görünmektedir. SWAT operasyonları daha çok halka açık infazın yeniden ortaya çıkışı gibi durmaktadır.[167] Askerileştirme eğilimi, saiki kayıtdışı göçmenlerin işgücünün ucuz ve sendikasız kalmasını sağlamak olan Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosu'na değin yayılmıştır.[168]

Parenti bilhassa 1980'lerden bu yana görülen hapis cezasındaki ciddi artışın grafiğini çıkarırken, söz konusu artışa ilişkin açıklamaları da bir hayli sıradışıdır. Parenti, bu artışı kısmen de şiddet uygulama potansiyellerini pekiştirecek şekilde polisin gücünü artırma yollarından biri olarak görür. Bu aynı zamanda çok sayıdaki Afro-Amerikan ve Latin kökenli yoksul insanı ortadan kaldırma yollarından biri olmanın yanında, sağcı siyasetçilerin seçim stratejilerinin de bir ürünüdür.[169] Dahası, en azından Kaliforniya'da, ceazevi yetkilileri tarafından devlet

[167] A.g.e., s. 111–38.
[168] A.g.e., bölüm. 7.
[169] A.g.e., s. 168–9.

bütçesinden daha fazla ödenek alabilmek için şiddetin teşvik edildiği bir strateji de uygulanmış ve başarılı da olunmuştur; 1994 yılında cezaevi hizmetlerine 4 milyar $'lık bir bütçe tahsis edilmiştir ki bu, Kaliforniya'nın yüksek öğrenime harcadığı bütçenin üstündedir.[170] Parenti, daha sonra değineceğimiz üzere, cezaevleri ile kapitalist kâr amacı arasındaki ilişkinin de titiz bir değerlendirmesini yapar.[171]

Cezaevlerinin genişlemesini kamçılayan aynı sağ retoriği, aynı zamanda mahkumların koşullarının kötüleşmesine, dava yoluyla bu koşullarda somut bir iyileştirmenin gerçekleştirilme olanağının kalmamasına ve ABD cezaevlerinin büyük çoğunluğunun yüksek öğrenim imkanlarından mahrum bırakılmasına da yol açmıştır.[172] Gardiyanlar da, mahkumların ayrışık ve birbirlerine düşman kalmaları için tecavüzleri ve çete savaşlarını körüklemekten mutludurlar.[173]

Parenti'nin kitabı, ABD ceza yargılaması sistemine ilişkin gazetecilere özgü tanımlamaların zorlanmasını önerirken, ne yapılabileceğine odaklanan bu bölüm oldukça kısadır. Parenti, hapis cezası alan insanların üçte ikisinin şiddet içermeyen fiillerden cezaya çarptırıldığına ve dolayısıyla aslında kamu güvenliği açısından ciddi bir tehdit oluşturmadığına dikkate çekerek, kaçınılmaz olarak daha az polisiye faaliyet ve hapis cezası olması gerektiğini belirtir. Diğer ABD radikallerine benzer şekilde, Parenti de uyuşturucu kullanımı ve seks işçiliğinin suç olmaktan çıkarılmasını ve ateşli silah arzında önemli bir azaltmaya gidilmesi gerektiğini savunur. Bunun yanında, Parenti aktivistler ve baskı gruplarının polis şiddeti, tutuklamalardaki aşırılık ve

[170] A.g.e., s. 173.
[171] A.g.e., bölüm. 11.
[172] A.g.e., s. 175–81.
[173] A.g.e., bölüm 10.

cezaevlerindeki tacizlere karşı mücadele başlattıklarını belirtir ve bunun ileride daha da iyi bir şekilde gelişmesini ümit eder.[174]

Parenti, ABD ceza yargılaması sistemine ilişkin çarpıcı ve ilgi uyandıran açıklamalar yapar. Kitabı 1999 yılında yayınlandığından, 11 Eylül olaylarının sisteme kazandırdığı canlanmayı ve ulusal güvenliğe yapılan güçlü vurguyu kapsamaz. Parenti'nin açıklamalarının Marksist bir geri planı var gibi görünmektedir; ancak bu geri plan, genel anlamıyla kapitalizmin gerekli unsurlarına karşılık olarak, ABD'nin arızi niteliklerine yapılan güçlü vurguyla sınırlıdır. Örneğin, Parenti'nin ırksal ayrımların sömürüsüne yaptığı güçlü vurgu, bu ayrımların pek çoğunun hâlihazırda var olmadığı bir toplum açısından geçerli değildir. Bu, oldukça mantıklıdır. Uç bir karşıt örnek verecek olursak, İskandinav ülkeleri de, küresel rekabet ve kapitalist dış kaynak kullanımında ABD ile aynı baskıları deneyimlemekte ancak buna yanıtları bütünüyle farklı olmaktadır. Bu nedenle, bu ülkelerdeki hapis oranları ABD'ninkinin ortalama onda biridir. Bu durum, ABD'de kapitalist sistemin daha düşük bir tutukluluk seviyesiyle de işleyip işleyemeceği sorusunu doğurmaktadır.

Parenti'nin kitabında değindiği bir diğer paradoks da, endüstrilerin işgücü maliyetinin ABD'dekinden çok daha düşük olduğu ülkelere taşınmasına bağlı olarak, genç kentli siyah nüfusta son derece ciddi bir işsizlik oranı olduğu gerçeğidir. Bu işsizlik sorununa bağlı olarak, siyah kentli gençler paramiliter polislik ve eşi görülmemiş düzeydeki hapislik sayılarına bir gerekçe olarak uyuşturucu ticareti ve çete savaşlarına sığınmaktadır. Aynı Amerikan ekonomisi, pek çok göçmeni, bilhassa da güneyli göçmeni tarım, hizmet sektörü veya et işleme gibi kaba işlerde çalışmaya sevketmektedir. İster kültürel bağlamda olsun, isterse de o meş-

[174] A.g.e., s. 242-4.

hur sınırlı ABD refah devleti bağlamında, bir açıklamaya ihtiyaç duyduğumuz ortada: neden Latin kökenlilere sunulan işler kentli siyah vatandaşlara gittikçe daha az sunulmaktadır?

Henry ve Milovanovic'in (Konstitütif) Kurucu Kriminolojisi [175]

Buraya kadar hep ya Marksizm ile doğrudan bağlantılı olan ya da Marksist bir çalışma bütününün parçası olarak yorumlanabilir olan metinleri inceledik. Bu metinler Marksist etkiye yer yer atıfta bulunmalarına karşın, Henry ve Milovanovic'in kurucu kriminolojisi pek çok noktada açık bir biçimde Marksizmden ayrılır. Burada söz ediliyor olması, konstitütif kriminolojinin Marksist modernizmin moda olan postmodernizme tercih edilmesindeki belli nedenleri imleyen makul bir konumu temsil ediyor olmasından ileri gelmektedir. Ayrıca kurucu kriminoloji Marksizm gibi modernist bir doktrinden çok daha radikal bir doktrin olarak sunulur ki bu da, son derece açık başarısızlıklarına dikkat çekme isteği uyandırır.

Kurucu kriminolojinin çıkış noktası olan iki kitap vardır: Stuart Henry ve Dragan Milovanovic'in *Constitutive Criminology: Beyond Postmodernism*[176] adlı kitabı ve yine aynı yazarlar tarafından düzenlenmiş *Constitutive Criminology At Work: Applications to Crime and Justice*[177] adlı derleme. Bunlar kapsamlı yazılarla desteklenmekte ve daha da ayrıntılı açıklanmaktadır.[178]

[175] Bu bölümdeki argüman şu çalışmanın bir özetidir: 'Postmodern Policies? The Erratic Interventions of Constitutive Criminology', *Internet Journal of Criminology* 2006: http://www.internetjournalofcriminology.com/Cowling%20%20Postmodern%20Policies.pdf

[176] Stuart Henry and Dragan Milovanovic, *Constitutive Criminology: Beyond Postmodernism*, London: Sage, 1996.

[177] Stuart Henry and Dragan Milovanovic, *Constitutive Criminology at Work: Applications to Crime and Justice*, New York: State University of New York Press, 1999.

[178] Bilhassa Dragan Milovanovic, *Postmodern Criminology*, New York: Garland Publishing, 1997; Dragan Milovanovic, (ed.) *Chaos, Criminology, and Social Justice: The New*

Postmodernizm büyük oranda mevcut söylemlerin yapısökümü ile uğraşmaktadır. Postmodernistler olumlu teorik çerçeveler oluşturmayı bir hayli zor bulmaktadır. İşte Henry ve Milovanovic buna kalkışmıştır.

Henry ve Milovanovic'in postmodernizm değerlendirmesi son derece genel bir değerlendirmedir. Önceden bilinmedik hiç bir şey söylemez: herkes birer uzmandır ya da hiç kimse uzman değildir. Postmodernizm çeşitliliği, çoğulluğu ve hükmü altına alınmış olanı göklere çıkarır. Bunu o denli yoğun yapar ki postmodernist olduklarını reddeden yazarları dahi kapsar. Postmodernizmin kökleri 1960'ların sonları ile 1970'lerdeki post-yapısalcı Fransız düşüncesine dayanır. Çıkış noktası, modernist düşünceyle, dikkate değer ölçüde Marksizmle ve fakat aynı zamanda liberal kalkınma teorileriyle ilgili hayal kırıklığıdır. Postmodernizm mal ve hizmetlerin kendi yararlılıklarına bağlı üretimlerinden mal ve hizmetlerin yalnızca imgeleri bazında değerine bağlı üretimlerine geçişi ile bağlantılıdır. Bu durum, 'tüketim toplumundan' 'enformasyon toplumuna' ya da 'risk toplumuna' geçiş olarak da açıklanabilir. Modernizme saldırı yollarının başında 'metinlerin' 'yapısökümü' gelir. Her türlü söylem bir metindir; bütün söylemler fenomen ve olgudur. Dolayısıyla, söylem yazılabilir, söylenebilir ya da bir film, bir televizyon imgesi ve hatta bir hayal dahi olabilir. Yapısöküm bir metni didik didik ederek çatışkılarını ve varsayımlarını açığa çıkarır. Daha öncesinde ortaya çıkmış çeşitli düşünceler de yine postmodernizm öngörüsü içerebilmiştir; Freud'un düşüncelerine

---

Orderly (Dis) Order, Westport, CT: Praeger 1997; Dragan Milovanovic, *Critical Criminology at the Edge: Postmodern Perspectives, Integration, and Applications*, Westport, CT: Praeger, 2002; Bruce A. Arrigo, Dragan Milovanovic and Robert C. Schehr, *The French Connection in Criminology: Rediscovering Crime, Law and Social Change*, Albany, NY: State University of New York Press, 2005; Christopher R. Williams and Bruce Arrigo, *Theory, Justice and Social Change: Theoretical Integrations and Critical Applications*, New York: Kluwer, 2004.

getirilen Lacan yorumları, sembolik etkileşimcilik ve Matza'nın etkisizleştirme teorisi bunların en dikkat çekici olanlarıdır. Görüldüğü üzere, postmodernizm söylem analizi içerir. Söylem analizi, insanları dili kullanımları tarafından ve yoluyla oluşturulmuş varlıklar olarak görür. İnsanlar 'rollerini' oynamazlar; 'söylemsel özne konumlarında' bulunurlar.[179]

Postmodernizme karşılık son derece genel ve yaygın bir hazır cevap söz konusudur; bu hazır cevabın başlıca unsurları şunlardır. Hiç tartışmasız kapitalizm, patriyarka gibi son derece yaygın baskı unsurları mevcuttur; sorunları, tuhaflıkları olsa bile, bu baskı unsurlarının oldukça iyi oluşturulmuş açıklamaları vardır. Bunlar kendi büyük söylemleri dışındaki bütün büyük söylemleri reddederler. Birçok belirsiz ve güçlü teori birden kullanıldığından, bir eleştiri ortaya koymak için nereden başlamak gerektiğini kestirmek güçtür. Postmodernistler bilimsel teoriyi hafife alırlar. Heisenberg'in belirsizlik ilkesi atomaltı fenomene gerektiği gibi uygulanabilir ancak toplum atomaltı değildir. Postmodernizm 1968'de Fransa'da, 1979'dan sonra da İngiltere'de solun başarısız olmasına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Böylesi uzun bir kitabın bu yorumların her birine ilişkin, aslında her halükarda başka yerlerde de yapılabilecek değerlendirmeler içermesi beklenmektedir.[180]

Postmodernistler modern dünyaya ilişkin olarak, artık 'postmodernite' içinde yaşadığımız yönünde iddiaları beraberinde getiren birtakım unsurlara vurgu yaparlar. Büyük teorilerin ölümünü ve gerçeğe ilişkin çoklu yaklaşımların birbirine eşit statülerini

[179] Henry and Milovanovic, *Constitutive Criminology: Beyond Postmodernism*, s. 4-11.

[180] Örneğin, Alex Callinicos, *Against Postmodernism: A Marxist Critique*, Cambridge: Polity, 1989; Norman Geras, *Discourses of Extremity: Radical Ethics and Post- Marxist Extravagances*, London: Verso, 1990; Christopher Norris, *What's Wrong with Postmodernism: Critical Theory and the Ends of Philosophy*, London: Harvester Wheatsheaf, 1990; Paul R. Gross and Norman Levitt, *Higher Superstition: the Academic Left and its Quarrels with Science*, Baltimore, MD and London: Johns Hopkins University Press, 1994; Alan Sokal and Jean Bricmont, *Intellectual Impostures*, London: Profile Books, 1999).

de içeren postmodernist bilgi teorisi denilen teorinin savunuculuğunu yapmalarının temel nedenlerinden biri de zaten budur. Bu iddialara karşılık olarak, iki boyutlu bir eleştiri söz konusudur. Bu argümanın ilk cümlesi, postmodernite ile modernite arasındaki ayrımın kesinlikle keskin olmadığına dikkat çeker. Örneğin, geçmişe kıyasla günümüzde imgelerin tüketimine daha fazla vurgu yapılıyor olabilir. Diğer yandan, 'postmodern' toplumlar çok büyük miktarda gaz, elektrik ve kömür kullanarak çelik, alüminyum ve sair üretmeye de devam etmektedir. Geri dönüp 'modern' topluluklara bakacak olursak, bunlar yararlılık ile özel olarak ilgilenmiyorlardı. Ürünlerin imgelerle ilişkili olarak tüketimi hiç yoksa Thorstein Veblen'in *The Theory of the Leisure Class*[181] kitabında dahi tartışma konusu edilmiş ve Vance Packard'ın[182] pop sosyolojisinde de anılmıştır. İmgelerin tüketimine dönük ciddi kaymanın farkında olmak için yeni bir bilgi teorisine gerek yoktur. Penna ve Yar[183] ceza yargılaması bağlamında da aynı yorumu yaparak, Hallsworth'un 'postmodern ceza' tanımlamasının, siyasetçilerin ifadeleri ile kimi ülkelerin son derece sınırlı ve belirsiz bir gerçeklik iddiasına sahip bir öz oluşturmak için yeni bir epistmolojiyle harmanlanan ceza yargılaması sistemlerinin seçilmiş yönlerinin birleşiminden ibaret olduğunu öne sürerler.

Modernist ve postmodernist unsurların keyfekeder birleşimini kurucu kriminologların yapıtlarında da görmek mümkündür. Postmodernist ehliyetlerini gösterip modernizmin temellerini eleştirdikleri düşünüldüğünde, kurucu kriminologların temel kavramlarının postmodern bir analiz içinde bulunmasını beklemek son derece doğaldır. Gelgelelim, kurucu kriminologlar denklem-

[181] Thorstein Veblen, *The Theory of the Leisure Class*, London: Allen and Unwin, 1925 (birinci baskı, 1899).

[182] Vance Packard, *Status Seekers*, London, Longman, 1959.

[183] Sue Penna and Majid Yar M., 'From Modern to Postmodern Penality? A Response To Hallsworth', *Theoretical Criminology*, Vol. 7, No. 4, 2003, 469–82.

lerini kuracak değişkenleri tanımlamak ve ötekileştirileni, ezileni, vd. teşhis etmek için modernizmin kimi yönlerine bağımlıdırlar. Tek bir örnek vermek gerekirse, Milovanovic, kaos teorisinin anlamaya çağırdığı -'yeni egemen gösterenlerin ve yer değiştirme söylemlerinin yaradılışına doğru devingen hareket'- çatallanma diyagramındaki 'kontrol parametresinin' 'yabancılaşma, hiper-gerçeğin ihlali ve sermaye mantığı (metalaştırma süreci ve denklik yasası) ile karakterize edilen gelişen postmodern toplum' olduğunu belirtir.[184] 'Yabancılaşma' ve 'sermaye mantığı' yeni paradigmaların ortaya çıktığı modernist sosyal bilimlerin parçası olan Marksizmden alınan kavramlardır ve anılan üç kavramın da bir diyagramda makul bir şekilde sayısal esasla görülmezden önce titiz bir çalışmadan geçmesi gerekmektedir.[185]

Henry ve Milovanovic zaman zaman Marksizmden kurucu kriminolojinin kökenlerinden biri ya da bileşen teorilerinden biri olarak söz ederler. Örneğin;[186]

> ...[kurucu kriminoloji;] karmaşıklık teorisi,[187] yapısal eşleşme,[188] stratejik özcülük,[189] ilişkisel gruplar,[190] eleştirel ırk teorisi ve

[184] Milovanovic, *Chaos, Criminology, and Social Justice*, s. 207.

[185] Milovanovic, *Critical Criminology at the Edge*, s. 125.

[186] Pasaj şu makaleden alıntılanmıştır: Stuart Henry and Dragan Milovanovic, 'Constitutive Criminology: Origins, Core Concepts, and Evaluation', *Social Justice*, Vol. 27, No. 2, 2000, s. 268. Questia. 9 Nov. 2006, http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=5001793345

[187] Benoît Mandelbrot, *The Fractal Geometry of Nature,* New York: W. H. Freeman, 1983; H. Gregerson and L. Sailer, 'Chaos Theory and Its Implications for Social Science Research', *Human Relations*, Vol. 46, 1993, s. 777–802; C. Pickover, 'Pattern Formation and Chaos in Networks,' *Communication of the ACM*, Vol. 31, 1988, s. 136–51.

[188] Niklas A. Luhmann, 'Operational Closure and Structural Coupling: The Differentiation of the Legal System', *Cardozo Law Review*, Vol. 13, 1992, s. 1419 41; Gunther Teubner, *Law as an Autopoietic System,* Oxford: Blackwell, 1993.

[189] Giyatri Spivak, 'Can the Subaltern Speak?' in Cary Nelson and Lawrence Grossberg (eds), *Marxisms and the Interpretation of Culture,* London: Macmillan, 1988; Bob Jessop, *State Theory: Putting the Capitalist State in Its Place,* Cambridge: Polity Press, 1990.

[190] Alan Hunt, *Explorations in Law and Society: Toward a Constitutive Theory of Law*, New York: Routledge, 1993.

kesişimler,[191] autopoietic sistem,[192] diyalektik materyalizm,[193] ve topoloji teorisinden[194] yararlanır.

Ne var ki, pratikte kurucu kriminolojinin önde gelen iki teorik altyapısından biri özel bir Lacan yorumlaması, diğeri kaos teorisidir. Bunlara daha önce kısaca değindim.[195] Bu iki kavram da esasen Marksizmle uyumlu değildir.

Pratikte Lacan'dan yararlanımları, Freire'nin vicdanileştirme kavramına yakındır. Buradaki temel düşünce, köylüyü (Freire'de) ya da ezilen bir kişi ya da grubu (Milovanovic'te) temsil etmek yerine, eğitmenin, bir bilgi yığınıyla, ezilenin bilgi ve arzularının açıkça ifade edildiği bir diyalogla ilgilenmesidir. Marksizmde, temel talep, devrimcilerin mevcut bilgiyi geliştirip eleştirmesi ve dolayısıyla işçi sınıfı tarafından kullanılabilir kılması ya da buna öncülük etmesidir. *Kapital*, örneğin, önemli bir bilgi yığını oluşturur. Buradaki düşünce, bunun gerçeklik karşısında gerek gerçek dünya hâllerinin araştırılması bağlamında, gerekse de değişim yaratmaya çalışan devrimcilerin deneyimleriyle test edildiği yönündedir. Dolayısıyla, bu, ne mevcut bilgiyi işçilere aşılayan işçi sınıfı dışından entelektüellerin meselesinden ibarettir; ne de salt işçilerin kendi düşüncelerini incelemeleriyle sınırlıdır.

---

[191] Mari J. Matsuda, Charles R. Larence, Richard Delgado and Kimberle W. Crenshaw, (eds) *Words That Wound*, San Francisco, CA: Westview Press, 1993.

[192] Teubner, *Law as an Autopoietic System*; Gunther Teubner, 'The Two Faces of Janus: Rethinking Legal Pluralism', *Cardozo Law Review*, Vol. 13, 1992, s. 1443-62; Drucilla Cornell, *Beyond Accommodation: Ethical Feminism, Deconstruction, and the Law*, New York: Routledge, 1991.

[193] Karl Marx, *Early Writings*, (trans. Rodney Livingstone and Gregor Benton), New York: Random House, 1975; Derek Sayer, *Marx's Method*, New York: Humanities Press, 1979.

[194] Jacques Lacan, *The Seminar of Jacques Lacan: Book IX: Identification 1961–1962*, (trans. Cormac Gallageur) (yayınlanmamış), 1961; Dragan Milovanovic and Ellie Ragland, (eds) *Topologically Speaking*, New York: Other Press, 2001; Dragan Milovanovic, 'Postmodern Criminology', *Justice Quarterly*, Vol. 13, 1996, s. 567–610.

[195] Mark Cowling, 'Postmodern Policies? The Erratic Interventions of Constitutive Criminology', *Internet Journal of Criminology*, 2006.

Bu sürece ilişkin daha belirgin bir Lacancı bakış açısına göre ise, amaç ezilenlerin arzusunu ifade etmektir. Şüphesiz ki, bu noktada son derece önemli sorunlar söz konusudur. Şayet ezilenler ceza yargılaması sisteminin mahkumlarıysa, arzuları pek âlâ diğerlerini (sözgelimi, pedofiller, sağcı milisler ya da Avrupa ve ABD'yi halifeliğe dahil etmek isteyen radikal İslamcılar, vd.) haksız yere ezmek de olabilir. Ya da, ilkesel olarak meşru olmakla birlikte, diğerlerinin ihtiyaçları da hesaba katıldığında kaynaklar konusunda fazla talepkâr istekleri olabilir. Örneğin, multipl skleroz hastaları hukuken, hastalıklarının araştırmasına daha fazla bütçe ve durumları için acil yardım talebinde bulunabilirler; ancak, Afrika'daki AIDS hastalarının ya da sıtma tehdidi altında olanların da karşı talepleri de akılda tutulmalıdır. Bu tür rekabet halindeki talepleri dengelemek için, bir dağıtıcı adalet teorisi gereklidir; ne var ki, kurucu kriminologlar bunun yerine yerel, bölgesel adalet sistemlerinin taleplerini yüceltegelirler.

Bir ikinci temel teori ise, kaos teorisidir. Kaos teorisi, sözgelimi, 3.7 boyutun olduğu fraktal geometrilerle işler. Kurucu kriminologlar toplumda ne kadar boyut olduğu konusunda bir açıklama getirmezler; beri yandan, genellikle toplum üç boyutta işleyegelir. Kaos teorisyenleri, oldukça küçük bir farklılığın, tekrarlar ardından oldukça büyüdüğü durumlarla ilgilenirler.[196] Bunun en bildik örneği, Brezilya yağmur ormanlarındaki bir kelebeğin kanat çırpışının üç hafta sonra Florida'da bir kasırgaya yol açmasıdır. Kurucu kriminologlar, kaos teorisinden üç ana sonuç çıkarırlar: karar verilemezlik ya da kesinsizlik, bir bireyin bir fark yaratabileceği yönündeki görüş ve son olarak da dengeden uzak koşulların analizi.

[196] Örneğin, Milovanovic, *Chaos, Criminology, and Social Justice*, s. 6, 19.

Yeteri kadar aşırı karar verilemezlik sosyal bilimi ve temel ahlâk ilkelerini geçersiz kılar. Bizler normalde rastgele şiddet edimlerini kınar ve yardım edimlerini olumlarız; çünkü birincisi zarara yol açar, ikincisi ise yarar sağlar. Ne var ki, bunun tersinin uygulandığı durumları düşünmek dahi çok da kolay değildir. Sözgelimi, birisi çıkıp da bir 7 Temmuz 2005'te metrodaki bombalı saldırganın başına bir beyzbol sopasıyla vurduğunda, nedeni her ne olursa olsun, burada önemli bir toplumsal fayda söz konusu olacaktır. Ne var ki, bizler sosyal bilimlerde ve ahlâkta uç olmazlıkları değil, olasılıkları baz alıyoruz.

Kurucu kriminologların bir kişinin fark yaratabilmesine ilişkin olarak verdiği örnekler, bir çocuğun çocuk suçlarından sakınmasına yardım eden bir kişi ya da, bir fark yaratan bir mitinge katılan bir kişi türünden örneklerdir. Bunlar birbirine yakın örneklerdir; ancak, Brezilya'daki kelebeğin tetiklediği rastlantısal büyük etki türü çok daha az öngörülebilirdir. Düşünebildiğim en yakın benzeş, iddialara göre, arabasıyla seyir hâlindeyken uyuyakalan ve yolun kenarındaki tırtıklı şeritte dahi uyanmayıp 11 can kaybı ve milyonlarca sterlinlik maddi zararın meydana geldiği tiren kazasına sebebiyet veren Gary Hart'ın örneğidir. Bu türden olaylar o denli öngörülemezdir ki, yapılacak handiyse hiçbir şey yoktur.

Kaos teorisinde, dört başlangıç koşulu bir şekilde değişerek bir ihtimal, bütün olarak sistemin ciddi biçimde değişmesine yol açtığında, dengeden uzak durumlarda ortaya çıkar. Bu durumun toplumsal bir örneği olarak, 1960'larda Vietnam'da savaşan ABD, siyah ayaklanması ve öğrenci gösterilerini vermek mümkündür. Bu durum, ABD'nin Vietnam'dan geri çekilmesine, yoksullukla mücadeleye ve pozitif ayrımcılığa yol açmıştır. Diğer yandan, aşırı stresle boğuşan diğer toplumlarda sonucun

sağ diktatörlük olduğu örnekleri hatırlamak hiç de zor olmasa gerek. Bunun en açık örnekleri, şüphesiz ki, Hitler'in yükselişine yol açan Weimar Cumhuriyeti ve III. Bonapart'ın yükselişine yol açan Fransa'daki, Haziran, 1848 başarısız devrim girişimidir.

Kurucu kriminologlar birçok pratik müdahaleyi övmektedirler; ancak, dengeden uzak durmaya çalışmak dışındaki -ki bu oldukça öngörülemez ve potansiyel olarak felakettir- önerileri, liberal bir toplumdaki belirlenmiş esasların parçalarıdır. Adaleti güçlendirici birkaç vurgu yaparak, hapis cezasının kaldırılmasını savunurlar ancak bunun pratikte nasıl uygulanacağı konusuna pek de değinmezler. Kurbanlar ve eski mahkumlara yönelik yardımlaşma gruplarından övgüyle söz ederler. Medyaya müdahale edilmesini desteklerler. Oldukça sıradışı bir düşünce olmakla birlikte ancak belli özel örneklere uygun olan ezenlerin iktidarının kendilerine karşı kullanıldığı sosyal judoya meraklıdırlar.

Kurucu Kriminolojiye İlişkin Sonuç

Burada aktarılanlar Milovanovic ve arkadaşları tarafından kaleme alınan cilt cilt yazının yalnızca bir taslağıdır ve söz konusu teorilerinin eleştirisi şüphesiz ki sınırlıdır. Ne var ki, rastlantısal referanslarına ve Marksist kavramları kullanmalarına karşın, yaklaşımlarının Marksizmden son derece uzak olduğunu göstermeye yetecek kadar eleştiri yapılmıştır. Yine, neyse ki, kurucu kriminolojinin pratikteki sonuçlarının genel olarak oldukça sınırlı olduğu da açıktır. Buna tek istisna, ciddi ve fakat tamamen öngörülemez değişimlere yol açma potansiyeli barındıran dengeden uzak durmayı desteklemeleridir.

5
İngiliz Eleştirel Kriminolojisi

Giriş

Amerikan radikal kriminolojisi 1960'ların sonları ve 1970'lerin başlarının arka planına karşı gelişirken, bunun İngiliz muadili de aynı gelişimi yaşamıştır. O tarihten bu yana önemli sosyal ve siyasal değişimlerin bazıları ABD ile paylaşılmakta, bazıları ise paylaşılmamaktadır.

Gerçek anlamda ciddi değişimlerden biri sosyalizmin konumunun kendisidir. İngiltere, üretim araçlarının ortak mülkiyetini de içeren sosyalizmin bir ölçüde daima siyasi gündemde olduğu bir ülke olarak görülegelmiştir. Neticede, Attlee önderliğindeki İşçi Partisi Hükümeti'nin kamulaştırma programı sayesinde, İngiliz ekonomisinin dörtte biri 1945'den bu yana kamuya aittir. 1970'lerde, İngiliz sosyalistler Sovyetler Birliği ya da Çin'i yer-

yüzündeki sosyalist bir cennet olarak görmüyorlardı. Elbette ki, Sovyet ekonomisinin nasıl olması gerektiği ve hangi eleştirinin uygun olduğuna ilişkin çok fazla tartışma söz konusuydu. Ne var ki, Sovyet çalışma kamplarındaki insan hakları ihlalleri, görece eleştiri özgürlüğü eksikliği, gerçek demokrasi eksikliği ve büyük ekonomik eşitsizlikler çözülmesi gereken sorunlar olarak pek çok insanın kafasını meşgul ediyordu. Yine de, Sovyet sistemi oldukça iyi gidiyordu. 1975'te, ABD nihayet Vietnam'da savaşı kaybettiğini kabul etmişti. Domino teorisi işlemiş ve Kamboçya ve Laos komünist birer ülke olmuştu. Yakın tarihlerde, Portekiz diktatörlüğünün çöküşü, Avrupa'nın batısında neredeyse komünist bir topluma yol açıyor olmasının yanında, Angola, Mozambik ve Gine Bissau'da komünist zaferlerin görülmesini beraberinde getirmişti. Mayıs, 1968'te Fransa'da kıyısından dönülen zaferin anıları hâlâ tazeydi. Batıdaki pek çok insan Çin'deki Kültürel Devrim'in önemini yeterince kavramamış olmakla birlikte, gençlerin bürokrasileri alaşağı edebileceği ve toplumlarında büyük değişimler yaratabileceği düşüncesini oldukça ilham verici buluyorlardı.

İngiltere'de, güçlü bir sendikal hareketle kapitalist bir ekonomiyi sürdürmenin zorluklarıyla bağlantılı bir dizi sorun –ki daha sonra geri döneceğimiz üzere, bu, eleştirel kriminolojinin arka planlarından birini de oluşturmaktadır– söz konusuydu. 1960'lar ve '70'ler boyunca, sendikalar, enflasyonist bir dizi ücret düzenlemesi zaferi kazanmış ve ayrıca her ne kadar başarısızlıkla son bulsa da ücret politikalarına yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuşlardı. Eleştirel kriminoloji, sosyalist siyasetin İşçi Partisi'nin soluna daha gerçekçi geldiği bir dönemde gelişmişti.

Geleneksel sosyalizmin o dönemden bu yana çeşitli kisveler altında yaşadığı başarısızlıklardan söz etmeye pek de gerek yoktur. Sovyetler Birliği de, bunun bölgedeki ve Doğu Avrupa'daki

birçok bütünleyici öğesindeki planlı ekonomi de kasten sona erdirilmiştir. Çin resmi anlamda komünist bir ülke olmayı sürdürmekle birlikte, 1978'den bu yana, yüzde 10'a yakın yıllık büyüme oranıyla kapitalizmi beslemektedir. Vietnam ve Laos da yine kapitalist bir sektörü deneyegelmektedir. Küba, doğu blokuyla ticari işbirlikleri yok olduktan sonra, ayakta durabilmek için turizme teşvik etmek zorunda kalmıştır. İngiltere'de, sendikalar ve İşçi Partisi, Thatcher ile çarpışmalarının yaralarını henüz saramamıştır. Sendikalara üyelik gerilemiş, düzenlemelerin çoğu Thatcher tarafından çıkarılan beş sendika yasasıyla kontrol altına alınmıştır; Thatcher'ın halefleri yasalar üzerindeki etkili olmayı sürdürmektedir. İşçi Partisi, Tony Blair tarafından seçimi kazanabilir bir konuma getirilmişse de, bunu dördüncü maddeyi kaldırmak, sendikalarla ciddi gerginlikler yaşamak, eski sağcı Roy Hattersley'ı solun eleştirmeni yapan politik değişimler pahasına yapmıştır.

En az bu siyasi yenilgiler kadar önemli olan ekonomik ve sosyal değişimler bütününü belki de en iyi küreselleşme düşüncesi içinde özetleyebiliriz. Önceki bölümlerde, inandırıcı, güncel bir Marksizm arayışı dahilinde, küreselleşmenin ana fikirlerinden bazılarına Manuel Castells'in çalışmalarını değerlendirirken değinmiştik. Küreselleşme birbirine bağlı bir dizi gelişmeyi içerir. Bilgisayar ve mikroçiplerin üretimde kullanılmaya başlaması, son derece büyük bir esnekliği beraberinde getirmiştir. Böylelikle, üretim alanlarını makineleştirmek de bunları işgücünün gelişmiş kapitalist ülkelerdekinden çok daha ucuz olduğu bölgelere taşımak da çok daha kolaylaşmıştır. Bunun yanında, artık işgücü de çok daha esnek olagelmiştir. Ömür boyu sabit bir işte çalışmak geçmişe ait bir durumdur; artık işgücünün oldukça büyük bir kısmı geçici sözleşmelere tabidir. Bu yeni esnek işgücünün büyük bir bölümü anneleri hiç hane dışında çalışmamış kadınlardan oluşmaktadır. Sermaye küresel ölçekte serbest ve hızlı bir şe-

kilde akarak, yekten devletlerin sınırlarını bunun işleyişi üzerine kurmalarını güçleştirmektedir. Thatcher, Major ve Blair'ın, sözgelimi, (Sarkozy öncesi) Fransa'nın aksine, İngiltere'yi bilinçli bir şekilde küreselleşme güçlerine maruz bırakmış olmasına karşın, kendilerini bunun tamamen dışında tutmaya çalışan ulusların kaderi, muhtemelen Kuzey Kore ya da komünizmin çöküşünden önceki Arnavutluk ile aynı kaderi paylaşmaktadır. Benzer şekilde, üyeleri için uygun koşulları görüşmede fazla başarılı olan sendikalar için de belli tehlikeler söz konusuyken, fazla iyi bir refah devleti tesis eden ülkeler de kapitalist teşebbüslerin daha uysal yapıdaki ekonomilere doğru kaymasını kolaylıkla tetikleyebilecektir. İngiltere ve ABD'de eşitsizlik, sağcı hükümet politikalarının özgün bir sonucu olarak artagelmektedir. Beri yandan, buna ek olarak, kapitalist büyümedeki yararların toplumsal ölçekte de az çok sonuç vereceği yönündeki kisve altında, toplumsal sonuçlarına bakmaksızın, kâra yönelik bir teşvik de söz konusudur. Şirket genel müdürlerine işgücünü ciddi oranda azaltma, kalan işçilerin koşullarını kötüleştirme ve işletmeleri deniz aşırı ülkelere taşıma yoluyla verimliliği artırmaları için muazzam paralar ödenmektedir. Bunun yanında, şirketlerin başındaki yöneticilerin adlarının karıştığı akıl almaz bir yolsuzluk düzeyi mevcuttur; Enron skandalı bunun yalnızca en bildik olanıdır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, işçi sınıfı 1970'lerdekine kıyasla çok daha güçlü ve saldırgan kapitalistlerle karşı karşıyadır.

Çokuluslu şirketlerin faaliyetlerini işgücünün çok daha ucuz olduğu bölgelere taşıma imkânı konusunda da (1970'lerde, bilhassa da İngiltere'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun bir parçası olmaya devam etmesini savunan sol kanat tarafından vurgulanmıştır) belli bir farkındalık mevcuttu. Dahası, sterlinin seyri, ödemeler dengesi krizi ve IMF müdahalesi tehdidi de ziyadesiyle biliniyordu. Diğer yandan, üretim, bilgi işlem, çağrı

merkezi (önü sonu 1970'lerde ortaya çıkmıştır), yazılım geliştirme ve diğer kalifiye teknik işin Hindistan, Çin, Endonezya, Kamboçya, Malezya, vd. taşınması 1970'lerde çok da gerçekçi görünmüyordu. Sol kanattan pek çok insan, en az 25 büyük İngiliz şirketinin kamulaştırılmasını da içeren bir Alternatif Ekonomi Stratejisi fikrinde birleşiyordu.

Yine, teorik arka plan da ciddi biçimde değişmiştir. Bugün Marksizm saygınlığını yitirmiş ve pek çokları için yerini rehberlik eden teori olarak postmodernizme bırakmış görünmektedir. Radikal Amerikan kriminolojisinin ele alındığı bir önceki bölümün sonunda, kriminoloji teorisinde, bilhassa da Henry ve Milovanovic'in çalışmasında postmodernizmin rolüne ilişkin özgün bir tartışma yürütülmektedir. Her ne kadar postmodernist bir yapı içindeki gruplar arasımda değişim temelli bir müttefiklik kurmaya çalışmak mümkün görünse de, postmodernizm genel itibariyle Marksizm ya da feminizm gibi 'büyük teorileri' ve bunlarla birlikte, elbette ki çok sayıda insanın yararına olacak büyük ölçekli sosyal değişimlere yönelik her türlü düşünceyi zayıflatmaktadır. 1970'lerde, bu, esas olarak gelecekteki bir durumdu. John Francois Lyotard'ın, 1984'te İngiltere'de yayınlanan *The Postmodern Condition*[1] adlı kitabı, 1970'lerde Derrida'nın *Gramatoloji* başta olmak üzere, İngilizce'ye çevrilen birkaç kitabı ve Husserl hakkındaki bir dizi makale ani bir tepkimeye yol açmamıştı. Foucault da 1970'lerde tanınıyordu; ancak, bu tanınırlık, *Deliliğin Tarihi, Kliniğin Doğuşu*, ve *Bilginin Arkeolojisi* üzerine yazdığı sıradışı kitaplarla sınırlıydı. Son derece etkili yapıtları arasında yer alan *Hapishanelerin Doğuşu* ve üç ciltlik *Cinselliğin Tarihi*, İngilizce 'ye ancak ilk eleştirel kriminoloji çalışmaları üzerinde herhangi bir etki gösteremeyecek denli geç bir tarih olan 1970'lerin son-

[1] Jean Francois Lyotard, *The Postmodern Condition*, Manchester: Manchester University Press, 1984.

larında çevrilmiştir. Foucault'nun daha sonraki çalışmaları, bana kalırsa, Marksist bakış açısına bilhassa zarar verir niteliktedir. İktidarın her yerde olduğu, iktidarın üretken olduğu yönündeki düşünceleri, ezilenlerin sorunları ve kurtuluş olasılıklarını daha genel anlamda değerlendirmeyi başaramayan akademisyenlere belli kurum ve pratiklerle ilişkili özgün ezilmişlikleri açıklamakla kendilerini son derece radikal hissetme olanağı tanımaktadır. İktidar ile bilgi arasındaki ilişki, ezilenlerin ya da ezilenlerin safında yer alanların topluma ilişkin gerçekleri keşfetmesinin mümkün olduğu yönündeki özgürleştirici bir etkiye sahip olan, liberalizm ve Marksizme mahsus düşünceyi zayıflatır. Şu hâlde, özetlemek gerekirse, eleştirel kriminolojinin ilk teorisyenlerinin mücadeleyi yanlış yönlendirme anlamında daha az etkileri olmuştur.

Yeni Kriminoloji

Eleştirel kriminolojinin ilk önemli yapıtı, Ian Taylor, Paul Walton ve Jock Young'un *The New Criminology: For a Social Theory of Deviance* adlı kitabıdır.[2] Bu kitap, yeni bir kriminoloji anlayışı hakkında şaşırtıcı derecede az şey anlatır. Kitap daha çok eleştirel kriminoloji teorisi ders kitabının sıradışı bir okumasını yapar. Diğer teorileri uzun uzun tartışmakla birlikte, yazarların kriminolojinin nasıl uygulanması gerektiği hakkındaki görüşlerine ancak bir ya da iki sayfa ayırır. Kitabın başlığının ikinci bölümü ise, tartışma hattına ilişkin iyi bir işaret taşır. Yazarlar suçun ontolojik bir gerçekliği olmadığını, sosyal anlamda tanımlandığını ve suçu anlamada başvurulacak temel bilim dallarının psikoloji ya da biyoloji değil, sosyoloji olması gerektiğini savunur ve bu temaları kendilerinden önceki yazarlara yönelik eleştirilerle pekiştirirler. Böylelikle, sözgelimi, Cecil Rhodes'un iyiliksever biri olması gibi 'geniş çapta kabul gören tek bir ger-

[2] Taylor, Walton and Young, *The New Criminology: For a Social Theory of Deviance*.

çeklik kavramının' olduğu yönündeki pozitivist düşünceye karşı çıkarlar. Stokely Carmichael'ın siyah Amerikan bakış açısına göre, onun 'bir katil, tecavüzcü, çapulcu ve hırsız' olduğuna işaret ederler... 'Pozitivistler, hukuk ya da konsensüse başvurarak, iktidarın bu "açık" nesnellik kaynaklarını belirleme biçimini görmezden gelir' ve ortak amaçların egemen sınıf tarafından belirlendiğini savunan Richard Lictman ile aynı görüşü paylaşır.[3] Pozitivizm, 'sapkınlık karşıtı tepkiyi belirleyen ve mevcut sosyal düzenlemelerin hükmünü sürdüren... güç, varlık ve çeşitlilik yapısına "bilimin" onayını verir.'[4] İçişleri Bakanlığı'nda çalışan bir psikoloğun 'hedonistik ve dışavurumcu altkültürleri kültür olarak değil, çabuk telaşa kapılan ve oldukça düşük bir öfke, erişkinlik ve benzeri hoşgörüsüne sahip olan yetersiz bireylerin toplamı olarak yorumladığı söylenmektedir.'[5] Pozitivizme göre, toplumdaki çoğunluk mevcut konsensüsü özgür iradeleriyle seçen bireylerdir. Sapkınlardan oluşan azınlıklar ise tuhaf biyolojileri ya da psikolojileri ile tanılanmaktadır.[6] Bunun aksine, Taylor, Walton ve Young, sapkın bireyin mevcut değerlere baskın gelme ya da direnmeyi bir seçim meselesi olarak gördüğünü vurgulamaya çalışırlar.[7] Kent sorunlarına ilişkin olarak, Rex ve Moore, Downes ve Lambert gibi figürler tarafından ortaya konan İngiliz analizlerinden; sapkınları bütünleşik bir toplamdaki patolojik lekeler olarak gören pozitivist bakış açısından sıyrılmış olmaları ve her ne kadar bütün bir ekonomi politik sosyolojisi geliştirmeyi başaramasalar da, kentte bir alan açma ve belli kentsel bağlamlarda fırsat ve tatmin yoksunluğuna karşı bir mücadelenin varlığına olanak tanımaları dolayısıyla övgüyle söz

[3] A.g.e., s. 26–7.
[4] A.g.e., s. 29.
[5] A.g.e., s. 33.
[6] A.g.e., s. 37, 40–1, 45.
[7] A.g.e., s. 50–1, 61, 147, 178.

edilmektedir.[8] Edwin Sutherland'ın diferansiyel birlik teorisi ise, 'insanî seçime' vurgu yapmayı başaramaz ve ortaya çıkan davranış 'tamamen belirlenmiş' görünür.[9]

Önemli pozitivistlerden biri olan Eysenck'e ilişkin tartışmadan ortaya çıkan bir görüşe göre, toplum, toplumsal rızanın düzenlenmesinin gerekli olduğu, son derece büyük insan grupları arasındaki yüksek bir işbirliği olarak düşünülür.[10] Taylar, Walton ve Young, günümüz toplumuna kıyasla, modern bir sanayi toplumunun işçi sınıfından daha yüksek bir işbirliğini gerektiren ve küçük birey topluluklarındaki ciddi bir parçalanmaya bağlı bir özelliğe sahip olmasında hemfikir görünmektedirler. Kısmen sendika düzenlemelerinin daha kısıtlayıcı olmasına kısmen de birçok durumda işlerinin başka ülkelere taşınabilir olmasına bağlı olarak, günümüzde küçük işçi gruplarının yıkıcı potansiyeli daha azdır.

Durkheim, etnik, psikolojik ya da ekonomi temelli açıklamalardan çok, sosyal açıklamalarda ısrar etmesi dolayısıyla, eleştirel kriminolojinin atası olarak ortaya çıkmaktadır. Taylor, Walton ve Young, Durkheim'ın radikalizmine, kalıtsal bir servetin olmadığı ve toplumsal eşitsizliklerin doğal eşitsizliklerin ifadesi olacağı şekilde bir işbölümünün olduğu bir meritokrasi için verdiği mücadeleye vurgu yaparlar.[11]

Merton, Amerikan rüyası ideolojisinin sınırlı ve fakat sosyolojik bir eleştirisini yapmaya çalışır. Bu rüyayı yeterli gayretle çalışan herkese yönelik maddi bir başarı vaadi olarak ele alır. Ne var ki, oyunun kuralları açığa çıkartılmaz ve insanların son derece eşitsiz başlangıç noktalarına sahip olduğu bu toplumda fırsat eşitliğinin olduğu iddia edilir. Merton, bunun yerine, yeter-

[8] A.g.e., s. 118–19.
[9] A.g.e., s. 132.
[10] A.g.e., s. 34.
[11] A.g.e., s. 78, 83, 87.

li çabayı gösteren herkese eşit fırsatlar sunan ve usuli kurallara saygı duyulan gerçek anlamıyla meritokratik bir toplumu savunur.[12] Bu, azımsanamaz bir eleştiri gibi görünebilir; ne var ki, kusurlu Amerikan meritokrasisinin kaynağı olan genel kapitalist yapıya henüz değinmedik.[13] Merton'un teorisinin temel taşı olan gerilim, zenginlerin değil, alt sınıf bireylerin yasaları çiğneyecekleri öngörüsünde bulunur ve Merton varlıklı bireylerin işlediği suçları kabul etmeyi başaramaz.[14] Bu eleştiriler, bölümün başında radikal Amerikan kriminolojisine ilişkin olarak tartışılan Messner ve Rosenfeld'in eleştirileriyle neredeyse aynıdır.

Taylor, Walton ve Young, sembolik etkileşimcilik ve etiketleme teorisini 'tam anlamıyla sosyal sapma teorisine dönük dikkate değer bir gelişme' olarak görür.[15] Bu yaklaşımın en önemli özelliği, suçun 'sapkınlık olarak görülen bir edimin' ontolojik gerçekliği olmamasıdır; 'sapkınlık etiketi, bir edime toplum tarafından verilmelidir'.[16] Dolayısıyla, birini öldürmek, savaş sırasında vatanî bir görev, şehvet suçu davalarında ya da ötenazide olduğu gibi, kınanacak, acınası türden ve bir tepki şeklindeyse, normal' olabilir. LSD, 'görece yakın bir geçmişe kadar' yasal bir ilaçtı. Gelgelelim, yazarlar 'belli toplumsal anlamların ancak belli toplumsal bağlamlar dahilinde kabul edilebilir olduğu' yorumunda bulunurlar. Şu hâlde, 1972'de, İngiltere'de birini öldürmek bir vatanseverlik edimi olarak görülemezdi; çünkü vatanseverlik büyük ölçüde savaş dönemlerinde kullanılan bir toplumsal tanımdır ve İngiltere 1972'de savaş halinde değildir. Edimlerin toplumsal anlamı, 'bu teorisyenlerin tanımladığı kadar değişken ya da geçici değildir.' Sapkınlar 'eylemlerine atfettikleri anlam-

[12] A.g.e., s. 94–5.
[13] A.g.e., s. 101.
[14] A.g.e., s. 106.
[15] A.g.e., s. 139.
[16] A.g.e., s. 145.

ları sıklıkla' ... 'fiziksel eylemleri tanımlamak üzere var olan sabit toplumsal anlamlar deposundan alırlar'.[17] Yazarlar bunu Lemert'in birincil sapma ile ikincil sapma arasındaki ayrımına uygularlar. Lemert, birincil sapmaları dolayısıyla damga yemiş insanların bir sapkınlık kariyeri içinde bir dizi tercihle karşı karşıya kaldıklarının farkındadır; ancak, tutarlı olmak adına, bunu birinci suçlara da uygulamak durumundadır.[18] Yine, gerçek dünyada, yasaları çiğnemek en uç mahkumiyet hâllerinde bile sürdürülebilir de bırakılabilir de; etiketleme, bir bireyi otomatik olarak sapkınlık kariyerine sevk etmez.[19] Marksizm ve suçun tanımına ilişkin bölümde gördüğümüz üzere, sembolik etkileşimciliğin süresiz olarak esnek tanımları ne kendi içlerinde ne de Marksist bir suç değerlendirmesine uygun bir temelde makuldür.

Okurun Marx, Engels ve Bonger'e ilişkin başlıkta, 'yeni kriminolojinin' daha olumlu bir değerlendirmesini beklemesi doğaldır; ne var ki, burada bile, yeni bir yaklaşımın temellerinden çok, olumsuz bir eleştirinin yapı taşlarını görüyoruz. Sapmanın sık sık muhalif bir seçim olduğuna dönük daimi vurgularına karşın, Engels, *1844'te İngiltere'de İşçi Sınıfının Koşulları* adlı kitabında, suçu esas itibariyle alkolizm gibi bir moral çöküntüsünün işareti olarak görür: insanı, suyu ısıtmanın onun kaynamasına yol açacağı türden bir kesinlikle bir suçluya dönüştürür.[20] Yazarlar, Marx'ın *1861-1863 Ekonomik Elyazmaları*'ndan sıklıkla alıntılan, suçluların en az işlevselci analizle girişilecek bir polemik kadar üretken olabileceklerinin betimlendiği 'bütün mesleklerin üretkenliğini savunan düşünce' hakkındaki 'işlevselci' pasajı layıkıyla anlarlar.[21] Marx'ın iş bölümü ve dolayısıyla suçun 'kaçınılmaz ya da

[17] A.g.e., s. 145–6.
[18] A.g.e., s. 155.
[19] A.g.e., s. 164.
[20] A.g.e., s. 209–10.
[21] A.g.e., s. 213; bkz. Bu kitapta Sekizinci Başlık.

normal' olmadığı ve suçun 'soyutlanmış bireyin mücadelesinin' bir ifadesi olduğu yönündeki görüşüne olumlu anlamda yakınlık duyarlar.[22] Ne var ki, Marx buna yoğunlaşıp kalmaz; aynı zamanda Queletet'in kitabını överek, suçu burjuva toplumunun koşulları tarafından üretilen bir fiziksel fenomenin sürekliliği olarak da görür ve dolayısıyla, suçu salt ekonomik koşullara karşı bireysel bir tepki olarak görmek yerine, ekonomik determinizmle ilgilenen 'pozitif bilimcilere eşlik etmeyi kaygı verici bulur.'[23] Marx bir yandan da 1854 ile 1858 yılları arasında suç istatiklerinde görülen düşüşün 'bilhassa İngiliz hükümetindeki kimi teknik değişimlere bağlı olduğu,' öyle ki, devlet ya da ceza yargılaması sistemi tarafından alınan görece geçici kararların farklı sonuçlara yol açabildiği yorumunda bulunarak, toplumsal denetimin sebebiyet verilen sapmadaki rolüne karşı da belli bir farkındalık sergiler.[24] Ancak, ne yazık ki, Marx'ın suçların büyük çoğunluğunun 'tehlikeli sınıflar' yani, içinde bulundukları koşullara mantıklı tepkiler vermek yerine, verimsiz ve asalaklar olarak görülen lümpen proletaryadan kaynaklandığı yönündeki döneminin geleneksel görüşünü kabulü gibi gizli bir kusuru vardır.[25]

Yukarıdaki paragraf tümüyle bir iddialar listesidir. Bir tür protesto tercihi olarak suç meselesi, bireyin ekonomik koşullara karşı verdiği tepki düşüncesi ve lümpen proletarya kavramı; bunların tümü son bölümde detaylıca incelenecektir. Hâlihazırda, tanımlamalara ilişkin bölümde tartışıldığı üzere, konsensüs suçlar sosyal sistemler karışımının bir özelliğidir ve dolayısıyla, Marksizm'den beklenen, bunu baskı karşısında verilen meşru bir tepki olarak resmetmekten öte, bunların neden belli bir sistemde ortaya çıktığını açıklamaya katkıda bulunması olmalıdır.

[22] A.g.e., s. 214–5.
[23] A.g.e., s. 216.
[24] A.g.e., s. 216–7.
[25] A.g.e., s. 217.

Diğer yandan, Taylor, Walton ve Young, *Ekonomi ve Felsefe Elyazmaları*'nda geçen 'açık felsefi antropoloji' hakkında oldukça net olup şu pasajı alıntılarlar:

> İnsan, yalnızca topluluğu (diğer şeylerinkinin yanı sıra kendininkini de) hem pratik hem de teorik olarak kendi nesnesi yapması anlamında değil, aynı zamanda (ve ki bu aynı şeyin salt başka bir ifadesidir) kendisini mevcut yaşayan varlıklar kadar *evrensel* ve dolayısıyla özgür bir varlık olarak görmesi anlamında da bir türsel varlıktır.[26]

Yazarlar,

> Bilincin toplumsal doğasının zaman içinde oluşan toplumsal düzenlemeler tarafından çarpıtılma, sınırlanma ya da değiştirilme biçimlerini tanımlama bağlamında Marx'ın daha sonraki çalışmalarındaki genişlemeyi [görürler] ... İnsan özgür olmak için mücadele eder; ancak özgürlüğü kavrayamaz... ta ki modası geçersiz ve de gereksiz sömürü ilişkilerinden kurtulana dek.[27]

Olası bir suç değerlendirmesi ya da daha genel anlamda kapitalist sistem açıklaması olarak yabancılaşma teorisinin oynadığı role bir sonraki bölümde değineceğiz.

Yazarlar, kuralları koyanın ve tanımlayıcı aktörleri 'bilhassa kendini beğenmiş materyal üretimi ve iş bölümü yapısıyla ilişki içinde' konumlandırmaya çalışanın kim olduğunu daha güçlü bir vurguyla sorgulayan 'tam gelişmiş Marksist sapma teorisinin' kısa bir betimlemesini sunarlar. Bu teori; klasik, pozitivist ya da etkileşimci insan "imgelerinden" kendini bütünüyle ayıracak bir insan düşüncesiyle hareket edecektir.

> ...insanların güçlü olan tarafından gerçekleştirilen etiketleme karşısındaki tepkisi salt kültürel bir sorun olarak görülemez; bu, bir hukuki statü ya da toplumsal damgaya tepki gösterme meselesidir: bunun kaçınılmaz olarak, insanların belli ekonomik koşullarda işleyen daha geniş bir güç ilişkileri yapısı içindeki tahakküm ve itaat bilinci düzeylerine bağlı olduğu görülmelidir.[28]

[26] MECW 3, 275.

[27] Taylor, Walton and Young, *The New Criminology*, s. 219–20.

[28] A.g.e., s. 220.

Bu tür bir yaklaşım şüphesiz ki etkileşimcilik kavrayışıyla bağlantı kurulmasına izin vermesinin yanında, bize 'her sapmanın kendi içinde politik bir eylem olduğu' yönündeki iddiamızı sürdürme olanağı da sağlayacaktır.[29] Yine, bir protesto tercihi olarak suç düşüncesine geliyoruz ki buna bir sonraki bölümde değineceğiz.

Taylor, Walton ve Young daha sonra Willem Bonger'in kitabını tartışmaya açarlar. Yazarlar, Marx'a kıyasla, Bonger'in suçu ekonomik koşullara bağlayan nedensel zinciri daha ciddi ele aldığına ve burjuvazinin suç faaliyetini daha fazla önemsediğine dikkat çekerken, Bonger'in ilk olarak kriminal düşüncenin kökenini, ardından kriminal düşüncenin edimini önleyebilen güçleri ve daha sonra da suç edimlerinin işlenme koşullarını göz önüne alma temelli ana stratejisini eleştirirler. Açık ki, kriminal düşünce Bonger için oldukça önemlidir. Bonger, kriminal düşüncenin kökenini kapitalist sistemde işçi sınıfı seksiyonlarına etki eden kötü koşullar ve kapitalizm tarafından teşvik edilen açgözlülükte görür. Taylor, Walton ve Young'a göre, kriminal düşüncenin bireyleri idaresini eline aldığını söylemek pek de yeterli değildir. Bunun nedenlerinden ilki, suçu ve suç olmayanı insanlara yapıştırılan etiketlerden öte, açık davranış kategorileri olarak kabul etmesidir. Yazarlar, ayrıca Bonger'in kriminal düşünceye karşı ecza olarak sunduğu ve proletaryanın yoksun olduğu ahlâk öğretiminden de memnun değillerdir. Bonger'in ekonomik, cinsel, siyasi, patolojik suçlar ve intikam suçları gibi pek çok suç türünü kapitalist çevreye bağlamaya çalışma biçimine hayran kalmakla birlikte, bu bağlantıların pozitivist bir biçimde kurulmasından hoşlanmazlar. Bunun yanında, Bonger'in Merton'un gerilim teorisinin bileşenleri ve diferansiyel birlik safhalarını öngörme şekline hayran kalırken, 'ham istatistiki doğrulama ve detaylandırma tekniğine' pek de hevesli değillerdir.[30]

[29] A.g.e., s. 221.

[30] A.g.e., s. 222–8.

Yazarlar, hukukun 'kesinlikle egemen bir sınıfın yaratımıyken, belli evrensel toplumsal ve ahlâki fikirlerin gerçekçi yansıması olduğu' noktasında duran Bonger'in bu konumunu bilhassa eleştirmektedirler.[31] Zira sosyalizm, Bonger'de daha düzenli bir toplum olarak ortaya çıkar. Suça ilişkin sorunların çözümü, 'anlaşmazlık çıkaran toplumsal yapıda reform gerçekleştirmeden sorumlu tutulan ve bunun için düzenli bir politik mücadele yürütülegelen kapitalist hukukun etiketleri ve işleyişini sorgulamak' değildir.[32] Bonger her ne kadar zaman zaman suçları adaletsiz bir toplumda yoksulluktan kaynaklanan hem bencil hem de özgecil edimler olarak görebilse de, temelde ıslah edici ve sosyal demokrat bir bakış açısına sahiptir.[33] Dolayısıyla, çoğu zaman, sapmayı 'çeşitli derecelerde tercihte bulunan ve kendi değerlerine sahip olan aktörlerin' meselesi olarak görmeyi başaramaz.[34] Bonger, 'sosyalizmi' bencilliği köreltip kolektif işbirliğini teşvik eden 'alternatif ve arzu edilir bir toplumsal kurumlar bütünü' olarak görür. Bunun aksine, Taylor, Walton ve Young ise, egemenler tarafından belli dönemlerde 'suç' olarak tanımlanan insan eylemlerinin diyalektiğine ve bunun insanlığın kurtuluşu ile ilişkine bakmak istemektedirler.[35] Suçun tanımı ile ilgili bölümün yanı sıra, yukarıdaki Bonger tartışmasından da anlaşılacağı üzere, Taylor, Walton ve Young'ın kitabına kıyasla, bu kitabın bakış açısı Bonger'in daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Yazarlar Bonger'in ardından, Turk, Dahrendorf ve Quinney'in yeni ve birbiriyle çatışan teorilerini incelemeye başlarken, yine bunlara karşı da çoğunlukla dışlayıcı bir noktada konumlanırlar. Turk mevcut düzeni büyük ölçüde kabul eder; Quinney modern

[31] A.g.e., s. 230.
[32] A.g.e., s. 231.
[33] A.g.e., s. 233.
[34] A.g.e., s. 234.
[35] A.g.e., s. 235–6.

çoğullucuğu, Dahrndorf ise, kapitalist sistemde belli bir çatışma derecesinin kaçınılmazlığını kabul eder.[36] Üç yazar da, Marx ve Bonger gibi, temelde suçlu bireyi patalojik bir vaka olarak görür. Alternatif bir bakış açısı ise, insanları 'edimin amaçlı yaratıcıları ve öncüleri' olarak, suçu ise, 'güç eşitsizliklerini çözmek için girişilen bireysel ya da kolektif eylemlilik' olarak görür.[37]

Kitabın sonuç bölümünde, yazarlar nihayet kapsamlı bir sosyal suç teorisinin belli özelliklerine değinirler. Hedefleri şudur:

> Maddi gereklilikten ve (dolayısıyla) maddi teşvikten özgürleşme hâli; hızlandırılmış üretimin sınırlamalarından kurtulma, zorunlu iş bölümünün ortadan kaldırılması ve politik, ekonomik ve toplumsal anlamda sapmayı suç kapsamına alma ihtiyacının kalmayacağı bir sosyal düzenlemeler bütünü.[38]

Usul anlamında bu, bir suç ekonomi politiğini, gelişmiş sanayi toplumunun hızla değişen koşullarının arka planına karşı sapma edimleri gerçekleştirmeyi gerektirir; 'insanların bilinçli bir şekilde sapkın yolu tercih edebileceğinin' farkında bir sosyal psikolojiyi, sapma edimlerinin kaçınılmaz olarak kasıtlı sonuçlara yol açamayabileceğinin anlaşılmasını gerektirmektedir. Bunun yanında, toplumsal tepkinin dolaysız kökenleri incelenmelidir: bu, kimi tuhaf davranışların aile içinde kalmasını, polise ihbar edilmesine gerek duyulmamasını ya da polisin bunları kayıt altına almayı gerektirecek önemde görmemesini daha tercih edilesi kılabilir. Bunun da ötesinde, toplumsal tepkiyi, sözgelimi, egemenin işlediği suçlarla mücadelede ceza hukukuna başvurmama eğiliminde olan bir sınıflı toplum ile ilişkilendiren bir toplumsal tepki ekonomi politiğine gereksinim vardır. Ayrıca, sapkının kendisine karşı gösterilen tepkiyi tercih edilmeye müsait birçok farklı şekilde kullanabildiğini ve yine kendisine karşı gösterilen

[36] A.g.e., s. 251, 266.
[37] A.g.e., s. 267.
[38] A.g.e., s. 270,

tepkinin olabilirliği ve sonuçlarına karşı daima belli bir farkındalığa sahip olduğunu unutmamak durumundayız.[39] Salt sosyal teori ve sosyal düşünce içinde değil, toplumun kendisinde de bir kriz söz konusudur.[40] 'Teoriden el çekmek için artık çok geçtir; suç ve kriminolojinin siyasallaşması ise, an meselesidir. Klasik sosyal teorisyenlerinin dikkatli bir okumasını yapmak temel bir anlaşmayı ortaya çıkaracaktır; suçun ortadan kalkması ancak belli toplumsal düzenlemeler ile mümkündür.'[41] 'Güç ve iktidar eşitsizliklerini, bilhassa da mülkiyet ve yaşam fırsatlarındaki eşitsizlikleri kabul edilir bir biçimde ortadan kaldırma amacı taşımayan bir kriminoloji, ıslah ediciliğe düşmeye mahkumdur.'[42] 'Suç ancak bu toplumsal düzenlemeler çerçevesi dahilinde sorunlu görülen bir davranıştır: suçun ortadan kaldırılması için, bu toplumsal düzenlemelerin kendilerinin köklü bir toplumsal değişime tabi tutulması gerekmektedir.' 'Yapılması gereken; kişisel, yapısal ya da toplumsal, insanlar arası farklılıkların suç kapsamına alınmadığı bir toplum yaratmaktır.'[43]

Critical Criminology

Yukarıda sözü edilen düşünceler, Taylor, Walton ve Young'ın derlediği *Critical Criminology* kitabındaki ilk iki makalede daha açık bir biçimde kendisini gösterir. Bu makalelerin ilkinde, yazarlar National Deviancy Conference'da ortaya çıkan sapma sosyolojisinin başlıca özelliklerini onayarak alıntılamaktadır. Sapma edimi, sapkın failin içerdiği anlamlılığı bağlamında değerlendirilmelidir; failin güdü dağarcığı ciddiye alınmalı ve bir patoloji biçimi olarak örtbas edilmemelidir. Toplum, bütün özgünlükleriyle

[39] A.g.e., s. 270–7.
[40] A.g.e., s. 280.
[41] A.g.e., s. 281.
[42] A.g.e., s. 281, Taylor, Walton and Young, *Critical Criminology*, s. 44.
[43] Taylor, Walton and Young, *The New Criminology*, s. 282.

birlikte, alternatif gerçeklikler barındırır. Islaha karşı bir isyan ve tümü toplumsal denetimin temsilcileri olarak görülen yargıçlar, cezaevi müdürleri, sosyal hizmet çalışanları ve psikiyatrları eleştirme yönünde bir eğilim söz konusudur.[44] Sosyal hizmet çalışanları; işsizlik, ırksal gerilim, endüstriyel ve toplumsal kargaşa sorunlarını bireyselleştiren ve denetleyen denetim memurları olarak görülüyordur.[45] Ortodoks kriminoloji, 'cezalandırıcı ve zapt edici muhafazakâr yargı düzeninin en kötü ölçüsüzlüklerini denetlemeye' yönelik bir girişimdir.[46] Taylor, Walton ve Young; sanayi toplumunun para kazanma, başarı, rutin ekonomi rolleri ve ifade yasağı gibi temel değerlerini reddeden bir 'sanrısal kültür' lehinde Gouldner'ın izinden giderler. Sanrısal kültür herkesi kendi işini yapmaya teşvik eder.[47] Bu yönlendirmeyle birbirini tamamlayan kriminoloji, faydacılık karşıtıdır ve kurbansız suçlara odaklanır. Metodolojisi, bilimsel ya da ampirik değil, sezgiseldir. Sapkın, özgün; devlet ise, kişinin sapkın karakteristiğini artıran olarak görülür.[48] Radikal sapma teorisi; radikal sosyal hizmet çalışanları, avukatlar ve akıl hastası, davacı, mahkum ve davalı olarak sınıflandırılan insanların gelişmesi ve bir 'radikal çeşitlilik' iddiası olarak kadınların özgürlüğü, eşcinsellerin özgürlüğü ve çeşitli siyah hareketlerin gelişmesiyle ilişkilendirilmiştir.[49]

> [Radikal teori,] bir *insan* toplumundaki, bilhassa da insanların salt beslenmek, tüketmek ve var olmakla sınırlı gerekli hayvani fiziksel üretim dürtüsünden çıkarıldığı bir toplumdaki insan potansiyelinin sınırsız doğasına vurgu yapan bir sosyalist insan mefhumunu savunur.[50]

---

[44] Taylor, Walton and Young, *Critical Criminology*, s. 6–8.
[45] A.g.e., s. 12–13.
[46] A.g.e., s. 14.
[47] A.g.e., s. 15.
[48] A.g.e., s. 16–17.
[49] A.g.e., s. 18–19.
[50] A.g.e., s. 23.

Radikal teori, egemen grupların çifte standardını ifşa edebilir; ancak bunu ahlâki bir söylem temelinde yapmamalıdır. Bunun yerine, asıl mesele, sahip oldukları yapısal konuma bağlı olarak, güçlüler arasında yasaları çiğnemenin 'kurumsallaşmış, düzenli ve yaygın' olduğunu göstermektir.[51] Yasadışı şirket kârları, ödenemeyen vergi borcundan çok daha yüksek meblağlarda sosyal güvenlik yolsuzluklarının takibi ya da işçilerin suçlarına karşı yapılan kimi savunma anlaşmalarından elde edilen aşırı kâr buna örnek olarak gösterilebilir. Kötü reklam, Ferranti endüstrilerini tek bir savunma anlaşmasından elde ettikleri 4.5 milyon sterlin aşırı kârı geri ödemeye mecbur bırakırken, aynı yıl 'Büyük Tren Soygunu'nda 2.5 milyon sterlin çalan işçi sınıfından suçlular bütün İngiliz emniyet güçleri tarafından takip edilmiş ve nihayetinde yakalanıp 30 yıla kadar ağır hapis cezalarına hüküm giymişlerdir.[52] Benzer şekilde, ceza yargılaması sisteminin, despotça bile olsa toplumsal ölçekte işlev görmekten öte, salt alt sınıf bireyleri cezalandırdığını söylemek de mümkündür.[53] 'Eşitsiz bir mülkiyet birikim hakkına dayalı bir toplumda' suç, tam da bekleneceği üzere, büyük ölçüde hırsızlık suçudur.[54] Mülkiyet karşıtı beyaz yaka suçları büyük ölçüde işçi sınıfından insanlar tarafından işlenen aşırı suçlar olarak göstermek mümkündür.[55] Suç istatistikleri, bir sanayi toplumundaki bir riayet ölçütü olarak, 'mülkiyet dağıtımının çalışan nüfusun belli kesimleri arasında gizli bir şekilde kabul edildiğinin ya da reddedildiğinin' ölçütü olarak düşünülebilir.[56] Suç analizi, sosyal bir analiz olmalıdır.[57] Bu analiz, tarihsel evrime hakim olmalıdır; bu türde

[51] A.g.e., s. 30.
[52] A.g.e., s. 31–3.
[53] A.g.e., s. 33.
[54] A.g.e., s. 34.
[55] A.g.e., s. 35.
[56] A.g.e., s. 42.
[57] A.g.e., s. 45.

bir analiz cezai ve hukuki normların bir belirleyeni olarak maddi koşulların önceliğini ortaya çıkaracaktır.[58] 'Marx'a göre, keza bizim açımızdan da, materyalist bir kriminolojinin ana ereği, üretimi, üretim yoluyla bütün yaşam tarzını ve verili toplumun kültürünü etkilemede hukukun rolünü belirlemek olmalıdır.'[59]

> Hayati görevlerden biri de, şüphesiz ki, mevcut kapitalist toplumlar içinde ve arasındaki yapısal ve sınıfsal farklılıkları, Marx'ın kavrayışına göre, materyal üretimin gelişmesi ile toplumsal ve yasal ilişkilerin gelişmesi arasındaki uyuşmazlıktan kaynaklanan düşmanlığı kavrayışımıza katkıda bulunacak şekilde açıklamak olmalıdır.[60]

Radikal kriminoloji, emekçileri sosyalleştirme ve sosyalleşmeyi reddedenleri suçlu ilan etmede iş hukukun oynadığı rolü de inceleyecektir.[61]

Jock Young tarafından kaleme alınan ikinci makalenin başlığı "İşçi Sınıfı Kriminolojisi"dir. Ortodoks "bilimsel" kriminolojinin başlıca özelliklerini listeledikten sonra, Young, alternatif olanı açıklamaya başlar:

> Yeni sapma teorisinde, sapkın, herşeyden öte, rasyonel, bilinçli bir faildir; geçmiş olayların ve fiziksel ya da ruhsal rahatsızlıkların belirleyenlerinden bağımsızdır ve homojen ve kabul edilir bir biçimde tutarlı bir altkültürde yaşar.[62]

Yeni sapma teorisi, faydacı suçlarla çok fazla ilgilenmezken, dışavurumcu sapmaya odaklanır: hırsızlığa değil, esrar kullanımına; cinayete değil, seks işçiliğine. Müdahale etmeme politikası üzerine yapılan vurgu kendi başına bırakıldığında zararsız kılınabilecek belli çocuk suçlarına ve kurbanın tetiklemesini içerebilen 'cinayet, tecavüz ve çocuk istismarı' gibi suçlara kadar genişletilir.[63] Young, örgütlü solun bu noktada çok büyük katkı-

[58] A.g.e., s. 47.
[59] A.g.e., s. 52.
[60] A.g.e., s. 54.
[61] A.g.e., s. 55.
[62] A.g.e., s. 67.
[63] A.g.e., s. 68–9.

da bulunabilecekken bunu başaramadığını iddia eder. Young'a göre, bu yeni sapma teorisi, 'pozitivist karşıtının kavramsal yıkıntısının alt üst edilmesiyle inşa edilmiştir' ve insan doğası ve toplumsal düzen hakkındaki sınırlı görüşü nedeniyle bir dizi sorunla karşılaşmıştır.[64]

Bu sorunlardan ilki, şirketlerin ve iktidar sahiplerinin faaliyetleri karşısındaki tepkisizliğin aksine, kişilere karşı işlenen suçlar ve mülkiyete karşı işlenen en azından belli suçlar üzerinde dikkate değer bir konsensüs oluşmuş olmasıdır.[65] Bir ikinci sorun, yeni sapma teorisindeki istatistiklerin reddedilmesi, teorinin destekçilerini önemli tartışmaların ve yasalar iktidar sahiplerinin çıkarları lehine oluşturulduğunda kapsamı hayal dahi edilemeyecek denli genişleyebilen şirket suçları ya da beyaz yaka suçlara ilişkin incelemenin dışında bırakmış olmasıdır.[66] Yineleyelim: Neden bazı davranışlar irrasyonel görünür? Neden bazı insanlar pozitivistlerin söylediği şekilde davranmazlar?[67] Diğer sorunlar ise, sapkınların yalnızca rasyonel düşünmek yerine, ciddi ruhsal sıkıntılar ve fiziksel korkular yaşıyor olmaları ve rasyonalitedeki sapmalardan söz edilebilmesi için belli bir normallik standardına ihtiyaç duyulmasıdır.[68] Neden büyük çapta bir yeniden suça yönelme ya da derin bir sosyalizm arayışı yerine, 'baştan uca adaletsiz toplumlardaki' mülkiyete karşı bir saygı süregitmektedir?[69] Young, solcu önderlerin ihaneti, medyanın rolü ya da yozlaşmış karakter yapıları gibi tipik açıklamalar getirmez. Bunun yerine, Young, burjuva ideolojisinin nasıl mantıklı bir biçimde inanılabilecek denli çarpıtılmış bir doğru içerebildiğinin anlaşılması

[64] A.g.e., s. 71.
[65] A.g.e., s. 71–2.
[66] A.g.e., s. 72.
[67] A.g.e., s. 73.
[68] A.g.e., s. 74.
[69] A.g.e., s. 75.

gerektiğini, bunun 'işçi sınıfının karşı karşıya kaldığı adalet ve düzene ilişkin gerçek sorunlara karşı' belli ölçüde bir rahatlama sağlayacağını, zira bunun rasyonel görünmesi ve etkin bir toplumsal denetim aygıtı tarafından sürdürülmesi için çok yüksek bir ittifakla temsil edilmesi gerektiğini öne sürer.[70]

Daha sonra Young, sol gerçekçi bir suç yaklaşımı geliştirmeye yönelir ve bu aşamada bariz bir biçimde bazı temel görüşler de oluşturur ve şöyle bir yorumda bulunur: 'İşçi sınıfı tarafından işlenen suçların büyük çoğunluğunun hedef seçimi, faaliyet alanı ve dağılımda sınıflar arası değil, sınıf içi olduğu son derece açık bir gerçektir.'[71] Bu gerçek, diye devam eder Young, burjuva ideolojisinin sosyal adalet kavramına önemli bir manivela kabiliyeti sağlar; çünkü işçi sınıfı, gözünü sosyal adaletten ayırmamaktadır. Emeklerinin adilane karşılığını talep eder ve dolandırıcılık yapanın cezalandırılacağını bilmek isterler. Bu bağlamda suçlu, odağı egemenlerin çok daha ciddi faaliyetlerinden uzak tutan 'oldukça yararlı bir günah keçisidir.'[72] Toplumun durumu ve fikir birliği doğal görünür.[73] Young'a göre, bizim toplumumuz gibi toplumlarda kontrol mekanı çalışma koşullarıdır. İşçi sınıfının imtiyazlı bireyleri arasındaki uyumun boyutu, savaş öncesindeki işsizlik deneyimi hatırlandığında, pek de şaşırtıcı değildir. İşyeri dışında, aylak görülen kişilere ise, daha sert denetim yöntemleri uygulanır.[74]

Bu eleştirilerinin ardından, sosyalist kriminolojinin olumlu kaygılarına geçen Young, işçi sınıfının çıkarlarını tanımlamanın başat ödevlerden biri olduğunu ve ki bunun sol partilerin sapkın davranışa bakışını da göz önünde bulundurmak durumunda

[70] A.g.e., s. 77–8.
[71] A.g.e., s. 79..
[72] A.g.e., s. 77–80.
[73] A.g.e., s. 82.
[74] A.g.e., s. 83.

olacağını öne sürer.[75] Suç istatistikleri, 'mülkiyet hakkına saygı derecesinin ve toplumsal düzensizlik ve çatışmanın boyutunun bulanık ve fakat yararlı bir resmi olarak' analiz edilmelidir.[76] Yeni sapma teorisyenlerinin abartılı özgürlük düşüncelerinin, sözgelimi, eroin bağımlılığının 'sömürünün fırsatçı bir ifadesi' olarak oynadığı rol ya da siyahların yaşadığı gettolardaki dirençsizlik ve yenilginin nedeni hakkında geliştirilecek bir farkındalık ile akort edilmesi gerekmektedir. Akıl hastalığı, korkunç bir mutsuzluk kaynağı olabilir; dolayısıyla, asla salt kapitalizmden kaçıştan ibaret görülmemelidir.[77]

> Sokaklardaki suç gerçeği, insanların çektikleri acıların ve kişisel felaketlerin gerçekliği olarak görülebilir. Bu nedenle, toplumsal denetim pratiğini stratejik açıdan tartışmanın yanında, bu tür denetimlerin harici polis memurları tarafından değil, doğrudan işçi sınıfı topluluğu içinde uygulanması gerektiğini de savunmak zorundayız.[78]

Bu tür bir mücadeledeki nihai amaç, farklı ve etkin bir sosyalist kültür, yani, çoğulculuktaki ilerlemeci unsurları üstlenirken, mevcut toplumun barbarlaştırmasının doğrudan ürünü olan faaliyetleri (göstergeleri ne denli farklı, etkin ya da özgün olursa olsun) reddeden bir kültür olmalıdır.[79]

Eleştirel Kriminolojinin Eleştirisi

Eleştirel kriminolojinin ne oranda döneminin bir ürünü olduğu meselesi, yukarıda ifade edildiği üzere sonraki gelişmelerin ışığında yersiz kalır. Peki, ya Marksist kriminoloji yönünde bir teşebbüs olarak ne kadar sağlamdır?

---

[75] A.g.e., s. 86.
[76] A.g.e., s. 87.
[77] A.g.e., s. 88.
[78] A.g.e., s. 89.
[79] A.g.e., s. 90.

Eleştirel kriminoloji, şüphesiz ki 1960'ların sonlarındaki kimi daha büyük aşırılıklardan etkilenmiştir. Bilhassa, sembolik etkileşimciliğin yanında, Laing ve Cooper ve Timothy Leary'nin düşünceleri temelinde bir 'uyumsuzluk sosyolojisini' destekleyen Geoff Pearson'un *Critical Criminology* derlemesinin buna katkısı büyüktür. Pearson'a göre, sistemle mücadele yollarından biri olarak sapma, dili ezenlerden geri alma aracı olarak müstehcenlik içerebilir; bu daha çok Rubin ve Marcuse'nin düşüncelerivle birlikte, Timothy Leary'nin beyin ve bedeni özgürleştirme anlamında uyuşturucu kullanımını savunmasına dayanır.[80] Pearson, aileyi bir 'gaz odasına' benzeten David Cooper'dan şu alıntıyı yapar: 'toplumumuzun en iyiliksever kurumları, Auschwitz gaz odalarını beceriksiz bir kıyam girişimi düzeyine indiren zorbalarımıza dönüşmüştür.'[81] Uyumsuzluk sosyolojisi, der Pearson, sapkının akıl almaz doğasını savunur. Bireysel özgürlük, politik özgürlüğün önemli bir unsuru ve başlangıç noktasıdır. Yazarın 'müsamaha edilemez olana cüret etmenin' önemine ilişkin olarak Jeff Nuttall'ın *Bomb Culture* adlı kitabından yaptığı alıntıyla bunun neleri içerebileceği hakkında belli bir fikir sahibi olmamız mümkündür:

> Bu, öncesindeki yasaklamayı ihlal eden ilk eylemi takiben duyulan canlılık hissidir; kiliseden çıkar çıkmaz kulamparalık yapmak, kendi cinsiyetinden biri ile sevişmektir, önünde uzayan düzlükler gibi uçsuz bucaksız yeni özgürlük alanlarının açıldığı o andır.[82]

'Sol idealizme' ilişkin suçlaması ve sol gerçekçiliğine sarılması ışığında, Jock Young'ın eleştirel kriminolojideki çoğu düşünceyi gençlik heyecanına indirgediği düşünülebilir; ne var ki, bu doğru değildir.

---

[80] A.g.e., s. 150–1.
[81] A.g.e., s. 152.
[82] A.g.e., s. 164.

Yakın geçmişte yayınlanan iki derleme[83] açıkça göstermiştir ki, eleştirel kriminoloji pek çok yazarın yapıtından beslenmektedir ve sol gerçekçilik, en önemli savunucusu Jock Young tarafından eleştirel kriminolojinin yerini alan bir şey olarak değil, bilakis, eleştirel kriminoloji içinde bir hat olarak görülmektedir. Şimdi okuyacağınız değerlendirme Young'dan alınmıştır; ancak, diğer birçok yazarın da Young ile hemfikir olduğuna şüphe yoktur.

The New Criminology'deki düşüncelerin doruk noktası, 1969-1972 arasında on kez düzenlenen National Deviancy Conference (1968-79) olmuştur. Young, bu konferanslarda Kuzey Amerikan kriminolojisinin iki önemli etkisinin olduğunu belirtir: etiketleme teorisi ve altkültür teorisi. Bu iki teori, toplumsal yapı hakkındaki kapsamlı Marksist düşünceleri bir araya getirmiştir. Altkültürlere ilişkin düşünceler sosyalist tarihçilerin yapıtlarıyla birleştirilmiş ve böylelikle, işçi sınıfının, bilhassa da genç işçi sınıfının kapitalizme karşı direnci vurgulanmıştır. Etiketleme teorisi, ahlâki paniklere ilişkin düşünceler biçiminde, bu ahlâki paniklerin ardında yatan şeyin belki de iş ahlâkına karşı çıkan kişilere karşı manipüle edilmiş bir hınç olduğu yönünde bir düşünceden hareketle yeniden oluşturulmuştur. *The New Criminology* kitabında bu düşüncelerin canhıraş bir biçimde izinden gidilmektedir. *The New Criminology*, toplumsal cinsiyet ve ırk meseleleri söz konusu olduğunda, eksik kalmıştır; zira her iki mesele de o dönem günümüze kıyasla çok daha az tartışılmıştır. Beri yandan, kitaptaki analize büyük ölçüde sadık kalan Young, *The New Criminology*'nin ruhuna sahip en iyi çalışmanın, ırk meselelerini layıkıyla ele alan Hall ve diğerlerinin *Policing the Crisis* adlı çalışmasıdır. *Policing the Crisis* da yine öncelikle işçi sınıfının önemli bir sorunu ola-

[83] Paul Walton and Jock Young, (eds), *The New Criminology Revisited*, Basingstoke: Macmillan, 1997; Kerry Carrington and Russell Hogg, (eds), *Critical Criminology: Issues, Debates, Challenges*, Cullompton, Willan, 2002.

rak sokak suçlarını göz atarak, Sol Gerçekçilik'in gelişmesine yol açan meseleleri tartışmaya başlar.[84]

Aynı temayı işleyen daha sonraki bir makalesinde de Young, eleştirel kriminolojinin düşmanı olarak yönetimsel kriminolojinin deneyci yaklaşımını işaret eder. National Deviancy Conferences'da atılan ilk adım, kriminoloji ile sosyoloji arasındaki ilişkiyi yeniden kurmak olmuş ve bunu, kriminolojinin aşağıdaki başlıklar üzerine oturtulmasına hizmet eden bir ironiler dizisi sunmak izlemiştir:

- *Kendini gerçekleştirme*: suç yanılsamaları ve sterotipleri, sonuçlarında ve gerçeklikte kendini gerçekleştirmelerinde gerçek olabilir.
- *Ciddiyet*: suç toplumsal yapı bütününde ortaya çıkmıştır ve egemenlerin işlediği suçlar sonuçları bakımından yoksulların işlediği suçlardan çok daha ciddi olmuştur.
- *Ontoloji*: suçun ontolojik bir gerçekliği yoktur ve 'aynı' davranış bütünüyle farklı bir şekilde yorumlanabilir.
- *Merkezsizleştirme*: ceza yargılaması sistemi, toplumsal denetim sisteminin yalnızca küçük bir parçasıdır.
- *Seçicilik*: ceza hukuku, eşitlik dilinde ifade edilmiş olmasına karşın, seçici ve esas itibariyle eşitsizdir.
- Üretkenlik karşıtlığı: cezaevi ve ceza yargılaması sistemi suçu dağıtmaktan öte, suçlu üretir.
- *Sosyalizasyon*: rekabetçilik, açgözlülük, bireycilik ve hazcılığın ortak değerleri suça teşvike yakındır.
- Çelişki: sistemi meşru kılan ve birarada tutan düşünceler, sistemi parçalarına ayırmak üzere oluşturulmuş görünen toplum engellemeleri ve gerilimlerinin kendileridir.

[84] Jock Young, 'Breaking Windows: Situating the New Criminology' in Walton and Young, *The New Criminology Revisited*, s. 14–46.

- İşlev: 'Suçlu', 'dışlanan', 'öteki'; toplum yapısını ortadan kaldırmak bir yana, yapıyı yekvücut tutan stereotipler üretir.
- İkincil zarar: Bir toplumsal sorunun birincil zararı, bunun kontrolüne müdahaleden meydana gelen ikincil zarara kıyasla, çoğunlukla daha az düzenlenir; bunun en iyi örneği, uyuşturucu kullanımına ilişkin düzenlemedir.[85]

Young daha sonraları şöyle bir yorumda bulunur: 'Listelediğim bu 10 ironi, aslında, Amerikan çalışma kamplarındaki büyüme, yoksullar, göçmenler ve uyuşturucu kullanıcılarının günah keçisi seçilmesi yönündeki eğilim ve suçla mücadelenin siyasetin önde gelen nakit para kaynaklarından birine dönüşmesi gibi gerçekler ışığında bana bugün de en az eskisi kadar önemli gibi görünmektedir.'[86] Daha sonra Young, eleştirel kriminoloji gelenekleri dahilinde ve ziyadesiyle güncel olan uzunca bir kitap listesi sunar.[87] Ne var ki, modern toplumdan geç modern topluma geçiş olarak tanımladığı ve yukarıda açıklanan değişimlere geniş ölçüde karşılık veren son derece önemli bir dönüşüm bütününün de söz konusu olduğuna dikkat çeker.

Bunun değerlendirmeye başlarken, gelin, Young'ın eleştirel kriminolojinin kendi döneminin bir ürünü olduğu, çünkü toplumsal cinsiyet ve de ırk meselelerini fazla ciddiye almadığı yönündeki yorumunun ciddiyet derecesini kısaca açıklayarak ilk adımımızı atmış olalım. Şayet bütün insan ırkına kadınlara davranıldığı gibi davranılıyor olsaydı, kriminologların büyük çoğunluğu işini kaybeder, ceza yargılaması sistemi ise oldukça düşük bir düzeye çekilirdi. Çoğu ölçüme göre, kadınların suç işleme oranı erkek-

[85] Jock Young, 'Critical Criminology in the Twenty First Century: Critique, Irony and the Always Unfinished', in Carrington and Hall, *Critical Criminology*, s. 251–74, for the ten ironies see s. 254–5.

[86] A.g.e., s. 258.

[87] A.g.e., s. 259.

lerinkinin yalnızca yüzde 20'sine karşılık gelirken, kadınlar tarafından işlenen bu suçların büyük bölümü de suç tayfının ciddiyet anlamında en altında yer alır..[88] Dahası, en az tatmin edici şekilde ele alınan her iki suçtan biri aile içi ve cinsel şiddettir. Bunların ikisi de temel olarak erkekler tarafından kadınlara karşı işlenen suçlardır ve İngiltere'deki ceza yargılaması sistemi tarafından belli bir ataerki içinde yaşadığımız yönündeki bahaneyi aklamaya istinaden son derece etkisiz bir şekilde ele alınmaktadır. Ceza yargılaması sisteminin ırklara muamelesi bariz farklılıklar içermektedir; bilhassa Afro-Karayip asıllı erkekler, durdurup arama ya da sürücü davalarında oldukça aşırı dikkat çekerken, siyahlar tutuklanıp mahkeme çıkarılmakta ve cezaevine yollanmaktadırlar.[89]

Eleştirel kriminoloji temalarının izini süren iki ciltlik kitaptaki diğer yazılara bakacak olursak, yukarıda da belirtildiği üzere, bunların bazıları, yine yukarıda açıklanan etkenlere bağlı olarak, postmodernizm ve Foucault'nun görüşlerinden ziyadesiyle etkilenmiş yazılardır.

Gelgelelim, bizim için en çok önem arz eden konu, eleştirel kriminoloji ile Marksizm arasındaki ilişkidir.

Eleştirel kriminolojinin ana unsurlarından biri, toplumsal suç teorisine dayanıyor olmasıdır ki tam da bu nedenle, uygun akademik dal, sosyolojidir. Marksizm, akademik dallara saygı duymayı başaramamasıyla ünlüdür. Marksist kriminolojinin büyük ölçüde ekonomi politiğe dayanmaması bir hayli şaşırtıcı olurdu; ne var ki, psikoloji ya da biyolojinin kullanılması bu tür bir teşebbüs açısından ölümcül olabilirken, Durkheim'dan alınan sosyolojik düşüncelerin yaygın kullanımının neden Marksist kriminoloji

[88] Örneğin, bkz. Frances Heidensohn, *Women and Crime*, Houndmills: Macmillan Press, 1995, s. 22.

[89] Bkz. Ruth Chigwada-Bailey, *Black Women's Experiences of Criminal Justice: A Discourse on Disadvantage*, Sherfield-on-Loddon ,Waterside Press, 1997.

için sağlam bir temel olarak görüldüğünü hiçbir zaman anlayamayacağım. Belli düşüncelerin değişmesinin ne denli desteklendiği pek âlâ daha önemli bir mesele olabilir. Bana kalırsa, burada, suçu genetik ya da dışadönüklüğe, içedönüklük ya da anne yoksunluğuna bağlama yönündeki pek çok teşebbüsün gerçekte hiç de işe yaramaması ile ilgili bir durum söz konusudur. Belli bir DNA dizisinin yine belli türde bir suçlu davranışını kusursuz bir süreklilikle öngördüğü keşfedilse, bunu Marksist bir analize yedirmede nasıl bir sorunla karşılaşılırdı? Marksist analiz belli bir suçlu davranışı türü ile kapitalizmin tahakküm altına aldığı, sözgelimi, sosyal oluşumlar arasındaki ilişkiyi açıklamalıdır. DNA analizi ise bize, belli kategorideki insanlardan ilgili suçlu davranışını sergilemelerinin bekleneceğini söyleyecektir. Bu noktada, asıl sorun, genetik dizilerinin farklı ortamlarda farklı etkiler içermesi ve fakat, bildiğim kadarıyla, Marksizmin bu tür bir yaklaşımı seçmemesi dolayısıyla bu ilişki pek de olası görünmemesidir.

Çok daha önemli bir sorun ise, suçun tanımına ilişkindir. Suçun tanımı bölümünden hatırlanacağı üzere, beşli bir ayrım önerilmektedir: birçok toplumda görülen konsensüs suçlar; üretim tarzının işleyişiyle bağlantılı suçlar; ahlâki ve dini kurallara dayanan suçlar; diğer suçlar karşısındaki polisiye faaliyetler ile bağlantılı ikincil suçlar; ve son olarak, devlet otoritesi ile bağlantılı suçlar. İmlendiği üzere, bu yaklaşım, sembolik etkileşimcilerin mutlak esnekliğine rahatsız edici bir şekilde yakın olan ve eleştirel krimonologlar tarafından benimsenen tanımlardan çok, geleneksel tanımları olumlu karşılar.

Yukarıdaki bütün eleştirilere rağmen, eleştirel kriminolojinin Marksist kriminolojiye kesinlikle dahil edilmesi gereken kapsamlı ve değerli kimi özelliklerinin bulunduğuna dikkat çekmek durumundayız. Suçun ontolojik gerçekliği koşulunu bir kenara

bırakırsak, Jock Young'ın listesinde sözü edilen her bir maddeyi küçük koşullara uygulamak mümkündür.

Son olarak, bir sonraki bölümde açık bir biçimde değineceğimiz üzere, sosyalizm ya da komünizmde suçun ortadan kalkmasına ilişkin koşulların bir dizi gerekçesi söz konusudur.

Policing the Crisis

Policing the Crisis,[90] pek çoklarınca eleştirel kriminolojinin en dikkat çekici noktası olarak görülür. Kitap, tek bir ciltte bütün bir temalar dizisini içerir: Marksist bir kriz çerçevesi, hegemonya, ahlâki panik, otoriteryan devletin gelişmesi, altkültürler ve ırkçılığa ilişkin Gramscici görüşler. Burada, bu konuların nasıl biraraya getirildiğini, analizin vadesinin dolup dolmadığını ve tutarlı bir Marksist kriminoloji teorisi çerçevesine ne derece katkıda bulunabildiğini incelemek durumundayız.

Aşağıda göreceğiniz analiz üç bölümden oluşuyor. İlk bölüm, Marksist teorik arka planı, ikinci bölüm ahlâki paniği gözden geçiriyor. Son olarak ise, bir direniş altkültürü olarak itilip kakılan siyah proletarya tartışmasına yer veriliyor.

Policing the Crisis'ın Marksist Tarihsel Arka Planı

Belirgin bir biçimde genel Marksist bir arka planı sunmasını bir kenara bırakacak olursak, bilhassa 7. Bölüm'de ayrıntılandırılan çalışmanın teorik temeli, Althusser'in *Lenin ve Felsefe*[91] kitabındaki 'İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları' hakkındaki makalesinin süzgecinden de geçirilen Gramsci'nin hegemonya düşüncesidir. Temel hegemonya düşüncesi şudur: yöneten sınıf tek başına şiddet ile değil, en azından ideolojik alandaki ezilen sı-

[90] Hall vd., *Policing the Crisis*, 1978.
[91] A.g.e., s. 201–6.

nıfların çok büyük bir kısmına daha çok da rızayı seferber ederek hakimiyet kurar. Gramsci, yöneten sınıfın hegemonik ideolojik konumunu yıkmada işçi sınıfının safında yer alan entelektüellere de görev düştüğünü belirtir. Althusser'in makalesi, ziyadesiyle çelişkili olan ve bir dönem İlgiltere solunda pek çoklarında sıklıkla kullanılan Althusser'in genel düşüncelerinden ayrılmıştır. Buna ilişkin bazı sorunlara 8. Başlık'ta değinilecektir.

Policing the Crisis'ın yazarları, İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiliz tarihinin uzunca bir değerlendirmesini yaparlar. İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan 1960'ların başlarına değin süren konsensüs ve 'Butskellism'[92] döneminde İngiliz ekonomisinin temelde zayıf olduğunun altını çizen bu değerlendirme genel hatlarıyla pek çoklarınca kabul görebilir bir değerlendirmedir. Bu ekonomide, özellikle de çalışanların gayretkeş çalışmalarıyla işleyen enflasyon yönünde ısrarlı bir eğilim söz konusuydu. Verimlilik önde gelen diğer kapitalist ülkelere kıyasla geride kalmaktaydı. Bu durum kendini en iyi bir dizi ödemeler dengesi krizinde gösteriyordu. Gerek Muhafazakâr Parti gerekse de İşçi Partisi hükümetleri, ücret pazarlığı düzenlemeleri veya eğer öncesinde bir oylama yapılmadıysa grevin yasadışı sayılması vb. şeklindeki hukuksal düzenlemeler yapmayı düşünmüştür. Uygulanmaya kalkışılan diğer yöntem ise, ücret artışlarında milli sınırları dayatmak ya da görüşmek olmuştur.[93]

Yazarlar bunun arka planı olarak, İngiltere'de kapitalizmin işverenler, örgütlü işçi ve hükümet, daha doğrusu, İşçi Partisi hükümeti tarafından uygulandığı şekliyle, tüzel bir devlet arasındaki anlaşmalara dayanan üst düzey bir organizasyona ihti-

[92] Ç.N. : İngiliz siyasetinde, 1950'lerde Maliye Bakanı oldukları dönemdeki uygulamalarına referansla, Muhafazakâr Parti vekili Rab Butler ile İşçi Partisi vekili Hugh Gaitskell'in adlarından türetilen terim.

[93] A.g.e., s. 263–72.

yaç duymasını işaret ederler.[94] Ki bu, devletin ideolojik aygıtları düşüncesinin kendilerine bilhassa çekici geldiği anlamına gelir.

Yazarların iddiasına göre, ekonomik istikrarsızlıktan ileri gelen güvensizliklerin yanında, İngiltere'de, kapitalist sınıf temel olarak gençlerle ilişkili bir dizi kültürel tehditle de karşı karşıya kalmıştır: öğrenci olayları, karşı kültürel değerlerin açık kabulü, uyuşturucu kullanımı, uç boyutlara varmış evlilik öncesi cinsel ilişki oranları ve sair.[95] Hepsi bir yana, anakaradaki olaylarla ilişkili olarak Kuzey İrlanda'da yaklaşmakta olan bir gerilla savaşıyla karşı karşıyaydılar:

> Sosyal demokrat hükümetin devleti örgütlü bir konsensüs adaptasyonuyla yönetme teşebbüsü en sonunda 1964 ile 1970 arasında bitap düşüp iflas ederken, sınıf mücadelesi nihayet çok daha açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır, çok daha bariz bir mevcudiyet sergilemektedir... Devlet... belli türde bir şiddet pratiği ile güçlendirilmek zorundadır: 'Bonapart'vari Edward Heath.[96]

Özetlemek gerekirse, Bay Heath işçi-işveren ilişkilerinde hukuktan yararlanma düşüncesiyle 1970 yılında iktidara gelmiş ve gelir gelmez de Endüstriyel İlişkiler Yasası'nı meclisten geçirmiştir. Ne var ki, iş, yasaya bağlı olarak sendikacıları gerçekten tutuklamaya geldiğinde, cesaretini yitirip U dönüşü yapmış ve sendikalar ile ücret anlaşmasını görüşmeye çalışmıştır. *Policing the Crisis*'ın yazarlarına göre, bu safha tam da devletin, şiddet odaklı bir ahlâki paniğin gerçekten de söz konusu olduğu yönünde ciddi bir tehdit hissettiği andı:

> Kabaca açıklamak gerekirse, 'ahlâki panik', ideolojik bilincin, devlet tarafından gittikçe artan oranda zorunlu tedbirler alınmasında 'sessiz çoğunluğun' destek vermesini sağlayan ve 'olağandan daha fazla' denetimi meşrulaştıran ilkesel kalıplarından biri gibi görünmektedir.[97]

[94] A.g.e., s. 212–3, 230, 237.
[95] A.g.e., s. 222.
[96] A.g.e., s. 261–2.
[97] A.g.e., s. 221.

> [Haydutluk krizi] en az beş gerekli koşula dayanmaktadır: beklenen seferberlik ve denetim aygıtlarında 'hazırlıklı olma' durumu; resmi çevreler ve kamunun medya aracılığıyla hassaslaştırılması; sosyal dengeye yönelik 'algılanan tehlike' –sözgelimi, suç oranı, sosyal otorite ve denetimde genel bir bozukluk dizinlemesi olarak okunması–; halkı alarma geçiren kötü olaylara ('saldırılara') karışan korunmasız 'hedef grupların' (örneğin, siyahîlerin) tespit edilmesi; komplocu kötülerin ve halkın suçlu tabakasının kamunun huzuruna çıkaran mekanizmaların işleyişinin düzenlenmesi.[98]

Hukuk ve düzen bunalımı, ihtimalen boyun eğmeyen işçiler de dahil, her türden anlaşmazlığı çözmede polis ve mahkemelere daha sık başvurmayı aklamak anlamında yardımcı olabilir. Yazarlar bunun ne denli güçlü bir devlet gibi görüneceği konusunda detay vermekten kaçınmakla birlikte, verilen izlenim, faşizmin izlerini taşıyan bir demokrasi olabileceği yönündedir. Marx'ın *18 Brumaire*'ine özel bir atıf söz konusudur. Aslında, olan şudur: Heath hükümeti Şubat 1974 seçimlerini kıl payı kaybetmiş ve bunu 1979'a kadar sürecek olan İşçi Partisi iktidarı dönemi takip etmiştir. Bu dönem boyunca, İngiliz ekonomisindeki temel güçsüzlük devam etmiş, sendikalar her türden ücret anlaşmaları ve sosyal mutabakat girişimlerini reddetmiş ve endüstriyel tıkanmayı çözmek için bir şeylerin yapılması gerektiği yönünde yaygın bir kanı oluşmuştu (ya da oluşturulmuştu). Yazarların bu duruma ilişkin yorumu ise şu şekildedir:

> 1970'lerde İngiltere, krizleri için herhangi bir kapitalist çözümü bulunmayan ve aynı zamanda alternatif bir sosyalist strateji için de siyasi bir temelden yoksun bir ülkedir. Fena hâlde köşeye sıkıştırılmış bir ulustur: durdurulamaz bir kapitalist gerileme durumu hakimdir.[99]

Yazarlar, 'kendi içinde bağımsız bir hayat süren gerçek anlamda aşırı sağın' ortaya çıkışına dikkat çekmelerine karşın, İngiliz kapitalizminin çıkarlarını sosyal demokrat bir partinin kriz yöne-

[98] A.g.e., s. 305.
[99] A.g.e., s. 309.

timinde olduğunu düşünüyor gibi görünürler. Muhafazakârların 'krizin bir sonraki safhasını miras almaya hazır tarihsel "blok"' olduğunu vurgulayarak, 'bunun pek çoklarının gözden kaçırmayı tercih edeceği bir buhran' olduğu şeklinde bir yorumda bulunurlar.[100] Her ne kadar ilk bakışta fazla ileri görüşlü gibi gelse de, kitap aslında yalnızca Thatcher'ın otoriteryan potansiyelini farketmiş görünmektedir:

> Burası, tam da *ahlâki panik* döngüsünün doğrudan *hukuk ve düzen toplumunda* ortaya çıktığı yerdir... Devlet, hızlı hareket etme, sert durma, gizlice dinleme, tedbir amaçlı araştırma yapma, nüfuz etme ve saldırma, suçlama ya da suçlamasız alıkoyma, şüphe, güç ve şiddetle hareket etme ve toplumu doğru yoldan ayırmama hakkını ve aslında kalıtsal görevini elde etmiştir. Despotik iktidar karşısındaki son durak olan liberalizm, çekilme hâlindedir. Askıya alınmıştır. Olağanüstü günler yaşanıyordur. Kriz gerçektir. Bizler 'hukuk ve düzen' durumundayızdır. Bu, 1970'lerdeki toplumsal tepkinin toplumsal ve ideolojik özüdür. Aynı zamanda, *sokak haydutluğu anıdır*. (s.323).

Buradan, güçlü bir *neoliberal* devletin gelmekte olduğunun gerçekten de öngörüldüğü sonucu çıkarılamaz gibi görünmektedir. Bu, sendikaları kontrol altına almayı ve belki de endüstriyel ilişkilerde polisten yararlanmayı amaçlayan beş ayrı Muhafazakâr Yasa'nın öngörülmesi anlamına gelir. Gelgelelim, kitap Thatcher'ın ekonominin örgütlenmesine müdahil olan devlet düşüncesini reddetmesini kesinlikle öngörememiştir: Milli İktisadi Kalkınma İdaresi, bölgesel iktisadi kalkınma konseyleri, üçlü görüşmeler, ulusal ücret anlaşmaları ve Ücret Konseyi aracılığıyla düşük ücretlerin düzenlenmesi; bunların tümünden vazgeçilmiştir. Aynı zamanda, kitap, yine Thatcherizm'in bir boyutu olan, gerçek liberalizmi hesaba katmayı da başaramamıştır. Pornografi ya da tek ebeveynli çocuk gibi konularda ahlâki panikler söz konusudur ancak bunlarla ilgili yapılabilecek gerçekten

[100] A.g.e., s. 316.

çok az şey vardır. Thatcher'ın İngiliz toplumunu yeniden şekillendirmesinin yol açtığı sonuçlar bütünü, *Policing the Crisis*'in yazarlarının kafalarındaki muhtemel sonuç her ne olursa olsun, bundan kuşkusuz çok daha yıkıcı olmuştur.

Ahlâki Panik

Sokak haydutluğu hakkındaki genel kaygı ve yorumlardaki ani ve hızlı artış ahlâki panik bakımından analiz edilmektedir. Bu kavram Cohen'in *Folk Devils and Moral Panics*[101] adlı kriz konulu kitabından alınmıştır. Cohen, büyük ölçüde belli grupların halkın suçlu tabakası olarak gösterildiği süreçlerle ilgilenir. Cohen'in bu sürece ilişkin açıklamaları öz itibariyle kimin ne için etiketlendiğinin görece keyfekeder bir mesele olduğu sembolik etkileşimcilik ve etiketleme teorisinden beslenir. Burada asıl mesele, kimin etiketleme gücüne kimin sahip olduğuyla ve sonrasında bu etiketin kabul edilmesi ya da reddedilmesi ve sair ile ilgilidir. Buradan hareketle, Cohen'e göre, toplumlar ahlâki paniğe sahiptirler. Beri yandan, Cohen bunların ne tür toplumlar olduklarına dair herhangi bir görüşe sahip görünmez. Ahlâki panik, belli bir grup tarafından toplumun değerlerine yönelik açık bir tehdit söz konusu olduğunda ortaya çıkar. Bu da tıpkı bir felaketten doğan paniği andırır; tehdidin ne kadar ciddi olduğu hakkında ilk tartışma yapılır; elit gruplar arasında ve medyada yaygın ve fakat asla tam olmayan bir konsensüse ulaşılır. Kaygı düzeyi, tehdit düzeyine ilişkin bir değerlendirme ile belirlenir.

Dolayısıyla, ahlâki panik kavramı düşük düzeyde bir ampirik kavramdır; sonraları sosyologlar tarafından herhangi bir şey hakkında toplumsal kaygının olduğu koşullarda kullanılmıştır.[102]

---

[101] A.g.e., s. 16.

[102] Örneğin, bkz. Kenneth Thompson, *Moral Panics,* London: Routledge, 1998, s. 89.

Şu hâlde, ahlâki panik kavramı tam ölçekli bir Marksist kavram olarak değerlendirilmeye uygun değildir; ancak, ideoloji ve krizler üzerine tartışmalarda kullanılabilir. *Policing the Crisis*'ta da yine bu şekilde kendine yer bulur. Kitabın bilhassa güçlü yanlarından biri, haydutluğa ilişkin ahlâki paniği salt genelgeçer toplum değerleriyle değil, ahlâki paniğin kasten oluşturulduğu belli bir krizle ilişkilendirmesidir. Polis, haydutluk ciddi bir mesele olmazdan önce haydutları yakalamakla görevli bir ekip kurarak, bu krizin hazırlanmasında önemli bir rol oynamıştır.[103] Bunda yargının da önemli payı olmuştur.[104] 'Medya... basit anlamıyla maaşlarıyla ilgili olmaksızın, güçlünün tanımını yeniden üretmiştir.'[105] Özellikle de suç haberleri bütünüyle polis, İçişleri Bakanlığı ve mahkemeler tarafından belirlenmektedir.[106] Kitapta, bekleneceği gibi, 19 Mart 1973'te üç Handsworth soyguncusuna verilen uyarı niteliğindeki cezaların (16 yaşındaki bir çocuğa 20 yıl, diğer iki suçluya ise 10ar yıl hapis cezası verilmiştir) basında nasıl ele alındığına ilişkin uzun ve detaylı bir değerlendirme vardır. Bu değerlendirmede, liberal görüşlü *Guardian*'ın cesur davranamadığı öne sürülür ve cezaların basında ele alınış biçimine ve Handsworth'de ırkın rolüne ilişkin kimi detaylar verilir.[107] 'Ulusal mutabakat'[108] oluşturmada yazılı basında çıkan haberlerin rolü hakkında bir değerlendirmenin ardından, farklı sosyal sınıflar tarafından farklı şekillerde yorumlanan ve bilhassa göç ve göçmenlerle ilişkilendiren suçlardaki artışla tehdit edilen geleneksel muhafazakârlığa dayalı İngiliz ulusal ideolojisinin yansız bir değerlendirmesi yapılır.[109] Bu de-

[103] Hall vd., *Policing the Crisis*, s. 38–41.
[104] A.g.e., s. 37.
[105] A.g.e., s. 57–60.
[106] A.g.e., s. 68.
[107] A.g.e., bölüm. 4.
[108] A.g.e., bölüm. 5.
[109] A.g.e., bölüm. 6.

ğerlendirmedeki bakış açıları fark edilir olmasına karşın, yazarlar bunun aşınmaya maruz kalmakta olduğunu öne sürer. Bu aşınma, bu değerlendirme yapıldığından bu yana çok daha derinleşmiştir. Bu nedenle, sözgelimi, oy vermek artık işçi sınıfının geleneksel muhafazakârlığı bağlamında daha az, sınıfsal ve partici zayıflama bağlamında daha çok açıklanmaktadır.[110] Tam da bunun sonucunda, 17 yıllık bir muhafazakâr hükümetin ardından, 1997'de İşçi Partisi'nin büyük zaferi gerçekleşmiştir. Yazarlar İngilizliği hegemonik ideolojinin bir boyutu olarak görürler. Ki, sonraki yıllarda son derece karmaşık bir şey ortaya çıkacaktır: kısmen başarılı görünse de, asla tam anlamıyla tatmin edici olmayan ve yeni İşçi Partisi temalarının bir kısmında kısmen yaşamaya devam eden, kimi Muhafazakârların demesiyle, kasıtlı bir şekilde Thatcher yanlısı bir 'Kültürel Devrim' teşebbüsü.[111]

Kitap, 1972'deki gasp krizini dikkate değer bir detaycılıkla ele alır. Temel argüman, henüz bir soygun krizi olmazdan önce, Brixton'da ve Londra Metrosu'nda gaspla mücadele polis ekibinin kurulmuş olmasıdır. İngiliz hukuku, soygundakine benzer saldırı içeren haydutluk suçunu düzenlememektedir.[112] Bununla beraber, emniyet teşkilatı bazıları, fiziksel şiddet içermeyen yankesicilik olaylarını da toplama dahil ederek manipüle edilen haydutluk istatistikleri ortaya koymayı başarmıştır. Sokakta işlenen şiddet suçları 1970'lerde artmıştır; ancak artış oranları öncesine kıyasla düşüktür. 1965 ile 1972 arasında, 'hırsızlık ya da hırsızlık amaçlı fiili saldırılarındaki yıllık ortalama artış... yalnızca yüzde 14'tür'. En fazla atıf yapılan 1968-1972 yılları arasında Londra'da görülen gasp olaylarındaki artış yüzde 32'dir ki bu, 1955-1965 arasındaki

[110] Bkz., örneğin, Bo Särlvik and Ivor Crewe, *Decade of Dealignment*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983.

[111] Örneğin, John Gray, 'Blair's Project in Retrospect', *International Affairs*, Vol. 80, 1, January 2004, s. 39–48.

[112] Hall vd., *Policing the Crisis*, s. 11.

on yılda görülen genel soygun oranı artışından daha düşüktür.[113] Buradan bakıldığında, gasp konusunda özellikle kaygı duyulacak herhangi bir durum söz konusu değil gibi görünmektedir. İstatistiki genellemelerin altında yatan neden hakkındaki bütün uyarılar göz önünde bulundurduğunda, birçok insan bu ölçekte bir artışın belli bir toplumsal kaygıyı doğurmasının da doğal olduğu sonucunu çıkarabilir. Bu terim, geçmişte bir ABD birliğinde görev yapmış olan bir polis memuru tarafından İngiliz medyasına takdim edilmiştir. İngiliz basınındaki haber yorumları İngiltere'de görülen gasp vakalarını derhal Kuzey Amerika kentlerinde görülen gasp vakalarıyla ve elbet devamında da siyah gettolarıyla ilişkilendirmiştir. İngiltere'deki gasp vakaları hiçbir şekilde salt siyahlara özgü bir suç edimi olmamasına karşın, Enoch Powell'ın demeçlerinin de yardımıyla gasp ile siyahlar arasında güçlü bir ilişki kurulmuştur. Kitaptaki temel düşünce, yukarıda da açıklandığı üzere, ahlâki paniğin kapitalizmin temsilcileri tarafından daha otoriter bir düzene geçişi aklamak maksadıyla ortaya çıkarıldığı yönündedir.

Bir Direniş Altkültürü mü? Siyah Proletaryayı İtip Kakma Siyaseti

Policing the Crisis'ın son bölümünde, genç siyahlar tarafından işlenen bir suç olarak gasp düşüncesinin belli somut temellerinin olduğu kabul edilir. İleride, lümpen proletaryanın bir parçası olarak bu grubun daha uzun ve kapsamlı bir analizi sunacağız. Bir sonraki bölümde değineceğimiz bu kavrama ilişkin temel argüman, bunun özensiz ve sahipsiz olduğu yönündedir. Bu kitabın bakış açısına göre, belli bir grubu lümpen proletaryanın bir parçası olarak tanımlamak, sosyalist bir stratejide bunların ne tür bir role sahip olabileceklerini anlamaya çalışmak noktasında yarar sağlamayacaktır.

[113] A.g.e., s. 11.

Policing the Crisis, ayrımcılık dolayısıyla iş bulamayan ya da sadece kapasitelerinin altında olduğunu düşündükleri geçici, geleceği olmayan işler bulan siyah gençlerin sorunlarına odaklanır. Yazarlara göre, bu gençler, siyah gettolarının alternatif ekonomisinde gasbın sunduğu imkânların albenisine kapılmaktadırlar. Irkçı beyaz topluma duydukları hınç, beyazları soymanın meşru bir para kazanma yolu olarak görülmesine yol açmaktadır. Analizde açıkça ifade edilmemesine karşın, siyah gaspçıların diğer insanlara model olduğu yönünde bir önerme söz konusu gibidir; zira bu siyah haydutlar, bir yandan kapitalist toplumun en alt katmanındakilere alternatif bir yaşam tarzı önerirken, bir yandan da diğerlerine kıyasla hiçbir geleceği olmayan işlerdeki aşağılamalara çok daha sert tepki göstermektedirler.

Bu analizin, Marksist suç analizine katkısı şüphelidir. Şayet haydutluk yalnızca uyuşturucu, içki, kumar gibi yasadışı hizmetlere ilişkin düzenlemelere göndermede bulunuyorsa, o hâlde, bu zararsız olabilir ve dahi farklı bir kültürel birikimden gelen insanların İngiltere'de kendilerini evlerinde hissetmelerine yardımcı olabilir. Ne var ki, rakip uyuşturucu satıcıları arasında öldürücü silahların kullanılması hiçbir prefigüratif politikayla karşılanmaz. Benzer şekilde, beyazları soymak ırkçı bir toplumda yaşıyor olmanın doğal bir sonucu olabilirken, hiç kuşkusuz ırkçılığı daha da pekiştirmesi de kuvvetle muhtemeldir.

Policing the Crisis'e İlişkin Sonuç Değerlendirmesi

Şu hâlde, *Policing the Crisis*'ın dönemi bazında cesur bir çaba olmasına karşın, artık büyük ölçüde miadını doldurmuş olduğu söyleyebilir miyiz? Sosyalizmin gerilemesi ve küreselleşme ve postmodernizmin yükselişine ilişkin yukarıda yapılan yorumlamaları bir kenara bırakacak olsak dahi, bugün birçok bakımdan

farklı bir dünyada yaşıyoruz. Makul, başarılı bir ekonomi politikası yürüten bir İşçi Partisi hükümetine sahibiz ve her ne kadar oldukça yüksek miktarda kişisel borçlar ve şişirilmiş ev fiyatları gibi kimi kaygılandırıcı gelişmeler yok değilse de, bir ekonomik krizin tam ortasında olduğumuzu da söyleyemeyiz. Dolayısıyla, faşist taraflara sahip şirketçi bir toplumda işçi sınıfını ezmek maksatlı bir ahlâki panik için de herhangi bir neden yok gibi görünmektedir. Gelgelelim, İngiltere'nin ABD'nin dalkavuğu olarak oynadığı rol nedeniyle hiç olmadığı denli gerçek bir tehdit içeren İslami terörizm korkusuyla bağlantılı olarak kaygı verici bir biçimde artan bir otoriteryanizmden söz etmek şüphesiz ki mümkündür. Yanı sıra, devamında aşırı İslamcılardan duyulan kaygıyla ilişkilenen göçmenler/sığınmacılar ile ilgili bir ahlâki panik havası da elbette ki hissedilmektedir.

Tüm bunların doğrudan ABD'nin kendisi açısından da bir analizinin yapılması yararlı olacaktır. ABD'de, her türden muhalefetin eşi benzeri görülmemiş bir şekilde gözetlenmesine olanak tanıyan ve açık Orta Doğu bağlantıları olan Amerikalıların hapis cezasına çarptırılmasına ya da perişan olmasına yol açan Vatanseverlik Yasası metnini meşru kılan terörizm tehdidi temelli bir ahlâki panik söz konusudur. Terörle mücadele, Bush'un vergi sisteminde ciddi biçimde azalan oranlı değişiklikler yapmasına olanak tanıyarak, kapitalist dostlarını bol kârlı Irak sözleşmeleri, Amerika'nın koşullarının kötüleşmesi ve sair ile ödüllendirmesine yardım etmiştir. Ne var ki, şirketçiliğe odaklanmak bir yana, mevcut asıl kaygı, Amerikan şirketlerin kendi işçilerini kovarak işletim faaliyetlerini deniz aşırı bölgelere taşıdığı saldırgan neoliberal küreselleşme tasarrufudur. Bush'un iktidara gelmesinden bu yana Amerikan sanayi firmalarının altıda biri yok olmuştur.

Sol Gerçekçilik

Sol gerçekçilik, esas olarak geçmişin İngiliz eleştirel kriminologları tarafından 1980'lerde geliştirilmiştir. Hâlâ son derece etkilidir: İşçi Partisi'nin 'Suça karşı katı, suçun nedenlerine karşı katı' sloganı esasında sol gerçekçi görüşlerden ortaya çıkmıştır. Sol gerçekçi yazılar eleştirel kriminolojinin belli temel unsurlarına ilişkin bir eleştiriyi de içerirken, bunun kökeninde 1980'lerde İngiltere'deki siyasi durum yatar. Son derece önemli bir siyasi geçmiş söz konusudur. 1979'da, Thatcher, ilk genel seçim zaferini kazanmış ve iktidara İngiltere devletinin işleyişinde güçlü ve kalıcı değişimler gerçekleştirmek misyonuyla çıkmıştır.

Thatcherizmin en önemli özelliklerinden biri, hatırlanacağı üzere, pratikte bilhassa ciddi bir durgunluğa yol açarak enflasyonun üstesinden gelmek anlamına gelen parasalcılık inancını içeriyordu. Bu, hemen 1980'lerin başında etkili olmuş ve İngiliz üretimi üzerinde son derece zarar verici etkiler göstermiştir. Bunun yanında, işsizlik oranında da çok somut bir artışa yol açmıştır. Bütün bu gelişmeler güçlü bir bireycilik ve girişim inancıyla desteklenmiştir. Toplumsal değerler büyük ölçüde terk edilmiştir. Thatcher'ın demesiyle, 'Toplum diye bir şey yoktur; yalnızca bireyler ve onların aileleri vardır.'[114] Aynı yeni sağ felsefesinin bir unsuru olarak, Thatcher sendikaların ülkenin idaresinde herhangi bir rolü olmadığı, dahası, piyasalar üzerinde olumsuz etkileri bulunduğu görüşünde olmuştur. Bu nedenle, ekonominin idaresinde sendikalar ile patronların eşit taraflar olarak görüldüğü endüstriyel ilişkilere dönük şirketçi yaklaşımı reddetmiştir. Bunun yerine, Thatcher sendikacılar ile yaşanan bir dizi şiddetli karşılaşmada polisten yararlanmayı tercih etmiştir ki bunun en dikkat çekici örneği 1984-85 maden işçileri direnişinde sergi-

[114] Röportaj, 23 Eylül 1987, bkz: http://www.margaretthatcher.org/speeches/displaydocument.asp?docid=106689

lenmiştir. Geleneksel muhafazakârlığa karşı daha az düşmanca bir tutum içinde olan Thatcher'ın inanışına göre, suç ancak artan emniyet harcamaları, daha ağır cezaların, bilhassa hapis cezalarının uygulanması ve suçun albenisini azaltacak belli tedbirlerin alınmasıyla önüne geçilebilecek ciddi bir sorundu. Thatcher'ın politikaları İngiltere'nin Fordist toplumdan Post-Fordist toplumа geçişine ciddi bir ivme kazandırmıştır.[115]

Solun Thatcherizm karşısındaki ilk tepkisi, bunun kısa süre içinde seçimlerde rağbet görmeyeceğine inanmak olmuştur. Bu noktadaki ilk vurgu, solcu bir İşçi Partisi manifestosu hazırlamak olmuştur. Gerçek şu ki, İşçi Partisi 1983'de ağır bir yenilgi almış ve o yılki manifestoları, milletvekili Gerald Kaufman tarafından 'tarihin en uzun intihar mektubu' olarak tanımlanmıştır. Thatchercı programdaki bakış açılarının gerçek sorunlara yanıt verdiği, oysaki solun programının değiştirilmesinin gerektiği yönünde ciddi bir kabul söz konusudur ve ki bu, İşçi Partisi'nin kamulaştırma ve yeni İşçi Partisi'nin gelişmesine bağlılığını terketmesine yol açmıştır.

Thatchercı suç yaklaşımı, Charles Murray ve James Q. Wilson gibi Amerikalı teorisyenler tarafından da desteklenmiştir. Bir sonraki başlıkta, lümpen proletarya bağlamında detaylıca tartışılacak olan Murray, özetle, ABD ve İngiltere'deki aşırı vergili refah hükümlerinin kanunsuzluk, çalışma isteksizliği ve suç eğilimi ile vasıflandırılmış bir alt sınıf oluşturduğunu savunmuştur. Çözüm, evli olmayan annelerin refahında ciddi bir düşüş ve suçlular için çok daha ağır cezalar olmuştur. Son derece etkileyici çalışması, *Thinking About Crime*'da[116], ilk olarak bir suç yaklaşımı olarak yoksullukla mücadelenin yarattığı hayalkırıklığına değinen Wilson, bunun suç oranlarının fırlamasıyla birlikte fena

[115] Thatcherism değerlendirmesi için örneğin, bkz. Dennis Kavanagh, *Thatcherism and British Politics: The End of Consensus*, Oxford: Oxford University Press, 1987; Eric J. Evans, *Thatcher and Thatcherism*, (second edition) London: Routledge, 2004.

[116] James Q. Wilson, *Thinking About Crime*, New York: Vintage, 1985.

bir başarısızlıkla son bulduğunu iddia eder. Suça ilişkin genel bir açıklama arayışı yerine, Wilson bir suçun işleneceği esnada hangi anlık caydırma yollarına başvurmanın daha etkili olabileceğini düşünen daha deneysel bir yaklaşımı savunmuştur. Wilson, grafiti çizme, vandalizm ve kaba davranışlar gibi ufak sorunların suçluların bir bölgenin faaliyetleri için güvenli olduğuna inanmalarına yol açtığını iddia eden sıfır tolerans politikasının kırık cam teorisini bilhassa dahil eder.

Sol gerçekçilik, dönemin eleştirel kriminologlarının suçun işçi sınıfı açısından gerçek bir sorun olduğu yönünde bir farkındalıkla ve sağ gerçekçi teorilerin etkisiyle Thatcherizme karşı verdikleri bir tepki olmuştur. Sol gerçekçiler açısından, eleştirel kriminoloji öğretileri sol idealizm olarak görülmektedir.[117]

Sol gerçekçilik, sokak suçlarının gerçek bir sorun olduğu, salt bir ahlâki panikten ibaret olmadığı yönünde bir farkındalıktan hareket eder. 1980'lerdeki kamuoyu araştırmaları, toplumsal bir kaygı kaynağı olarak suçun işsizliğin hemen ardından geldiğini göstermiştir. Rapor edilen suçlar, refah büyümesine karşın, 1960-1980 yılları arasında handiyse beş kat artmıştır. 1980'ler boyunca artmaya devam eden suç rakamları, 1980'de 2.6 milyon iken, 1990 yılında 4 milyon olmuştur. Suç, büyük ölçüde sınıfiçi bir olgudur ve yetersiz korunma yoksullara çok pahalıya mal olmaktadır. Beri yandan, suça ilişkin toplumsal kaygı kısmen de şiddet, kadına yönelik cinsel şiddet ve taciz, ırkçılık, eşcinsel tacizi ve saire karşı tahammülsüzlüğün bir belirtisi olabilir.[118]

1980'lerde ceza politikalarında pek de bir tutarlılık yoktur. Ağır bir cezaevi programı vardır ve polislerin performansı tutarlı

[117] Bir eleştiri örneği için bkz. Jock Young, 'Left Realist Criminology' in Maguire et al., 1997, *The Oxford Handbook of Criminology,* Oxford: Oxford University Press, s. 473–95, critique at s. 475–78.

[118] Young in Jock Young and Roger Matthews, (eds), *Rethinking Criminology: The Realist Debate* London: Sage, 1992, s. 15. 118. A.g.e., s. 27–9.

bir biçimde düşerken emniyete ayrılan fon yüzde 60 oranında artmıştır. Doğaldır ki, onca paranın iyi harcanıp harcanmadığı konusunda açık bir soru işareti vardır. Bunlar arasındaki bu iki gerçek, der Young, pozitivizmin geliştirilmiş koşulların suçu azaltacağı yönündeki güvenirliğini, klasisizmin ise, daha etkili cezalar olduğunda, insanların suç işlememeyi tercih edeceği yönündeki güvenirliğini geçersiz kılar.

Sol gerçekçilikteki 'gerçekçilik', zarar verici ve yıkıcı etkileriyle birlikte suçun gerçek bir sorun olduğunun kabul edilmesi ve dolayısıyla ilerlemeci reformların yapılmasının arzu edilmesi anlamına gelir. 'Sol' ya da radikal ise, geleneksel suç tanımlarından doğru hareket etmesine karşın, bunları sorgusuz kanıksamaz; ardına bakmaya isteklidir. Ayrıca, temelde, kapitalizmde suçun kaynağına ilişkin Marksist açıklamaları baz alır ve şu anda buna karşı bir şey yapabilecek bir konumda olmasa dahi, suçun nihai çözümünü toplumsal adalette arar.

Sol gerçekçiliğin merkezinde, suç dörtgeni düşüncesi yatar. her suçta dört farklı aktör arasındaki bir ilişkinin göz önünde bulundurulması gerektiği yönündeki düşünce ihtimalen bu uzamsal metafordan daha açıklayıcı olacaktır: fail, kurban, polis ve çoklu birimler ve halk. Suç oranları, bu dörtgenin köşeleri arasındaki toplumsal ilişkiler tarafından meydana getirilir. Bu ilişkiler bir suçtan diğerine farklılık gösterir. Örneğin, araba bagajında eşya satışında riskli malları satın alarak, halk, bir tür kayıtdışı ekonomi oluşturur ve böylelikle, her ne kadar hırsızlığın kendisine rıza gösterilmiyorsa da, hırsızlığı ayakta tutmuş olur. Bunun tersine, uyuşturucu ticaretinde, ithalatçılardan uyuşturucu kullanıcısı öğrencilere değin uzayan zincirin bütün halkaları razı oldukları ilişkilere dahil olurken, bir fiili saldırıda ihtimalen yalnızca fail ve kurban ilişkiye dahildir ve fiil salt cebridir.[119]

[119] A.g.e., s. 27–9.

Her suçta, dört uçlu bir sebepsellik vardır. Bunlar, suça iten nedenler, kurbanı saldırıya açık kılan etmenler, kamu denetimi ve tahammülünü etkileyen toplumsal koşullar ve polis gibi resmi birimleri ileri iten toplumsal güçlerdir. Eski kriminoloji teorisinin hatası, bu neden-sonuçların bir ya da ikisine dayalı açıklamalar yapmaya kalkışmasıdır. Gerçekçilik, asıl vurguyu suçlu davranışını üreten toplumsal koşula yaparken, beri yandan da ceza yargılaması sisteminin önyargılarının oynayacağı rolün de farkındadır. Gerçekçilik, göreli yoksunluğu suçun ana nedeni olarak görmekle birlikte, bunun sosyal sistem dahilinde meydana gelebileceğinin ve sözgelimi, yeterli bir ayakkabıdan öte, Nike marka bir ayakkabının yoksunluğu hisseden gençler biçiminde görülebileceğinin, yani, sembolik biçimler alabileceğinin de altını çizer. Altgrupları hesaba katmaksızın bunu genel bir kurala dönüştürmek kuşkusuz işe yaramayacaktır: kadınlar ev dışında erkeklerden çok daha az istihdam edilmişlerdir; dolayısıyla 'işsizlik sorunu yaşamaktadırlar' ve yine, dolayısıyla çok fazla suç işlemek zorundadırlar. Şüphesiz ki, işler bu şekilde yürümüyor.[120]

Sol gerçekçiler sembolik etkileşimcilikten de bir şeyler alır ve yaşanan gerçeklerin üstesinden gelmeye çalışırlar. Dolayısıyla, 1982 yılı İngiliz Suç Anketi'ni hikâyenin sonu olarak görmeyi reddederler. Bu anket, İngiltere ve Galler'de bir hırsızlık olayı yaşanma riskinin beş yüz yılda bir, yaralanmaya sebebiyet veren bir fiili saldırının yüz yılda bir, ev soygununun elli yılda bir, aile otomobili soygununun altmış yılda bir olduğunu göstermiştir. Ne var ki, Islington ve Liverpool'da yapılan yeni gerçekçi anketler, şehir merkezi oranlarının çok daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ve tabii, gerek hane içinde gerekse de dışarıda yoksullar üzerinde suç çok daha kötü bir etkiye sahiptir. Ayrıca, kadınlar fiili saldırıdan daha çok korkarken, başlıca kurbanın genç erkekler

[120] A.g.e., s. 34.

olması paradoksu ancak (1) kadınların şiddete daha az hoşgörülü olduğu, (2) genç erkeklerin korkularını sergilemekten hoşlanmadıkları, (3) kadınların çok daha yüksek seviyede bir taciz yaşadıkları ve bunun çok daha kötü bir şeye yol açıp açmayacağından asla emin olmadıkları, (4) kadınların hâlihazırda ciddi önlemler alabildikleri ve böylelikle korkularının yerini önlemlere bıraktığı kesin olarak anlaşıldığında çözülür.[121]

Sol Gerçekçiliğe İlişkin Sonuç Değerlendirmesi

Sol gerçekçilik, eleştirel kriminologlar tarafından 1980'lerdeki toplumsal gerçeklere, bilhassa da İngiltere'deki toplumsal gerçeklere gösterilen saygının ta kendisidir. Sokak suçlarının işçi sınıfı açısından gerçek bir sorun olduğunun farkındadır; zira eleştirel kriminoloji bunu ziyadesiyle gelişigüzel yapmıştır. Sol gerçekçilik, eleştirel kriminologların sembolik etkilişimcilikten aldığı son derece esnek suç tanımlarını yeniden değerlendirmez; ancak, şirket suçlarıyla ilgilenmekten vazgeçmeksizin, açık bir biçimde soygun, fiili saldırı gibi daha standart, konsensüs suçlara değinmeyi amaçlar. Aynı şekilde, eleştirel kriminolojide kurbansız davranışların suç olmaktan çıkarılmasına yapılan vurgu, sol gerçekçilikte feshedilmez ama geri plana atılır. Sol gerçekçilerin ilham aldığı yerel anketler herkesin ama bilhassa da Marksist kriminologların ilgisini çekmelidir. Zira bunlar fiili saldırı ve soygun gibi İngiltere'deki kimi yaygın mağduriyet biçimlerinin coğrafi olarak son derece dengesiz dağıldığı, belli şehir merkezlerinde oldukça yaygınken, kırsal bölgelerde handiyse hiç bilinmediği gerçeğini gözler önüne serer.

Sol gerçekçiler, Marksist bir kriminoloji teorisi geliştirmeye çalışmamışlardır; bunun yerine, daha çok sağın siyasi etki alanı olagelmiş bazı pratik sorunlara sosyalizmle bağdaşır bir şekilde

[121] A.g.e., s. 50.

değinmeyi amaçlamışlardır. Bunu yaparken, –belki de farkında olmayarak– 1997'den bu yana yeni İşçi Partisi iktidarında ortaya çıkmış olan sorunlar açısından da gündemi belirlemişlerdir. Demokratik bir yaklaşım üzerine yaptıkları güçlü vurgu, geleneksel liberal ikilemler olan ve fakat aynı zamanda gerçek anlamda demokratik sosyalist bir toplumda da ortaya çıkabilecek olan bazı sorunları beslemektedir. Bunların en önemlilerinden biri, kamusal alandaki kabul edilebilir davranış meselesidir. Kamuoyu yoklamalarından çıkan sonuçlara ve bilirkişilerin görüşlerine göre, insanlar suçtan çok anti-sosyal davranışlarla ilgilenmektedirler: örneğin, yere çöp atmak, sprey boya ile grafiti yapmak, ergenlerin kalabalık gruplar halinde dolaşarak tehditkâr görünmesi ama şiddet içeren bir şey yapmamak, sarhoş olmamak, hakaret etmemek, fuhuş yapmamak ve sair. Bu davranış, kurbansız olmanın sınırında durur. Bu, bir ölçüde kişinin belli davranış biçimlerine, genç insanların tahammül düzeylerine, grafitinin estetiği ile ilgili bakış açılarına ve saire de bağlıdır. Yeni İşçi Partisi, anti-sosyal davranışlara karşı bazı önlemler almaya çalışmıştır; bu önlemlerin en dikkat çekici olanları, gençlerin sokağa çıkmasını yasaklama biçimleri ve Anti-Sosyal Davranış Bozukluklarının giderilmesine çalışmadır. İçişleri Bakanları, bu önlemleri katı ama hiç değilse etkili bir demokratik gündem arayışı olarak sunar. Aynı zamanda, bunları zararlı davranışları görece suç kapsamına sokan ya da para karşılığı cinsel ilişki için sokakta müşteri aramak gibi küçük suçlardan suçlu bulunan kişilerin hapis cezasına çarptıran bir aygıt olarak görmek de mümkündür. Benzer türde ikilemler meselelere ilişkin planlamalara da uygulanabilir. Topluluk içinde tedavi ihtimalen pek çok suçlu açısından en iyi yöntemdir; ancak, bu kişiler genellikle hemen yan taraflarında uyuşturucu bağımlıları ya da pedofillere yönelik rehabilitasyon merkezi olmasına karşı çıkmaktadırlar. Bunun yanında, yine buralara yatırılan gruplar ya da

danışmanların gerçekten bir topluluğun temsilcisi olup olmadıklarına karar verme noktasında da bazı sorunlarla karşılaşılabilir.

Ian Taylor: *Crime in Context*

Artık, Marksist kavramlardan yararlanarak modern gerçekleri ve suçun bunlar üzerindeki rolünü analiz etmeye yönelik yakın geçmişin iki önemli İngiliz girişimine geçebiliriz. *Crime in Context*'te[122] Taylor, ekonomi politiğe dayalı piyasa ekonomilerinin bir değerlendirmesini yapmaya çalışır. Konuyu basite indirgeyen biri olarak yorumlanmak istemez ve tartışmasız fazla karmaşık bir açıklama sunar. Taylor, modern toplumun post-Fordist olduğunu ve bugün küresel kapitalizmi deneyimlediğimizi vurgular.[123] Fordizm açıklamasını Stuart Hall ve Martin Jacques'tan alır.[124] 'Fordizm' en azından İkinci Dünya Savaşı döneminden yaklaşık 1975'e değin, kapitalist toplumları karakterize eden endüstriyel ve toplumsal yapıdır. Ekonomi anlamında, yaygın biçimde üretim odaklı fabrikalar üzerine kuruludur. Tüketim seri üretime uygun olma eğilimi göstermiştir ('siyah olduğu sürece, istediğin her renk'); ekonomi, Keynesçi talep manipülasyonuna tolere edilebilir oranda iyi karşılık vermiştir. Pek çok insanın ömür boyu istihdamı mümkün olmuş, düşük işsizlik oranıyla birlikte, refah devleti beşikten mezara kadar süren bir sosyal güvenlik ağı oluşturabilmiştir. Her ne kadar Hall ve Jacques, bilgisayar kullanımının çok daha fazla bireyselleştirilmiş tüketimi izin verdiği ve üretim için küçük özgün tüketici kümelerinin ihtiyaçlarına bağlı olan post-Fordist üretimin kapsamlı bir değerlendirmesini yapmış olsalar da, Ian Taylor'ın ana odağında, Fordist istihda-

[122] Taylor, *A Critical Criminology of Market Societies*.

[123] A.g.e., s. 9–10.

[124] Stuart Hall and Martin Jacques, *New Times: The Changing Face of Politics in the 1990s*, London: Lawrence and Wishart, 1990.

mın çöküşü vardır. Gelişmiş ülkelerdeki sanayi bölgeleri, çelik ve kimyasallara duyulan talebin azalmasıyla son derece büyük bir istihdam sorunu yaşamıştır.[125] Post-Fordizme geçişin beraberinde getirdiği toplumsal değişimler bütünü Tablo 5.1'de özetlenmiştir.

Tablo 5.1 Fordizm ve post-Fordizm[126]

Özellik	Fordizm	post-Fordizm
İş ve toplumsal cinsiyet	Maskülist	Daha feminen
İş örgütlenmesi	Üretim hattı	Ademimerkezi: Küçük ölçekli işletmeler
Amaç	Üretim	Pazarlama
İşe alım	Gayrıresmi ya da çıraklıklar	Kalifikasyon
Sendikalar?	Toplu sözleşmeler	Bireysel sözleşmeler
Kariyer	Ömür boyu	Kısa süreli anlaşmalar; Kötü çalışma koşulları
Ev halkı	Anaerkil	Daha çeşitli; 2 çalışan aile ferdi; işsiz aile fertleri
Boş zaman aktivitesi	Erkek egemen spor izleyicisi	Bireyci; sağlıklı yaşam endüstrisi

Taylor bunun devamında Fordizmin sonunu takip eden dokuz dönüşümü listeler. Bunlar, Fordizmin sona ermesiyle 'artık belirtilmiştir'; yani, bu durum onları etkiler ancak yine de belli bir özerkliğe de sahiptirler. Bilhassa gençleri etkileyen işsizlikteki ciddi artış, artan yoksulluk, bilhassa yoksul çocuk oranındaki artış ve üst sınıfın orantısız artan geliriyle birlikte artan eşitsizlik, ve hemen herkesi saran işsiz kalma korkusuna bağlı olarak artan güvencesizlik söz konusudur. Tek bir süper gücün egemenliğin-

[125] Taylor, *Crime in Context*, ch. 2.

[126] A.g.e., s. 11'den serbest alınmıştır.

de olan bir küresel ekonominin ortaya çıkması, ulus devlette bir krize yol açmıştır; devletler kendi nüfuslarına daha az güvence sağlayabilir hâle gelmiştir; bunun yanında, bazı devletlerde bir de etnik seferberliğin yükselişi söz konusudur. İngiltere'deki bir diğer unsur da, uygulanan siyasete duyulan güven krizidir: Thatcher iktidarında, polise ayrılan bütçe oldukça büyük oranda artmış ancak suç oranları yakın geçmişe değin yükselegelmiştir.[127] Irksal gerilimler artıyorken, beri yandan, artık göçmenlere yönelik bir korku da söz konusudur; ABD beyaz nüfusunda siyahlara yönelik korkunun artmasıyla birlikte ırksal ayrım daha da kötüleşmiştir. Gettolar batakhanelere dönüşmüş, genç siyah erkekler eşi benzeri görülmemiş bir oranda hapse tıkılmıştır. Post-Fordizmi postmodernizm ile ilişkilendirmeye çalışılmaktadır ve şüphesiz ki kültürdeki kriz ve postmodern belirsizliklerin artması ile yakından ilişkilidir. Feminizm ve post-Fordist güvencesizliklerden gelen meydan okuma ile birlikte, bir erkeklik krizi baş gösterirken, bu durum, erkeğin fiziksel anlamda güçlü olmaktan ve kamusal alana egemen olmaktan alıkonulmasıyla da doğrudan bağlantılıdır. Aile hayatı değişmektedir. Çocukların denetimi hakkında korku duyan tek ebeveynli ailelerde ve yine benzer korkulara sahip annenin de çalıştığı çift ebeveynli ailelerde artış söz konusudur. Egemen ideoloji, *piyasadır*; alışveriş merkezleri kent yaşamının merkezi olarak belediye binasının yerini almaktadır; Richard Branson gibi girişimciler popüler kahramanlar olmuşlardır; piyasa ekonomisinde çöküş yaşayan bazı girişimciler ise, suç ve uyuşturucuya dayalı alternatif bir piyasa oluşturmaktadır.[128]

Taylor'un dokuz yorumu hiç şüphesiz 1990'ların başlarında İngiltere'nin önemli özelliklerini yansıtmaktadır. Ne var ki, bunlar oldukça sorunlu bir biçimde özetlenmiştir. En azından benim

[127] Taylor, suç düzeyindeki mevcut düşüşün gerçekleştiği dönemde, alanda henüz yaklaşık 3 yıldan beri çalışıyordur.

[128] A.g.e., bölüm. 1.

için, bunların ne derece post-Fordizmin, küreselleşmenin ya da Thatcher'ın belli politikalarının sonucu olduğu net değildir. Diğer Avrupa ülkelerinde ya da Japonya'da ne tür benzer özellikler söz konusu olmuştur? Benim bunları yazmakta olduğum 2008 yılında İngiltere küresel ekonominin bir parçası olmaya devam etmektedir ve post-Fordizm de henüz gerilememiştir. Gelgelelim, on yıllık yeni İşçi Partisi iktidarının izlediği John Major'un genel itibariyle daha az saldırgan yaklaşımı, Taylor'ın altını çizdiği en kötü unsurların bir kısmını düzeltmiştir. İşsizlik ve bununla birlikte çocuk yoksulluğu azalmıştır; Doğu Avrupa'dan gelen büyük göçler işlerin doldurulmasına yardım etmekte ve dolayısıyla İngilizler çalışmayı kabul etmeye isteksiz olmaktadırlar ki bu da bir yabancı sıkışıklığı demagojisinden öte, ihtimalen aşırı gerilmiş yerel kaynaklar hakkında düzeyli bir tartışmayı beraberinde getirmektedir; İslami terörizmin yükselişi bile görece soğukkanlılıkla karşılanmıştır. Gece ekonomisi büyümeye devam etmektedir. Ne var ki, tüm bunların erkeklerin dışlanmasına bağlı olarak ortaya çıkan erkeklik krizi, piyasa toplumunun dayanılmaz baskısı ve genç yetişkinlerin kontrolden çıkması üzerine temellendirildiği sonucuna varmak için dikkate değer bir teorik argümana ihtiyaç vardır. Bu aynı zamanda yirmilerinin başlarında evlenip çocuk sahibi olarak sakin bir hayata geçen bir önceki kuşaktan daha rahat bir büyüme yolu olarak, insanların artık alkol, uyuşturucu, cinsellik ve rock 'n roll için daha fazla zamana sahip olmaları şeklinde de yorumlanabilir.

Marksizm geleneksel olarak ekonomik altyapı ile toplumun diğer unsurları arasında göreli özerklik olduğu düşüncesini de kapsayagelir; ne var ki, Taylor'un değerlendirmesinde bu göreli özerklik özellikle süregiden bir ayaklanma olarak görülür. Taylor daha sonra post-Fordizme doğru dönüşüm ışığında, toplumun birçok alanını incelemeye koyulur. Bunların ilki, gençlik ve

suçtur.[129] Eleştirel kriminoloji, okulu bırakmak ile evlilik sonrası yeni bir hayat kurmak arasında geçen görece kısa dönemde kapitalist sisteme karşı bir isyan etme biçimi olarak görülen gençlik altkültürleriyle ilgilenmiş olsa da[130], tatmin edici bir işe girebilmedeki zorlukların evden ayrılma ya da bir ev arkadaşıyla birlikte yaşama noktasında sıkıntılara yol açtığı günümüzde, gençlerin dönüşüm süreci açısından daha sorunlu bir tablo vardır. Ne var ki, yukarıda önermeye çalıştığım üzere, daha rahatlamış bir şekilde yorumlamak yerine, Taylor bu uzun geçiş sürecini taşınamaz bir yük olarak görür.

Taylor'un bir sonraki odağı, suç ekolojisi olur ve bu noktada Chicago Okulu'nun geçiş bölgesi düşüncesinin kapsamlı bir eleştirisini sunar.[131] Taylor, Orta Çağ'dan bu yana yaşanılagelen ya da sanayi devrimi sonrasında gelişen kentlerdeki suç coğrafyasına ilişkin son derece önemli birçok noktaya temas eder. Gelgelelim, bunlar bir Chicago Okulu eleştirisi olarak oldukça yerinde olmakla birlikte, post-Fordizmin teması ile doğrudan ilgilenmez. Taylor son olarak İngiltere'de suç oranının 1980'lerin sonları, 1990'ların başlarında post-Fordist ekonominin kaybedilen işlerinin yerini doldurmayı başaramadığı sanayi bölgelerinde bilhassa güçlü bir biçimde arttığını belirterek, post-Fordizmin etkilerine geri döner.[132]

Kitabın bir sonraki bölümü, mali suçlara odaklanır ve Guinness olayı ya da Barings Bank'ın iflası gibi skandallarla başlayıp, sadece 1990 yılında Birleşik Krallık'da uluslararası uyuşturucu ticareti kara para aklama süreci, menkul kıymetler borsası mani-

[129] A.g.e., bölüm. 3.

[130] Bilhassa bkz. Stuart Hall vd., *Resistance through Rituals*, London: Hutchinson University Library, 1976.

[131] A.g.e., bölüm. 4.

[132] Taylor, *Crime in Context*, s. 134.

pülasyonu dolandırıcılığı ve çürük tahvil satışından 1.8 milyon sterlini aşkın bir kazancın elde edildiği vergi kaçakçılığı ve kara para aklama meselelerine değinir.[133] Ayrıca, mali hizmetler piyasasında da ciddi yolsuzluklar söz konusudur: sadece 1991 yılında, 20 mortgage yolsuzluğunun yapıldığı tahmininde bulunulmuştur; Birleşik Krallık'daki sahte banka kartı kullanımı tutarı yılda yaklaşık 100 milyon sterlini bulmaktadır; korsan CD gibi sahte mal ticaretinin günümüzdeki hacmi küresel ölçekte yılda 3 milyar sterlin dolayındadır. Taylor, daha sonra Sutherland eleştirisine geçer ve gelişmiş kapitalist ülkeler dışındaki sözleşmeleri güvence altına almak için rüşvet vermenin yaygın olmakla birlikte, mutlak anlamda kişinin çalışması için rüşvet önerdiği firmaya karşı işlenen bir suç olmadığına dikkat çeker.

Tüm bu olguları mevcut suç haritasının parçaları olarak açıklamak şüphesiz ki mümkündür. Ne var ki, bunların bir post-Fordizm ya da modern kapitalizm analizine tam anlamıyla uygun olup olmadığı en azından benim açımdan net değildir. Guinness olayı, Damıtıcı firmaların devralımını kolaylaştırmak amacıyla Guinness hisselerinin değerini artırma teşebbüsündeki bir içerden bilgilendirmeyle ilgiliydi ve öncelikli olarak bir hırsızlık davası değildi. Barings Bank'ın batması da, yine temel motivasyonu hırsızlık olmayan bir satıcının ürünüydü. Vergi kaçakçılığı, post-Fordist toplumun önemli bir unsuru olmaktan çok, esasen verginin varlığı ile ilişkilidir. Uyuşturucu ticaretinde meydana gelen büyük para akışları post-Fordizmden öte, daha çok küreselleşme ile ilgili bir durumdur ve Taylor'un küreselleşme analizi görece sınırlıdır. Birleşik Krallık'ın mali hizmetlerdeki asıl sorunları, her ikisi de neoliberal serbestleşmeyle bağlantılı olan donatım poliçeleri ve emekli maaşlarındaki yanlış satım olagelmiştir. Sahte banka kartı kullanımı, post-Fordist girişimin

[133] A.g.e., bölüm. 5.

bir sonucundan öte, şüphesiz ki temelde bu şekilde iş yapmanın bir ürünüdür. Sahte mal ticareti, markaların tüketici kimliği olarak tanıtılmasını teşvik eden post-Fordist bakış açısıyla ilgili bir durumdur. Ne var ki, bu, üretimin büyük kısmı sözgelimi Nike yerine Çinli bir işadamının kâr etmesi için çabalayan Üçüncü Dünya ülkelerinde ucuz işgücüyle karşılandığından, küreselleşme ile de doğrudan ilişkilidir. Bu tür beyaz yaka suçlar mevcut kapitalizm safhasına ilişkin genel bir Marksist analize oldukça uygundur; ancak Taylor bunu yeterli düzeyde teorize edemez.

Kitabın bu bölümünün dolandırıcılar ve hainlere odaklanan ikinci yarımında Taylor ilk olarak post-Fordizmin yükselişinin, belli noktalarda doğruluğu tartışılır olan özel polisliğin genişlemesini de beraberinde getirdiğinin altını çizer. Daha sonra, hızlı bir biçimde bir dizi olası suç faaliyeti biçimine değinen Taylor, yakın gelecekte neyin daha iyi, neyin daha kötü olacağı yönündeki tahminlerini gösteren bir tablo ile bu bölümü bitirir. Örneğin, bilgisayar verisi hırsızlığının geleceğini oldukça parlak gören Taylor, porno film kaçakçılığının uydu yayınlarının genişlemesi dolayısıyla gerileyeceğini öne sürer.[134] Bu tahminler her ne kadar ziyadesiyle akla yatkın olsa da, temelde bir doğaçlama silsilesinden ibarettir. Şüphesiz, bilgisayar hırsızlığı azalırken (ki Taylor sabit kalacağını öngörür), otomobil hırsızlığı artarsa, bu, post-Fordist toplum açısından önemli bir farklılık yaratmayacaktır.

Taylor'un bir sonraki başlığı, çeşitli piyasa toplumlarındaki ateşli silah piyasasına odaklanır. Taylor, ateşli silahların sadece ABD'de değil, İngiltere'de de kullanıldığını (örneğin, Hungerford ve Dunblane katliamlarında) ve Avrupa Birliği'nde malların serbest dolaşımındaki artışın bu silahların İngiltere'ye girişini kolaylaştırdığını belirtmesine karşın, çoğu gözlemci ateşli silah-

[134] A.g.e., s. 172.

ların düpedüz her yerde bulunduğu ve çok sınırlı bir mevzuatın olduğu ABD ile son derece ender görülmesinin yanında çok sıkı denetlemelerin de söz konusu olduğu İngiltere arasındaki tezatlığa kesinlikle takılıp kalacaktır. Her ikisi de piyasa toplumu olabilir; ancak, aralarındaki fark oldukça çarpıcıdır.

Taylor'un kitabındaki son anlamlı bölüm, ceza verilebilirlik ve polis faaliyetlerine odaklanır. Taylor bir süre Rusche ve Kircheimer tartışması yürütmesinin ardından, Foucault'ya, buradan Stanley Cohen'e ve Ulrich Beck'in risk toplumuna değindikten sonra, kısa sonuç bölümünde, özel polisler ve cezaevlerinin faaliyet alanının fazlasıyla genişlediğine dikkat çeker. Taylor'un ayrıntılı değerlendirmelerinin bazı kısımları derinlikli ve güçlü düşünceler içerirken, kitabın geri kalan kısmı, okurda başlı başına bir analizden öte, bir dizi olasılığın makul bir analize dahil edilmesi yönünde bir çaba izlenimi uyandırmaktadır. Belki de bu, bazıları düpedüz yanlış olan bu türde ayrıntılandırılmış yorumların genel özelliğidir. Esaslı bir örnek vermek gerekirse, Taylor, geleceğin toplumun birçok alanını kapsayan bir panoptikonun gelişmesine tanıklık edeceği konusunda Foucault'ya katılmamaktadır. Bunun yerine, Taylor'un öngörüsü şudur:

> Güçlü çıkar sahiplerinin ticari hegemonya kurduğu bölgenin güvenliğini sağlarken, geriye kalan çok büyük bir bölgeyi ('duvarlar ardındaki bölgeleri') genelleştirilmiş gözetim altına almakla birlikte, gerçekte ihmal edilmişliğe terkettiği yeni bir feodalizmin doğduğu yönünde oldukça güçlü bir kanı vardır.[135]

Alıntılanan bu cümle tümüyle aldatıcıdır. Post-Fordist toplum, feodalizm gibi statik değildir; oldukça hızlı yenilenmesi temel özelliğidir. Kişisel bağlar son derece esnektir ve dikkate değer bir sosyal hareketlilik vardır. 'İhmal edilmiş' bölgede suç oranları, Taylor'un bunları yazdığı dönemden bu yana düşegel-

[135] A.g.e., s. 218.

mektedir. Bu düşüşteki iki ana etmenin, bölgeyi geçmişe nazaran daha az 'ihmal edilmiş' kılan kapalı devre televizyonun yayılması ve toplum bekçiliğinin gelişmesi olduğu söylenebilir.

Taylor'ın kitabına ilişkin nihai yorumum, birçok ilgi çekici anlayış içermesine karşın, bugünün Marksist suç analizinin olasılıklarını barındırdığı izlenimi vermenin çok uzağındadır.

İnceleyeceğimiz ikinci metin olan *Crime and Modernity*'de[136], John Lea temel olarak Marksist bir yaklaşımın izini sürer. Lea, sol gerçekçi olarak tanımladığı değerlendirmesine bir toplumda suçun doğasının yukarıda değindiğimiz suç dörtgenlerinin bakış açıları arasında oluşturulduğu, geçtiği yönündeki suç dörtgeni düşüncesinden yararlanarak başlar.[137] Lea, modern öncesi suç denetimini bir yandan topluluğun kendisinin polislik yapması, beri yandansa yönetenlerin yerel müeyyidelere özellikle dahil olmaksızın otoritelerini sürdürmeye çalışmaları olarak yorumlar. Bu tür toplumların temel özellikleri, yabancılardan ve yerel kurallara uymayanlardan korkmalarıdır. Bu toplumlarda, hem lordlar hem de köylüler suç işleme ile suçlama arasında sık sık gidip gelirler.[138] Lea, Foucault ve Elias'ın izinden giderek, kapitalizmin gelişmesinin işçi sınıfını oluşturan insanların cezai müeyyideler ve zorbalıkla gerekli davranışlar sergilemeye zorlandığı, ayrıca bir yandan da sağlık, refah, eğitim ve benzerinde ilerlemeyi hedefleyen burjuva reformcularının da odak noktasına dönüştüğü paralel bir süreç olan denetimin gelişmesine de yol açmıştır.[139] Başlarda, polis kavramı modern polislikten çok daha geniştir; daha çok genel bir toplumsal düzenlemeler meselesidir.[140] Modern dönemin

[136] Lea, *Crime and Modernity*.

[137] A.g.e., bölüm. 1, esp. s. 14.

[138] A.g.e., s. 25–7.

[139] A.g.e., s. 31.

[140] A.g.e., s. 32. Kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Mark Neocleous, *The Fabrication of Social Order*, London: Pluto, 2000.

başlarında suç, potansiyel olarak, en meşhuru Ludizm olmak üzere, yeni kapitalist yöntemlere direniş ile; kapitalistlerin yok etmeye çalıştıkları sözgelimi, avlanma ve odun toplama hakkı gibi geleneksel yöntemleri sürdürmenin ve daha modern bir temelde, sıradan insanların eşlerini öldürme ya da koyunlarını çalma gibi hem yasadışı hem de hemen herkes tarafından kınanan suçlara karşı direnmenin şaşırtıcı bir karışımını içeriyordu.[141]

İlk başlarda polis, işçiler tarafından kapitalist yöntemlerin yabancı infazcıları olarak görülüyordu; ne var ki, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, İngiliz işçi sınıfı ayrıcalıkların genişlemesi, sendikaların yasallaşması ve gelişmesi, refah devleti vd.'nin gelişmesi üzerinden sistemi daha fazla destekler olmuştur. En yoksul işçi sınıfı toplulukları ya da endüstriyel çelişki durumları dışında, polis gittikçe daha meşru görülürken, diğer taraftan polis de dikkatini bütün işçi sınıfının değil, en yoksul kesimin üzerinde yoğunlaştırmıştır.[142]

Daha sonra Lea, bu denetim gelişmesinin üç istisnasına değinir. Bunların ilki, burjuvazinin işlediği suçlardır; her ne kadar kapitalistlerin hırsız baronlar olarak oynadıkları birincil rolde ve işçilerin güvenliğini sağlama ve diğer şirket ya da bireyleri dolandırıcılıktan koruma konularındaki müdahale düzeyinde bir geri çekilme söz konusu olmuşsa da, iş dünyasında aşırı müdahalenin zarar getireceği yönünde genel bir doktrin mevcuttu. Böylelikle, kapitalistler işçilerin ihtimalen tutuklanmasını gerektirecek şeylerden kolaylıkla sıyrılabiliyordu.[143] İkinci istisna, yaşantısı gittikçe sokaktan uzaklaşıp özelleşen ailedir. Kadın gittikçe artan bir biçimde bağımlılık ve dişillik konumunu benimsemeye başlarken, kocası da evin geçimini sağlayan kişi konumuna gel-

[141] Lea, *Crime and Modernity*, s. 36–9.
[142] A.g.e., s. 40–3.
[143] A.g.e., s. 55–8.

miştir. Devletin rolü büyük ölçüde arabulucuktur; dolayısıyla aile içi şiddet büyük ölçüde denetlenmiyordur.[144] Üçüncü istisna, Lea'nın genel olarak kapitalizmin başlarındaki modern öncesi toplumlara benzer bulduğu sömürgelerdir. Denetim, yabancının cezalandırması kuralı meselesine dönüşmüştür. Yerli halkı köle ya da yarı-köle olarak kullanma yönünde bir çaba söz konusudur; ekonomi büyük ölçüde zirai üretim ya da ham madde odaklıdır. Yerli halk, geleneklerini korumaya ve emperyalist yeniliklere karşı durmaya dayanan bir direniş göstermiştir. Bunların kendi suç denetimleri geleneksel yöntemler ile ulusal kurtuluş hareketleri tarafından yönetilen yargının birleşiminden oluşuyordur.[145]

Lea, önemli konuları birkaç sayfada açıklamaya çalışır; sömürgeleri ele alış biçimi ise, fazlasıyla baştan savmadır. Küçük bir beyaz sömürgeci seçkinin yerli halkı yönettiği Sahra Altı Afrika gibi koloniler ile yerli halkın sömürgeci girişimlere çok az maruz kaldığı Kanada ve Avustralya gibi işçi kolonileri arasında (ki pek çok koloni açık bir biçimde bu iki uç arasında bir yerdedir) herhangi bir ayrım yapılmaz. Lea, kolonilerin az gelişmişlik ürettiğini doğrudan kabul eder görünmektedir; oysaki Lenin'in demesiyle, bunlar hızlı gelişme üretmektedir.[146] Yine, beyaz erkeğin görevleri, medenileştirme misyonlarından da hiç söz edilmez. Özetle, tartışılması gereken koca bir meseleler bütününün olduğunu söylemek mümkündür.

Lea, toplumun polis faaliyetlerini meşru bulduğu genel tablonun yirminci yüzyılda boyunca genişlemeye devam ederek, işçi sınıfından suçluların marjinalleştiği, temelde patolojik bir vaka olarak görüldüğü 1950'lerde tepe noktasına ulaştığını öne sürer.[147]

[144] A.g.e., s. 59–64.

[145] A.g.e., s. 65–9.

[146] Vladimir I. Lenin, *Imperialism, The Highest Stage of Capitalism*, *Selected Works*, Vol. 1. Moscow: Progress Publishers, 1970, s. 718.

[147] Lea, *Crime and Modernity*, ch. 4.

Lea, 1970'lerin sonlarına doğru ikinci bir modernite krizinin patlak verdiğini belirtir. ilk kriz, Keynesçilik ile çözülen küresel parçalanmaydı. İkinci kriz ise, aşırı derinleşen kronik bir yapısal krizdir. Kâr oranında düşüş, endüstriyel fazla kapasite, sosyoekonomik altyapının çökmesi, artan işsizlik ve gittikçe çoğalan bir küresel yoksulluk söz konusudur. Parasal sermayenin muazzam fonları spekülatif yatırım arayışındadır.[148] Artan sermaye hareketliliği, şirketlerin başka bir yere aktarılması tehdidi içermesi nedeniyle eğitim ve refaha ayırdıkları fonları vergiden düşmelerini sağlamaktadır. Sermaye sahipleri ve idarecilerinin gezici, küresel sınıf olarak belirmesi ve bilhassa hizmet sektöründe düşük ücretli, yarı zamanlı ve geçici istihdam edilen işçi sınıfı kesimindeki hızlı büyüme ile birlikte, kutuplaşma çok daha belirginleşmektedir. İngiltere'deki toplam nüfusun en alttaki yüzde 10'luk kesiminin gelirinin, milli gelire oranı Thatcher iktidarı süresince yüzde 4'ten yüzde 2'ye düşerken, en üstteki yüzde 10'luk kesimin gelirinin milli gelire oranı aynı dönemde yüzde 21'den yüzde 27'ye yükselmiştir. Sermayenin öncü sektörleri gelişmiş ülkelerdeki işçilerin refah ve eğitimine yatırım yapmak zorunda kalmamış, bunun yerine deniz aşırı bölgelerdeki ucuz işgücüne yönelmişlerdir. Toplum düzeyinin tepe noktasındaki bireyler kendilerini kamu hizmetlerinin dışında tutarak günümüzde ABD toplam nüfusunun yüzde 10'unun oturduğu türde etrafı çevrili güvenlikli yaşam alanlarına yerleşmişlerdir. Sermaye, ucuz işgücüne yönelik küresel arayışı yerine, Üçüncü Dünya ülkelerini geliştirmezken, dünyanın en zengin ve en yoksul 5 nüfusu dilimleri arasındaki eşitsizlik 1960'da 30 misliyken, 1990'da 60 misline çıkmıştır.[149] Günümüzde 'azalmakta olan Keynesçi refah devleti' içindeki nüfusun entegrasyonu yerine,

[148] A.g.e., s. 107.
[149] A.g.e., s. 110–16.

suça karışma eğilimi gösteren gruplara mensup bireylerin risk değerlendirmesine sahibiz.[150] Kişisel kimlik oluşturma girişimleri, küresel medyadaki değişken toplama özellikler ile saldırgan bir erkekliği birleştirmektedir.[151]

Yüksek suç oranları, yaşamın standart arka plan unsurlarından biri olmuş, suçun sınırları gittikçe daha belirsizleşmiştir: 'Herkes sana saldırabilir ya da seni dolandırabilir.'[152] Benzer şekilde, günümüzde yakından tanıdığın biri, bir tecavüzcü ya da pedofil olabilmektedir; sıradan insanlar gittikçe artan biçimde uyuşturucu kullanıcısı olmaktadır; düşük ücretli farkında dahi olmaksızın suç ekonomisi içine girebilmekte ya da dışına çıkabilmektedir; kentli dağıtıcılar çoğunlukla finansal düzenlemeleri önemsememektedir.[153] Yoksul ülkelerde, kapitalizme karşı bir direniş yolu olarak sosyal suç canlanmıştır. Bu faaliyetler arasında, dükkan hırsızlığı, doğalgaz ve elektrik şirketlerini dolandırma, sosyal güvenlik dolandırıcılığı, alkol ve uyuşturucu kaçakçılığı, uyuşturucuya harcanan parayla çalıntı mal satın almak gibi suçlar vardır. Ötekileştirilmiş yoksul gençler araba hırsızlığı ve bilhassa yarış otolarıyla ilgilenirken, siyasetle daha doğrudan ilgili gençler yol yapımını, kanlı sporları, DTÖ görüşmelerini protesto ederler.[154] Temel olarak uyuşturucu kaçakçılığı ve kadın ticareti gibi faaliyetlere dayanan uluslararası organize suç, yasal işlerle içiçe geçer; tütün şirketleri kaçakçılarla birlikte dolap çevirir.[155]

> ... vatandaşların kapalı kapılar, istihkamlı konaklar ardına çekilmesi, sokakları, kamuya açık park ve meydanları suçlulara bırakır. Modern şehir merkezi toplu konutları ve gettolar Viktor-

[150] A.g.e., s. 117–26.
[151] A.g.e., s. 130.
[152] A.g.e., s. 136.
[153] A.g.e., s. 137–8.
[154] A.g.e., s. 142–3.
[155] A.g.e., s. 144–7.

> yen döneminin kenar mahallelerinin muadili olarak görülebilir. Geniş alanları sosyoekonomik atık imha bölgeleri olarak ardında bırakan emniyet teşkilatının epizodik ve parçalı denetimi ve özel mülkiyet çıkarları küçük çaplı suçlar ve organize suçlara önemli bir barınak yaratır.[156]

Yolsuzluk, geri kalmış devletler ve bölgelere has bir özellik olarak düşünülebilse de, Kuzey Avrupa demokrasilerinde daha ender görülmekle birlikte, en gelişmiş kapitalist ülkelerin siyasal sistemlerinin genel bir özelliği olarak bütün Avrupa Birliği'ne yayılmıştır.[157] Diğer yandan, Rusya'nın haydut kapitalizmi, kapitalist geleceğin şeklidir[158]: 'eğilimler ortadadır: ... suç denetimindeki toplumsal ilişkiler, modernleşmenin henüz ilk evrelerinde güçlendirilmiş olması gerekirken, zayıflamakta ve parçalanmaktadır.'[159]

Lea'nın tanımını yaptığı şey daha çok modern öncesi dönemleri hatırlatan daha sınırlı bir alanda ama daha otoriter bir güvenliği sağlama tarzıdır:

> Tehlikeli sınıfların ya da alt sınıfın sigortacılık matematiği bakımından idaresi, on sekiz ve on dokuzuncu yüzyıllardaki denetim imgesini ortaya koyar. Benzer şekilde, emniyet birimlerinin kamunun iletişim ve desteği yerine, teknolojik gözetime duyduğu gittikçe artan güven, on sekizinci yüzyıl İngiltere'sinin karakteristiği olan bir ajan ve muhbir ordusuna dayanan parçalı ve epizodik bir denetim önermektedir... gittikçe özerkleşen özel idare de yine benzer şekilde, geniş kitleler kendi donanımlarına terk edilirken, mülk sahibi sınıfların kendi savunma düzenlemelerini yaptığı modernleşmenin ilk evrelerini akla getirmektedir.[160]

Lea'nın suç denetimindeki toplumsal ilişkileri canlandırma stratejisi şunları içerir:

---

[156] A.g.e., s. 150–1.
[157] A.g.e., s. 153–4.
[158] A.g.e., s. 157.
[159] A.g.e., s. 159.
[160] A.g.e., s. 183–4.

> Gerek gelişmiş kapitalist ülkeler içinde, gerekse de küresel ölçekte, ekonomi ve refah kaynaklarının yoksul topluluklara yeniden dağıtımı... Tehlike ve öngörülemezlik ilişkilerinin yerini güven ve dayanışma ilişkilerinin alması sağlanacaktır. Sosyal içerme, sağlam toplulukların kendi anlaşmazlıklarının büyük kısmını çözmesini sağlayacaktır.[161]

'Egemenlerin çıkarları doğrultusunda devletin yozlaşması ve yağmalanması engellenmeli, siyaset, demokratik katılım süreci olarak yeniden oluşturulmalıdır.' ... 'En önemlisi, anlaşmazlıkların hukuk kuralları çerçevesinde çözüme kavuşturulabildiği gerçek uluslararası kurumların gelişmesidir.' ... 'Suçun yeniden marjinalleştirilmesi sağlanmalıdır.'[162]

Şayet Lea'nın mevcut sorunlara ilişkin analizi kabul edilir ise, amaçlarının arzu edilebilirliği konusunda da herhangi bir anlaşmazlık olamaz. Ne var ki, argümanının ana hattı, kapitalizmin doğasının değiştiği, dolayısıyla 1950'lerin yerleşik ilişkilerine denk bir şeyin yeniden oluşturulması için gerçek anlamda büyük çapta bir güce ihtiyaç duyulduğu yönündedir. Lea'nın önermek zorunda olduğu şey, her ne kadar nasıl ortaya çıkacağına değinmeksizin 'küresel bir sınıf mücadeleleri yangınından' söz ediyorsa da, hâlihazırda 'parçalı ve epizodik' olduğu bilgisini verdiği 'küresel kapitalizme karşı yeni toplumsal hareketlerdir'.[163]

Okur, Lea'nın tarif ettiği sorunların boyutu ile bunları bastırması beklenen son derece sınırlı ve ayrı birimler arasındaki dengesizliğe şüphesiz ki şaşırmaz. Lea, elbette bazı gerçek fenomenleri tanımlıyor olmasına karşın, analizi aynı zamanda, umut etmek için daha fazla neden gösteren modern gerçekliğin belli yönlerini de dışarıda tutar. Bu bağlamda Lea'ye karşı çıkılabilecek en az üç ana başlık vardır.

[161] A.g.e., s. 189.
[162] A.g.e., s. 190.
[163] A.g.e., s. 190–1.

Bunların ilki, Lea'nın sunduğu suç denetimi krizi tablosudur. Her ne kadar İngiltere'deki bütün suçlar İngiliz Suç Anketi tarafından yakalamıyorsa da, anket suç oranlarının 1995 yılında zirve yaptığını ve o tarihten bu yana yüzde 44 gerilediğini göstermektedir. Bugünün oranları, Thatcher döneminin başlangıcının hemen öncesindeki, 1981 yılı oranlarıyla yaklaşık olarak aynı seviyedir.[164] Anket, etrafı çevrili güvenli yaşam alanlarının dışında kalanlar da dahil, bir sıradan insanlar örnekleminin deneyimlerine dayanır. Yakın geçmişte yaşanan gelişmelerden biri de, Lea'nın terkedildiğini söylediği sokaklarda vardiya gezen bekçilerin istihdam edilmesi olmuştur. Gerçekte, Teeside Üniversitesi'ne gidiş-dönüş yolum, Birleşik Krallık'ın en yoksul ikinci mahallesinden geçiyor. İyi bir onarımdan geçmiş, küçük birer ön bahçesi bulunan oldukça güzel teraslı evleriyle son derece iç açıcı bir yol. Akülü tekerlekli sandalyemi ağır ağır döndürürüm. En azından şimdiye kadar, sürücülüğüm konusunda yer yer şakacı yorumlar almakla birlikte, çoğunlukla nazik yardım önerileriyle karşılaştım. Yolda futbol oynayan çocuklar topun bana çarpmamasına özen gösterirler. Ayrıca, yolun aşağısında bir de tamirhane var; aracımın bakımını burada yaptırıyorum. Middlesbrough merkezine çıkan ana yol ise, pek çok yayanın ilk tercihi oluyor. Ana yolun bu bölümünde, sık sık oturup yemek yediğim birçok restoran, ilişki içinde olduğum pek çok kişinin bürosu ve gittiğim banka yer alıyor. Bir Hampstead elbette değilse de, Lea'nın kitabını okuyan birinin bekleyeceği denli uzaktan yönetilen bir savaş meydanı da andırmıyor.

İkinci ve ihtimalen en önemli eleştirim, Lea'nın neoliberal devlet politikaları ile küresel kapitalizmin baskıları arasındaki farkı yeterince kavrayamamış olmasıdır. Şayet kapitalistler, ucuz işgücü öneren ülkelere kolaylıkla göçebiliyorlarsa, gelişmiş

[164] http://www.crimestatistics.org.uk/output/page54.asp

ülkelerdeki eğitim ve refah olanakları üzerinde kötüye giden bir baskının olacağı da aşikardır. Gelgelelim, Reagan, Thatcher, baba ve oğul Bush gibi siyasetçiler bu eğilimi hızlandırmıştır; halbuki Avrupa Birliği'nin ana devletleri ve yeni İşçi Partisi iktidarındaki İngiltere buna direnç göstermiştir. Refah devleti üzerinde baskı hissetmek durumunda kalan ülkeler, OECD'ye üye ülkelerdir. 1980-2000 yılları arasında, bu ülkelerde kamu sosyal harcamalarının gayri safi yurt içi hasıladaki oranı yaklaşık yüzde 4 artmıştır. Aynı dönemde bu oranın düştüğü ülkeler, (GSYİH'deki artışın çok keskin olmasına bağlı olarak) İrlanda, Lüksemburg ve Hollanda'dır. İngiltere, ortalamayla handiyse aynı doğrultudadır: kamu sosyal harcamalarının gayri safi yurt içi hasıladaki oranı yüzde 17.9'dan yüzde 21.8'e yükselmiştir.[165] Yıllar elbette ki aynı olmamakla birlikte, OECD üyesi ülkelerinde kişi başına düşen GSYİH 1979'da 7,670 $ iken, 1996'da 20,364 $'a (1996 kuru bazında) yükselmiştir. Aynı dönemde, İngiltere'de bu rakam 6,889 $'dan 19,153 $'a yükselmiştir.[166] Bu, şüphesiz ki, aynı dönemde artan eşitsizlik tablosunu gizleyemez. Ne var ki, genel tablo, tümden ortadan kalkmalarından öte, refah devletlerine bir kenar süsü eklendiğini göstermektedir. Açıktan neoliberal bir hükümet ile sosyal demokrat bir hükümet arasındaki farkı, İşçi Partisi'nin kelimenin gerçek anlamıyla farkın ötesine geçen rakamların olduğu İngiltere'de daha somut bir şekilde görmek mümkündür: '[1997'den bu yana] Devlet Sağlık Hizmetleri'ne harcanan tutar iki katından fazla artmıştır. Şu anda 32,000 daha fazla doktor, 85,000 daha fazla hemşire var. 2010 yılında 100 yeni hastane projesinin tesliminin gerçekleşeceği Devlet Sağlık Hizmetleri'nin gördüğü en büyük hastane inşaatı programı ile

[165] http://www.oecd.org/dataoecd/56/37/31613113.xls

[166] House of Commons Research Paper 98/64, 4 June 1998. Bkz: http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp98/rp98-064.pdf

meşgulüz.'[167] Bunlar elbette ki İşçi Partisi'nin kendi rakamları; ancak, İşçi Partisi'nin sağlık karnesine ilişkin temel eleştiri, belli türde harcamalardaki dirayetleri olagelmiştir. Yine, eğitim, çocuk yardımı ve emekli maaşlarına yapılan ek harcamalar için de benzer yorumlarda bulunmak mümkündür. Kitabındaki analizden doğru hareket eden Lea, şüphesiz ki refah devletine dönük bu gelişmelerin İngiltere'nin küresel rekabet karşısındaki ekonomi performansına zarar vereceği yönünde bir tahminde bulunur; ancak meselenin, refah devletlerinin kaçınılmaz sonu olan basit bir ekonomik determinizmden daha karmaşık olduğu da ortadadır.[168]

Üçüncüsü, Lea, küresel kapitalizmin Üçüncü Dünya ülkelerini az geliştirdiğini ısrarcı bir biçimde savunur. Bu bakış açısını Marksizmden alınmış olması mümkünse de, Lenin'in önerdiği alternatif bir hızlı gelişme olasılığı da elbette ki söz konusudur. Bu meselenin kendisi başlı başına bir kitap gerektirir; ancak, Asya Kaplanları, Singapur, Tayvan, Güney Kore, Hong Kong ve bilhassa Çin ve Hindistan'ın en azından bir bölümünün deneyimleri göstermektedir ki, hızlı gelişme gerçekten de mümkündür. Eşitlikçi, demokratik, istikrarlı ve çevreye duyarlı olmayabiliyor ama yine de yapılabiliyordur.

[167] http://www.labour.org.uk/health

[168] Ayrıca bkz: Castells and Himanen, *The Information Society and the Welfare State.*

Bölüm III

KAVRAMSAL ARAÇLAR: MARKSİST ANALİZİN OLANAKLARI

6

Suçlu Sınıf Olarak Lümpen Proletarya?[1]

Marx'ın çalışmalarından bir kriminoloji teorisi üretmenin belki de en iyi yolu, onun toplumun, en azından diğer şeylerin arasında, çoğunluğunu suçluların oluşturduğu bir grubu olarak tanımladığı lümpen proletarya değerlendirmesine bakmaktır. Bu bölümde, Marx'ın lümpen proletarya teorisinin kısa bir değerlendirmesini yapacak ve fakat ardından bunun tutarlı bir sosyal grup değerlendirmesi üretmediğini savunacağım. Daha sonra, Marx'ın bu kavramı bir yandan proletaryanın Louis Napoleon Bonapart'ı destekleyen kısmını kötüleme, beri yandan da, Bonapart'ın kendisini kötüleme ve değersizleştirme biçimi olarak kullanımını ele alacağım. Son olarak, Marx'ın lümpen proletarya kanısı ile Charles Murray'ın modern alt sınıf teorisi

[1] Bu bölüm, Mark Cowling and Jim Martin (eds), *Marx's Eighteenth Brumaire: (Post)Modern Interpretations*, London: Pluto, 2002.'deki bölümümün değiştirilmiş bir versiyonudur.

arasında hem tanım hem de işlev bazında dikkate değer bir benzerlik bulunduğuna dikkat çekeceğim.

Aşağıda göreceğiniz lümpen proletarya değerlendirmesi özgün değildir; ancak, önemli bir tartışmayı açıklığa kavuşturması gerekmektedir.[2] İhtimalen Engels'in *1844'de İngiltere'de İşçi Sınıfının Koşulları* kitabındaki İrlandalı göçmenlere ilişkin değerlendirmede önceden sezilmiş olmasına karşın, lümpen proletarya ilk kez *Komünist Manifesto*'da arz-ı endam eder:

> 'Tehlikeli sınıf', toplumsal tortu, eski toplumun en alt tabakaları tarafından fırlatılıp atılmış olduğu yerde çürüyen bu yığın, şurada burada, bir proleter devrimi ile, hareketin içine sürüklenebilir; ne var ki, kendi yaşam koşulları onu daha çok gerici entrikaların paralı aleti olmaya hazırlar.[3]

> Geçici Hükümet, bu amaçla, herbiri 15-20 yaşlarında gençlerden oluşmuş, biner kişilik 24 gezgin muhafız taburu kurdu. Bu gençlerin çoğunluğu lümpen proletaryadan geliyordu: evet, büyük büyük kentlerde sanayi proletaryasından kesinlikle ayırdedilen bir yığın oluşturan lümpen proletarya, toplumun çöplüklerinde yaşayan her çeşitten hırsızlar, caniler fideliği, belli bir mesleği olmayan sokak serserileri, *gens sans aveu et sans feu,* [evsizler], ait oldukları ulusun kültür derecesine göre başka başka, ama hiçbir zaman lazzaroni niteliğini yalanlamayan insanlar. Geçici Hükümet bunları çok genç yaşta silah altına aldığı için, kolayca etki altına alınabilecek, en rezilce haydutlukları yapabilecek ve en pis pazarlıklarla satın alınabilecekleri gibi, en yüksek, kahramanca yararlıkları ve en coşkunca özveri örnekleri de gösterebilecek durumda idiler.[4]

> Geçimlerinin ve hatta kökenlerinin nereden geldiği şüpheli, yıkıma uğramış "kibar düşkünler" yanında, burjuvazinin kokuşmuş serüvencileri ve döküntüleri yanında, bu dernekte, başıboş serseriler, yol verilmiş askerler, zindandan çıkmış forsalar, sürgün kaçkını kürek mahkumları, hırsızlar, şarlatanlar, lazzaroniler,

---

[2] Marx'taki lümpen proletarya düşüncesine ilişkin en iyi akademik değerlendirme için bkz. Hal Draper, 'The Concept of the Lumpenproletariat in Marx and Engels', *Economies et Sociétés*, Vol. 6, No. 12, December 1972, s. 2285–312.

[3] Türkçe çevirisi, Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar,* Cilt: I, Sol Yayınları, 1976, s. 118-168

[4] Türkçe çevirisi, Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar*;Cilt: I, Sol yayınları. 1979, s. 226-362.

> yankesiciler, gözden sürmeyi çeken hokkabazlar, kumarbazlar, pezevenkler, genelev işletenler, hamallar, işsiz yazarlar, org çalıcıları, paçavracılar, bileyciler, kalaycılar, dilenciler, kısacası, Fransızların "*bohéme*" dedikleri bu ne olduğu belirsiz, çürümüş, kararsız tüm yığın vardı...[5]

Bu açık değerlendirmelerden ortaya çıkan sonucu özetlemek gerekirse, lümpen proletarya (1) açık ki, dönemin 'tehlikeli sınıflar' hakkındaki yaygın düşüncesinin sıkıştırılmış bir çeşididir; proletaryanın kendisi önceleri Marx ve Engels tarafından lümpen proletarya için ayrılan bağlamlarda tanımlanma eğiliminde olmasına karşın, Marx ve Engels'in de aralarında bulunduğu sosyalistler yaygın anlamları revize etmeyi başarmıştır;[6] (2) hem prekapitalist hem de kapitalist sosyal oluşumlardan yararlanmış ancak önceki sosyal sınıflarını terketmiş ya da bunlardan tahliye edilmiş kişilerdir; (3) düzenli bir işte çalışarak geçimini sağlama düşüncesini kabul etmeyen kişilerdir; (4) bir suçlu kaynağıdır; (5) en önemlisi, Marx'a göre, yasadışı avantalarla sağın hizmetine, bilhassa da, hayata karşı aynı yaklaşım tarzında olan ve lümpen proletaryanın ahlâkını paylaşan mali aristokrasinin hizmetine girmeye meyilli kişilerden oluşur.

Tamamen yozlaşmamış birinin lümpen proleter olarak tanımlanmaktan nefret etmesi gerekir; zira Marx'ın kavramı kullandığı nokta da tam burasıdır. Kavramın işlevlerinden biri proletaryayı, burjuvaziyi ya da Bonapart'ı destekleyenlerden

---

[5] Türkçe çevirisi, Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar,* Cilt: I, Sol Yayınları, 1979, s. 473-588

[6] Bkz. Robert L. Bussard, 'The "Dangerous Class" of Marx and Engels: The Rise of the Idea of the *lumpenproletariat*', *History of European Ideas*, Vol. 8, No. 6, 1987, s. 675–92, s. 678–9. Stallybrass, Marx'ın egzotik listesinin dönemin gazetecileri tarafından derlenenlerle benzer olduğunun altını çizer. Bkz. Peter Stallybrass, 'Marx and Heterogeneity: Thinking the Lumpenproletariat', *Representations*, No. 31, Summer 1990, s. 69–95, s. 72. Genellikle yararlanılan düşüncelere ilişkin olarak, Huard on the distinction between *le peuple* and *la populace*, the latter corresponding to the lumpenproletariat: Raymond Huard, 'Marx et Engels devant la marginalité: la découverte du lumpenproletariat', *Romantisme*, Vol. 18, No. 59, 1988, s. 4–17, s. 4.

ayırmaktır: Muhafızlar lümpen proleterdir, proleter değildir;[7] rejime yönelik proleter desteği gerçek anlamda lümpen öğelerdir; 10 Aralık Derneği üyeleri lümpen proleterdir.[8] Diğer işlevi ise, öncelikle mali aristokrasiye dil uzatmak için itibarsız lümpen proletaryayı kullanmaktır:

> Mali aristokrasi, zevklerinde olduğu gibi kazanç tarzında da, *lümpen proletaryanın burjuva toplumun doruklarında dirilişinden başka bir şey değildir*... 1847'de, burjuva toplumunun en ünlü tiyatrolarında, her zaman, lümpen proletaryayı, genelevlere, düşkünler yurduna, tımarhaneye, yargıçların karşısına, zindanlara ve darağaçlarına götüren aynı sahneler uluorta temsil ediliyordu.[9]

Ve tabii Bonapart: *18 Brumaire*'deki asıl bilmece, böylesi üçkağıtçı, vasıfsız birinin Fransa Cumhurbaşkanı olmayı ve millet meclisini bertaraf etmeyi nasıl başardığıdır. Bonapart'ın 10 Aralık Derneği'yle işbirliği, Marx'a Bonapart'ın sığlığına ve rejiminin görece gerçekdışılığına vurgu yapma olanağı verir.[10] Lümpen özelliğini ve Geoff Watkins ve Roger Price tarafından öne sürülen, Bonapart efsanesinin Fransız siyasetinde son derece güçlü olduğu ve Bonapart rejiminin etkili bir modernleşme yolu sunduğu türünden kimi diğer açıklamaları bir kenara bırakın.[11] Keza Marx'ın işçi sınıfının önderi olma yolundaki suikastçi rakipleri de lümpen proletarya fırçasıyla katranlamışlardır.[12] İyi

[7] Muhafızların gerçekten de proleter olduklarını gösteren referanslar için bkz. 'The Rehabilitation of the Rabble: How and Why Marx and Engels Wrongly Depicted the Lumpenproletariat as a Reactionary Force', *The Netherlands Journal of Sociology*, Vol. 20, No. 1, 1984, s. 13–41, ve Peter Hayes, '*Utopia* and the Lumpenproletariat: Marx's Reasoning in *The Eighteenth Brumaire of Louis Napoleon Bonapart*', *Review of Politics*, Vol. 50, No. 3, 1988, s. 445–65, s. 462–3, n. 13. Huard, Marx'ın bu girişimin bütün bir çalışma olmadığını öne sürerek, Marx'ın buradaki kendi sözel belirsizliğine işaret eder. ('Marx et Engels devant la marginalité', s. 10.)

[8] Cf. Bussard, 'The "Dangerous Class" of Marx and Engels', s. 687.

[9] Türkçe Çevirisi: Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar*, Cilt: I, Sol Yayınları 1979, s. 226-362

[10] Hayes bunu tarihin diyalektiği bağlamında yorumlar. '*Utopia* and the Lumpenproletariat', s. 452.

[11] İçinde Cowling and Martin, (eds), *Marx's Eighteenth Brumaire*

[12] Hayes, '*Utopia* and the Lumpenproletariat', s. 447; cf. Hayes, Marx ve kitleler üzerine s. 460.

bir araştırmanın ürünü olan kapsamlı bir makalesinde Bovenkerk, lümpen proletaryanın Marx ve Engels'deki başlıca işlevinin, proletaryanın uygun bir devrimcilik bilinciyle hareket etmeyi başaramayan kısımlarına makul açıklamalar getirmek olduğunu belirtir.[13]

Gelin, şimdi yukarıda sözü edildiği üzere, Marx'ın tanımlarıyla ilgili sorunlara geçelim. İlk olarak, lümpen proletaryanın gerçekte kimler olduğu konusunda açıkça bilgilendirilmeyiz. 'Eski toplumun en alt tabakaları tarafından fırlatılıp atılmış olduğu yerde çürüyen bu yığın' sanki, sözgelimi, çitler, ya da Marx'ın *18 Brumaire*'de[14] imlediği sorunlarla topraktan koparılmış köylülere değiniyormuşuz gibi yankılanmaktadır. Tarihsel olarak, bunlar kentlere yönelmiş ve, genellikle gönülsüzce, sanayi proletaryasını oluşturmuşlardır. Şu hâlde, yakın geçmişin köylüsünün lümpen değil de, bir proletere dönüşmesi, üretim araçlarından çok, bir tutum meselesi gibi görünmektedir: proleter, emekten gelen gücünü satmaya daha fazla teslim olmuştur. İşinden edilmiş köylüler de 'belli bir mesleği olmayan sokak serserileri, *gens sans feu et sans aveu,* [evsizler]' olarak ortaya çıkabilirler; ancak, yine bunların da zaman içinde proleterlere dönüşmeleri beklenir.

Peki ya işten çıkarılmış proleterler: şu ya da bu sebepten işyerleri kapananlar, yaşlı, hasta, sakat kalmış olmaları nedeniyle kolay iş bulamayanlar? *Kapital*'den öğrendiğimiz üzere, bunlar kuşkusuz lümpen değildirler. Lümpen proletarya, 'serseriler, suçlular [ve] fahişeler', '"tehlikeli" sınıflar'dır; bunun yerine, işten çıkarılmış proleterler, proletaryanın 'en yoksul tabakasıdırlar'.[15] Ama yine de, işten çıkarılmış proleterlerin en azından bazıları suça ya da geçici işlere yönelemezler mi; hele ki tek alternatif

[13] Bovenkerk, 'The Rehabilitation', s. 37.

[14] Örneğin, s. 120–1.

[15] Karl Marx, *Capital*, Vol. 1, ch. XXV, in MECW 35, 637–9.

düşkünler evi olduğunda? Marx, bir sanayi kolundan atılan bir proleterin bir başka kolda iş bulmasının ne derece kolay olabileceği konusunda kararsızdır. İşçileri çarkın salt bir dişlişi olarak yorumlayan kimi eserleri, kişinin bir çarkın dişlisinden çıkıp başka bir çarkın dişlisine kolaylıkla dönüşebileceğinin altını çizerken, beri yandan, insanların bir çark tarafından o denli çarpıtıldığından, başka birinde çalışmaya uygun olamayabileceği yönünde iddialar da söz konusudur. Yine, fabrika hayatını kabullenmek konusunda da belli sorunlar yaşanabilmektedir; zira bu, her ne kadar başka bir fabrikaya geçmek çok da zor olmasa da, kişinin genç yaştan itibaren geçimini fabrikada çalışarak sağlaması anlamına gelmektedir.[16] Bu belirsizliğin on dokuzuncu yüzyıl ortalarındaki gerçek hayata karşılık gelmesi kuvvetle muhtemeldir: bir fabrika bir diğerinden daha fazla iş eğitimi ya da kişi üzerinde daha fazla yıpranma, daha kötü çalışma koşulları içeriyor olabilirken, işçi talebi de dönemden döneme değişiklik gösterebilir. Her türden güçlük şüphesiz ki bazı proleterlerin lümpen umarlara yönelmesine yol açabilecektir.[17]

Marx'ın daha ayrıntılı açıkladığı tanımına gelecek olursak, 'hamallar, gündelikçiler, hurdacılar, bileyiciler [ve] tamirciler'; hepsi emekleriyle geçimlerini sağlar. Bunlar lümpen görülürler; çünkü çalışma biçimlerinin başlaması ve bırakılması çok kolaydır. Bir proleterin iş bulmasının ne kadar kolay olduğuna üstteki paragrafta değinmiştik. Bunlar ışığında, proleter olmak bu kadar kolay olduğunda, en azından bazı lümpenlerin geçiş yapmasını önlemenin de bir yolu kalmıyor: yeni bir proleter işine girmek zor olsaydı, lümpenler daha fazla sıkışıp kalacak ve ihtimalen işten çıkarılmış proleterlere eklemleneceklerdir.

---

[16] A.g.e., ch. XIV, Sect. 3, s. 347–55; ch. XV, Sect. 4, s. 420–30.

[17] Ve aslında, Huard, kısa bir yorumla Marx'ın bunu kabul ettiğini öne sürer. Huard, 'Marx et Engels devant la marginalité', s. 13.

'Hokkabazlar, hilebazlar, genelevciler' ve 'fahişeler' bir başka konuyu gündeme getirir. Gelin, hilebazları dolandırıcılar olarak değil de, profesyonel kumarcılar olarak düşünelim. Hokkabazlar meşru bir eğlence sunarken, profesyonel kumarcılar da, bazı kumar oyunları kesinlikle yasak olmakla birlikte, modern İngiltere'de temelde yasal ve önemli bir endüstrinin özneleridirler; fahişeler ise, yine, kadın cinselliğinin sömürüsü olduğu çokça tartışılmakla birlikte, seks işçileri olarak görülmektedir. Gelgelelim, Marx'ın üretken emek ile üretken olmayan emeği birbirinden ayırma çabasından yararlanma (bkz. Sekizinci Başlık) ya da belli faaliyetlerin meşruluğu konusunda çeşitli argümanlara güvenme noktasında toplum genelinde ya da sosyalistler arasında yaygın bir uzlaşı gerektiren yasadışı faaliyetler listesi oluşturmamız pek de mümkün değildir. Kişisel bir örnek vermem gerekirse, ben hayvanları katledip etlerini satan insanları, çocukları gereksiz oyuncaklar satın almaları için ayartan simsarları, elektronik posta yoluyla ya da telefon ile müşteri araması yapanları ve Hartlepool'daki çatı ustalarını, lümpen proletaryanın bir parçası olmayı hak eden güvenilmez kişiler listeme koyarken, seks işçileri ve uyuşturucu satıcıları gibi yararlı hizmetler sunan insanları listemden çıkarıyorum. Buradaki mesele, sanırım, Marx'ın meslek sınıflandırmasına lümpen proletaryayı herhangi bir ciddi sosyal (yani sosyalist) analize dahil edilemeyecek denli değersizleştirecek yaygın bir antipatiyi de dahil etmesidir.

Marx'ın mali aristokrasi değerlendirmesi de yine sorunludur. Büyük meblağların idaresi, şüphesiz ki, kumara ya da dolandırıcılık gibi yasadışı faaliyetlere kadar uzanırken, emekli fonu soygunu ya da içerden bilgi ticaretinde, sermayeyi daha az kâr getiren yatırımlardan daha fazla kâr getiren yatırımlara taşıyan, yatırımlardaki risk düzeyini tayin eden, başkalarına da tavsiyelerde bulunan vb. kişiler açısından, kapitalist ekonomide meşru

bir zemin söz konusudur. Başka bir deyişle, bu faaliyet, bilhassa ciddi bir fazlalık değil, kapitalizmin asıl kötücüllüğünün bir unsurudur ve kapitalist ekonomiyi menkul kıymetler borsası, vadeli işlemler piyasası, döviz ticareti ve sairden bağımsız düşünmek handiyse imkânsızdır. Sosyalistlerin burjuvazi içindeki parçalanmalardan yararlanabileceği önemli bir faaliyet alanı söz konusudur. Somut, bildik nedenler dolayısıyla, sosyalistler, insanları istihdam olanağı sunan ve salt kısa dönem kârı ile ilgilenen finans kapitalistler karşısında üretim güçlerini geliştiren üretici sermayeden yanadırlar. Londra kentinin mevcut büyüklüğü ve görece başarılı konumu ile İngiliz fabrika üretimi kıyaslandığında, İngiliz sosyalistler açısından bu bilhassa büyük bir sorunu temsil eder. Ancak, sermayenin dünya çapında bir devrimci müdahaleyle kamulaştırılması dışında, ki bu da pek muhtemel görünmemektedir, en ilerici adım, finansal sermayeyi ortadan kaldırmak değil ama spekülasyonları azaltmaya (İngiltere örneğinde, Euro para birimine geçmek olabilir) ve uzun vadede toplumsal ve çevresel açıdan sorumlu yatırımı teşvik etmeye çalışmak gibi görünmektedir. Bu bağlamda, basit bir biçimde, kentin sermayedarlarının lümpen haz ve ahlâksızlıklarını tanımlamanın bir yararı olmayacaktır.

Marx'ın temel tanımlarına ilişkin analizim, beni Bovenkerk'in geniş bir referans dizinine dayanan vargısını desteklemeye sevk etmektedir: '[Marx ve Engels'in] daha teorik çalışmalarındaki lümpen proletarya tanımları belirsiz ve tutarsızdır. Çalışmasını [Marx ve Engels'in] bu terime ilişkin yorumlarına dayandırmaya çalışan herhangi birinin kısa süre içinde eli ayağına dolaşacaktır.'[18]

Yine, lümpen proletaryanın daima sağla anılmayabileceği bir düzlemde de Marx'a karşı çıkılmaktadır. Tarihsel olarak, devrimci faaliyetlere katılmaya gönüllü işçiler, yakın geçmişte toprakla-

[18] Bovenkerk, 'The Rehabilitation', s. 34.

rını terk etmiş ve fabrika işini insanlık dışı ve doğaya aykırı bir şekilde deneyimlemiş kişiler olagelmiştir. Bu nedenle, devrimler genellikle daha olgunlaşmış sanayi ülkelerinde değil, yeni sanayileşen ülkelerde gerçekleşmiştir. Rusya'daki ortak gözlem şuydu: daha oturmuş kalifiye işçiler, Menşevikleri, daha yeni gelmiş işçiler ise, Bolşevikleri desteklemiştir. Dahası, kırsalda yokluk içinde yaşayan bileyici, hamal akrabalara sahip olan da, birçok durumda politik anlamda devrimci sosyalizmi destekleyenler de yine bu yeni gelmiş işçilerdi. Mao[19] ve Fanon'da[20] da benzer yorumlar söz konusudur. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, ABD'deki en güvenilir devrimci sosyalist grup, destekçilerinin büyük kısmının lümpen olduğunu düşünen ve dahi kendilerini destekleyen Lümpen adlı bir rock grubuyla övünen Kara Panterler'dir.[21]

Gelin, şimdi, lümpen proletarya düşüncesinin modern bir örneği olan alt sınıf düşüncesine geçelim. Bu düşünceyi, en önde gelen savunucularından biri olan Charles Murray ile birlikte ele almak isterim. Ne tür insanlar, Murray'a göre, alt sınıftır? Murray, alt sınıf ile ilk olarak büyüdüğü kasabada karşılaştığını belirtir: 'Evleri çok pis ve dağınıktı. Ailenin erkekleri bir işte birkaç haftadan fazla tutunamıyordu. Sarhoşluk yaygındı. Çocuklar kötü eğitim alıyor, kötü yetiştiriliyor ve son derece yüksek yerel çocuk suçlu oranına katkıda bulunuyordu.'[22] Murray, bu tür kişileri işçilerden ayrı görür. Marx'ın lümpen proletarya tanımla-

[19] Mao Triadları da içeren bu bileşenlerin uygun bir önderle devrimci hale gelebileceğini belirtir: Mao Tse Tung, 'Analysis of the Classes in Chinese Society', *Selected Works*, Peking: Foreign Languages Press, 1967, Vol. 1, s. 19.

[20] Frantz Fanon, *The Wretched of the Earth*, (trans. Constance Farrington), Harmondsworth: Penguin, 1969, s. 102–3.

[21] Bunun tepkisel rolünde yanıldıkları sonucuna bağlamakla birlikte, Marx ve Engels'in lümpen proletaryaya siyasal bir rol atfettiği durumların detaylı bir incelemesi için bkz. Bovenkerk, 'The Rehabilitation', s. 22–34.

[22] Charles Murray, *Charles Murray and the Underclass: The Developing Debate*, London: IEA Health and Welfare Unit (Sunday Times'ın katkısıyla), 1996, s. 22.

rındaki serseri unsurundan yoksun olmakla birlikte, bu da benzer bir sosyal grubun eşkali gibi görünmektedir.

Murray, ABD'ye ilişkin analizleriyle ün kazanmış ve fakat ardından *The Sunday Times* tarafından İngiltere'ye de davet edilmiştir. Burada, *Charles Murray and the Underclass: The Developing Debate*'deki görüşlerindeki İngiltere eleştirisi ile birlikte yayınlanan iki alt sınıf değerlendirmesinde bulunmuştur. Murray, özetle, İngiltere'nin alt sınıfın yaşadığı bir yer noktasına geldiğini belirtir. Değerlendirmesinin birbiriyle ilişkili üç unsuru vardır: kanuna aykırılık, suç ve aylaklık. Kanuna aykırılık ciddi bir biçimde artagelmektedir. 8. Henry döneminden II. Elizabeth İngiltere'sine kadar, kanuna aykırılık yaklaşık olarak yüzde 4.5 oranında sabit kalmıştır. Daha sonra, 1950'ler ve '60'larda bir şekilde hareketlenmiş ve 1970'lerin sonlarından itibaren çok ciddi biçimde yükselmiştir; öyle ki, 1994 yılında yüzde 31.2'lik bir oranı bulmuştur. Bunun yanında, boşanma oranı rekor düzeyde artmış, evlilik oranı, bilhassa da ilk evlilik oranı düşmüştür. İnsanlar artık evliliğe daha az değer vermektedir. Evlilik dışı çocuklar, vasıfsız işçi annelerin yaşadığı Middlesbrough gibi ülkenin en yoksul bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Evliliğe alternatif olarak beraber yaşama açık bir biçimde artagelmektedir; ancak Murray bunu, muhtemelen birbirini izleyen bir beraber yaşama şekline yol açan dengesiz bir ilişki olarak görür. Murray, çalışan kesimin evlilikler yapmayı sürdürdüğünü, bunlar arasında Viktoryen döneme doğru bir geri dönüşün olduğunu, dolayısıyla, "yeni Viktoryenlerin" Yeni Avam tarafından kuşatılacağını öne sürer.[23] Evlilik oranındaki bu azalma, feministlerin kültürel saldırısından ve devlet yardımlarının evlilik dışı çocuk yetiştirmeyi çok kolaylaştırmasından ileri gelmektedir.[24] Bunun ne derece bir

[23] A.g.e., s. 114.
[24] A.g.e., s. 111.

siyah sorunu olduğu merak edilebilir: Antiller'den gelen kişiler arasında ciddi bir kanuna aykırılık geleneği yok mu? Murray'a göre, vardır; ancak, İngiltere'de çok az siyah yaşamaktadır ve bunların suç istatistiklerine katkısı yalnızca yüzde 1 oranındadır.[25] İngiliz kültüründeki genel değişim dışında, en yoksul kesim arasında kanuna aykırılığın artışının başlıca nedenlerinden biri de, geçmişe kıyasla, babanın yokluğunda çocukların yetiştirilmesini çok daha kolaylaştıran yardım sistemidir.

Murray'ın bu ailelere ilişkin görüşü, bunların öncelikli olarak babadan yoksun olmalarıdır. Bu nedenle, meşru müdafaada katı olmak zorunda olan birçok tek ebeveynli ailenin olduğu topluluklarda yaşayan bu çocuklar da yaramaz, asi olma eğilimindedirler. Dahası, alt sınıfın başka iki özelliği bu durumu daha da kötüleştirir.

Murray, alt sınıfın yaşadığı bölgelerdeki suç yaygınlığının iki şekilde zarar verdiğini düşünür: burada yaşayan yasalara bağlı insanlara hayatı dar eder ve burada yetişen çocuklara yanlış türde bir sosyalleşme örneği sunar. İngiltere'nin ABD'ye kıyasla yasalara daha saygılı olduğu düşünülebilir; ancak, ev soygunu ve ihtimalen motor hırsızlığı suçlarında çok daha yüksek oranlar söz konusudur.[26] Cinayet oranı, ABD'nin çok daha altında olmasına karşın, hızla artagelmekte olan şiddet suçu oranında İngiltere 1996 itibariyle ABD'yi yakalamıştır.[27] Aslında bu hiç de şaşırtıcı değildir; zira 'İngiltere'de suç, savaş sonrası dönem boyunca ve bilhassa da 1960'lardan bu yana birçok yönden -yakalanma olasılığı, suçlu bulunma olasılığı, hapis cezasına çarptırılma olasılığı- açık bir şekilde çok daha güvenlidir.'[28]

[25] A.g.e., s. 29.

[26] A.g.e., s. 34.

[27] A.g.e., s. 35. Ayrıca bkz. Charles Murray, *Underclass + 10*, London: Civitas, 2001, s. 6.

[28] Murray, *Underclass*, s. 43. Bu konuya ilişkin daha fazla çalışma için bkz. Charles Murray vd., *Does Prison Work?*, London: IEA Health and Welfare Unit, 1997.

Alt sınıfın bir üçüncü temel özelliği de, çalışmak istemeyen sağlıklı genç erkeklerin fazlalığıdır. Genç erkekler işsizlik yardımını bir 'hak' olarak görürken, gerçekçi oranlarda bir ücret karşılığı çalışmak istememektedirler. İş teklifi aldıklarında, genellikle geri çevirirler; bir işte çalışmayı sürdürme konusunda da ciddi özdisiplin sorunu yaşarlar. Bunlar çalışmanın ve eşinin geçimini sağlamak durumunda olmanın medenileştirici etkisine ihtiyaç duyan 'barbarlar' olduklarından, bu potansiyel anlamda bir hastalıktır.

Marx'a göre, lümpen proletaryaya ilişkin temel kaygı, bunların sağ, bilhassa da mali aristokrasi tarafından piyade erleri olarak kullanılabilmesiydi. Murray, siyasi olarak kendisini Whiglere[29] mensup olarak tanımlar; dolayısıyla, kaygılarının Marx'ınkilerden farklı olması şaşırtıcı değildir. İngiltere'ye ilişkin yazılarındaki temel kaygı, alt sınıfın refah yardımı ve polis ve cezaevi harcamalarında çok maliyet çıkarıyor olması; alt sınıf kültürünün yayılma eğilimi göstermesi ve tehlike arz etmesi; bariz bir biçimde, erkeklerin çoğunun çalışmak zorunda olması; ve alt sınıf alışkanlıklarının, baskın sınıfın alt sınıf olduğu bölgelerde yaşayan ve çocuklarını iyi bir terbiyeyle yetiştirmek isteyen insanların hayatlarını oldukça güçleştiriyor olmasıdır. Bunların yanında, her ne kadar kesin bir açıklama getirmese de, alt sınıfın 'bağımsız kurumlar ve sivil toplumun' bekası için bir tehdit olduğunu da ekler.[30]

Peki, İngiltere'de neden bir alt sınıf gelişmektedir? Murray'ın açıklamaları, kanuna aykırılığın kültürel kabul edilebilirliğindeki artışla ilgilidir: refah devletinin bekâr annelerin babadan bağımsız bir şekilde çocuk yetiştirebilmelerine olanak tanıması, yardımların düşük ücretli işleri albenisiz kılması, bilhassa erkekler açısından, suçun kolay bir yaşam şekline dönüşmesi. Murray'ın

[29] Bilhassa: 'On the Right (Though More Libertarian Than Conservative)'. Bkz. Richard J. Herrnstein and Charles Murray, *The Bell Curve*, New York: Free Press, 1996, s. 555.
[30] Murray, *Underclass*, s. 127.

bu değerlendirmesi birçok teorik ve ampirik soruyu da peşi sıra getirmektedir. Teori bazında, Murray'ın üç bakış açısı gerçekten birbirine bağlı mıdır?[31] Bu alt sınıf, lümpen proletaryayla handiyse aynı şey midir; ve eğer Marksist analiz çerçevesine geri dönmek ve fakat lümpen proletarya kavramı reddetmek istesek, bu, alt sınıf düşüncesini de reddedeceğimiz anlamına mı gelir? Aslında, Murray'ın iddia ettiği gibi, İngiltere'de bir alt sınıf mı oluşturuyoruz? Benzer bir olgu ABD'de de söz konusu mu?

Murray'a İngiltere'ye ilişkin ampirik bir yanıt vermek oldukça kolaydır, siyasi anlamda gereklidir de. En önemli yanıt, neden-sonuç ilişkisi bağlamındadır. 1960'lara geri dönecek olursak, İngiltere kelimenin gerçek anlamıyla, tam istihdama sahipti. Manchester Üniversitesi, Sosyalist Öğrenciler Birliği'ndeki günlerimde, 1968'de işsizliğin kısa vadede 250,000'in üstüne çıkacağı ve elbette bu durumun devrimci bir duruma yol açacağı yönünde önemli, somut bir öngörü vardı... Bu düzeyde bir işsizlik oranı, 1980'lerin işsizliğin büyüme hızını gizlemek için gerçekleştirilen pek çok istatistiki düzenlemeye kadar, alt sınıfa çok az alan bırakmıştı. Daha sonra, uluslararası rekabetin artması, petrol krizi ve hiç tartışmasız sendikal gücün zapt edilemez bir şekilde kullanılması sayesinde 1970'lerde işsizlik artmıştır. Ardından, 1979 yılında Thatcher'ın seçim zaferi gelmiş ve bunu işsizlik oranlarında yine büyük bir artışa yol açan bir dizi özel politika takip etmiştir: 1983 durgunluğunun zirve noktasında bile katı parasalcılığın uygulanması, meclisten geçen beşli yasa paketi ile sendika karşıtı önlemlerin alınması, devlet yardımındaki kesintiler, yüksek vergi oranları ve bilhassa da 'toplum diye bir şey yoktur' yargısıyla açıkça ifade bulan bireyci ideolojinin yükselişi.

[31] Örneğin, bkz. Ken Roberts, 'Is There an Emerging British "Underclass" '? in Robert MacDonald, (ed.), *Youth, the 'Underclass' and Social Exclusion*, London: Routledge, 1997, s. 39–54.

Major ve Blair hükümetlerinde daha az aşındırıcı bir şekilde uygulanmaya devam eden Thatchercı politikalar, artan uluslararası rekabette ve en azından belli üretim süreçlerinin ucuz işgücü öneren Üçüncü Dünya ülkelerine taşınmasına İngiltere'nin, sözgelimi Fransa'dan daha fazla maruz kalmasına yol açmıştır.[32]

Middlesbrough, alt sınıfın geliştiği bölge olarak Murray tarafından özellikle örnek gösterilir. Bir yerel çalışmanın çıkış noktası yukarıda analiz ile kusursuz örtüşmektedir: 1960'ların sonlarında, 'Teeside kimya, çelik ve diğer ağır sanayi kollarında görece iyi ücretli, uzun süreli kalifiye mesleklerde tama yakın istihdam' ile desteklenen sabit bir toplumsal yapı vardı. Ne var ki, '1975-1986 yılları arasında, Teeside'da, bu işlerin dörtte biri ve fabrika üretiminin yarısı kaybedilmiştir.'[33] Bu, devleti idare etmenin genel anlamıyla daha da zorlaştığı bir dönemdir.[34] Aslında, 2000 yılına gelindiğinde, Teeside'daki toplam işsizlik oranı düşmesine karşın, Middlesbrough'da, eğitim planındaki işsiz ve devlet yardımı talep eden bu insanlar ile çalışmak istemesine karşın resmi olarak işsiz görünmeyenlerin toplamı işgücünün yüzde 35'ini oluşturuyordu. [35] Bu koşullar altında, açık ki, asıl sorun, yeni sağ siyasetçileri tarafından uygulanan politikaların işsizliği kolaylaştırmasıydı. Yine aynı siyasetçilere göre, Murray'ın değerlendirmelerinde, işsizlik ve yoksulluğun suçunu bir yandan 'eli açık' refah önlemlerine, beri yandan da işsizlik sıkıntısı yaşayan toplulukların kendi özelliklerinin üstüne atmaktadır.

[32] Açık bir biçimde, Thatcher'ın Yeni Sağ politikaları genellikle ABD'deki Reagan uygulamalarıyla paralel seyretmiştir. Eşitsizlikteki büyümenin analizi için bkz. Norman Fainstein, 'A Note on Interpreting American Poverty' in Enzio Mingione (ed.), *Urban Poverty and the Underclass,* Oxford: Blackwell, 1996, s. 152–9.

[33] Les Johnston et al., *Snakes and Ladders: Young People, Transitions and Social Exclusion*, Bristol: The Policy Press/Joseph Rowntree Foundation, 2000, s. 1.

[34] Refah politikalarında dönemin genç nüfusunu etkileyecek boyuttaki kesintilerin özeti için bkz. Hartley Dean, 'Young People and Social Citizenship' in MacDonald (ed.), *Youth, the 'Underclass'*, s. 55–69, s. 59–60.

[35] Johnston vd., *Snakes and Ladders*, s. 1.

Murray'ın yazılarının yanında ya da başka yerlerde yayınlanan ve Murray'a daha genel sert yanıtlar veren birçok makale kaleme alınmıştır; bunlara kısaca göz atmak yerinde olacaktır.[36] Murray, evlilik dışı çocuk sahibi olmanın, çalışan ve onun demesiyle, 'Yeni Viktoryenler' olan yüksek maaşlı gençlerin genellikle ve bilhassa çoğunlukta olduğu bölgelere kıyasla, alt sınıfın yaşadığı bölgelerde çok daha yüksek olduğunu belirtir. Oysaki gerçekte birlikte yaşamak ve çocuk sahibi olmak konusunda toplumun hemen her katmanından gençler arasında önemli bir eğilim vardır ve bekâr annelerin er ya da geç nikah tazelediği görülmektedir.[37] Murray'ın kendisini yeniden üreten bir ihtiyaç kültürünün söz konusu olduğu yönündeki düşüncesi Thatcher'ın ilk danışmanı olan Sir Keith Joseph'ın (öjenik görüşleri 'Sir Sheath' [Kondom] lakabını almasına yol açmıştır) gözde temalarından biriydi. Ne var ki, dikkate değer bir araştırma programı bu düşüncelerine pek de destek bulmayı sağlayamamıştır.[38] Doğrusunu söylemek gerekirse, Murray'ın ABD'ye ilişkin yazıları da, Oscar Lewis'in satırlarında geçen yoksulluk kültüründen öte, yoksulun anlık rasyonel tercihleri düşüncesini temel alır gibi görünmektedir.[39]

Teeside çalışmasında, 'Willowdene'de -ki şayet Teeside'da gerçekten bir alt sınıf var olsaydı, bu sınıfın yuvası kesinlikle burası olurdu- yaşayan gençler arasında alt sınıf değerlerden çok, işçi sınıfının devamlılığına yönelik ciddi bulgulara ulaşılmıştır:

---

[36] Kusursuz adıyla en etkileyici çalışma şudur: Paul Bagguley and Kirk Mann, 'Idle Thieving Bastards? Scholarly Representations of the "Underclass" ', *Work, Employment and Society*, Vol. 6, No. 1, 1992, s. 113–26.

[37] Melanie Phillips içinde Murray, *Underclass*, s. 156–62. Buck, 1979 ile 1986 yılları arasında, çiftlerin çalışmadığı hane sayısı, yüzde 350 oranında artarken, bu, tek ebeveynin çalışmadığı hanelerdeki artışın çok üzerinde olduğuna işaret eder. Bkz. Nick Buck, 'Labour Market Inactivity and Polarisation' in David J. Smith (ed.), *Understanding the Underclass*, London: Policy Studies Institute, 1992, s. 9–31, bilhassa. s. 16.

[38] Alan Walker içinde Murray, *Underclass*, s. 68.

[39] Örneğin, Oscar Lewis, *La Vida*, New York: Random House, 1966.

> ... araştırmadaki tutarlı bulgulardan biri, bireysel deneyimlerin doğası ne olursa olsun, gençlerin evlenmek, yerleşik bir hayat kurmak ve çocuk sahibi olmak yönünde geleneksel bir bakış açısını ve isteğini paylaştığı olmuştur.

Bu istek, en azından geçmişte olumlu bir aile hayatı deneyimi yaşamış olan sabıkalı suçlular ve uyuşturucu kullanıcılarını da kapsayan örneklemde ortaya çıkmış bir bulgudur. Örneklemdeki handiyse bütün gençler gelecekte geleneksel olarak 'güzel bir eş, güzel bir ev ve güzel bir araba' hayal etmektedir.[40]

Düzenli bir iş bulmanın çok zor olduğu bu bölgede,

> insanlar resmi işgücü piyasası dışında çalışıyordu: evde çocuk bakımının yanı sıra, daha enformel ekonomik faaliyetlerde, gençlik eğitim planlarında, Yeni Anlaşma programlarında ya da suç örgütlerinde. Hayatını yardımlarla idame ettirmeye karşı genel bir direnç söz konusuydu.[41]

Bu değerlerin nereye kadar genişletildiği de yine bir başka çarpıcı durumdur. Bir eroin satıcısının oğulları, mahkumiyet dolayısıyla devraldıkları aile işini yürütemezler; hırsızlık 'rüşvet almak' şeklinde adlandırılır ve genellikle düzenli çalışma saatleri anlamında aynı şekilde yaklaşılır. Bir hırsız şöyle bir yorumda bulunmuştur: 'Ben işsizlik yardımı almıyorum. Hiç de başvurmadım. Ben bir hırsızdım. Benim mesleğim buydu.'[42]

Daha da radikal bir alt sınıf analizi de Jock Young'dan gelmiştir.[43] Young ilk olarak geç modern toplumlarda görece çok az insanın kendisini güvende hissedebildiğinin altını çizer: işsizlik

[40] Johnston vd., *Snakes and Ladders*, s. 26, cf. Hartley Dean, 'Young People and Social Citizenship', s. 58, Gill Jones in MacDonald (ed.), *Youth, the 'Underclass'*, s. 112, Anthony Heath, 'The Attitudes of the Underclass', in Smith (ed.), *Understanding the Underclass*, s. 32–47, see s. 35–6.

[41] A.g.e., s. 26; cf. Rob MacDonald, 'Fiddly Jobs, Undeclared Working and the Something for Nothing Society', *Work Employment and Society*, Vol. 8, No. 4., December 1994, s. 507–30.

[42] Johnston vd., *Snakes and Ladders*, s. 29.

[43] Jock Young, *The Vertigo of Late Modernity*, London: Sage, 2007, esp. chs 4 and 5.

ve ailenin dağılma olasılığı nüfusun oldukça büyük bir kısmı için pusuda beklemektedir. Bu, diğer insanların, alt sınıfa ilişkin iftira niteliğinde değerlendirmeleri kabul etmeye istekli ve hazır olmaları anlamına gelir ki aslında bu, güvensizliklerini pekiştirmektedir. Bunun yanında, 'alt sınıf' pek çok insan gerçekte çalışmaktadır; ancak ihtimalen resmi rakamlara yansımayan işlerdedirler. Yaptıkları işler daha çok evlerde, restoranlarda, eğlence sektöründe ve post-Fordist toplum dışı çift kariyerli ailelerin yaptığı ve benzeri işler arasındadır. Bu son derece ciddi bir karşı ataktır; çünkü bu, alt sınıf ile toplumun geri kalanı arasındaki ayrımı ortadan kaldırır. Young'ın hizmet sektörüne ilişkin vurgusu, özenli bir ampirik araştırma olması dolayısıyla değerlidir. Araştırma, hemen ilk bakışta, endüstriyel iş kollarının yok olduğu, alternatiflerinse son derece az bulunduğu Detroit ya da Durham'daki maden köyleri gibi geniş bölgelere kıyasla, zenginler ile yoksulların birbirine oldukça yakın mesafelerde yaşadığı sözgelimi, Londra, New York gibi yerler için çok daha inandırıcı görünmektedir.

Dolayısıyla, Murray, Marx'tan çok daha farklı bir siyasi yelpazeden geliyor olmasına ve alt sınıf düşüncesinin siyasi etkisi lümpen proletaryanınkinden bütünüyle farklı olmasına karşın, her ikisi için de aynı yorum yapılabilir: kavram, iyi bir açıklama getirdiği için değil, siyasi etkisi nedeniyle kullanılmaktadır. Her iki kavramın da siyasi etkisi de hem zararlıdır hem de temiz bir analize engeldir.

Murray'ın (ve aslında lümpen proletarya konusu özelinde Marx'ın da) iddialarının genel olarak çürütülmüş olması, hikâyenin sonu değildir; zira arkasında çok fazla bitirilmemiş iş bırakır. İngiltere'ye ilişkin ampirik incelemeye geri dönecek olursak, keskin bir hatla işçi sınıfından ayrılan bir grup olarak bir alt sınıftan söz edilemeyebilirken, Murray'ın de deneyimlediği üze-

re, sorunların anıştırdığı belli coğrafi bölgelerin olduğu mutlaktır: normal bir şekilde işinize gitme imkânınızın olmadığı, yokluğunuzda muhtemelen evinizin soyulacağı bir suç düzeyine sahip yerler şüphesiz ki vardır;[44] okuryazar biri olarak mezun olamayacağınız denli kötü eğitim veren, genel orta eğitim sertifikası uygunluk tespitinin çok düşük okulların olduğu yerler de, yerel ekonominin başarılı bir iş yapılmasına imkân vermeyecek denli sınırlı talebe cevap verdiği yerler de vardır. Aynı şekilde, lümpen özelliklere sahip insanlar olduğu hâlde, bunlar herkesin çalışacağı ve çalıştığı kadar kazanacağı Marx'ın sosyalizminde pek âlâ sorun teşkil edebileceklerdir. Bu noktada tartışma temelde bir alt sınıf tartışmasından çıkıp, imkânsızlıklar ve sorunlar bütününün daha düşük yaşam kalitesine ve bunları gidermeye yönelik her çabanın daha da zorlaşmasıyla karşılıklı etkileşime geçtiği bir toplumsal dışlanmaya geçmektedir.[45] İşçi Partisi hükümetinin toplumsal dışlanmayı çözmeye yönelik somut çabalarına değinmeksizin, temel düşünce, bunun bir sorun olduğu ve tümüyle geçersiz kılınması için derli toplu bir çözümün gerektiği yönündedir. Bu sorunların bir boyutu da, ki Murray, İngiltere eksenli yazılarında buna değinmez, uyuşturucu bağımlılarının uyuşturucu ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmalarının yol açtığı sorundur. Middlesbrough çalışmasında, 1990'ların başlarında eroinin gelişinin, mülkiyet ölçeğinde yaşam kalitesini daha da düşürdüğü ve daha etkili bir denetim ya da meşru kılma gibi özel dikkat gerektiği sonucu çıkmıştır.[46]

---

[44] A.g.e., s. 9.

[45] Aslında, Murray'a karşı İngiltere'den gelen yanıt, yoksul emekliler ve engelliler gibi gruplar da dahil, alt sınıfını 'toplumsal açıdan dışlanmış' olarak tanımlamıştır. (örneğin, bkz. Field in Murray, *Underclass*; Debbie Baldwin vd., 'The Formation of an Underclass or Disparate Processes of Social Exclusion' in Macdonald (ed.), *Youth, the 'Underclass'*, s. 83–95). Murray'ın kastı bu değildir. Bir yanda ABD liberalizmi ile bir alt sınıf düşüncesi arasında, diğer yanda Avrupa kolektivizmi ile toplumsal dışlanmışlık kavramı arasındaki ilişki görüşü için bkz. Hilary Silver, 'National Discourses of the New Urban Poverty' içinde E. Mingione (ed.), *Urban Poverty*, s. 105–38.

[46] Johnston vd., *Snakes and Ladders*, s. 27–8.

Ayrıca, Murray'nin alt sınıf hakkındaki görüşlerini ilgilendiren ve aynı zamanda sosyalistler tarafından yeniden gözden geçirilmesi gereken daha çok şeyden söz etmek mümkündür. İlk olarak, Murray'ın ABD'deki alt sınıfa ilişkin temel savı, bunun genel ekonominin büyüdüğü bir dönemde, 1960'ların sonları ile 1970'lerin başlarında ortaya çıktığı yönündedir; dolayısıyla, yukarıdaki İngiltere odaklı hazır cevap her ne kadar şehir merkezlerindeki iş durumunu son derece özgün bir biçimde değerlendiriyor olsa da, bunu karşılamayacaktır.[47] Bunu düzeltmek son derece önemli ve gereklidir; zira Murray'ın iddiası, alt sınıfın büyümesine güçlendirilmiş refah ve daha az etkili denetimin yol açtığı yönündedir ve ki bu düşünce, ABD siyasetindeki sağcı siyasetçiler tarafından refahtaki kesintileri ve hapis sayısındaki artışı aklamak için kullanılagelmektedir. Murray'ın albenisinin bir boyutu da, yoksulların tercihlerini açıklarken, oldukça düz, akla yatkın bir bir seçeneği kullanıyor olması ile ilgilidir. Refah kapsamındaki işe girip çıkan erkekler, evlilik dışı çocuk sahibi olan kadınlar ve okullardaki başarısız öğrenciler; Murray bunların tümünü ABD devlet politikasındaki değişim bağlamında ve bunların herhangi bir sıradan insan üzerinde etki yaratabildiği noktasından açıklar. Sosyalistler açısından, bu argümanlarda yanlış giden bir şeyler söz konusu olmalıdır; bu, sorunun gerçek nedenini açıklamamıza yardım edecektir. Diğer yandan, Murray'ın ABD'de işsizlik ve suç oranları ciddi biçimde azalmasına rağ-

[47] Örneğin, bkz. Loic J. D. Wacquant and William Julius Wilson, 'The Cost of Racial and Class Exclusion in the Inner City', s. 25–42 içinde William Julius Wilson (ed.), *The Ghetto Underclass*, Newbury Park, CA: Sage, 1993. Chicago'daki siyahi kuşağa ne olduğuna ilişkin açıklamaları, her ne kadar daha az devlet müdahalesine karşı olsa da, Middlesbrough'da yaşananlarla ciddi biçimde benzeşmektedir.Bkz. A.g.e., s. 30. ABD kent merkezlerindeki vasıfsız işçi istihdamının çöküşüne ilişkin daha genel bir değerlendirme için bkz. John D. Kasarda, 'Urban Industrial Transition and the Underclass' in Wilson (ed.), *The Ghetto Underclass*, s. 43–64. Murray'ın gelişen ekonomiye rağmen, siyahi gençliğin aylaklığın arttığı yönündeki iddiası için bkz. Charles Murray, 'The Underclass Revisited', at: http://www.aei.org/ps/psmurray.htm

men, alt sınıfın hâlâ yok olmamasıyla ilgili olarak yakın geçmişte sunduğu argümanlarını okumanın belli keyifli yanları olmakla birlikte, yine de kimi noktaları tartışmaya açık bıraktığı yönünde bir izlenim uyandırmaktadır.[48]

Bunun dışında, Murray tarafından ortaya atılan ırk temelli bir dizi iddia söz konusudur. *Losing Ground*'da Murray, öğrencileri geçiren, bireyleri mevcut meziyetlerinin ötesine taşıyan, dolayısıyla genel anlamıyla siyahların itibarını daha da düşüren pozitif ayrımcılık programlarının kötü etkileriyle birleştiğinde, ahmakça bir bonkörlük gösteren refah politikalarının asıl kurbanlarının ABD'li siyahlar olduğunu öne sürer.[49] *The Bell Curve*'de ise, genel zekânın gerçek ve ölçülebilir olduğunu, Amerikan toplumunun gittikçe insanların toplumdaki konumlarının zekâlarıyla çok daha yakından ilişkili olduğu meritokratik bir yapıya büründüğünü, siyahların ortalama olarak beyazlardan daha az zeki olduğunu ve pozitif ayrımcılığın belli siyah grupları tehlikeli ve güven sarsıcı bir biçimde çoğunlukla yeteneklerinin çok ötesinde değerlendirdiğini savunur. Aynı anda birçok yönden bu denli yoğun siyasi patavatsızlığa cüret eden birini görmenin hazzını bir kenara bırakacak olursak, Murray'ın basit bir biçimde ırkçı ya da refah politikaları düşmanı görünmemek yönündeki açık kaygısı, onu başvurulan ve eleştirilen birisi yapar. Diğer yandan, Murray'ın insan doğasına ilişkin yaptığı üç ortak akıl varsayımı da eşit düzeyde sorunludur: bilhassa *Losing Ground*'daki rasyonel hesaplama; alt sınıfa ilişkin İngiltere'deki çalışmalarında görülen bağımlılık kültürü düşüncesi; ve son olarak, *The Bell Curve*'de, suçun aptal olmakla ilişkilendirilmesi.[50] Devam ede-

[48] Murray, 'The Underclass Revisited'.

[49] Charles Murray, *Losing Ground: American Social Policy*, 1950–1980, New York: Basic Books, 1984.

[50] Herrnstein and Murray, *The Bell Curve*, bölüm. 11.

lim: *In Pursuit of Happiness and Good Government*'ta, mutluluk hakkında Aristocu görüşlere rastlıyoruz; bunu mutluluğun önkoşulları olarak analiz edilen Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi takip ediyor ve son olarak da bunların devletin rolüne ilişkin klasik liberal görüşlerle birleştirildiğine tanık oluyoruz.[51] Tüm bunları birbirine uyumlu kılmak kuşkusuz çok zordur.[52]

Toparlamak gerekirse, her ne kadar lümpen proletarya/alt sınıf müstakil bir kavram olarak hükümsüz kabul edilmeliyse de, bunu çevreleyen ve dikkat gerektiren pek çok mesele söz konusudur. Sosyalistler açısından bu meseleler şu şekildedir. Belli lümpen özellikler geliştirmiş kişiler iyi imkânlar sunulduğunda öylece çalışmaya geri dönerler mi? Şayet dönmezlerse, bunun için ne yapılmalıdır? Vasıfsız insanların sıkıcı işlerde çalışmak yerine, refah yardımlarıyla hayatlarını sürdürmeyi seçmiş olmaları ne derece önemlidir? Az vasıf ve yeteneğe sahip kişilerin hizmetlerinin kapitalist toplumda gereksizleşmeye başladığı doğru mudur? Sosyalistler bu konuda ne yapmayı hedeflemelidir? En önemlisi, mesele, vasıfsız fabrika mesleklerinin Üçüncü Dünya ülkelerine taşınmış olması ise, bu çalışma neyin gelişmesine yardım etmektedir?

---

[51] Charles Murray, *In Pursuit of Happiness and Good Government*, San Francisco, CA: ICS Press, 1994.

[52] Örneğin, bkz. Jock Young'ın kısa eleştirisi, içinde Murray vd., *Does Prison Work?*, s. 31–2.

7
Yabancılaşma

Yabancılaşma teorisini, Marx'ın temel kavramlarına ilişkin yukarıdaki kısa değerlendirmede kabaca açıklamıştık. Orada da belirtildiği üzere, teori üzerine ciddi anlaşmazlıklar süregelir. Bu anlaşmazlıkların en büyüğü, teorinin Marx'ın 1845'teki çalışmasından bu yana gelen rolü ile ilgilidir ve ben buna ilişkin görüşümü hâlihazırda belirttim. Diğer yandan, genç Marx'ın söz konusu teoriyi Feuerbach'tan mı aldığı yoksa Hegel'den aldığı kavrama daha tarihsel bir yorum mu kattığı konusunda da kimi tartışmalar süregider. Daha sonrakiler için ise, teorinin herhangi bir yorumunun Marx ile belli bir ilişkisi olduğunu varsaymakla yetinmek durumundayım. Benim odağım ise, suçu açıklamada teorinin olası yararı olacak.

Teorinin temel yapısı, insan doğasının belli temel özelliklerini belirleyebileceğimiz düşüncesini içerir. Marx'ın insan doğası

yorumunda, bizler sevecen, güçlü, yaratıcı ve toplumsalız. Çeşitli toplumsal düzenlemeler –din, piyasa, kapitalist sistem ya da devlet– insan doğasının bu yönlerini gerçek insanlardan koparır. Tanrı, metalar, sermaye ya da devlet gibi yabancı biçimlerinde, insan doğasının bu özellikleri insanlara hükmeder ve onları birbirlerinden ayırır. Yabancılaşmış insanlar tamamen kendilerine ait olan yönlerden soyulurlar. Şöyle ki:

> Dinde, insan imgeleminin, insan kafasının ve insan yüreğinin öz etkinliği, nasıl biri üzerinde ondan bağımsız olarak, yani tanrısal ya da şeytansal yabancı bir etkinlik olarak etkili olursa, işçinin etkinliği de, tıpkı böyle, kendi öz etkinliği değildir. Bir başkasına ilişkindir, kendi kendinin yitirilmesidir bu etkinlik.[1]

> Bundan şu sonuca varılır ki, insan (işçi) artık kendini ancak yemek, içmek ve çoğalmak gibi hayvanla işlevlerinde, bir de olsa olsa konutta, süste, vb. özgürce etkin duyabilir, insan işlevlerinde ise ancak hayvanlığını duyar. Hayvanal insanal ve insanal da hayvanal durumuna gelir.[2]

Gerçi yemek, içmek ve çoğalmak da gerçek beşeri işlevlerdir. Ama, beşeri etkinlikler alanının üst yanında soyut olarak ayrılmış ve böylece son ve tek erek durumuna gelmiş biçimde, hayvansal işlevlerdirler.[3]

İnsanları bu şekilde yabancılaştıran bir toplumsal sistem kuşkusuz insan doğasına aykırıdır. Bütünüyle ulaşılmış komünizm insan doğasını gerçek durumuna yeniden kavuşturur:

> *3. Özel mülkiyetin* (*beşeri kendinin yabancılaşmasının* ta kendisi) *olumlu* kaldırılışı ve bunun sonucu beşeri özün insan tarafından ve insan için gerçek *temellükü*; öyleyse kendisi için insanın, *toplumsal*, yani beşeri insan olarak bütünsel dönüşü, bilinçli ve daha önceki gelişmenin tüm zenginliğini koruyarak yapılmış bulunan dönüş olarak komünizm. Bu komünizm, eksiksiz doğalcılık olarak = insancılık, eksiksiz insancılık olarak = doğalcılıktır; insan

[1] Karl Marx, *1844 Elyazmaları, Ekonomi Politik ve Felsefe*, s: 89-268, Sol Yayınları, 1976.
[2] Karl Marx, *1844 Elyazmaları, Ekonomi Politik ve Felsefe*, s: 89-268, Sol Yayınları, 1976.
[3] Karl Marx, *1844 Elyazmaları, Ekonomi Politik ve Felsefe*, s: 89-268, Sol Yayınları, 1976.

> ile doğa, insan ile insan arasındaki karşıtlığın gerçek çözümüdür; varoluş ile öz, nesnelleşme ile kendini olurlama, özgürlük ile zorunluluk, birey ile tür arasındaki savaşımın gerçek çözümüdür. O, tarihin çözülmüş bilmecesidir ve kendini bu çözüm olarak bilir.[4]

Bu pasajda pek çok iddia ortaya atılmıştır. Bir suç analizinde yararlanılabilecek olanları ise şunlardır: birey ile gerçek doğası arasındaki yabancılaşmaya çözüm üretmek, birey ile diğer insanlar arasındaki yabancılaşmaya çözüm üretmek, doğaya yabancılaşmamıza çözüm üretmek, gerçek doğamıza yabancılaşmamıza çözüm üretmek. Gelin, şimdi, bunların suç anlayışına nasıl uygulanabildiğine bakalım.

İngiliz radikal kriminologların çalışmalarında görülen bir olasılık, bireylerin kapitalist toplum tarafından kısıtlanan cinsel doğalarını özgürce ifade etmelerine izin verme şeklindedir. Bu sayede, evliliğin sınırları dışında cinsel ilişki yaşamak ya da eşcinsel ilişki yaşamak arzusu gerçekleştirilebilecektir.[5] Bu yorumlamanın Marx'ın yabancılaşma hakkındaki elyazmalarında ve aslında Marx'ın herhangi bir yapıtında izinin sürüldüğüne dair en ufak bir ima dahi söz konusu değildir. Ne var ki, bir eşcinsel bireyi gerçek yönelimini reddetmeye zorlayarak kendisinin önemli bir özelliğine yabancılaşması noktasında gerçek bir farkındalık söz konusudur; dolayısıyla, bu olası gelişme hattının izinden gitmek değerli olacaktır. Cinsel yakınlık ve hatta cinsel çeşitlilik arzusu da, pek âlâ temel bir insanlık hali olarak görülebilir.

Peki ya, çok çirkin ya da engelli ya da itici olup, kapitalist toplumda cinsel yakınlığa ancak parasını ödeyerek ulaşabilen bir birey için ne demek gerekir? Yabancılaşma teorisinin bu konuda birden çok çözüm yöntemi vardır. Seks işçiliği yasal bir iş olarak düşünülebilir; zira sosyalist bir toplum seks işçilerine emekleri-

---

[4] Karl Marx, *1844 Elyazmaları, Ekonomi Politik ve Felsefe*, s: 89-268, Sol Yayınları, 1976.

[5] Pearson içinde Taylor, Walton and Young, *Critical Criminology*, s. 164.

nin karşılığı verildiğinden, güvenlikleri vd.n ciddi bir biçimde gözetildiğinden ve asla yabancılaştırmayan bir şekilde sürdürüldüğünden emin olmaya çalışacaktır. Bunun çok daha iddialı bir uyarlamasına da Fourier'in görüşlerinde rastlanır; Fourier'in sosyalist ütopyası, bütün cinsel ihtiyaçların karşılanmasını temin edecek ayrıntılı bir düzenlemeler bütününü içerir.[6] Alternatif olarak, yabancılaşma teorisi, seks işçiliğini hiç kimse için kabul edilebilir bir etkinlik olmayacak şekilde emeğin yabancılaşması ve aşağılanması olarak gören kölelik karşıtı görüşlerle ilişkilendirilebilir.[7] Cinsel açıdan arzu edilebilir olmayan bireye sunulabilecek en iyi öneri ise, öz-sunum ve sohbet kanalları ve belki bir de sosyalist tarzda bir dönüşüm olabilir mi?

Peki ya, cinsel tatmini ancak on yaşından küçük çocuklarda ilişkiye girmede ya da rızasız sadizm ve/veya tecavüz edimlerinde bulan insanlar? Bir stratejiye göre, bu insanların cinselliği hâlihazırda bir şekilde yabancılaşmıştır. Ancak yabancılaşmamış cinselliğe ilişkin bir farkındalık geliştirebilirlerse, onlar ve herkes daha mutlu olacaktır. Ne var ki, bir önceki paragraftaki seks işçiliği tartışmasında da benzeri görülen bu türde bir yaklaşımda bir sorun söz konusudur. Yabancılaşma teorisinin buna önemli bir katkısı yoktur. Pedofiller, sadistler ve tecavüzcüler, hem bir kişinin kimliğinin merkezi olan hem de oldukça ciddi bir zarara yol açabilen bir alanda bir başka kişinin rızasını ihlal etmektedirler. Seks işçiliği tartışmasının, hâlihazırda liberallerin insanların başkalarına zarar vermeyen edimlerde bulunmalarının serbest olması gerektiğini, radikal feministlerin ise, her ne kadar bu işi yapıyorlarsa da, kadınların seks işçiliği ilişkilerinde zarar

[6] Charles Fourier, *Le nouveau monde amoureux*, Oeuvres complètes de Charles Fourier, VII, Paris: Anthropos, 1967.

[7] Örneğin, bkz. Sheila Jeffreys, *The Idea of Prostitution*, North Melbourne, Victoria: Spinifex, 1997; Kathleen Barry, *The Prostitution of Sexuality*, New York: New York University Press, 1995.

gördüğünü savunduğu liberalizm ile radikal feminizm arasında süregiden tartışmaya hiçbir katkısı olamaz.

Gelin, şimdi daha standart bir Marksist bölgeye girelim ve üretim sürecine ve emeklerine yabancılaşan, oldukça yoksullaştırılan ve dolayısıyla kendilerini insan yapan özelliklerine fazlasıyla yabancılaşan işçilerin durumunu inceleyelim. Diğer işçilerle rekabet etmek zorunda olduklarından, bu işçiler iş arkadaşlarına da yabancılaşırlar. Bu koşullarda, aralarından bazılarının edinimci suça yönelmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Evlerini, dükkânlarını soymak, işyerlerinden bir şeyler çalmak türünden kapitalistlere karşı işlenen suçları, yaşanılan yabancılaşmayı tersine çevirmeye yönelik çabalar olarak yorumlamak mümkündür. Bu suçlar failin eşini ve çocuklarını doyurmak amacıyla işlendiğinde, aynı zamanda yabancılaşmanın aile içinden etkilerini azaltmaya yönelik bir çaba olarak da değerlendirilebilir. Marksistler gerçekte bu tür suçları desteklemezler; çünkü bunlar kapitalist sisteme zarar vermez. Aslında bunlar, odağı kapitalistlerin genel anlamıyla işçilere yaptıkları şeylerden kaydırarak sistemi pekiştirir.

Ne yazık ki, suça yönelen işçiler kendilerini yalnızca kapitalistlerden çalmakla sınırlamazlar. Sınırlı kişisel mülkiyeti kapitalistlerinden çok daha korunmasız olan meslektaşlarından da çalarlar. Günlük koşuşturmanın yorgunluğunu sarhoş olarak atmaya çalışır, kavgaya, şiddet olaylarına karışırlar. Yoksulluk eksenli bu suç analizi Üçüncü Başlık'ta incelenen William Bonger'in değerlendirmelerine oldukça yakındır. Peki, yabancılaşma analizi de buna bir şey katabilir mi? Şüphesiz en açık katkısı, işçilerin kolektif olarak ürün ortaya koyduğu, dolayısıyla, bunun ihtiyaca göre dağıtılması halinde daha makul bir insan yaşamının tadını çıkarmalarının mümkün olacağı yönündeki ahlâki iddiadır. Diğer yandan, bu iddia; işçilerin emeklerinin bütün meyvesini kendilerinin

almasını savunan ve fakat tüketilmiş üretim araçları, ekonomik büyüme, toplu ve bireysel sigorta, eğitim ve sağlık hizmetlerinin toplu tüketimi, çalışamayan bireylere yardım vd.n yerini alan bu tür meseleleri çözemediği için *Gotha Programı'nın Eleştirisi*'nde Marx tarafından eleştirilen düşüncenin bir benzeridir.[8]

Yukarıda sözü edilen insan ile doğa arasındaki çatışmanın çözümü düşüncesine geçelim. Bu, *1844 Elyazmaları*'nın ana başlıklarından biri değildir. Marx'ta, genel doğal dünya yaklaşımı, insanın doğaya hükmetmesini, onu kontrolü altına almasını ve ondan yararlanmasını olumlar. Bu açıdan, komünist rejimlerin üstlendiği temel ve ihtilaflı tasarılar kuşkusuz Marx'ın kendi yaklaşımıyla ilişkilidir.[9] Doğaya hükmetme projelerinin bir örneği, Kruşçev döneminde bakir toprakların tarıma açılmasıdır; ilk hasat çok bereketli olmasına karşın, daha sonra bakir bozkırların verimliliğinin korunamadığı, toprak erozyonunu engellemek için yeterli tedbirin alınmadığı, dolayısıyla üretimin ciddi biçimde azaldığı ve Sovyetler Birliği'nin buğday ithal etmek zorunda kaldığı felaket boyutunda bir başarısızlığa dönüşmüştür.[10] Daha yakın geçmişten bir örnek de, korkunç ekolojik sonuçlarıyla birlikte, Çin'deki Üç Boğaz Barajı projesidir.[11] Doğu Avrupa, çevre bozulmayı görmezden gelen Sovyet sanayileşme politikaları sonucunda oldukça kirletilmiştir.[12] Ne var ki, gerek insan ile doğa arasındaki yabancılaşmanın çözümü düşüncesinde, gerekse de, beşeri ihtiyaçlara dayalı bir sistem olarak komü-

[8] MECW 24, 84-5.

[9] Daha detaylı bir tartışma için bkz. Ted Benton, 'Marxism and Natural Limits: An Ecological Critique and Reconstruction', *New Left Review*, No. 178, Nov-Dec 1989, s. 51–86.

[10] Bkz:http://en.wikipedia.org/wiki/Virgin_Lands_Campaign;http://www.soviethistory.org/index.php?action=L2&SubjectID=1954tselina&Year=1954

[11] Bkz: http://en.wikipedia.org/wiki/Three_Gorges_Dam

[12] Bkz, örneğin, *Le Monde Diplomatique*'da yayınlanan bir makale: http://mondediplo.com/2000/07/19envidisaster

nizmin olanakları ve gelişmenin yalnızca ekolojik açıdan sürdürülebilirliğini temin eden dikkatin gösterildiği bir yapı içinde mümkün olduğu yönündeki anlayışa ilişkin olarak Marx'ın daha sonra yaptığı analizde somut bir olurluk söz konusudur.[13] Gerçekte, endüstriyel büyümenin ekolojik sonuçlarını görmezden gelen kuşkusuz ki kapitalist kâr güdüsüdür.[14] Hassaslığı kabul edilir bu temelde, yabancılaşma teorisi dahilinde çevreye verilen zararın suç bağlamında ele alınması mümkündür. Bu tür zararlar kapitalist toplumda da suç teşkil etmekle birlikte, daha çok idari kusur olarak yorumlanmaktadır; tabii şayet fark edilirse.

Son olarak, mevcut halimiz ile gerçek doğa arasındaki yabancılaşmanın çözümü için ne yapılabilir? Bu düşünce hattı bize suç analizi için birçok olasılık sağlarken, beri yandan da yabancılaşma analizindeki asıl sorunun ne olduğunu gösterir. Bu olasılıklardan biri, yukarıda değindiğimiz üzere, kapitalizmde işçilerin yabancılaşmasının yol açtığı suça yönelimdir. Kapitalistler, diğer kapitalistler ile rekabet etme ihtiyaçları ve bunun uzantısı olarak da, ücretleri asgaride tutma, fazla mesai, işgücünün sağlık ve güvenliğini görmezden gelme, doğaya verilen zararı görmezden gelme, yatırımcıları dolandırma, saf olmayan ürün satma, tüketici sağlığını hiçe sayma, yanlış ve abartılı tanıtımlar yapma vb. ihtiyaçları nedeniyle diğer insanlara yabancılaşırlar. Bunun ne kadarının suç, ne kadarının meşru rekabet koşulları olarak değerlendirildiği, bir kapitalist toplumdan diğerine değişkenlik gösterir. Buraya kadarıyla yeterince Marksist sayılır.

Kadınlar sevecen, anaç, komünal ve lezbiyen doğalarına kapitalizm ile içiçe geçmiş olan patriyarka tarafından yabancılaştırılırken, güç ve servet ya da yüksek maaş sahibi erkeklerle evlenme-

[13] Bir argümanın ilgi çekici bir yorumu için, bkz. Jonathan Hughes, *Ecology and Historical Materialism*, Cambridge: Cambridge University Press, 2000, ch. 3.

[14] Bkz Benton, 'Marxism and Natural Limits', s. 83–6.

nin yararları için diğer kadınlar ile rekabet etmekle sınırlandırılır ve bu sayede moda ve kozmetik endüstrisinin köleleri haline getirilirler. Pornografide aklanan ve olumlanan aile içi şiddet ve cinsel şiddet yoluyla ikincil kılınırlar. İdeal olarak, lezbiyen komünler halinde, belki de bir tanrıçanın liderliğinde yaşamayı tercih edeceklerdi. Yabancılaşmış koşulları nedeniyle, kadınlar pek çok suça maruz kalırken, bunların bazıları suç kabul edilmekte ancak uygun şekilde cezalandırılmamakta, bazıları ise onanmakta ve dahi kutlanmaktadır: ölüyle birlikte yakılma, kadın sünneti, tecavüz, cinsel ilişkiye zorlama, taciz, nesneleştirme, fahişelik, oy kullanma hakkı tanımama, ciddi eğitim ve ücret eşitsizliği, kariyer yapmalarının önündeki engeller, kız çocuklarının terk edilmesi, cadı avı, ev işleri ve çocuk bakımında adaletsiz iş bölümü, kadın ticareti, evlilik ve boşanmadaki çifte standartlar, mollalar ve moda dergileri tarafından dayatılan kıyafet kodları, hormon replasman tedavisi, Katolik cemaatinden atılma... liste uzayıp gider.[15]

Hemen yukarıdaki paragraf radikal feminist bir kadın raporuna pek âlâ uyarken, Marksist yabancılaşma tanımı açısından elekten geçirilmesi gerekir. Marx ve Engels'de, kadınların doğal olarak lezbiyen olduklarına ilişkin en ufak bir ima dahi bulunmazken, insan ve toplum doğası betimlemesi için de, Marksist gelenekten etkilenen her eleştirmenin yöneltmek isteyeceği türden pek çok açık eleştiri söz konusudur. Öncelikle, suç listesi aşırı derecede evrenseldir: gelişmiş kapitalist ülkelerde kadınlar normalde kadın sünneti, ölüyle birlikte yakılma ya da oy kullanma hakkının verilmemesi gibi sorunlar yaşamazken, diğer suçların boyutu da

[15] Bu radikal feminizm pastişi, şu eserlerden biraraya getirilmiştir: Andrea Dworkin, *Intercourse*, London: Secker & Warburg, 1987 ve *Pornography: Men Possessing Women*, London: Women's Press, 1981; Susan Griffin, *Woman and Nature: The Roaring Inside Her*, London: Women's Press, 1984; Mary Daly, *Gyn/ ecology: The Metaethics of Radical Feminism*, London: Women's Press, 1979; Adrienne Rich, *Compulsory Heterosexuality and the Lesbian Existence*, London: Onlywomen Press, 1981.

farklı sınıflar ve koşullar arasında ciddi bir değişkenlik gösterir. Yine, bununla ilişkili olarak, kadınların kendileri arasında da dikkate değer farklılıklar vardır; dolayısıyla, bütün kadınlar lezbiyen komünler halinde yaşamaya can atmaz. Bazı kadınlar sosyetik, heteroseksüel, borsacı ve sair olmaktan son derece memnundur. Özetlemek gerekirse, yukarıdaki paragraftaki yabancılaşma yorumu tartışmaya açık bir insan doğası kavrayışına dayanır.

Diğer yandan, Marx'ın yabancılaşma teorisinin temelinde yatan insan doğası kavrayışı da yine meydan okunmaya açıktır. En önemli meydan okumalardan biri, Marx'ın teoriyi tümden bırakmasa da en azından daha az vurgulamasına yol açan anarşist yazar Max Stirner'ın *The Ego and His Own* (1845) adlı kitabından yükselmiştir.[16] Bu aynı zamanda sağ anarşist ilk kitaptır. Stirner, yabancılaşma düşüncesini Marx'tan bir adım ileri taşır ve bireyin sadece devlette ya da dinde değil, bunların yanında, her ikisi de bireyin kendisi üzerindeki gerçek odağının sapması anlamına gelen insan birlikteliği ve topluluğunda da yabancılaşma yaşadığını imler. Bu meydan okumaya en iyi yanıt, gerçek insan gruplarının gerçek yaşayış biçimine dayanan materyalist bir insan doğası tanımı yapmaya çalışmak olacaktı. İşte, *Alman İdeolojisi*'nde, bilhassa da Feuerbach'a ilişkin ilk bölümde Marx ve Engels'in yaptığı şey de bu olmuştur. İnsan doğası ve tarihi, diğer teorilerin temeli, Marksizmin karakteristiği olan üretim tarzı üzerine kuruludur. Bu iddia, aynı zamanda Stirner'a verdikleri yanıtın da temelini oluşturur: bireyler, Stirner'ın varsaydığı gibi öylece kendi başlarına yaşamaz, yaşayamaz ve sadece kendi çıkarlarını düşünemezler. Ne var ki, tarihsel materyalist insan doğası tanımının radikal feministlere ikna edici bir yanıt verebilmesi için bir toplumsal cinsiyet tanımı geliştirmesi gerekecektir.

[16] Max Stirner, *The Ego and His Own*, (trans. Steven T. Byington), New York: Benjamin R. Tucker, 1907.

İnsanın materyalist toplum tarafından saptırıldığı doğal tinsel eğilimini bağlamında da, Yahudi komploları, kozmopolitiklik, Siyah kültürü ve sair tarafından saptırılabileceğimiz -sözgelimi- Ariler olarak, ırksal doğamız bağlamında da bir yabancılaşma açıklaması getirmek de mümkündür. Bazı bireyler bilhassa daha saldırgan ya da rekabetçidirler ya da derin düşünmektedirler ki, sosyalist toplumda, ancak yanıltıcı bir sosyalist ideoloji tarafından saptırılabileceği biçimde gerçek doğalarına yabancılaştırıldıklarını iddia edebilmişlerdir. Bir yabancılaşma teorisi temel olarak insanların uygun bir biçimde yaşayacağı ya da buradan doğru gelişeceği koşullara ilişkin bir ahlâki savlar bütünüdür. Marx ve Engels tarafından sunulan tarihsel materyalist analiz, görece zayıf bir insan doğası tanımı getirir: yemek yeme, ısınma, barınma ve cinsellik gibi birçok temel ihtiyacımız vardır ve bunlar çok çeşitli yollardan karşılanabilir; dil, el becerisi ve kavramsallaştırma gibi bir dizi yetiye sahibizdir ve bunlar bu temel ihtiyaçlarımızı karşılamamıza yardımcı olur.[17] Bunun dışında, oldukça esneğiz, son derece farklı toplumsal yapılar ve fiziksel koşullarda yaşayabiliriz ve bunların insanın gelişimi ile nasıl bir ilişkisi olduğu, ya da aslında, neyin insanın gelişimi olarak görüldüğü esaslı bir tartışma konusudur.

Şu hâlde, bir yabancılaşma teorisi olası pek çok suçla ilişkilendirilebilirken, bu bölümde yapılan analize göre, bunun suçu kavramsallaştırmamıza ya da suçun neden meydana geldiğini ve nasıl azaltılabileceğini anlamamıza en ufak bir katkısı yoktur. Yine de, bir şekilde tarihsel materyalizmden doğru geliştirilmiş teoriler diğerlerinden çok daha ümit verici görünür.

---

[17] Marx'ın bir insan doğası teorisinin olduğunu iddia etmenin yanında, gerçekte olgun Marx'ta bu değerlendirmenin burada sözü edilen satırlar kadar olduğunu belirten bir değerlendirme için bkz. Norman Geras, *Marx and Human Nature: Refutation of a Legend*, London: Verso, 1983, s. 72–82.

8

Suç ve Kapitalizmin Yeniden Üretim Koşulları

Bir filozof düşünce üretir, bir şair şiir, bir rahip vaaz, bir profesör inceleme ve sair. Bir suçlu suç üretir. Bu son üretim dalı ile bir bütün olarak toplum arasındaki bağlantıya daha yakından baktığımızda, pek çok önyargıdan kurtuluruz. Suçlu, sadece suç değil, aynı zamanda ceza hukukunu ve bununla da ceza hukuku dersi veren profesörü ve buna ek olarak da aynı profesörün derslerini 'metalar' olarak genel piyasaya attığı kaçınılınaz incelemeyi üretir. Suçlu aynı zamanda polis örgütü ve ceza yargılamasının tamamını, polisler, hakimler, jüri heyeti, vd.; ve tam da toplumsal iş bölümünün pek çok kategorisini oluşturması gibi, insan aklının farklı kapasitelerini geliştiren, yeni ihtiyaçlar ve bunları karşılayan yeni yollar yaratan bütün bu farklı iş kollarını üretir. Tek başına işkence, en yaratıcı mekanik buluşlara yol açmış ve bu aletlerin üretiminde çok sayıda saygın zanaatkârı çalıştırmıştır. Suçlu, davaya göre, kısmen ahlâki kısmen trajik bir etki üretir ve bu şekilde, halkın ahlâki ve estetik hislerini ortaya çıkararak, bir 'hizmet' sunar. Sadece ceza yargılaması üzerine, sadece ceza hukuku üzerine bir özet ve bunlarla beraber, bu alandaki yasa koyucuları değil, aynı

> zamanda sanat, edebiyat, romanlar ve hatta tragedyalar üretir; ve sadece Müllner'in *Schuld*'unu, Schiller'in *Raueber* oyununu değil, *Oedipus* ve Üçüncü Richard'ı da üretir. Suçlu, burjuva hayatın monoton, her günkü güvenliğini kırar. Böylelikle, onu durağanlıktan çıkarır ve endişe verici gerginliği ve onsuz rekabet dürtüsünün dahi köreleceği çevikliği ortaya çıkarır. Bu sayede, üretim güçlerine teşvik verir. Suç, emek piyasası dışında kalan artık nüfusta rol oynar, böylelikle işçiler arasındaki rekabeti -ücretlerin asgarinin altına düşmesini önleyecek derecede- azaltırken, suçla mücadele, bu nüfusun diğer kesimini sindirir. Dolayısıyla suçlu, doğru denge ortaya çıkaran ve bütün bir 'yararlı' meslekler perspektifi geliştiren doğal 'karşı ağırlıklardan' biri haline gelir. Suçlunun üretken gücün gelişmesi üzerindeki etkileri detaylıca göstermek mümkündür. Hırsızlar olmasaydı, kilitler bugünkü kusursuzluk derecelerine ulaşabilir miydi? Kalpazanlar olmasaydı, banknotlar mevcut mükemmelliğine erişir miydi? Ticari yolsuzluklar olmasaydı, mikroskop olağan ticaret sahasında kendi yolunu bulabilir miydi (bakınız Babbage)? Pratik kimya, metaların niteliğini bozma kadar dürüst üretim şevki olarak gösterme çabalarına da borçlu değil midir? Suç, yeni mülkiyete saldırı yöntemleriyle, sürekli yeni savunma yöntemleri yaratır ve dolayısıyla makinelerin icadı için grevler kadar üretkendir. Özel suç sahası terkedilse: ulusal suçlar olmasaydı, dünya pazarı hiç var olabilir miydi? Doğrusu istenirse, uluslar bile oluşur muydu? Ve Adem'in zamanında beri, Günah Ağacı aynı zamanda Bilgi Ağacı olmamış mıdır?[1]

Yukarıdaki pasaj Marx'ın 1861-1863 ekonomi elyazmalarında görülür. Diğer ekonomistlerin çalışmalarının değerlendirmesinin küçük bir bölümünü içerir. Kendine özgü eğlendiriciliğinin yanında, Marx'ın en kapsamlı suç tartışmalarından biri olduğundan, çok sık alıntılanır. Daha önce de belirtildiği üzere, buradaki ana amaç bir suç analizi sunmak değil, Marx'ın gördüğü hâliyle, üretken emek ile üretken olmayan emek arasındaki kusurlu ayrım hakkında iğneleyici yorumlar getirmektir. Marx, bazı ekonomistler için insani başarılara katkı sunma ve dolaylı olarak da kâr üretimi anlamında neredeyse her emeğin üretken olduğunu öne sürer. Marx'ın kendisi için ise, uygun bir üretken emek kavram-

[1] MECW 30, 307–10.

sallaştırması, doğrudan kâr üretimine katkı sunan üretken emek ya da bazı formülleştirmelerinde, belli bir kâra satılan bir materyal üretimine doğrudan katkı sunan emek ili sınırlanır.

Kısaca açıklayacağım üzere, bana göre, bu meselede Marx'ın kendi konumu kusurludur. Ne var ki, bu meselede Marx'ın izinden gidiyor olsaydık, her iki tanımın da daha iyisi olarak üretken emeğin kâr üretimine doğrudan katkı sunduğu açıklaması olacaktı. Bu en kolay şu şekilde görülür: bir tür yazılım, kitap ya da DVD şeklinde, önemli bir bilgi içerikli bir ürün düşünelim. Bu ürünün üzerinde teslim edildiği disket, kağıt ya da materyalin üretilmesi oldukça kolayken, içeriği, çok sayıda kalifiye çalışanın emeğini aldığından, oldukça pahalı olabilir. Bir materyal üretimi ihtiyacı, haksız görülür: bu parçaların her birinin ederi temel olarak teslim edilme şeklinden çok, içeriği tarafından belirlenir. Bu argümanı kabul ettiğimizde, doğrudan kâr etmeye katkı sunan ve satılan bir ürünün parçasını oluşturduğu anlamına gelen üretken emek ile kazanç dışında bir maliyeti bulunan üretken olmayan emek arasındaki bir ayrımla karşılaşırız. Aynı fiziksel etkinlik her iki kategoride de yer alabilir: ailesinin geçimini sağlamak için çalışan bir aşçı da hizmetçisi olduğu evde yemek yapan bir aşçı da, üretken olmayan emekçidir; çünkü emeği bir kâr üretmez; ancak aynı işi kapitalist bir sahibi olan bir restoranda yaptığında, üretken emekçidir. Yine, hane halkına eşdeğer bir durumda bir oyunda yer alan bir oyuncu ile kâr amaçlı bir tiyatro sahnesinde aynı oyunu oynayan oyuncu arasında da benzer bir yorum getirilebilir. Bu ayrımdaki önemli noktalardan biri de şudur: kamu çalışanları normalde kâr elde etmezler; dolayısıyla, Kraliçe, kabine bakanları, devlete bağlı yol yapım işçileri, paşalar ve generaller de yine üretken olmayan emekçidir. Kapitalist uğraşılar üzerinden ilerleyen bir toplumda, açık amaç, üretken olmayan emekçilerin sayısını azaltmak, üretken emekçilerin sayısını artırmaktır.

Marx'ın yapmaya çalıştığı ayrım, klasik ekonomi politik kaynaklıdır ve bu makul surette açıktır. Ne var ki, gelişmiş kapitalist devletlere ilişkin kısa ve öz bir siyasi çıkarım değerlendirmesi, bu ayrımın yok olduğunu göstermektedir. Bu tür devletler okullar ve üniversitelerde hiçbir kâr üretmeyen çok sayıda öğretmen istihdam eder. Marx'ın ayrımına göre, rasyonel bir kapitalist devlet, bilim ve teknolojiyi araştıran ve öğrenen üretken olmayan emekçileri başından atacaktır. Bir kapitalistin bakış açısıyla, bunların hamburger üreten kâr amaçlı bir fastfood zincirinde çalışmaları daha iyidir. Thatcher hükümeti gerçekten buna oldukça yakın bir politika yürütmüştür.[2] Diğer yandan, rasyonel bir kapitalist devlet, kâr amaçlı bilimsel ve teknolojik teşebbüslere katkı sunabilen çok sayıda kalifiye emekçi üretmeyi amaçlar. Bu argüman bir hayli yoğun ve baskılı görünmektedir. gelişmiş kapitalist ülkeler ile Üçüncü Dünya ülkeleri arasındaki temel fark, her iki türdeki mevcut vasıfsız işçi sayısı değil, ilkindeki bilimsel ve teknolojik araştırma ve uzmanlık düzeyinin ikincide olmayışıdır.

Bilim ve teknoloji alanlarındaki araştırmacılar ve eğitmenlerin kapitalist girişimlerin kârlılığı üzerinde ciddi bir farklılık yarattığını kabul ettiğimizde, taşkın kapıları diğer üretken olmayan emekçilere de açılacaktır. İkinci dalga feminizmin etkisiyle, Marksistler arasında ev içi emeğin rolüne ilişkin bir tartışma başlamıştır. Marx'ın ayrımına göre, bu kesinlikle üretken olmayan emektir; ancak, şüphesiz ki işçilerin gündelik ve nesilsel temelde yeniden üretimi açısından gereklidir. Ayrıca, ev içi emeğin niteliği, kârlılık açısından da birçok yönden tartışmasız bir öneme sahiptir. Okula başlayıp okuryazarlaşan ve muhteşem bir öğrenme isteği duyan çocuklar, bu özelliklere sahip olmayan çocukların

[2] Bu yaklaşıma ideolojik zemini iki iktisatçıdan gelir: The ideological backing for this approach came from two economists: R. Bacon ve W. Eltis, *Britain's Economic Problem: Too Few Producers*, London:Macmillan, 1976.

tersine, oldukça yüksek bir üretken emekçi potansiyeli barındırırlar. Diğer yönler ise görece daha az belirgindir: karısının leziz yemekleri ve mutlu edici cinsel performansıyla tatmin edilen bir koca, işte işlenmiş gıda ve baştan savma bir cinsellikle karşılanan kocadan çok daha verimli olabilirken, beri yandan, şüphesiz ki gece yaşadığı hazları hatırlaması dikkatini de pek âlâ dağıtabilir.

Bilimsel eğitim ve ev içi emek, kârlılık üzerinde önemli bir etkiye sahipse, aynı durum üretken olmaması pek de mümkün olmayan bir dizi etkinlik için de geçerli olabilir. Ücretleri BBC'nin elde ettiği gelirler tarafından karşılanan şovmenler insanların rahatlamasına ve bu sayede işte daha üretken olmalarına yardım edebilir. Papazlar, iş dahil, her şeyde kusursuzluğu vaaz ederek kârlılığa katkıda bulunabilirler. Kraliçe, ulusal birliğin ve üretimin gelişebildiği daha sakin bir atmosferin üretilmesine yardım edebilir ve bu esnada ailesi de zenginlerin hayatlarını konu edinen bir televizyon dizisi gibi ulusu rahatlatabilir, eğlendirebilir.

Ayrıca ekonomide, bir iş kolundaki üretken emekçiler bir başka iş kolundaki emekçilerin üretkenliğini olumsuz yönde etkileyebilirler. Bu argüman aslında oldukça basittir; ancak, okur bunu daha karmaşık ve tatmin edici kılacak yolları pek âlâ bulacaktır. Gelin, ABD'de yasal olarak ateşli silah üreten işçilerle başlayalım. Bu işçiler her ne kadar kapitalist işverenlerinin kâr etmesine yardım ediyorlarsa da, diğer vatandaşlara karşı kullanılan ateşli silahların etkisi bunları daha az üretken (zarar görmüş) ya da doğrudan üretken olmayan kılar. Alkol ve tütün üreten işçiler şirketlerine kâr getirirler; ancak, işçilerin genelinin sağlığı ve üretkenliği üzerinde kötü etkilere sahiptirler. Sağlıksız gıda üreterek diğer işçilerin aşırı kilo almasına ve normalin altında çalışmasına yol açan işçiler için de benzer bir yorum yapılabilir. Bunlar daha somut örneklerdir; diğer yandan, aynı argüman, plastik

cerrahiyi öneren şirketlerin çalışanları, en azından belli yasal ve yasadışı ilaçların üreticileri, belli bilgisayar oyunlarının yapımcıları ve insanların işlerine odaklanmalarına mani olan magazin dergilerinde çalışan gazetecilere ilişkin de kullanılabilir.

Emeği üretken ve üretken olmayan olarak sınıflandırmaya bir yararı söz konusu değilse de, bu tartışma, Marksist bir suç tanımının en azından bir kısmının oluşturulmasına gerçekten yardımı dokunacak bir analiz yöntemi sunar. Suçun (ya da ilkesel olarak başka bir toplumsal olgunun) kapitalist ekonominin yeniden üretiminde oynadığı rolü ve sosyalist bir ekonomide daha farklı bir role sahip olup olmayacağını sorabiliriz. Bu analiz türünün çok daha kapsamlı bir şeklini *Kapital*'in 2. cildinde görürüz; burada Marx, kapitalizmin ekonomik yeniden üretim koşullarının bilhassa Fizyokratların yazılarını temel alan bir değerlendirmesini yapar. Althusser'in oldukça etkileyici yazısı, 'İdeoloji ve Devlet'te de bu düşüncenin izi sürülür. Althusser, ekonomik yeniden üretime ek olarak, kapitalist sistemin işgücünün yeniden üretimine de ihtiyaç duyduğunu savunurken, bunun bir dizi 'Devletin İdeolojik Aygıtı' yoluyla meydana geldiğini ve örnek olarak okul, aile, yargı sistemi, siyasi sistem, sendikalar, medya, kültür vd. gösterdiğini belirtir.[3] Bu görüş, 1970'lerde doğrudan Althusserci olmayan pek çok yazar tarafından desteklenmiştir.[4] 1960'lar sosyolojisinin karakteristiği olan işlevselci analiz yöntemine yakınlığının da düşüncenin popülerleşmesine şüphesiz ki katkısı olmuştur. Bu teori aynı zamanda 'devlet aygıtları' üzerine çalışmakta olan radikallerin radikal öğretmenler ya da sosyal hizmet uzmanları

[3] Bkz. Louis Althusser, *Lenin and Philosophy and Other Essays*, London: New Left Books, 1970.

[4] Bkz. Hall vd., *Policing the Crisis*, (Beşinci Başlık'ta incelenmiştir) ve örneğin, Elizabeth Wilson, *Women and the Welfare State*, London: Tavistock, 1977; Paul Corrigan and Peter Leonard, *Social Work Practice under Capitalism: A Marxist Approach*, London: Macmillan, 1978; London Edinburgh Weekend Return Group, *In and Against the State*, London: Pluto Press, 1980.

olarak, yeniden üretim koşullarına engelleyerek kapitalist sistemi ortadan kaldıracaklarını iddia etmelerine olanak tanımıştır.

Teorinin popülaritesi, daha sonraları azalırken, bunun nedenlerinden biri, 'Aygıtlar'ın çoklu karakteristiğini değerlendirmeyi başaramamış olmasıdır. 1984-1985'te felaket getiren uzun bir greve yol açan, Thatcher tarafından 'içerideki düşman' olarak anılan Ulusal Maden İşçileri Sendikası Başkanı Arthur Scargill'i, ya da aynı dönemde IRA ve onun silahlı mücadelesiyle ilişki hâlinde olan Sinn Fein'in liderlerini 'devlet aygıtlarının' bir parçası olarak görmek handiyse imkânsızdır. Thatcher'ın sendikalar ve refah devletine yönelik saldırılarının boyutu görünür hâle gelirken, devletin aygıtlarında çalışan radikaller, 'devletin ideolojik aygıtlarını' oluşturan organlara saldırmaktan öte, kurumlarını, refah geleneklerini, yardımları ve kendi işlerini koruma çabası içindedirler. Muhafazakârlar seçim zaferleri kazanmayı sürdürmüş, Sovyetler Birliği çökmüş ve muhalif radikaller postmodernist ya da Foucaultcu düşünceleri benimsemeye başlamışlardır.

Diğer yandan, şayet Marksist bir suç ve ceza yargılaması tanımının ciddiye alınması gerekiyorsa, bunların kapitalist sistemi yeniden üretmede ne tür bir işleve sahip olduğunun analizi, bunun kuşkusuz en önemli parçalarından biri olacaktır. Bu analizin yapılabileceği farklı düzeyler söz konusudur. Faal bir toplumda ceza hukukunun belli temel özelliklerinin olması gerekir. Bunun da ötesinde, ceza hukukunun birtakım yönleri kapitalizmin işlerliği açısından da gereklidir. Ceza yargılaması sistemi, yedek işçi ordusunun disipline edilmesi, yararlı işlere yönlendirilmesi ve kapitalist yeniden üretimi engelleyecek faaliyetlerden uzak tutulmasında önemli bir role sahiptir. Ceza yargılamasının kapitalizmin yeniden üretiminde hiç tartışmasız ideolojik bir rolü vardır. Aynı zamanda, ceza yargılaması sistemi, kapitalist teşebbüslere doğrudan ve dolaylı kâr sağlayabilmektedir.

İkinci Başlık'ta, tam olarak nasıl tanımlandığı ve ne tür cezalar verildiği değişkenlik göstermekle birlikte, çok çeşitli toplumlarda görülen bir suç türü olarak 'konsensüs suçlar' düşüncesi kabul edilmişti. Verilen örnekler arasında, geçerli bir neden olmaksızın toplumun diğer fertlerini öldürmek ve kişisel mülkleri çalmaktı. Bu edimler suçtur; çünkü suç olmaktan çıkarıldıklarında, bir toplumun işleyişi güçleşecektir. Çoğu insan bu edimler yasadışıymış gibi davranmaya devam ediyorsa da, tanıdığımız herkesin hukuken hırsızlık yaptığı ya da cinayet işlediği bilgisi, hepimizin sürekli tetikte beklememiz gerektiği anlamına gelecektir. Bu edimler, her ne kadar bunlara yönelik prosedür ve cezalar değişse bile, sosyalist toplumda elbette ki yasadışı olarak kalmak zorundadır.

Bir önceki paragraftaki analiz, genel sınırın, yani, kapitalizmin yeniden üretim koşulları arasında, tüm insan topluluklarının gerek duyduğu en temel yeniden üretim koşulları olduğu şeyin bir parçası olarak düşünülebilir. Bunlar, nefes almaya elverişli hava, ihtimalen giyinik hâldeyken tolere edilebilir bir ısı derecesinin sürdürülmesi, yiyecek kaynakları, dilin korunması ve kültürün aktarılmasını içerir. Bu koşullar karşılanmadığında, herhangi bir toplumun korunmasını hayal dahi etmek imkânsızdır. Toplumun bu temel yeniden üretim koşullarını ortadan kaldırmak elbette ki aynı zamanda kapitalizmi ortadan kaldırmak anlamına gelecektir; ancak bu, sosyalist topluma geçişi doğuracak şekilde bir ortadan kaldırma olmayacaktır. 2003'ten bu yana devam eden Amerika'nın Irak işgali, Saddam Hüseyin rejiminin emniyet ve güvenlik birimlerinin ortadan kaldırıldığı ancak bunların yerine etkili bir şeyin konulmadığı, tam da bu koşullarla ilgili bir deneyimi kapsar. Bu durum, yağmacılık ve kargaşaya yol açmış ve buna bağlı olarak, devam etmekte olan hayatın bazı temel gereklilikleri yok olmaya başlamıştır. Tahmin edileceği

üzere, bu, aşırı derecede tepkiyle karşılanan işgale ve bunun yanında, Şii militanlar ve benzeri grupların kendi emniyet ve güvenlik güçlerini oluşturmasına yol açmıştır.

Bütün insan toplumları için gerekir olan yasal yeniden üretim koşulları kapitalizmin yeniden üretilmesine de bir ölçüde yardım edebilir. Kimsenin özel mülkiyet öylece çalınamaz ise, ve bilhassa da özel mülkiyetin biriktirilebildiği ölçüye herhangi bir sınır konmaz ise, kapitalizmin gerekliliklerinden biri yerine getirilmiş olur. Ne var ki, bir de diğer yasal gereklilikler vardır. Özel mülkiyet meşruten vakfedilmiş değil, devredilebilir olmalıdır. İşgücü alım ve satımına izin verilmelidir. Sözleşme yapma ve güçlendirme hakkı olmalıdır ki kapitalistler birbirleriyle ve tüketicilerle sözleşme yapabilsinler. Daha başka bir dizi koşul da mutlak gerekir olmasa da kesinlikle yararlıdır. İşçilerin düzenli olarak ücret görüşmelerinde yer alabilmeleri için sendikalara üye olmalarına izin verilmesi şüphesi şüphesiz ki daha iyidir; ancak, sendikaların gücü oldukça sınırlı tutulmalıdır. İnsan hayatındaki ne kadar fazla unsur alım satıma açıksa o kadar iyidir. Toprak ve işgücü satımındaki feodal sınırlar kapitalizmin olanaklarını sınırlar. Cinsel hizmetler, uyuşturucu, kölelik, vücut organları vd.n satımındaki ahlâki sınırlar da yine hoş karşılanmaz. Hissedarların biraraya gelerek limited şirketler kurabilmeleri mümkün olmalıdır.

Kapitalizmin büyümesi için olabildiğince geniş bir piyasa olmalıdır; bu, devamında ceza hukukunda değişikliklere yol açacaktır. İdeal olarak, olabildiğince geniş bir ortak para alanı olmalıdır. Ağırlıklar ve ölçüler bu geniş alanda ortak olmalıdır. İnsanlar ve malların serbest dolaşım hakkı olmalıdır. Bu, hiçbir gümrük engeli ya da vergisi, sermaye ve emek hareketleri üzerinde hiçbir kısıtlamama olmaması anlamına gelir. Bilgi birikimi hukuk tarafından korunmalıdır. Taşımalıktaki gelişmeler

şüphesiz ki piyasayı daha iyi kılacaktır. Belli devletler standartları güçlendirmek, örneğin, yemeklik malzemenin güvenilirliğini, yiyeceğin katkı maddesi içermediğini, ilaçların katışıksız olduğunu, elektrik donanımının radyo iletim sistemleriyle engellenmediğini vb. garanti altına almak istediğinde, bu konularda uluslararası bir görüş birliği sağlanmalıdır. Bu, kapitalistlere ulusal sınırların ötesinde kolaylıkla ticaret yapabilme olanağı sağlayacaktır. Bunlardan bazıları ceza hukukunun güvencesi altındadır: sahtecilik ciddi bir suçtur. Tüketim ürünleri standartlarının güçlendirilmesi gibi kimi diğer unsurlar ise, daha çok idari düzenlemelerle belirlenmektedir.

Buraya kadar hem mantık açısından gerekir olan unsurların hem de kapitalizmin iyi işlemesine ve genişlemesine yardım eden unsurların altını çizerek kapitalizmin yasal destekleyici unsurlarına değindik. Şimdi ise, çok daha sorunsuz alanlara geçiyor ve ilk olarak işçi sınıfını disipline etmek meselesiyle giriş yapıyoruz. Endüstriyel kapitalizmin gelişmesinin ilk evreleri, köylü yaşam tarzından fabrika üretimine geçen insanlardaki ciddi değişimi içerir. Günışığı, hava ve mevsimin belirlediği yaşamın yerini, üretim süreci taleplerinin belirlediği bir gündelik yaşam pratiği alır. Bu, şüphesiz ki olağandışı bir şekilde deneyimlenir. Bazıları kent hayatının sunduğu olanakların albenisine kapılarak köylerini terk ederken, diğerlerinin toprak işini bırakmalarında herhangi bir endüstride çalışmak arzusunun, işçi olarak yaşama eğilim ya da yeteneğinin etkisi yoktur. Dolayısıyla, son derece sınırlı geçim araçları ve belli düzeyde bir suç eğilimiyle, bir yerden bir başka yere taşınan çok sayıda insan söz konusudur. İşten çıkarılan kentli işçiler, kendi bahçelerinde meyve sebze yetiştirdikleri, ya da umumi arazilerden topladıkları ve avlandıkları kırsaldaki hayatlarının aksine, genellikle son çare kaynaklarından yoksundurlar. Dolayısıyla, yine bunlar da hayatta kalmak için suça yönelirler.

Fabrika hayatındaki doğaya aykırılık, bu yaşam şeklinin sonsuza dek sürmesinin imkânsız olduğu yönündeki kanıyla çeşitli Ütopyacı Sosyalizm modelleri geliştirir. Bunun, huzursuzluğa ve hatta topyekun bir devrime yol açması da pek âlâ mümkündür. Burada betimlenen koşulları farklı coğrafyalarda farkı şekillerde görmek mümkündür: İngiltere'de Owenci sosyalizm, Ricardcı sosyalizm, Çartizm; Fransa'da Fourier, Saint Simon, Cabet ile bağlantılı hareketler; Almanya'da aynı zamanda Weitling ve Lasalle'ın görüşlerini de içeren bazı Marksist sosyalizm biçimleri; İspanya, İtalya ve Rusya gibi ülkelerde anarşistler ve halkçılar. On dokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyılın başlarındaki başarılı ve başarısız devrimler bütünü, sanayileşmeye bağlı istikrarsızlığı tanıklık eder.

Sanayileşmedeki gerilimler, taleplerini ceza yargılaması sistemi üzerine koyar. Peki ya, gelişmiş kapitalist ekonominin yeniden üretim gereklilikleri? Bu sorunun yanıtı için, David Garland'ın Denetim Kültürü adını verdiği gelişmeye odaklanmak durumundayız. Bu gelişmeye değinirken, Garland on dokuzuncu yüzyılın sonlarından 1970'lere kadar süren bir ceza refahçılığı dönemi ile çok daha ağır cezaların ve çok daha yüksek tutuklu oranlarıyla karakterize edilen mevcut dönem arasındaki zıtlığa dikkat çeker. Bu kültür her yerde aynı derecede etkili değildir; dolayısıyla, bugün bir yanımızda mahkumiyet oranlarının yaklaşık yüz binde 66 olduğu Danimarka, Norveç ve Finlandiya, yüz binde 82 olduğu İsveç gibi İskandinav ülkeleri, diğer yanımızda ise, yüz binde 750 gibi bir oranla ABD vardır. Bu iki bölgedeki kapitalizmin doğası arasında ya da iki toplumun kültürü arasında önemli birtakım farklılıklar olduğu açıktır. İskandinavya'daki hapis oranları dünyanın en düşük oranlarına sahip yerlerle handiyse aynıdır. Dolayısıyla, bu ülkeler kapitalist ekonomiyi sürdürme gerekliliği konusunda da asgari düzey civarın-

da bir yer olarak da değerlendirebilmektedirler. Peki, ABD'deki oranların bu denli altında olmayı nasıl başarıyorlar? Bunun yanıtı, ABD, Fransa ve Finlandiya'nın karşılaştırmalı analizini temel alan Michael Tonry'den gelir: 'Bu ülkelerdeki kamu görevlileri ceza siyasetini benimsemişlerdir.'[5] Tonry, yirminci yüzyılın sonlarında suç oranlarında görülen değişikliklerin üç ülke için de oldukça benzer olduğunu belirtir. Aradaki fark, ceza yargılaması sisteminden sorumlu siyasetçiler üzerindeki baskılar ve bunların baskılar karşısında benimsedikleri stratejilerdir:

> Amerikalı siyasetçiler otuz yıl boyunca suçla mücadelede kimin daha sert olduğunu bir dizi farklı yoldan gösterme rekabetinde olmuşlardır: hapis cezası zorunluluğu getirmek, hapis cezası sürelerini uzatmak, cezaevi kurumunun boyutlandırılmasında misli artışın bedelini ödemek, 'dayanırlık platformları' üzerinde makam mücadelesi vermek.[6]

Bunun aksine, 1960'ların ortalarında, Finlandiyalı siyasetçiler, Finlandiya'daki hapis oranlarının çok yüksek olduğuna kanaat getirmiş ve sonraki 40 yıl boyunca bu kanıyı sürdürerek mahkumların sayısını azaltmaya yönelik birçok strateji geliştirmiş ve böylelikle, Finlandiya'nın İskandinavya'nın ve de Batı'nın bir parçası olduğunu, Sovyetler Birliği'nden bütünüyle farklı olduğunu kanıtlamışlardır.[7]

İskandinav ülkelerindeki hapis oranları neden ABD'dekilerden çok daha düşüktür? Bu sorunun yanıtı şüphesiz ki oldukça uzundur; ancak, İskandinavya'daki düşük mahkumiyet oranı ve İskandinav cezaevlerindeki son derece modern koşullara ilişkin kimi önemli etmenler şunlardır. İskandinav ülkeleri, çeşitli nedenlerden oldukça güçlü eşitlik geleneklerine, aşırı

[5] Michael Tonry, 'Why Aren't German Penal Policies Harsher and Imprisonment Rates Higher?', *German Law Journal*, No. 10, 1 October 2004,: http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=511

[6] A.g.e., s. 1187–1206, bilhassa s. 1193.

[7] Bkz. Christie, *Towards GULAGS, Western Style*, s. 53.

alkol tüketimini caydırıcı birtakım önlemlere sahiptir, eğitimin önemine güçlü bir vurgu yapmakta, akademisyenler ve gazeteler ve televizyon programlarında soylu bir üsluba sahip kimseler gibi son derece birikimli uzmanlara karşı büyük bir saygı duymaktadır. Bu ülkeler orantılı temsil ve uzlaşıya dayalı refah devletlerine, politik yapılara sahiptir. Toplumlar eşitlikçi olduğundan, suçlular ile diğer vatandaşlar arasında daha az farklılık duygusu söz konusudur ve ki bu, fiziksel cezanın çok erken bir tarihte terk edilmesini ve hapis cezalarının kısa tutulması yönünde güçlü bir eğilimi beraberinde getirmiştir. Hapis cezasının amacı, bir reform, özgürlüğün yitirilmesi ise, bir cezanın kendi başına yeterli olması şeklinde yorumlanmıştır. Mesleki uzmanlara duyulan saygı dolayısıyla, halk cezaevlerinin işleyişini uzmanlara bırakmaktan son derece memnun olmuştur. 1970'lerden bu yana, bir refah tedbiri olarak hapishane düşüncesine karşıt olarak, mahkum hakları üzerine oldukça güçlü bir vurgu yapılagelmiştir.[8] Burada yapılan betimlemeler İskandinav kültürünün özgün unsurları olarak düşünülmeliyken, kimi unsurlar, ceza yargılaması sisteminin rolünü asgariye indirme yönünde ciddi bir sınıf mücadelesi önermeksizin sağlam bir konsensüse ulaşan bir sosyalizm şekli sunan liberal ve demokratik bir sosyalizm yorumuna içkin bakış açıları olarak da görülebilir.

ABD, en azından hapisliğe ilişkin noktada kapitalist yelpazenin karşısında ya da sonunda konumlanagelir. Hâlihazırda gördüğümüz üzere, 1980'lerden bu yana ABD, küreselleşme ve işlerin daha ucuz işgücünün olduğu ülkelere taşınmasıyla ilişkili bir enformasyonel ekonomiye geçişin etkilerini yaşayagelmektedir. Ücret ve servet farklılıkları büyük oranda artmıştır.

[8] Bkz. John Pratt, 'Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess: Part 1: The Roots of Scandinavian Exceptionalism', *British Journal of Criminology*, Vol. 48, No. 2, March 2008, s. 119–37.

Sıradan işçilerin hayatı, ABD refah devleti yapısının oldukça sınırlı olması dolayısıyla hâlihazırda Avrupa'dakinden çok daha az güvenceliyken artık çok daha tehlikeli bir konuma ulaşmıştır. Siyasetçiler suçlardaki artışa vurgu yapmış ve bunlarla mücadele anlamında gerekli önlemlerin alınacağı sözünü vermişlerdir. Uyuşturucuyla mücadele, hapis oranlarında ciddi bir artışa yol açmış ve 1970'lerin ortalarında yaklaşık yüz binde 100 olan oran, bugün yüz binde 750'ye ulaşmıştır.[9] Asıl soru, ceza refahçılığından bizi denetim altında tutma odaklı bir kültüre evrilen, Amerikan kapitalizminin doğasında ABD toplumundaki diğer değişikliklerin aksi yönünde bir değişim olarak da açıklanabilecek olan ve ekonomi ile doğrudan ilişkilendirilemeyen şeyin ne olduğudur. Bu oldukça zor bir sorudur: ekonomi kendi başına insanları cezaevine kapatmaz; ne var ki sıradan insanların kötüleşen ekonomik koşulları altyapısına karşı destek arayış içine giren siyasetçiler şüphesiz ki kendilerini suçla mücadelede çok sert tutum içinde gösterebilir, hapis cezasına çarptırılan insan sayısını artıracak önlemler alabilirler. Chambliss'in Cumhuriyetçilerin Doğu Stratejisi olarak tanımladığı da budur: FBI'ın, suç rakamlarını gerçekte olduklarından daha vahim durumda, sıfır tolerans politikasının uygulanmaya başlanmasıyla birlikte ise suç oranlarında ciddi azalma gösterme yönündeki manipülasyonlarının da yardımıyla, topluma suç ve kargaşa korkusu yayarak aksi hâlde Demokratlara gidecek oyları kazanmak. Yine, Parenti de tam olarak aynı süreci tarif eder (bkz. Dördüncü Başlık).

Bu süreç, ceza yargılaması sisteminin kapitalizmin ideolojik yeniden üretim koşullarının bir parçası olarak oynadığı rolle birebir örtüşmektedir. İşçi sınıfına korkular yaymak için de ideolojik bir suç açıklamasından yararlanılır. Bu korkular daha sonra gerçekte olduklarından çok daha tehditkâr gösterilen küçük

[9] Bkz. Garland, *Crime and Social Order in Contemporary Society*, s. 209.

suçlar işleyen kişiler için alınan ağır cezai önlemleri aklamak için kullanılır. Ceza yargılaması sisteminin ilgilendiği suçluların çokluğu polise, cezaevlerine vb. yapılan ek harcamaların aklanmasını sağlar. Devamında, bu ilave polisler daha fazla suçlu bularak, bu kısır döngünün süregittiğini göstererek aldıkları ücreti hak ederler.

Aynı sürecin daha ılımlı bir benzeri de İngiltere'de görülmüştür. Süreç, temel olarak İçişleri Bakanı Michael Howard'ın 1993 yılında 'cezaevlerinin işlediğini' beyan etmesiyle birlikte başlamıştır. Mahkum sayısında artışa yol açan çeşitli önlemlerin yanı sıra, kendisini 'Suça karşı katı, suçun nedenlerine karşı katı' sloganıyla sınırlandırdığı hissedilen İşçi Partisi'yle birlikte, basın, toplam suç rakamlarının, bilhassa da şiddet suçu rakamlarının arttığını, meselenin çığırından çıktığını gösteren suç istatistiklerini bütün yönleriyle vurgulamaya devam ederken, İngiltere'nin cezaevleri dolup taşmıştır. İşçi Partisi'nin temelde Muhafazakârlara özgü olan bu yaklaşımı benimsemesi, gelir düzeyindeki ciddi artış, zenginle yoksul arasındaki farkın büyümesiyle aşırı derecede rahatlayan[10] ve genel anlamıyla merkez siyasetin hafif soluna kayan bir İşçi Partisi hükümetinin beklenmedik bir şekilde üç seçim zaferi kazanmasına yardım etmiştir.

İngiltere'deki kibirli ceza yargılaması sistemi de ABD'deki tümüyle çığırından çıkmış ceza yargılaması sistemi de şüphesiz ki kapitalizmin ideolojik açıdan yeniden üretimine katkı sağlamaktadır. Elbette, bu, kapitalizmin devamlılığı için ceza yargılaması sisteminin bu şekilde genişlemesinin gerekli olduğu anlamına gelmez. Kapitalizm, görece düşük hapis rakamlarına sahip Almanya ve İtalya'da da pek âlâ sabittir. Mevcut durumun belli özellikleri kapitalizmin ciddi bir tehdit altında olduğu an-

[10] Bkz. örneğin, Peter Mandelson's comment: 'We Are Intensely Relaxed about People Getting Filthy Rich', *Financial Times*, 23 October 1998.

lamına gelmez. İşçi sınıfı genel itibariyle ciddi ölçüde bölünmüş, endüstriyel anlamda pasifleşmiştir. Pek çok malın fiyatı düşerken, yaşam standartları da yükselme eğilimindedir. Başta İslamcı militanlar ve iklim değişiklikleri olmak üzere, birtakım 'harici' tehditler söz konusudur; ancak, mevcut hükümetlerin ya da bunların hafif sağında ya da solunda duran muhaliflerinin bu tehditlere yanıt veremeyeceklerine inanmak için hiçbir neden yoktur. Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfını kendine çekecek etkili bir sosyalizm modeli hâlihazırda mevcut değildir.

Şu hâlde, denetim kültürünün, kapitalizmin onsuz tehdit altında olabilecek belli yönlerinin muhafaza edilmesine yardım edip etmediğini sormak değerli bir yerde durmaktadır. Açık ki, bazı kapitalistler –özel cezaevleri kuran ve işleten firmalar, cezaevi malzemeleri, uyuşturucu test ekipmanı tedarikçi firmaları vb.– bu denetim kültürünün dışına çıkılmasını engellemektedir; ancak, bir sonraki bölümde değineceğim üzere, bu, kapitalizmin genel refahı açısından vazgeçilmez olamayacak denli küçük bir sektördür. Yine, benzer argümanlar göstermektedir ki, ceza yargılaması sistemi çok sayıda insana istihdam ya da istihdama alternatifler öneriyor olmasına karşın, bunlar en iyi ihtimalle bile kapitalist sistemin bütününe yarar getirmektedir. Cezaevleri mahkumların eğitimi ve ıslahında son derece sınırlı bir rol oynabilirken, beri yandan tekrar suç işleme eğilimini çok yüksek oranda artırmaktadır. Sonuç olarak, İngiltere ve ABD'nin hâlihazırda fazlasıyla böbürlendiği ceza yargılama sistemleri, her iki ülkenin kapitalist sistemlerinin olmaz olmaz bir bileşeni değil, bilâkis üzerlerinde bir yük gibi görünürken, İskandinav ülkelerinin benimsediği türde bir minimalist sistem, kapitalist sistemin yeniden üretiminin asgari gerekliliği gibi durmaktadır.

Ceza Yargılaması ve Ekonomik Yeniden Üretim

Madem İngiltere ve ABD'nin böbürlendikleri mevcut ceza yargılaması sistemleri her iki ülkenin kapitalist sistemlerinin ideolojik yeniden üretimi açısından olmaz olmaz değil, şu hâlde bunların hayati bir ekonomik role sahip olduğu bir durum söz konusu olabilir mi? Örneğin, bunlar bazı kapitalistlere ciddi kazanç mı getiriyor? Ya da aksi hâlde yararlı bir ekonomik role sahip olmayacak kişilere yararlı istihdam ve/veya faaliyet mi sağlıyor? Ya da belki de, sanayisi gelişmemiş bölgelere hayati katkı sağlıyordur. Yukarıda gördüğümüz üzere, ABD'deki ceza yargılaması sistemi diğer bütün ülkelerdekinden çok daha geniştir ve dahi ihtimalen özel şirketlerin kâr elde etmesine açıktır. Böyleyse, ekonomik argüman nasıl ki her yerde geçerliyse, ABD'de de geçerli olmalıdır.

Gelin, ilk olarak belli kapitalist şirketlerin elde ettiği kâra göz atalım. ABD'de, özelleştirilmiş cezaevi sunan ve işleten üç önemli şirket vardır. Bunların en büyüğü, 19 eyalet artı Kolombiya bölgesindeki toplam 69 tesisi, 72,500 yatak kapasitesiyle Corrections Corporation of America'dır.[11] GEO Group, 18 eyalette toplam 49,300 yataklı cezaevi ve mülteci tutukevine sahiptir.[12] Cornell Companies Inc. 15 eyalette 75 tesise ve 18,465 yatak kapasitesine sahiptir.[13] Bu, bir kısmını sınır dışı edilmeyi bekleyen yasadışı göçmenler oluşturmakla birlikte, ABD'deki yaklaşık 2,259,000 mahkumun 140,000'i, yani, yüzde 6'sına karşılık gelmektedir.[14] Dolayısıyla, özel cezaevleri, Amerikan mahkumların yerleştirildiği ana yerler değildir; ayrıca, her ne

[11] Şirket internet sayfasındaki enformasyon: http://www.correctionscorp.com/aboutcca.html

[12] Şirket internet sayfasındaki enformasyon: http://www.thegeogroupinc.com/facts.asp

[13] Şirket internet sayfasındaki enformasyon: http://www.cornellcompanies.com/facilities.cfm

[14] US Bureau of Justice 2006 yıl sonu rakamları, bkz: http://www.ojp.usdoj.gov/ bjs/ prisons.htm

kadar özel cezaevlerindeki mahkumların sayısı artma eğilimindeyse de, bu artışın salt özel cezaevlerinin kâr etme arayışından kaynaklandığı yönündeki düşünce, ciddiye alınamayacak denli zorlama bir yorumdur. Daha mantıklı bir teori ise, özel cezaevlerindeki artışa gerekçe olarak, buraların ABD'deki mahkum sayısını artıran etmenler sonucunda artan masraftan tasarruf etme imkanı sunmasını işaret eder. Şirketlerin internet sayfalarındaki bu iddialarının yanında[15], eğitim programları ve mahkumların rahatı bağlamında cezaevlerinin performanslarının gayet iyi olduğu yönündeki iddialarına karşın, kanıtlar, durumun en iyi ihtimalle bile belirsiz olduğunu göstermektedir. En açık masraf tasarrufu kaynağı, görece vasıfsız ve düşük ücretli personel istihdamıdır; daha az görünür olan kaynaklardan biri ise, kamu cezaevlerinde mahkumiyet masrafı olarak hesaplanan masrafları kamu sektörüne yüklemektir.[16]

Peki, ABD ceza yargılaması sistemindeki genişlemenin özel kâr aması olasılıklarından doğru olduğu yönündeki çok daha makul teori hakkında ne düşünürsünüz? Elbette ki cezaevleri yapım ve/veya işletmesinden kazanç elde eden pek çok şirket vardır. Cezaevi işindekilere yönelik bir ilan panosu gibi işlev gören The Corrections Connection internet sayfası, cezaevi işletmesinde yararlı olacak mal ve hizmetler sunan 2,700 şirket listelemiştir.[17] *Correctional News Magazine*, çelik yelek, tutuklama donanımı, mahkum idare sistemleri, çevre çiti, prefabrik hücreler, engeller, hareketli video taramaları, görüntülü denetleme, silah depolama ve daha birçok araç vasıtasıyla kontrol

[15] Bilhassa bkz. Matthew Mitchell, 'The Pros of Privately Housed Cons: New Evidence on the Cost Savings of Private Prisons', 2003, available as a link from the Corrections Corporation of America: http://www. correctionscorp.com/researchfindings2.html

[16] Bkz. Joel Dyer, *The Perpetual Prisoner Machine: How America Profits from Crime*, Boulder, CO: Westview Press, 1999, bölüm. 9.

[17] Bkz: http://www.corrections.com/vendor

sistemlerine erişimden X ışınına/görüntülemeye değin her şeyi sunan ıslah endüstrisindeki 450'den fazla tedarikçi firmayla internet sayfasından bağlantı kurma imkânı sunmaktadır.[18] American Correctional Association sanayi firması da, *Corrections Today* dergisi, *Corrections Compendium* gazetesi ve *Buyers' Guide of Correctional Products and Services* yıllığı ile benzer bir reklam faaliyeti yürütür.[19] Diğer kârlı işler ise, sunulan bakım hizmeti düzeyi çok kötü olsa da, en önemli pazarlardan biri olan mahkumlara yönelik sağlık hizmeti, ihtiyacı olan eyaletlere boş yatak satımı yapan cezaevi simsarlığı[20] ve Microsoft, IBM, Texas Instruments, IT&T ve TWA gibi firmalar için doğrudan ya da dolaylı olarak çalışan mahkumlar sayesinde, 1,310 endüstri kolu ve 1998 yılındaki 2 milyar $'lık yıllık satış rakamıyla cezaevi çalışmasıdır.[21] Bunun yanı sıra, şüphesiz ki bir de polis ve gardiyanlar için silah, araba, helikopter ve sair piyasası söz konusudur. 2,259,000 mahkum, önemli bir cezaevi yapım programı ve ceza yargılaması sisteminin diğer personeliyle –polisler, yargıçlar, avukatlar, nezaret memurları, gardiyanlar– birlikte, karşımızda son derece büyük bir insan yığını durmaktadır.

Ceza yargılaması sisteminden daha dolaylı şekillerde de kazanç edilmektedir. *Correctional News Magazine* bunun iyi bir örneğidir. Diğer ikisi ise şunlardır: SWAT birliklerine ve ihtimalen bunlara öykünenlere yönelik silah, ekipman ve eğitim tartışmalarını içeren makaleler yayınlayan *SWAT Magazine*[22] ve

---

[18] Bkz: http://www.correctionalnews.com/

[19] Bkz: http://www.aca.org/Advertise/

[20] Dyer, *The Perpetual Prisoner Machine*, s. 14, 15, cf. Robert P. Weiss, ' "Repatriating" Low-Wage Work: The Political Economy of Prison Labor Reprivatization in the Postindustrial United States', *Criminology*, Vol. 39, No. 2, 2001, s. 253–91. On the other hand, Parenti offers good reasons for thinking that prison labour is, and is likely to remain, a relatively minor capitalist attraction of mass incarceration – see Parenti, *Lockdown America*, s. 230–5.

[21] Dyer, *The Perpetual Prisoner Machine*, s. 19.

[22] Bkz: http://www.swatmag.com

–çoğunlukla– Amerikan polisi için uygun olacağı düşünülen saldırı tüfekleri ve yarı otomatik silah modellerine ilişkin değerlendirmelere yer verilen *Guns and Weapons for Law-Enforcement*. Her yılın Mayıs ayında Moundsville, Virginia'da cezaevi isyanı tatbikatı yapılır. Katılım zorunlu değildir ancak, tatbikat, mahkumları geçici süreyle sakat bırakmak üzere tasarlanan çeşitli aletlerin pazarlanmasına olanak sağlar.[23] Kriminoloji ve ceza yargılaması sisteminin çeşitli birimlerindeki personellerin eğitim düzeyi açık bir biçimde gelişmektedir.

ABD ceza yargılaması sisteminin çok fazla sayıda insanı bünyesinde barındırdığı ve bunların ihtiyacının (ya da 'ihtiyaçlarının') karşılanmasının önemli bir kazanç kapısı olduğu şüphe götürmez bir gerçektir.[24] Gelgelelim, bunun kapitalist ekonominin olmazsa olmaz bir parçası olduğunu yine de söyleyemeyiz. Diğer kapitalist ekonomiler, suçla mücadeleye vakfedilmiş çok daha küçük sistemlerle uyum hâlindedir. Bu nihai sonuç, Christian Parenti'nin çıkarımına yakın bir noktada durmaktadır:

> ... hapsetme, Keynesçi, kamu işleri tarzı teşvikin küçük ölçekli bir biçimidir. Yeni hapishaneler ekonomik anlamda ölmek üzere olan bölgeleri canlandırabilir ve bağlayıcı endüstriler gibi işlev görerek sağlık hizmetleri ya da perakende zincirleri gibi diğer işverenlere de kazanç sağlayabilir... Çalışma kampı, yerelleşmiş büyüme fırsatları sunar ancak *de facto* sanayi politikasının gömleğini üstüne geçirmez, geçirmeyecektir de; çünkü, askeri ve havauzay harcamalarının rolünü üstlenemez, üstlenmeyecektir de.[25]

---

[23] Bkz: http://www.oletc.org/riot/

[24] Cezaevlerinin büyümesi taraftarı lobi, kapitalist şirketlere has bir alan değildir. The lobby in favour of expanding prisons is not the exclusive preserve of capitalist corporations. Kaliforniya'da en önemli etki gücüne California Correctional Peace Officers Association sahiptir. Bkz. Parenti, *Lockdown America*, s. 226–7.

[25] Parenti, *Lockdown America*, s. 217. Parenti aynı zamanda, cezaevlerinin lobi oluşturacak denli önemli bir ekonomik kazanç sağlayan sahalar olmadığını öne sürer; keza Gregory Hooks vd. de aynı sonucu savunur: 'The Prison Industry: Carceral Expansion and Employment in U.S. Counties, 1969–1994', *Social Science Quarterly*, Vol. 85, No. 1, March 2004, s. 37–57.

Çalışma kampının birçok yönden ABD ekonomisine ayakbağı olduğu yönünde oldukça güçlü bir argüman mevcuttur. Yaklaşık olarak, 1994'ten bu yana, ABD cezaevlerine eğitime harcadığından çok daha fazlasına harcarken, cezaevlerine yapılan bu aşırı harcama ile görece sınırlı eğitim harcaması arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur.[26] Castells, gelişmiş bilimsel ve teknolojik eğitimin önde gelen kapitalist ekonomilerin göreli avantajını devam ettirme noktasında hayati bir işleve sahip olduğu yönünde son derece mantıklı argümanlar ortaya koyar (bkz. Birinci Bölüm). Bir sonraki bölümde daha ayrıntılı değineceğimiz üzere, suçla mücadele harcamaları için ciddi bir lobicilik faaliyeti söz konusudur; ancak, bu lobicilik faaliyeti, bu alandaki harcamaların çığrından çıkmasına izin verildiği için vardır. Tarım ya da havacılık gibi diğer ekonomi sektörlerinde de benzer lobiler söz konusudur.

Ceza yargılaması sistemi, aksi hâlde işsiz kalacak ve dahi ihtimalen kargaşaya yol açacak azınlıklarla mücadele etme yollarından biridir. Ne var ki, siyah Amerikanlar ile daha insani ve anlayışlı yollardan ilgilenmek de şüphesiz ki mümkündür. Cezaevi, çoğu mahkum için zarar verici bir deneyimdir. Sabıkalı biri için iş bulmak çok daha zordur. Yüksek bir tekerrür oranı söz konusudur. Aile bağları çoğunlukla kopmaktadır. Genel olarak, ABD'deki özel cezaevlerinin bu durumu daha da kötüleştirdiği görülmektedir. Cezaevi bölgeleri tipik olarak ziyarete gelen akrabaların çok daha uzun yolculuk etmelerini gerektirecek şekilde, diğer eyaletlerden gelen artık mahkumlar için tahsis edilen yerlerdir. Arizona'daki özel cezaevlerinde, örneğin, 850si Alaska'dan olmak üzere, diğer eyaletlerden gelen yaklaşık 9,500 mahkum kalmaktadır.[27] Dyer bunun kasıtlı bir uygulama olduğu-

[26] Bkz. Dyer, *The Perpetual Prisoner Machine*, s. 260.

[27] Bkz. Kyle Hopkins, 'Alaska May Lose Access to Arizona prisons', Anchorage Daily News, 2 February 2008: http://www.adn.com/100/story/302693.html

nu, zira bu sayede, özel cezaevi tedarikçilerinin kendi eyaletlerindeki mahkumlara yönelik düzenlemelerden ve teftiş yöntemlerinden sıyrılmalarını sağladığını ve dolayısıyla mahkumların daha kötü bir cezaevi deneyimi yaşamasına yol açtığını belirtir.[28] Tekrar suç işleme eğilimini azaltmanın en iyi yollarından biri hiç şüphesiz mahkumlara eğitim verilmesi, bilhassa yüksek öğretimdir. ABD cezaevlerinde birtakım yüksek öğretim uygulamaları devam ediyor olmakla birlikte, yüksek öğretim hükümleri temel olarak 1994 Şiddet Suçuyla Mücadele ve Kanunu Uygulama Yasası hükümlerince sonlandırılmıştır. Bu yasa öncesinde, mahkumların yüksek öğretim harcamalarını karşılamak üzere Pell Grants'in (yüksek öğrenim gören yoksul öğrencilere hibe yardımı yapan Federal sistem) yüzde 1'inin yaklaşık onda biri kullanılıyordu. Bu yasanın hükümlerinden biri de bu uygulamanın sonlandırılmasıydı. Yüksek öğretim, tekrar suç işleme eğilimi oranlarını düşürmede oldukça etkili olmasının yanında, mahkumların ekonomik anlamda daha yararlı kişilere dönüşmelerine yardım etme potansiyeline de sahipti.[29] Gelgelelim, tekrar suç işleme eğiliminin daha yüksek olması özel cezaevlerinin daha fazla iş yapmasını sağlamaktadır.

Şayet mesele, işsiz azınlıkların kapitalist sistemin yeniden üretimini engellemesini önlemekten ibaretse, hapis cezası asla tek seçenek değildir. 1960'larda, aşırı sayıda yoksul ve siyah Amerikalı Vietnam'da savaşmak üzere askere alınmıştır. Halbuki en azından prensipte, zarara yol açma potansiyeli olan gençlerin başka şekillerde istihdam edilmesi de şüphesiz ki mümkündü. En azından bunların bir kısmı enformasyonel ekonomide yararlanılacak şekilde eğitilebilirdi. Amerikan

[28] Dyer, *The Perpetual Prisoner Machine*, s. 215.

[29] Detaylar için bkz. Daniel Karpowitz and Max Kenner, 'Education as Crime Prevention: The Case for Reinstating Pell Grant Eligibility for the Incarcerated', (n. d.): http://www.bard.edu/bpi/pdfs/crime_report.pdf

kentleri emek-yoğun floral sergileriyle son derece güzel parklar oluşturmada birbirleriyle rekabet edebilir ve buna bağlı olarak azınlıklar arasında gelişen uzmanlık bahçeciliğin gelişmesine bağlı pek çok yan ürünü beraberinde getirebilirdi. Ya da yine, özenli müzikal performanslar, sanat sergileri hazırlamada birbirleriyle yarışabilirlerdi. Hâlihazırda çok ciddi bir yaşlı, engelli ve hasta sosyal bakım ihtiyacı söz konusudur ve bu genç azınlıklar pek âlâ bu ihtiyacı karşılayabilirdi. Tüm bu olasılıklar da yine kapitalizmin yeniden üretimini destekleyen adımlar olarak düşünülebilirdi. Elbette, bu sektörlerin tümü, cezaevlerinin sağladığı türden özel teşebbüs olanakları da sağlayabilir ve siyasetçiler ve kamuoyunda Amerika'nın daha iyi bahçelere, operalara ve sosyal bakıma ve saire ihtiyaç duyduğu yönünde genel bir kanı yaratmaya çalışan lobilerin oluşturabilirdi.

Ekonomi Temelli Bir Seçenek Olarak Kitlesel Hapis Cezası

Kapitalist ekonomilerin kitlesel hapis cezasına bağımlı olmayacağı şekilde sürdürülebilmesinin mümkün olduğunu gösteren yukarıdaki argüman, ABD ile diğer kapitalist toplumlar arasındaki çok çeşitlilikle birlikte bize belli bir mahkum oranının kapitalizmin ya da kapitalizmin belli varyantlarının olmazsa olmaz bir unsuru olduğunu iddia etmeksizin, kapitalist seçeneklere bakmamız gerektiğini gösterir. Bu, tek başına ekonomik yeniden üretime ilişkin savlardan çok daha mantıklı teorilerin üretilmesine de olanak tanır.

Bu yaklaşım, William Chambliss, Jeffrey Reiman ve Christian Parenti tarafından belli belirsiz farklılıklarla ele alınır (bkz. Dördüncü Başlık). Chambliss, ABD ceza yargılaması sisteminin genişlemesini ayrıntılarıyla açıklar. Açıklamasının temel unsuru,

Cumhuriyetçi Güney Stratejisi'dir. Bunun ilk versiyonu, 1968 yılında Nixon tarafından denenmiş ancak bir süre sonra devam ettirilmemiştir. Bu versiyon, seçmenlerin kargaşa ve suça ilişkin korkularına hitap etmekte ve suçla amansız bir mücadele sözü vermektedir. Suç oranlarının kontrolden çıktığı yönünde bir izlenim verecek şekilde istatistikleri manipüle ederek ek kaynaklar için adeta lobi gibi çalışan FBI tarafından da desteklenmiş ve kışkırtılmıştır. Chambliss aynı zamanda uyuşturucuyla mücadelenin de söz konusu genişlemenin önemli bir kaynağı olduğundan söz eder. Uyuşturucuyla mücadelenin özel amaçlarından biri, artık siyah Amerikanlar sorununun üstesinden gelebilmektir. Reiman, Amerikan ceza yargılaması sisteminin asıl amacının sokaklarda yoksul Amerikalılar tarafından işlenen suçlar kaynaklı ciddi bir tehdit olduğu yönünde bir izlenim yaratmak olduğunu imleyerek bir Pirus Zaferi teorisinden söz eder. Bu süreç, kurbansız suçlarla, uyuşturucu alışkanlığını sürdürebilmek için başka suçlar işlenmesini de beraberinde getiren uyuşturucuyla mücadeleye yapılan vurguyla pekiştirilir. Siyah Amerikalılar bilhassa hapis cezasına çarptırılmaları muhtemel olanlardır ve bunlar şüphesiz ki bu süreci (anlaşılır bir şekilde) nedensiz ve adaletsiz bulurlar. Cezaevi mahkumlara acımasızca davranırken, eski mahkumların iş bulmasını güçleştirmekte ve dolayısıyla tek suç işlemeye teşvik etmektedir. Gerek Reiman gerekse de Chambliss, yoksul ve siyah Amerikalıların suçlulaştırılmasının bir işlevinin de odağı yaygın ve aşırı zarara yol açan şirket suçlarından saptırmak olduğunu öne sürer. Parenti'nin değerlendirmesindeki ayırt edici unsur, ekonomik altyapıya yaptığı vurgudur. Paranti'nin argümanı, çökmüş Avrupa ve Japonya ekonomilerine kıyasla, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan oldukça avantajlı bir konumda çıktığı yönündedir. Bu durum daha düşük işgücü maliyetlerini iyileştirdiğinden önemli bir avantaj sağlamıştır. Amerikan sanayi güçlü

aynı zamanda güçlü sendikalar ve sağlık ve güvenlik düzenlemelerindeki artış sorunlarıyla da uğraşmıştır. Parenti de Cumhuriyetçi Güney Stratejisi'ni Yeni Sağ'ın fikirlerini geliştirme ve dolayısıyla düzenlemeler ve sendikal gücü bastırma yolu olarak yorumlar. Ceza yargılaması sisteminin denetim yönlerine Reiman ve Chambliss'ten daha fazla vurgu yapan Parenti'nin yaklaşımı da yine diğer iki yaklaşımla birebir örtüşür yapıdadır.

The Perpetual Prisoner Machine: How America Profits from Crime'da[30] John Dyer, Marksist kriminoloji teorisine bir şekilde katkı sunacak herhangi bir iddia öne sürmezken, analizinin yine de yukarıdaki değerlendirmeyi tamamlayıcı bir nitelikte olduğunu söylemek mümkündür:

> ABD cezaevleri popülasyonundaki öngörülemez artışın arkasındaki güç, en nihayetinde Amerika'nın en bildik ve saygın şirketlerinden bazılarının sermayedarlarının banka hesaplarına giren yıllık 150 milyar $'lık ceza yargılaması harcamasıdır.[31]

Bunula birlikte, hemen ardından Dyer'ın bu değerlendirmesinin ekonomi, medyadaki gelişmeler ve siyasi sistemdeki gelişmeleri de kapsayan şeytani bir çembere dayandığı görülür. Dyer ilk olarak medyaya değinir ve 1980'lerde, izlenme oranını artırma aracı olarak medyanın şiddet, suça yönlendiren içeriğinde korkunç bir artış olduğunu imler. Şiddet suçu haberleri, ucuz gazete ve televizyon muhabirlerinin becerisiyle emniyet güçlerinden kolaylıkla toplanabilmektedir.[32] Bu, devamında halkın suçtan korku duymaya başlamasına ve 1990'ların sonlarında suç olaylarının Amerika'nın en büyük sorunlarından biri olduğuna inanmasına yol açmıştır; halbuki, gerçek suç oranları düşmektedir ve Amerika, 1970'lerden çok daha güvenli bir durumdadır.[33]

---

[30] Dyer, *The Perpetual Prisoner Machine*, Boulder, CO: Westview Press, 1999.

[31] A.g.e., s. 2.

[32] A.g.e., s. 62.

[33] Bkz. A.g.e., bölüm. 4.

Siyasi danışmanlar bu korkuyu kamuoyu yoklamalarından tespit etmiş ve her iki partinin siyasetçilerine de popülaritelerinin suça karşı sert bir tutum benimsemelerine bağlı olduğu tavsiyesinde bulunmuşlardır. Bu, o denli sert bir suçla mücadeleye yol açmıştır ki her biri hapis sürelerini uzatan, temyizi azaltan cezai zorunluluk, 'üç yanlış' kanunu ve cezalandırmanın doğruluğu gibi politikalarla birlikte cezaevi popülasyonunda muazzam bir artış yaşanmıştır. 1970 ile 2000 yılları arasında mahkum sayısındaki yaklaşık yüzde 70'lik artış, uyuşturucuyla mücadele ile birlikte, bu değişikliklere atfedilir niteliktedir; bir başka deyişle, aynı edimler 1970'de işlendiğinde mahkumiyet gerektirmemiştir.[34] Cezaevleri genişledikçe, vergi mükelleflerinin yükümlülüğü de o derece artmıştır.[35] Bu durumun, cezaevlerinin genişlemesine sınır getirmesi beklenirken, özel şirketler finansal kiralama yoluyla ya da doğrudan kendileri cezaevleri inşa edip bu tesisleri işleterek bu tür sınırlamaları engel olmanın yolunu bulmuştur.[36] Dyer, hâlihazırda Chambliss'ten alıntıladığımız üzere, suç istatistiklerinin manipüle edilmesinin de altını çizer.[37]

Reiman, Chambliss, Dyer ve Parenti, bunlar arasında ABD ekonomisindeki kökenleriyle birlikte ABD cezaevi açılımı değerlendirmesi ortaya koyarken, meseleyi büyümeden ve bilhassa kanun ve uygulamalar bağlamında özgün bir ceza yargılaması sisteminden kazanç sağlayan şirketlerin lobicilik faaliyetleriyle birlikte doğrudan Cumhuriyetçi Güney stratejisi siyasi temelinde ele alırlar. Bu, salt ekonomi temelli ya da salt Marksist bir açık-

[34] A.g.e., s. 50, ayıca bölüm. 6.

[35] 'Üç yanlış' yasasının daha da acımasız bir varyantına sahip olan Kalifomiya, 8,100 kişilik işgücünü azaltan üniversite sisteminden 250 milyon $ kesinti yapmak zorunda bırakılmıştır. Bu arada, Ceza İnfaz Kurumu, çalışan sayısını yüzde 169 oranında artırmıştır. 'Üç yanlış' kanununun yıllık 6.7 milyar $ olduğu tahmin edilmektedir. Bkz. Dyer, *The Perpetual Prisoner Machine*, s. 256.

[36] Giriş özetine bkz., A.g.e., s. 2–4, ayrıca ch. 10.

[37] A.g.e., bölüm 2.

lama olmamasına karşın, şüphesiz ki Marksist bir yaklaşımla bağdaşır niteliktedir ve makul ve güçlü bir teoriler bütünü içerir.

Bu değerlendirme, Hallsworth ve diğerlerinin postmodern bir cezai çağa girdiğimiz yönündeki belirsiz ve yukarıda ele alınan hapis cezası oranlarındaki değişimi anlamlandıramayacak denli genelleştirilmiş açıklamadan kuşkusuz çok daha iyi bir açıklama getirmektedir.[38] Yine, *The Prison and the Gallows: The Politics of Mass Incarceration in America*'da[39], Marie Gottschalk tarafından önerilen ilginç analizden de daha iyidir. Gottschalk neyin yararlı bir ek açıklama olarak düşünülebileceğini gösterirken, tutuklamadaki genişlemeyi kolaylaştıran devlet yapıları ve ideolojilerine dikkat çeker; ne var ki, bunlar 1970'lerden önce de pek âlâ mevcuttular.[40] Bunun doğru olduğu noktada, yukarıda kısaca tartışıldığı üzere, Finlandiya, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kitlesel hapis cezalarını kolaylaştıran yapılar ve ideolojilere sahipti; ancak, Finlandiya gerçekte ABD'nin tam tersi yönünde ilerlemiştir ve şu anda düşük bir hapis oranına sahiptir. Gottschalk, suç mağdurları lehine hareketin ABD'de sınırlı bir refah devleti bağlamında daha ağır cezalar verilmesine yönelik bir hareket içinde geliştiğini sürer.[41] Tecavüz ve aile içi şiddet karşıtı feminist mücadeleler devletle işbirliği dahilinde ve kurbanlara yardım amaçlı refah tedbirlerine odaklanmaktan çok, ağır cezaları savunma eğiliminde olmuştur.[42] Bunların tümü doğru olabilir; ancak, ABD cezaevleri yoğunlukla tecavüzcüler ve karısını döven erkeklerle dolu değildir. Çalışma kampının ırk ve sınıf

[38] Bkz. Simon Hallsworth, 'The Case for a Postmodern Penality', *Theoretical Criminology*, Vol. 6, No. 2, 2002, s. 145–63.

[39] M. Gottschalk, *The Prison and the Gallows: The Politics of Mass Incarceration in America*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

[40] A.g.e., bölüm 3.

[41] A.g.e., bölüm 4.

[42] A.g.e., bölüm 5 ve 6

boyutların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir; ancak, Gottschalk bunların ikisiyle de gerçek anlamda ilgilenmez.

Sonuç

Kapitalizm, belli gerekli yeniden üretim koşullarına sahip bir sistem olarak düşünülebilir. Yararlı emeğin, yeterli parasal sermayenin, sözleşmelerin sağlanması, bu koşulların başlıca örnekleridir. Ceza yargılaması sistemi, bu koşulların sürdürülmesinde bir role sahiptir. Mülkiyetin korunması, sözleşmelerin onaylanması için belli bir hapis cezası düzeyi kuşkusuz gereklidir. Elbette daha az etkili olmakla birlikte, çok yüksek bir hapis düzeyi olmaksızın da kapitalist bir sistemi işler kılmak mümkündür. ABD'deki gibi şişirilmiş bir ceza yargılaması sistemi, işsizliği azaltma yolu olarak iş bulması zor olan kişileri, bilhassa siyah azınlıkları temizlemeyi önerir. Bu, bazı şirketlere ciddi kazanç sağlar. Aynı zamanda gittikçe adaletsizleşen ve küreselleşen enformasyon toplumuna ayak uyduran sağcı politikaların sürdürülmesine yardım eden seçmen medya bağlantı noktasının da bir parçasını oluşturur. İngiltere'deki hapis oranlarında yakın geçmişte görülen artışlara karşın, bu Amerikan modeli, Avrupalı devletlerin kaçınılmaz geleceği değildir. Bu ülkelerin güçlü refah devletleri ve ciddi biçimde daha düşük hapis oranları da kapitalizmi yeniden üretme işlevini pek âlâ yerine getirmektedir. Bilhassa İskandinav ülkeleri, temelde yine kapitalist bir toplumu bütünüyle farklı bir yoldan sürdürmektedir.

9
Marksizm ve Hukuk

Giriş

Bu kısa bölüm, Marx'ın kendi hukuk analizinden hareketle tarihsel olarak hukukun neden Marksist analiz açısından bir sorun olageldiğine değiniyor. Daha sonra, E. P. Thompson, Douglas Hay ve David Garland'ın büyük ölçüde hemfikir olduğu eleştiriler getirmezden önce, Pashukanis tarafından önerilen net bir ceza hukuku açıklamasını değerlendiriyor. Bu ve diğer yazarların tamamı hukukun hem toplumun ekonomi kurumlarından hem de egemen sınıfın çıkarlarından belli derecede bir bağımsızlığı olduğunu öne sürer. Varılacak nokta şudur: ceza hukukunda ve genel anlamda hukukta mutlak bir sınıf yanlılığı söz konusu olmasına karşın, hukuk, belli derecede gerçek bir tarafsızlığa sahip olması dolayısıyla, kapitalizmin ve egemen sınıfın bir savunusu olarak oldukça etkilidir.

Marx ve Engels'te Hukuk

Marx ve Engels, toplumsal hayatın diğer pek çok alanında olduğu gibi, hukuk konusunda da kapsamlı sistematik bir tartışmaya kalkışmazken, hukuku da kapsayan genel bir teori sunarlar.[1] Hukukun konumuna ilişkin en açık ifade, Birinci Başlık'ta da alıntılandığı üzere, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı'ya Önsöz*'de geçer:

> Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesiyle örtüşür. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadi yapısını, belirli toplumsal bilinç biçimleriyle örtüşen bir hukuki ve siyasal üstyapının üzerinde yükseldiği somut bir temeli oluşturur. Maddi yaşamın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel yaşam sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır. Gelişmelerinin belirli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde devindikleri mevcut üretim ilişkilerine ya da, bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan, mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar. İktisadi temeldeki değişme, kocaman üstyapıyı, çok ya da az bir hızla altüst eder.[2]

En temel toplumsal ilişkiler, bu alıntıya göre, üretim ilişkileridir. Yasal ve siyasal üstyapı bunun tepesinde yükselir. Hukuk, alıntının son cümlesine göre, iktisadi temeldeki değişmeyi takiben değişecek olan üstyapının bir parçasıdır. Ne var ki, üretim ilişkileri 'toplumun iktisadi yapısını' oluşturur ve mevcut üretim ilişkileri 'hukuki ifadeyle' 'mülkiyet ilişkileri' olarak tanımlanabilir. Bu, hukuku toplumun iktisadi yapısının yanı sıra, üstyapıda

[1] Bu alana ilişkin yazmaları, Maureen Cain and Alan Hunt, *Marx and Engels on Law*, London: Academic Press, 1979.'da biraraya getirilmiştir.

[2] MECW 29, 263. (Türkçe Çeviri: *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Sol Yayınları, 2011)

da konumlandırır. Birinci Başlık'ta kısaca değinildiği üzere, G. A. Cohen'in *Karl Marx'ın Tarih Teorisi: Bir Savunma* kitabının amaçlarından biri, toplumun yapısını hukukun konumlandırıldığı ve dahi belirlediği düzeyin altında var olan üretim güçleri kılarak bu paradoksu çözmektir.

Yine giriş bölümünde değinildiği üzere, bu, Marksist teorileştirmedeki oldukça tartışmalı noktalardan biridir. Hukuku ilgilendirdiği kadarıyla, asıl mesele, şayet üretim ilişkileri belli bir istikrara sahip ise, bunların en azından hukukvari bir yapıda değerlendirilmesi yönündeki gerekliliktir. Ayrıca, yasal yapı belli bir üretim tarzının gelişmesi ve büyümesine yardım edebilir ya da engel olabilir. Bu, sözgelimi, kapitalizmde anonim şirketlere kolaylıklar getiren ya da daha erken bir safhada çevrelenmesine yardım eden mevzuat açısından doğrudur. *Grundrisse*'nin Giriş bölümünde, Marx farklı üretim tarzlarının kendi hukuki usullerini oluşturduğunu açıklamaya çalışır:

> Burjuva iktisatçılar yalnızca, üretimin modern polisle, sözgelimi linç kanunundakinden daha düzenli sürdüğü görüşüne sahiptirler. Ancak, unutuyorlar ki, linç kanunu da bir kanundur ve daha güçlü olanın hayatta kaldığı bu kanun, 'hukuk devleti' içinde bile farklı bir biçimde mevcuttur.
>
> Belli bir üretim safhasıyla ilgili toplumsal koşullar henüz ortaya çıktığında ya da hâlihazırda bir ayrışma durumunda olduğunda, çeşitli derecelerde ve çeşitli etkilerde olmakla birlikte, üretimde karışıklıklar doğal olarak meydana gelir.[3]

Hukukun üretim safhalarının oluşturulması üzerinde yalnızca marjinal bir etkisi olduğu yönündeki bu argümana kısa süre sonra tekrar dönülür:

> Kanunlar, bir üretim, sözgelimi, belli ailelerde bir toprak gereci olagelebilir. Bu kanunlar ancak İngiltere'deki örnekte olduğu gibi büyük ölçekli arazi toplumsal üretim tarzı ile uyum içinde olur-

[3] MECW 28, 26.

> sa ekonomik önem kazanır. Fransa'da, tarın, Devrim'in tam da bu nedenle dağıttığı büyük arazilerin varlığına karşın, ufak çapta sürdürülmekteydi. Ancak, ufak arazi sistemi, örneğin, kanunlar tarafından sürdürülebilir mi? Mülkiyet, bu kanunlara rağmen, yine kendisine yoğunlaşır. Kanunların hükmü, [mevcut] dağıtım ilişkilerini korumayı amaçlamıştır, bu nedenle, üretim üzerindeki etkisi özel olarak incelenmelidir.[4]

Marx, artık hukukun bazı etkilere sahip olduğunu kabul ediyor görünmektedir. Elbette, Hugh Collins'in de değindiği üzere, hukukun işlevi ve üretim ilişkilerini açıklamak için hukuka neden gerek olduğu konularında bazı açıklamalara ihtiyaç duymaktayız.[5] Ayrıca, yine Collins'in önerisiyle, mesele tecavüz karşısında hukukun konumuna ya da nehirlerin kirletilmesi karşısında hukukun konumuna geldiğinde, bu açıklama bir hayli güçleşecektir.[6]

Evgeny Pashukanis: Sınıfsal Baskı Aracı Olarak Hukuk

Daha önce, Richard Quinney'i incelerken kısaca değindiğimiz alternatif bir yaklaşımı da Lenin'de[7] ve daha sistemli bir şekilde de Pashukanis'in yazmalarında görürüz. Pashukanis 1924-1936 yılları arasında Sovyet Marksist hukuk sisteminin en önemli figürü olmuştur. 1937'de tasfiye edilmiştir. Hukuk tanımında esnek bir şekilde Marxist meta analizini örnek alan Pashukanis, kapitalizm öncesinde de, Orta Çağ Avrupa'sında bile yasal formlar var olmasına karşın, bunların aşırı derecede az gelişmiş olduğunu öne sürer: "yalnızca burjuva-kapitalist toplum, toplumsal ilişkilerinde yasal öğenin tam anlamıyla gerçekleşmesi için gerekli bütün

[4] MECW 28, 35.

[5] Hugh Collins, *Marxism and Law*, Oxford: Oxford University Press, 1984, s. 23.

[6] A.g.e., s. 25.

[7] Burada, Devlet ve Devrim'deki 'emrinde cezaevlerine, vd., sahip özel silahlı kuvvetler' ifadesine açık bir göndermede bulunur gibi görünmektedir. Bkz: http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1917/staterev/ch01.htm#s2

koşulları yaratır."[8] Pashukanis'e göre, 'mutlak ifadesi kanun biçiminde olan' temel toplumsal ilişki, 'metaların sahipleri arasındaki ilişkidir.'[9] Emek ürünleri kapitalizmde metalara dönüşür; sosyalizmin gelişmesiyle birlikte, mallar toplumsal bir plana göre dağıtılır ve metalar ortadan kalkar. Pashukanis'e göre, komünizm geliştikçe, paralel bir süreç, hukukun ortadan kalkmasına yol açar.

Bu analiz, açık ki, sözleşme hukukuna uygulanabilir görünmektedir; ancak, Pashukanis bunun aynı zamanda ceza hukukuna da uygulanabileceğini öne sürer. Yine bu da mübadelede denkliğe dayanır: suç, kişinin iradesine karşı akdedilen bir sözleşmedir, ceza ise kurbana verilen zararın eşdeğeridir.[10] Başlarda, bu denklik kan davasıyla sağlanırken, daha sonraları kan parası bir seçenek olarak ortay çıkmış; devlet, davacıya ödenen tazminattan pay alarak müdahil olmuştur.[11] Devlet, burjuva devletine dönüştüğünde, ceza hukuku sistemi başlarda yerinden edilen köylü nüfusun yoksullaşan kısmını yıldırmak için gelişmiş, ne var ki daha sonradan ezilen sınıfı itaat eder hâlde tutma aracına dönüşmüştür: 'burjuva devletin ceza hukuku organize sınıf terörüdür'.[12] Ceza bir denklik olarak kalır ancak kurban devlet olur; suçun derecesine bağlı bir yükümlülük derecesi vardır.[13] Sosyal servetin emek süresine indirgenmesi, bir suçun cezasının belli bir soyut özgürlük miktarının kaybına dönüştüğü türden bir ceza yargılaması yaklaşımına olanak tanır.[14] Burjuva adaleti, cezalandırıcı denklik biçimine bürünür: cezalandırma

[8] Evgeny Pashukanis, *The General Theory of Law and Marxism* in Piers Beirne and Robert Sharlet (eds), *Pashukanis: Selected Writings on Marxism and Law*, London: Academic Press, 1980, s. 44.
[9] A.g.e., s. 61.
[10] A.g.e., s. 112.
[11] A.g.e., s. 113–14.
[12] A.g.e., s. 115.
[13] A.g.e., s. 117–19.
[14] A.g.e., s. 120.

anında, cezaevinde ya da suçlunun sonraki meslek hayatında gerçekte ne olacağıyla çok az ilgilenilir.[15] Sosyalizmin kurulmasıyla birlikte, 'burjuva hukukunun dar ufku' gözden yitmeye başlar. Cezai tedbirler yerine, 'toplumsal açıdan tehlikeli koşulu' simgeleyen bir belirtiler özdeği ve 'toplumsal savunma' yöntemlerinin gelişmesi olacaktır.[16]

Bu analizde çeşitli sorunlar söz konusudur. Egemen sınıfın neyin kendi çıkarlarına olacağına nasıl karar verdiği açıklanmalıdır. Bu, net değildir. Asgari düzeyde bile olsa, farklı gruplar, farklı analizler ve egemen sınıf çıkarlarının uzun ya da kısa vadeli örnekleri arasında çatışmalar olabilir.[17] Denklik düşüncesi ile sınıf terörü düşüncesi birbiriyle çelişir. Denklik, salt sınıf terörünün ideolojik kılıfı olarak düşünülebilir; ancak, Pashukanis'in metninde bundan çok daha önemli gibi görünmektedir. Bu hâlde, ceza yargılaması sisteminin ne zaman sınıf terörünün bir aracı olarak kullanıldığına, ne zaman bir denklik modeli olarak işlev gördüğüne dair net bir açıklamaya ihtiyaç duyarız. Garland'ın imlemesiyle, Avrupa ve ABD'de, belirsiz cezalar ve sorumsuzluk kavrayışları gibi çeşitli cezalandırma biçimleri kullanılagelmektedir; başka bir deyişle, burjuva hukuku, ortada bir kriz olduğunu dahi iddia etmeksizin denklik ilkesini değiştirebilir.[18] Zararıa denk tazminatın, kapitalizmdeki geçerli kanunda cezanın eşdeğer tutarını ortaya çıkarması beklenir; ne var ki bu şüphelidir. Çeşitli faaliyetler –uyuşturucu kullanımı, razı yetişkinler arasındaki eşcinsellik, kürtaj, ötenazi, tilki avı, çeşitli bahis oyunları– yasal ya da yasadışı kabul edilmektedir. En azından yakın döneme kadar, yakınlara uygulanan aile içi

[15] A.g.e., s. 121–2.
[16] A.g.e., s. 121–2.
[17] Cf. Collins, *Marxism and Law*, s. 32.
[18] Garland, *Punishment and Modern Society*, s. 116.

şiddet ve cinsel şiddet, yabancılara karşı işlenen eşdeğer suçlara kıyasla daha az ceza gerektiriyordu. Kapitalist toplumlar nelerin denk görüleceğini açıkça tartışma ve değiştirme yetisine sahiptir.

Ceza hukuku, şüphesiz ki salt bir sınıf terörü aracı değildir. Beyaz yaka suçlar da –bir dereceye kadar– dahil, yağmacı suçlular karşısında, işçi sınıfına bir derece olsun koruma sağlar. Diğer yandan, emek sömürüsü için de belli bir altyapı sağlar.[19] Hukukun ortadan kalkması ve komünizmde toplumsal savunma düşüncesi konularına ileride değineceğiz: zamanında toplumsal savunma olarak sınıflandırılan ancak Stalinist paranoya gereği ıslah şeklinde yeniden yorumlanan Pashukanis'in kendi kaderi bunun acı bir örneği olarak düşünülebilir.

Hukukun Göreli Bağımsızlığı?

> Profesyonel avukatlar yaratan yeni iş bölümünün gerekli olmasıyla beraber, üretim ve ticarete genel bağımlılığıyla birlikte, yine de bu alanlara tepki verme kapasitesine sahip bir diğer yeni ve bağımsız alan açılır. Modern bir devlette, kanun yalnızca genel ekonomik konuma karşılık gelip onun ifadesi olmamalı, aynı zamanda *kendi içinde tutarlı* olan ve iç çelişkilerden dolayı ışıl ışıl tutarsız görünmeyen bir ifade olmalıdır. Ve bunu başarmak için, ekonomik koşulların aslına uygun yansısı daha da fazla taciz edilir. Daha da nadiren, bir kanun bir sınıfın egemenliğinin kör, katıksız, saf ifadesi olduğunda; bu kendi başına hâlihazırda 'adalet kavramına' saldıracaktır.[20]

Engels'in bu yorumu, Marksizmdeki devletin göreli bir özerkliğe sahip olduğu ve ekonomiye tepki verebildiği yönündeki sıkça yinelenen düşüncenin yanı sıra, bazı Marksist tarihçilerin eserlerindeki hukuk çalışmalarından alınan görüşlerle de örtüşür. Hugh Collins, 1954 yılındaki bir evlilik içi tecavüz

[19] A.g.e., s. 117–8.

[20] Engels to Conrad Schmidt, October 27, 1890, Marxists Internet Archive,: http://www.marxists.org/archive/marx/works/1890/letters/90_10_27.htm

davasında sadece yargının muhakemesine göz atar ve Lynsky J.'nin muhakeme şekli için şu yorumda bulunur:

> Göz önünde bulundurulan araçsal sebeplerin ya da farklı bir biçimde oluşturulan grupların çıkarlarının korunmasına ilişkin bir sınıf doğasının muhakemesinin en ufak bir emaresi dahi söz konusu değildir. Bilâkis hakim sonuççu değerlendirmelerden söz etmeksizin, büyük bir özen ve azimle, yetkili makamlar arasındaki uygun hükme ilişkin tutarlı bir kanı arayışında olmuştur. Yasal doktrinler bütününü, birlikte tutarlı bir resim oluşturması gereken devasa bir yapboz olarak ele almıştır... Buradaki çelişki, tecavüz karşıtı genel yasak kararı ile evlilik kurumu arasında yatmaktadır...[21]

Collins'in dikkat çektiği nokta, söz konusu davada hakimin tutumunun handiyse bütün hakimlerin ortak tutumu olduğu, halbuki sınıfın ya da çıkar gruplarının açık arayışının bu olmadığı gerçeğidir. Yasal özerklik düşüncesi, Engels'in mektubunda görüldüğü hâliyle, hakimin tutumuna çok daha iyi uymaktadır. Yasal özerklik, son örnekte genel oy hakkı, sosyal güvenlik tediyeleri, Ulusal Sağlık Hizmeti, ücretsiz ya da çok büyük ölçüde finanse edilen eğitim vd.n tanıklığında tarafsız bir görünüme bürünerek kapitalist sınıfın çıkarlarını temsil ediyor olmasına karşın, buna izin veren bir devlet anlayışına bilhassa uymaktadır.[22] Yasal özerklik düşüncesi, Paul Hirst'in Pashukanis eleştirisinde de yer bulur. Hirst, yasaların tek bir kökene, öze ya da bir içerik bütünlüğüne sahip olduğu düşüncesine karşı çıkar.[23]

Yine, Marksist tarihçilerin yapıtlarında da belli derecede bir devlet ve yasal özerklik tartışması görülür. Douglas Hay ve E. P. Thompson'ın ikisi de on sekizinci yüzyıl İngiltere'sindeki hukuk ve düzenin görünümünü incelemiştir.[24] Hay, idam cezası infazı-

---

[21] Collins, *Marxism and Law*, s. 64–5.

[22] Nikos Poulantzas'ın düşünceleri (*Political Power and Social Classes*, London: New Left Books, 1975,) burada bilhassa etkili olmaktadır.

[23] Paul Q. Hirst, *On Law and Ideology*, London: Macmillan, 1979, s. 111–114.

[24] Douglas Hay, 'Property, Authority and the Criminal Law' in Douglas Hay, Peter Lineba-

nın gittikçe azaldığı bir dönemde yargıda ölüm cezasının devamlılığı ve genişletilmesine ve daha genelde, feodalizmin çöktüğü ve fakat modern devlet aygıtlarının henüz oluşturulmadığı on sekizinci yüzyıl İngiltere'sindeki yönetim mekanizmalarına odaklanır. Hay, meşruiyetin ceza hukukunun işletilmesi yoluyla kazanıldığını öne sürer. Tutarlılıkları, hukukun üstünlüğü ve gücünün ana özellikleri olan kanunculuğa aşırı titiz bir dikkati de içeren bir adalet görüşü; yoksulların mülkiyetini, Lord Ferrers gibi mal mülk sahibi kimselerin nadiren de olsa hüküm giymesini ve infazını da içeren bir mülkiyet kaygısı; ve yetkili mercilerin, hukuku, elbet kamuoyuna karşı bir duyarlılıkla, sınıf adaletinin bir aracı olarak kullanmasına izin veren bir takdir hakkı temasıyla, ideolojik bir sistem olarak işlev görmesine olanak tanımıştır. Buna karşın, David Garland, diğer tarihçiler tarafından eleştirilmesinin altında Hay'ın yoksulların hukuktan yararlanmadaki istekliliklerine ve buna verdikleri desteğe daha fazla vurgu yapmış olmasının yattığına dikkat çeker.[25]

Edward Thompson da, 1723 yılında parlamentodan geçen Siyah Yasası'na ilişkin analizinde Hay'ınkine benzer sonuçlara ulaşır.[26] Thompson'a göre, söz konusu yasanın kökeninde birtakım grupların faaliyetleri yatar: 'ormanın orta sınıfı: üst sınıftan üç beş sempatizan, azımsanmayacak sayıda çiftçi, daha da fazla sayıda küçük çiftçi, esnaf ve zanaatkâr ve çok daha yoksul birkaç ormancı.'[27] Bu insanlar ormandan çeşitli şekillerde yararlanmakta, bilhassa da geyik çalmaktadırlar; ancak, ya uzun yıllar boyunca kaçmışlar ya da çok ağır cezalara çarptırılmamışlardır. Bunu yapabilmek için av alanı bekçileri

---

ugh and Edward Thompson (eds), *Albion's Fatal Tree*, London: Allen Lane, 1975.

[25] Garland, *Punishment and Modern Society*, s. 123.

[26] Edward Thompson, *Whigs and Hunters*, Harmondsworth: Penguin, 1990 [1975].

[27] A.g.e., s. 94.

ve ormandan sorumlu memurlar ile yakın ilişki kurmuşlardır. Gelgelelim, 'Kraliyet ya da kamu arazisi memuriyetine ya da ek gelire istekli olan büyük yırtıcılar -Pepper, Chandos, Newcastle, Walpole- bunların ezeli düşmanlarıdır. Verdikleri hasar son derece büyük ve yaralayıcıdır.'[28] 1823 Siyah Yasası, silahlı ve siyah bir yüze sahip olmak başta olmak üzere, geyik avlamak, kaçak yaban tavşanı ya da balık avlamak, ağaç kesmek ya da bunları işlemekle suçlanan birini saklamak gibi bir dizi suça karşı yürürlüğü konmuştur. Bu yasanın çıkmış olmasının nedeni, der Thompson, yetkili mercilerin sınıf savaşına benzer bir şeyin çıkmasından endişe duymalarıydı.[29]

> Yasa, sınıf denetim ve disiplininde eski yöntemlerin etkinliğinde uzunca zamandır görülen azalmayı ve dolayısıyla bunun yerini standart bir yetkili merciye bırakmasını ifade etmiştir: terör örneği. Denetçi kışlası ve depolar, feodalite ve toplu kontroller ve serserilere dönük fiziksel eziyet yerine, iktisatçılar düşük ücretler ve açlığın kontrol altında tutulmasını, hukukçular ise ölüm cezasını savunmuştur. Her iki grup da sınıf ilişkilerindeki arabuluculukta artan bir kişilerüstülüğü ve kategori olarak suç 'olgu'sunda, yani 'suçun' kendisinde değil, zenginler tarafından tanımlanmış olan suçta bir değişimi işaret etmiştir. Artık cezalandırılması gereken şey, kişiler arası bir saldırı değildi... mülkiyete karşı bir saldırıydı.[30]

Thompson daha sonra yasanın nasıl gittikçe daha az kullanıldığını ve nihayetinde kaldırıldığına değinir ve ardından bazı hukuk görüşlerine geçer. 'Karmaşık yapıda bir toplum yasasız düşünülemez,' der Thompson. Yönetilenlerin hukuki anlamda hakları için mücadele verdiğine ve hukuki mücadele mümkün olmadığında dahi bir çeşit 'hukuken yanlış' bilincinin sezinlendiğine dikkat çeker.[31] Bunun nedeni, der Thompson, yasanın adaletsiz olmasıdır:

[28] A.g.e., s. 188, cf. s. 245.
[29] A.g.e., s. 190.
[30] A.g.e., s. 206–7.
[31] A.g.e., s. 260–1.

> Bu şekilde bükülen esnek bir araç ve bunu bükenin çıkarlarının hâlihazırda etken güce sahip olması... Bu, bir kurallar ve usuller organı olarak hukukun özgün karakterinde vardır ve evrensellik ve eşitlik standartlarına atıfla mantık kriterlerini uygulayacaktır... İdeoloji olarak işlevinde, hukukun geçerliliğinin gerekli önkoşulu, ciddi manipülasyondan bağımsızlık göstermesi ve adil olmasıdır. Kendi eşitlik mantık ve kriterlerine bağlı kalmadan böyle görünmesi mümkün değildir; aslında, zaman zaman gerçekten adil görünen... yönetenler bilerek ya da bilmeyerek, ciddi manada, kendi retoriklerinin mahkumu olmuşlardır; kendilerine uyan kurallara bağlı iktidar oyunları oynamış, ancak bu kuralları çiğneyememiş ya da oyunu tümden çöpe atamamışlardır.[32]

Aslında, devletin mahkemelerde kaybettiği örnekler yok değildi. 'Bu örnekler, paradoksal olarak, iktidarı pekiştirmeye, meşruiyetini güçlendirmeye ve devrimci hareketleri dizginlemeye yaramıştır.'[33] Thompson iktidar üzerindeki bu kısıtlamaları 'yetersiz bir insani iyilik'[34] olarak görür. Thompson'ın hukukun on sekizinci yüzyılın başlarındaki rolüne yaklaşımı, hiç kuşkusuz, başyapıtı İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu'nda ele aldığı, Londra Yazışma Derneği'nin önde gelen üyelerinin erkeklerin oy verme hakkı propagandası yaptıkları için tutuklanıp vatan hainliği suçuyla yargılandığı ve 1794'te Tahkikat Heyeti kararınca beraat ettiği davadan oldukça etkilenmiştir.[35]

Bu bölümde yinelenen yasal özerkliğe ilişkin görüşler, İkinci Başlık'ta konsensüs suçlar olarak tanımlanan suç kategorisi ve sol gerçekçilik fikirleri ile ilişkilidir. Başka bir deyişle, bazı suçların ve standartların failin zengin ya da yoksul olduğuna bakmaksızın toplumun bütün fertlerine uygulanması düşüncesinin kabulüyle ve de kurbanlar yoksul ve güçsüz olsalar bile,

---

[32] A.g.e., s. 262–3.

[33] A.g.e., s. 264.

[34] A.g.e., s. 266.

[35] Edward Thompson, *The Making of the English Working Class*, Harmondsworth: Penguin, 1991 [1963], s. 19–23.

bu suçlara karşı bir savunma anlamında hukuktan yararlanma düşüncesi ile ilgilidir.

Bunların yanında, devletle ve güçlü şirketlerle mücadele alanı olarak hukuktan yararlanma olasılıklarıyla da ilgilidir. Bu konuya bir sonraki başlıkta değineceğiz. Clive Ponting (bkz. bir sonraki başlık) gibi işyeri yönetimiyle ilgili bir usulsüzlüğü duyuran işçilerin korunmasında ya da devletin şüpheli faaliyetlerine engellemeye çalışan kişi ya da grupların korunmasında hakem heyetinin rolü olası örnekler olarak görülebilir. İngiliz hükümetine Irak'ta yaşanan insan hakları ihlallerini görmezden gelmeme çağrısında bulunan Kamu Yararı Hukukçuları'ndan Phil Shiner'ın uğraşı,[36] Irak'ı bombalamak üzere olan B-52 bombacılarına zarar veren Fairford 5'ın savunmasını, savaştaki saldırı suçunun burada yol açılan hasardan çok daha ciddi olduğu iddiasıyla yapan avukatlar[37] ve Guantanamo Körfezi'ndeki ABD hükümetine bağlı cezaevi açısından hayatı zorlaştıran çok sayıda hukukçunun faaliyetleri bunun son derece önemli örneklerini oluşturmaktadır.

[36] Bkz: http://www.publicinterestlawyers.co.uk/general/about.php

[37] Bkz: http://www.tridentploughshares.org/article1396

10
Marksizm, Adalet ve Ceza Yargılaması

Bu bölüm, Marx'ın bir adalet teorisine sahip olup olmadığına varıncaya değin kapsamlı bir tartışmanın değerlendirmesi ile başlıyor. Marx'ın bir adalet teorisine sahip olmadığını düşünmek için bazı iyi nedenler olmakla birlikte, günümüz sosyalistlerinin bir adalet teorisine ihtiyaç duyduğunu düşünmek için de son derece güçlü nedenler mevcuttur. Bunun yanında, adalet düşüncesinden ve aslında ceza yargılaması kavramlarından yararlanmak için Marksist bir kriminoloji teorisi geliştirmek isteyen birinin de yine geçerli nedenleri vardır. Bu kavramlar Marksist kriminologların son derece önemli bir akademi ve kamu teşebbüsüne katıldığı bir alan olagelen şirket suçları ve beyaz yaka suçlar çalışmasının önemli bir dayanağını oluşturur. Bunlar aynı zamanda daha avam suçların bazısının daha siyasal faaliyetlerin önbilgisini veren temel isyan formları olarak değerlendirilip de-

gerlendirilemeyeceği ile de ilgilidir. Son olarak, sendikal ya da sosyalist siyasal faaliyetin kimi zaman suça yönelip yönelmeme meselesine değinilecektir.

Marx ve Adalet: Münazara

Marx'ın kapitalist sistemin adaletsiz olduğuna inanıp inanmadığı konusunda derin bir tartışma söz konusudur. Burada bu tartışmanın eksiksiz bir açıklamasını yapmak ne mümkündür ne de uygun. Tartışmaya ilişkin son derece iyi bir girişi Norman Geras'ın iki makalesinde bulmak mümkündür.[1] Geras, Marx'ın bir adalet teorisine sahip olmadığını destekleyen bir dizi pasajı alıntılar ve bunu aksi yönü destekleyen bir başka alıntı dizisi takip eder. Ben bu pasajların bir kısmına kısaca değindikten sonra modern sosyalistlerin neden bir adalet teorisine ihtiyaç duyduğunu açıklamaya geçeceğim. Marx'ın yapıtlarında görülebilecek kısa bir adalet teorisi değerlendirmesine de yine yer vereceğim.

Bu pasajların çoğu Marx'ın emek ile emek gücü arasındaki ayrımı ekseninde kümelenir. Dolaşım alanında, kapitalist, tam eşdeğeriyle işçinin emek gücünü satın alır. Kapitalist ve işçiler kapitalist toplumda eşit bireylerdir. Ne var ki, kapitalist, işçileri çalıştırır. Haftalık çalışmanın ilk bölümünde, işçi ürettiğine eşdeğer ücret almak için çalışır; haftanın ikinci bölümünde ise, artı değer yaratmak için çalışır ki kâr, kira ve faizin temelini de bu oluşturur. Şu hâlde, işçi bir yandan sağladığına tam eşdeğer bir ücret alır, beri yandan sömürülür: 'meta üretimi ve dolaşımına dayanan yasaların, kendine maletme ya da özel mülkiyet yasalarının, kendi iç ve kaçınılmaz diyalektikleri ile, tam kar-

[1] N. Geras, 'The Controversy about Marx and Justice,' New Left Review, no. 150, Mar-Apr 1985, s. 47–85; N. Geras, 'Bringing Marx to Justice: An Addendum and Rejoinder,' New Left Review, no. 195 Nov-Dec, 1992, s. 37–69.

şıtlarına dönüşecekleri açıkça görülür.'[2] 'Kapitalist ile emekçi arasındaki değişim ilişkisi, dolaşım sürecine, alışverişin gerçek niteliğine yabancı ve yalnızca onu gizemli hale getiren bir biçim, bir görüntü verir. Emek-gücünün durmadan yinelenen alımı ve satımı, şimdi yalnızca bir biçimden ibarettir.'[3] Belirsizliğin temelinde bu paradoks yatar.

Gelin ilk olarak Marx'ın bir adalet teorisi kullanmadığını destekleyen bazı pasajlara göz atalım. Emek sömürüsü, der Marx, adaletsiz değildir:

> Emek-gücünün günlük tüketimi yarım günlük çalışmaya malolmasına karşılık aynı emek-gücünün tam bir gün çalışabilmesi ve dolayısıyla bir gün zarfında kendisi için ödenenin iki katı değer yaratması, kuşkusuz satınalan için iyi bir şanstır, ama satıcı için hiç de bir haksızlık değildir.[4]

> Dolayısıyla, şayet ücreti ödenen emek miktarı, yine salt üründe bulunmuyor, aynı zamanda bir artı-değer tarafından çoğaltılıyorsa, bunun nedeni, satıcının dolandırılmış olması değildir, çünkü o gerçekten de metaının karşılığını almıştır; bunun tek nedeni, bu metaın satınalan tarafından tüketilmiş olmasıdır.[5]

Marx, sosyalizmin daha iyi bir dağıtım ilkeleri meselesi olmadığını ileri sürer. *Gotha Programı'nın Eleştirisi*'nde 'emeğin getirisinin' dağılımına ilişkin olarak şu meşhur yorumda bulunur:

> 'Emeğin geliri' nedir? Emeğin ürünü mü, yoksa onun değeri mi? Ve bu sonuncu durumda da, ürünün tüm değeri mi, ya da yalnızca, emeğin tüketilen üretim araçlarının değerine eklemiş olduğu yeni değer kısmı mı?[6]

---

[2] Karl Marx, *Kapital*, 1. Cilt, Sol Yayınları, Ankara, (6. Basım) 2011.

[3] *Economic Manuscript of 1861–63*, MECW 34, 234.

[4] Karl Marx, *Kapital*, 1. Cilt, Sol Yayınları, Ankara, (6. Basım) 2011.

[5] Karl Marx, *Kapital*, 1. Cilt, Sol Yayınları, Ankara, (6. Basım) 2011. (Engels tarafından Fransızca baskısından eklenen ve *Collected Works*'te bulunmayan bu özel alıntı, Penguin çevirisinden alınmıştır.)

[6] Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar, Cilt: III*, Sol Yayınları, Ankara, 1979, s. 11-36

Marx sosyalizmin ahlâk ilkeleri üzerine kurulmasına kesinlikle karşıydı. Birinci Enternasyonal'in Kuralları'na bir gerekçe kaleme almış ve Engels'e şu yorumda bulunmuştur: 'Ancak, "görev" ve "hak" ve dahi "gerçek, ahlâk ve adalet" hakkındaki iki ifadeyi kuralların gerekçesine eklemek zorunda kaldım; yalnız bunlar zarar veremeyecek şekilde yerleştirildi.'[7] Bu yaklaşımın temeli şudur: 'Hak, asla toplumun ekonomik yapısından ve bunu belirleyen kültürel gelişiminden daha yüksek olamaz.'[8] Başka bir deyişle, Marx belli dönemleri ya da üretim tarzını aşan adalet standartlarını reddeder.

Marx aynı zamanda Ücret, Fiyat ve Kâr'daki meşhur alıntıda görüldüğü gibi, adalete başvurmanın reformizmle ilişkili olduğunu düşünür: ' "Adil bir iş günü karşılığında adil bir ücret!" biçimindeki tutucu slogan yerine, bayrakları üzerine şu devrimci sloganı yazmalıdırlar: "Ücret sisteminin kaldırılması!"'[9]

Tartışılır olmakla birlikte, Marx gerçekten de daha üstün bir dağıtıcı adalet ilkesi önermez; komünist toplumun daha yüksek bir evresinde bir dağıtıcı adalet ilkesine ihtiyaç kalmayacağını öne sürer. Gerçekte, komünizm dağıtıcı adaletten öte, kendini gerçekleştirme ve özgürlük meselesidir:

> Komünist toplumun daha yüksek bir evresinde... bireylerin her yönüyle gelişmesiyle birlikte, üretici güçlerin de artması ve bütün kolektif zenginlik kaynaklarının gürül gürül fışkırmasından sonra - ancak o zaman, burjuva hukukunun dar ufukları tümüyle aşılmış olacak ve toplum, bayraklarının üzerine şunu yazabilecektir: "Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre!"[10]

Başka bir deyişle, komünizmin daha yüksek bir evresinde, üretim araçları o denli üretken olacaktır ki bir dağılım ilkesini

[7] MECW 42, 18.

[8] MECW 24, 87.

[9] MECW 20, 149.

[10] Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar, Cilt: III*, Sol Yayınları, Ankara, 1979, s. 11-36.

tıpkı günümüzdeki nefes almaya elverişli hava gibi gereksiz kılacak şekilde herkesin ihtiyacının karşılanması mümkün olacaktır.

Ne var ki, başka birçok yerde Marx adalet ilkelerine başvurur görünmektedir. Kapitalist sistem analizinin temelinde, ücret ödemelerinde bariz eşit takasla çelişen, işçiden artı değer alımı yatar:

> Ek emek-gücü ile birleştirilen üretim araçları ile, emekçinin geçimini sürdürdüğü gerekli tüketim maddeleri, artı-ürünün parçalarından, yani kapitalist sınıfın, işçi sınıfından her yıl karşılığını ödemeden koparıp aldığı haraçtan başka bir şey değildir. Kapitalist sınıf, aldığı haracın bir kısmı ile, tam fiyatını ödeyerek emekgücü satın almakla ve böylece eşdeğer şeyler değiştirmekle birlikte, bu alışveriş, savaşta yenik düşmeden, ondan soyduğu para ile mal satınalan bütün yenenlerin başvurduğu eski bir oyundan başka bir şey değildir.[11]

Marx'ın kapitalist ile işçi arasındaki alım-satımı soygun ve yağma düşüncesinden yola çıkarak açıklamasının tek örneği bu değildir: '... ganimetin daha sonra kapitalist ile toprak sahibi vb. arasında nasıl bölüşüldüğünü hiç hesaba katmıyoruz' [12]; '... kapitalist üreticiyi, bütün artı-değerin sahibi ya da belki daha iyisi, bu yağmada onunla birlikte hissesi olan herkesin temsilcisi olarak ele alacağız;'[13] 'Emekçiden sızdırılan ganimetin, sanayici kapitalist ile aylak zenginler arasında, birikime en yararlı şekilde nasıl paylaşılacağı üzerine olan bu bilgiçce tartışma, Temmuz devrimi karşısında sesini kesti.'[14] Ve başka bir yerde de yağmayı açıklar.[15]

Kapitalizmin başlaması için gerekli olan ilk sermayeyi toplayan ilkel birikim açısından bu bilhassa geçerlidir: '...tarihte, ele geçirmenin, köleleştirmenin, soymanın, öldürmenin, kısacası

[11] Karl Marx, *Kapital*, 1. Cilt, Sol Yayınları, Ankara, (6. Basım) 2011.

[12] A.g.e., 35, 533.

[13] A.g.e., 35, 565.

[14] A.g.e., 35, 592.

[15] A.g.e., 35, 429, cf. s. 473. Benzer alıntıların kapsamlı bir listesi için bkz. Geras, 'Bringing Marx to Justice: An Addendum and Rejoinder,', s. 50–1.

zorun büyük rol oynadığını herkes bilir.'[16] 'Sermaye tepeden tırnağa her gözeneğinden kan ve pislik damlayarak geliyor.'[17]

> Pamuklu sanayii İngiltere'ye çocuk köleliğini getirdiği gibi, Birleşik Devletler için de, daha önce azçok ataerkil bir nitelik taşıyan kölelik düzenini, ticari bir sömürü sistemi haline getirmesi için bir dürtü olmuştur. Gerçekten de, Avrupa'da ücretli işçilerin örtülü köleliği, yeni dünyada kendisine taban olarak, katıksız ve düpedüz bir kölelik düzeninin bulunmasını gerektiriyordu.[18]

Yukarıda, *Gotha Programı'nın Eleştirisi*'nden yapılan alıntıdaki 'burjuva hukukunun dar ufukları' gibi ifadeler, üretim tarzlarının ötesine geçen bir adalet kriteri önerir. Herhangi bir toplumun karşılama kapasitesini aşan 'ihtiyaçlar' söz konusudur; dolayısıyla, dağıtıcı adalet kriterinin gereksiz olduğunun altını çizen yorumun yanlış olması muhtemeldir (On Birinci Başlık'ta detaylıca değineceğiz). Geras'a göre, 'Marx açık bir biçimde... boş zamanın, faaliyet yürütme olanaklarının, sıkıcı, sevimsiz işlerin dağıtımıyla; refahın, daha genel anlamıyla sosyal ve ekonomik yarar ve yükümlülüklerin dağıtımıyla ilgilenir.'[19]

Geras daha sonra bir adalet teorisi karşısında ve de tarafındaki bu karşıt konumlanımlarını en iyi nasıl uzlaştırılabileceğine ilişkin detaylı bir tartışma yürütmeyi sürdürür ve Marx'ın aslında bir adalet teorisine sahip olduğu ve dahi 'kapitalizmin adaletsiz olduğunu düşündüğü, ancak böyle düşündüğünü düşünmediği' sonucuna varır.[20] Yani, Geras, Marx'ın sık sık 'genel anlamıyla dağıtımın avantajları ve dezavantajlarını, dolayısıyla üretken kaynak üzerindeki kontrolün dağıtımını'[21] dikkate aldığını ifade eder. Marx'ın

[16] Karl Marx, *Kapital*, 1. Cilt, Sol Yayınları, Ankara, (6. Basım) 2011.
[17] Karl Marx, *Kapital*, 1. Cilt, Sol Yayınları, Ankara, (6. Basım) 2011.
[18] Karl Marx, *Kapital*, 1. Cilt, Sol Yayınları, Ankara, (6. Basım) 2011.
[19] Geras, 'The Controversy about Marx and Justice', s. 59.
[20] A.g.e., s. 70. Cf. G. A. Cohen, 'Review of Allen Wood, *Karl Marx*' in *Mind*, Vol. 92, 1983, s. 444.
[21] Geras, 'The Controversy about Marx and Justice', s. 71.

kapitalizmdeki bu kontrol dağıtımını ahlâki açıdan sorgulanabilir bulduğu, olası bir gelecekte, komünizmde dağıtımın çok daha üstün olacağını düşündüğü ortadadır. Gelgelelim, doğrudan adalet tartışma konusu olduğunda, resmi duruşu, bunun belli üretim tarzlarının ideolojik bir payandası olduğu yönündedir; Marx'ın komünizm savunusu, basit bir biçimde tarihin seyrine ilişkindir.

Günümüzdeki mevcut amaçlarınız açısından, Geras'ın kendisinin yararlandığı argümanları da incelediği literatürde geçen argümanları da dikkate almak gereksizdir. Öncelikle günümüzde sosyalistlerin durumuna, hemen akabinde, önemli Marksist kriminologların ele aldıkları temel meselelere göz atarak, aradaki şeyleri görmezden gelebiliriz.

Birinci Başlık'ta belirttiğim üzere, Marx, proletaryanın artan büyüklüğü ve sefilane koşullarının, kapitalist ekonomideki istikrarsızlıkla birlikte ekonomik krizi işçiler ve onların müttefiklerinin iktidarı ele geçireceği bir siyasi krize dönüştüreceğine inanmıştır. Sonrasında işçiler sosyalizm ve devamında da komünizmi inşa edeceklerdir. Daha önce de imlediğim üzere, doğu bloğunda komünizmin çöküşü ve Çin'in hızlı kapitalist büyüme hamlesini takiben, komünizmi inşa etme gayesi, fazlasıyla olasılık dışı görülebilir. Daha makul olanı, sendikal faaliyetler ile sivil toplum kuruluşlarının lobicilik faaliyetleri, küreselleşme karşıtı protestocuların ısrarlı baskıları ile birlikte, temel refah ve çalışma koşulları odaklı sosyal demokratik mücadele ve müzakerelerin bir karışımıdır. Kapitalist sisteme atfedilen ekonomik ve siyasi eğilimlerin kaçınılmaz sonu asla sosyalizmin dünya çapındaki başarısı olmayacaktır. Bunun yerine, anlık başarılar en iyi ihtimalle az gelişmiş ülkelerde ve Batı'da işçi sınıfının refah düzeyini yükseltmeye yönelik dağınık ve dengesiz bir gelişmeden ibarettir. Bu bağlamda, adalete ilişkin argümanlar son derece önemlidir.

Marx'tan gerçekte ne tür bir adalet anlayışı yükselir? Geras'a göre: 'Kendi etik sorumluluklarına geri dönmeyi sürdüren, alenen reddedilmiş, baskılanmış [bir adalet]: özgürlük, kendini gerçekleştirme, beşeri refah ve mutluluk değerleri; bunların layıkıyla dağıtıldığı adil bir toplum düşüncesi.'[22] Bu değerler, bilhassa da yaratıcı emekle birlikte kendini gerçekleştirme Marx'ta oldukça önemli yer tutar. Resmi olarak reddedildiklerinden, bunlara öncelik verme ya da bunların çelişebildiği durumları dikkate alma yönünde herhangi bir girişim şüphesiz ki söz konusu değildir. Özellikle, 1840ların başlarındaki basını bir kenara bırakacak olursak, Marx'ın ifade özgürlüğüne ya da azınlıkların haklarına başlıca öncelik verdiğini görmeyiz. Bu, Marx'ın üretim araçları anlamında özel mülkiyet hakkı dışında, bunlardan herhangi birini etkin bir biçimde reddettiği anlamına gelmez; sadece bunlara başlıca öncelik atfetmediğini imler. Dolayısıyla, Marx'ın ifade özgürlüğü ve azınlıkları savunduğu komünist rejimlerin mağdurlarının atıfta bulunabileceği türden metinlerin önemli bir meşruiyeti yoktu. Mevcut kapitalist toplumlara ve Marx'ın görüşlerinden alınabilecek dağıtım ilkelerine bakıldığında, düşük ücretli işçilere daha iyi kaynaklar sunan farklı türde yaratıcı girişim olanakları ile emekliler, kalıcı hastalığı olanlar ve engelliler vb. kişilerin daha iyi bir hayat sürmelerini sağlayan ve yaratıcı girişimlere müdahil olan kaynaklar arasında bir dengenin kurulması oldukça zordur. Bununla birlikte, bu dağıtımın mevcut dağıtımdan çok daha eşitlikçi olacağı, özellikle, zenginlere, sermayedarlara giden yüklü maaşlar ve ikramiyelerin önemli ölçüde azaltılacağı açıktır.

Komünizmin zaferinin kaçınılmaz olduğu yönündeki iddiadan, hukuki zeminde komünizmin de emek ve işçi sınıfı merkeziyetinin yeniden gözden geçirilmesini içereceğini öne sürmeye doğru geçilmiştir. Gördüğümüz gibi, Marx dağıtım ya da emeğin

[22] A.g.e., s. 85.

kendi ürününün meyveleri üzerindeki hakkı düşüncesine dayalı iddiaları reddeder. Bununla birlikte, gerek devrimi yapacak olan asıl gücün işçi sınıfı olduğu gerekse de komünizmin inşasının temelinde işçi sınıfının çıkarlarının olacağı eserlerinde açıkça görülür. Eğer Marksizm adaleti temel alan ve fakat aynı zamanda toplum yapılarını ve bunları dönüştürme yollarına ilişkin bir analiz yöntemi de kapsayan bir doktrin olarak yeniden kavramsallaştırılacak olursa, adaletin emeğin her şeyin dışında yeniden değerlendirilmesini talep edip etmeyeceği belirsizdir. Üçüncü Dünya ülkelerinde işçiler genellikle köylülerden daha iyi durumdadırlar; zaten köylülerin kentlere göç etmesinin nedeni de budur. İster taşrada, isterse de kentlere göç ederek, köylülerin gelecekte işçi olmaları kuvvetle muhtemeldir; ancak, adaletin odağının işçileri daima köylülerden önde tutacağının herhangi bir garantisi yoktur.

İngiltere'de olduğu gibi, köylüler artakalan bir sınıfa dönüşmüş olsalar bile, yine de, çalışamayacak kadar yaşlı engelli olan emekliler, çocuklar ve zamanının çoğunu bu çalışamayan kişilere bakmakla geçiren kişiler (büyük ölçüde kadınlar) gibi doğrudan işçi ya da kapitalist olmayan çok sayıda insan vardır. Mevcut kapitalist toplumlarda, bu azımsanamaz grubun pek çok ferdi, nüfusun en yoksul kesimini oluşturmaktadır. Hem Geras hem de Cohen'in belirttiği gibi, bir metanın üretimine katkıda bulunmak, ürünün bütünü üzerinde herhangi bir hak talebi oluşturmaz. Kapitalizm savunucularının sık sık sözünü ettiği risk, girişim, organizasyon, ilham, yenilik ve benzerine dayanan iddialar da yine söz konusudur. Bu türde bir argüman, emeğe ya da girişime, yoksunluğa ve saire dayalı bir yardımdan öte, ihtiyaç ile ilişkili, genel anlamıyla daha eşitlikçi bir dağıtım modeline işaret eder.

Bu argüman aynı zamanda reformizme işaret eder. Gelişmiş kapitalist ülkelerin tamamı belli bir refah devleti yapısına, bunla-

rın en iyi olanı ise, görece geniş kapsamlı bir refah devletine sahiptir. *Gotha Programı'nın Eleştirisi*'nde demesiyle, Marx'a göre, "kendi temelleri üzerinde *gelişmiş* olan değil, tersine, kapitalist toplumdan *doğduğu* şekliyle bir komünist toplum" dahilinde, her işçi sarfettiği emek miktarının karşılığını alır: 'O, toplumdan, şu kadar emek verdiğini saptayan bir belge alır (bunda kolektif fonlar için sarfetmiş olduğu emeğin indirimi yapılmıştır) ve, bu belge ile, toplumun tüketim araçları stoklarından, emeğinin eşit bir tutarı kadar bir miktar alır.'[23]

Diğer yandan, bir refah devletinde, sosyalist toplum bu ilk evresine kıyasla, tuhaf bir karışım vardır. Pek çok çalışmayan zengin de dahil, kapitalistler hâlâ vardır ve toplum son derece eşitsizdir. İşçilerin emeklerinin nitelik ve nicelik bakımından karşılığı ödenirken, işçilerin asgari ücret sınırında ya da altındaki gelirleri ile en zengin kesimin geliri arasında korkunç bir fark vardır. Bu 'niteliğin' bir kısmının sendikal güç, ürünün piyasadaki yeri ve toplumsal cinsiyet gibi etmenlere bağlı olduğu açıktır. Gerçekte, genel müdürleri işçiler olarak değerlendirecek olursak, bunların işlerinin niteliğinin, milyonlarca sterlini bulan maaşlarını aklaması mucize olur. Komünist bir unsur taşımanın yakınından dahi geçmeyen bu adaletsiz mükâfatların yanında, bir de sel ve benzeri afetlerle mücadele ve hasta, engelli ve emekli bireylere yönelik bireysel yardımlar anlamında sağlık hizmetleri, eğitim, sosyal sigorta şeklinde olmak üzere, ihtiyaca göre de pek çok karşılık söz konusudur. Elbette ki, refah devletini sağlıklı, iyi eğitim almış işçilerin yeniden üretimindeki rolü ya da beşikten mezara kadar süren bir güvenlik ağının ideolojik yararları gibi daha başka bağlamlarda da açıklamak mümkündür; ancak, ihtiyaç düzeyi, dağıtımın başat ölçütlerinden biri gibi görünmektedir. Ziyadesiyle sağlıklı olan bir kimse, Ulusal Sağlık

[23] Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar, Cilt: III*, Sol Yayınları, Ankara, 1979, s. 11-36

Hizmetleri'nden handiyse hiçbir şey almazken, kalp nakli ameliyatı geçirmeye ya da pahalı ilaçlar kullanmaya ihtiyaç duyan biri çok fazla yardım alır. Bununla birlikte, emekliler, engelliler gibi ekonomi açısından yararsız bireyler ciddi sağlık ve özlük hizmetlerinden yararlanırlar.

Aynı argüman, devamında, refah devletine sahip toplumlarda meydana gelen bir sınıf mücadelesi şekline işaret eder: piyasadaki eşitsizlikleri azaltma, refah devletinin kapsamını genişletme mücadelesi. Birinci Başlık'ta gördüğümüz üzere, enformasyonalizm ve yeni sağ politikaların ortaya çıkmasına bağlı olarak, piyasadaki eşitsizlikler 1970'lerden bu yana dikkate değer ölçüde çoğalagelmektedir. Ne var ki, bunun yanında, İngiltere, bilhassa İşçi Partisi iktidarında sağlık ve eğitim harcamalarında önemli bir artışı da deneyimlemektedir. Siyasi partiler, sendikalar ve çıkar grupları, refah devleti ve piyasanın genişlemesi ya da küçülmesi yanlısı ya da karşıtı birtakım yöntemleri öne sürmektedir. Yakın dönemde İngiltere'de, burada ikamet etmemekle birlikte önemli zaman ve kazanç sağlamanın bir parçası olarak İngiltere'de yaşamanın yararlarından istifade eden plutokratların vergilendirilmesi meselesiyle karşılaştık; liberaller 100,000 sterlinin üzerinde gelirlerin vergilendirilmesi uygulamasını başlatmış ancak daha sonra bu vergi oranını düşürmüştür. Diğer yandan, çeşitli lobiler birtakım pahalı ilaçların Ulusal Sağlık Hizmetleri kapsamına sokulması yönünde faaliyetler yürütülmüş, yaşlılara yönelik sosyal hizmet ödemeleri ve benzer şekilde, yükseköğrenim gören öğrencilerden okul harcı alınmamasını öngören İskoç politikaları İngiltere'ye kadar genişletilmiştir.

Bu argümanların pek çoğu, adalet bağlamında yürütülmektedir. Örneğin, sağlık bakımı ile sosyal bakım arasındaki ayrım çizgisi iyi bir sınırken, İngiltere'de sağlık bakımı Ulusal Sağlık

Hizmetleri'nden bağımsızdır ve sosyal bakım sınanmış araçlara sahiptir. İngiltere'de ikamet etmeyen plutokratların burada yaşayan her ferdin ödediği vergilerden muaf bir şekilde burada yaşamanın sağladığı olanaklardan yararlanması adil midir? CEO'ların, futbolcuların, rock yıldızlarının fahiş ücretlerini, hemşirelerin ücretlerine kıyasla, ne aklayabilir? Başkanlık ettikleri şirketler zarar eden yöneticiler neden ciddi ödeme paketleriyle mükâfatlandırılır? Sözgelimi, verimlilik meselelerinin ihtiyaç meselesine karşı denge oluşturduğu açıktır. Bu nedenle, yöneticilerin emeklerinin karşılığını misli misli alması gerektiği savunulur; aksi hâlde ABD'ye gidip orada çalışacaklardır. Daha basit ve mantıklı bir şekilde, uzun yıllar eğitim almış kişilerin, vasıfsız işçilerden daha yüksek ücret almayı hakettikleri kabul edilir. Adalete ilişkin bu tür bir argüman, proletaryanın kendisini yöneten sınıfa dönüştüreceği bir devrimden şüphesiz ki daha az heyecanlandırıcıdır[24] ve ileri doğru götürebileceği gibi geriye de çekebilir, ancak yine de işçi sınıfının görece etkisiz ve büyük ölçüde bölünmüş olduğu bir toplumda da gerçekleşmesi mümkündür.

Ceza yargılaması, dağıtıcı adalete ilişkin argümanlar ile hangi noktada bütünleşir? Dağıtıcı adalet üzerine yoğunlaşan yazarlar ceza yargılamasını oldukça küçük ve sonradan akla gelen bir düşünce olarak ele alırlar. Örneğin, John Rawls, *A Theory of Justice*'de, son derece spesifik bir suç meselesi olan sivil itaatsizlik üzerine kapsamlı bir tartışma yürütürken, 'ceza araçlarını sabitleyerek' adil bir dağıtım sağlamanın uygun olacağının savunulduğu yalnızca tek sayfalık bir nitelikli suç tartışmasına yer verir. Başka bir deyişle, bir dağıtıcı adalet teorisyeninin görevi, adil bir dağıtım oluşturmanın yolunu bulmaktan ibaretken, ceza yargılaması ise, bu adil dağıtımı yeniden düzenleme meselesin-

[24] *Manifesto of the Communist Party*, MECW 6, 506.

den ibaret olacaktır.[25] Mevcut dağıtımın, herhangi bir dağıtıcı adalet bağlamında sorunlu olduğu varsayılabilir; dolayısıyla, şüphesiz ki Marksist bir teori açısından da sorunludur. Suç buna hangi noktada uydurulabilir? Bu noktada şirket suçları ve diğer beyaz yaka suçlar ile sokak suçları arasında net bir ayrım yapmak istiyorum. Bireylerin kendi bireysel çıkarları için işlediği beyaz yaka suçlar şirket, vatandaş, devlet ya da çevre karşıtı edimler içerebilir. Şirket müdürleri şirketten öte kendi ceplerini doldurma düşüncesiyle sermayedarlar, çalışanlar ve idareleri soyduğunda, bu suçlar şirket suçlarını aşar. Beyaz yaka suçlar işleyebilecek konumda olan kişilerin genellikle görece ayrıcalıklı oldukları önkabul olduğunda, bunların takip edilmesi adaletin yararınadır. Kriminologlar ve Marksistler bireysel beyaz suçların (istisnaları şüphesiz ki olmakla birlikte) gerektiği kadar dikkatle takip edilmediğini düşünürler.[26] Diğer yandan, ceza yargılaması sistemi ve düzenleyici organlar beyaz yaka suçlara karışan bireylere karşı belli bir çaba harcar.

Şirket Suçları

Şirket suçlarıyla mücadeleye daha az çaba harcanır. Bu suçlar, şirket çalışanları tarafından kendi çıkarlarından öte, öncelikle şirketin çıkarları için işlenir. Amaç, şirketin kazancını artırmaktır. Bu, tüketiciler, diğer şirketler ve vergi mükelleflerinin zararı pahasına çeşitli şekillerde gerçekleşirken, tüketicilere, kamuya, çevreye zarar verebilir. Şirket kârından kazanç sağlayan kişiler olan sermayedarlar ve şirketin üst düzey idarecileri ekse-

[25] John Rawls, *A Theory of Justice*, Oxford: Oxford University Press, 1973, s. 575–6.

[26] Etkili standart bir değerlendirme için bkz. Hazel Croall, *Understanding White Collar Crime*, Milton Keynes: Open University Press, second edition, 2001. Beyaz yaka suçluların ağır biçimde cezalandırıldığı argümanlar için bkz. David Weisburd et al., *Crimes of the Middle Classes: White Collar Offenders in the Federal Courts*, New Haven, CT: Yale University Press, 1994.

riyetle emeklerinin karşılığını alırlar ki bu Marksist ilkelerden türetilebilecek olan dağıtım modelinde azalacaktır. Kazancın bir kısmı şüphesiz ki emeklilik fonuna ya da sigorta poliçesi hamillerine aktarılmaktadır ve bu işi yapan herkes zengin değildir. Ne var ki, bu gruplar hâlihazırda adaletsiz olan dağıtım modelini daha da adaletsizleştirir.

Birinci Başlık'ta, Marksist kriminologların basit bir biçimde yasalara karşı gelmektense, daha geniş bir suç tanımını benimseme noktasında Sutherland'ın izinden gitmek ve toplumsal anlamda zararlı olan ve yasadışı olması gereken idari düzenleme ve faaliyet ihlallerini de suç tanımı kapsamına almak istediklerinin altını çizmiştim. Bu, yasadışı olan ya da olması gereken 'ciddi bir hata' anlamındaki suç nosyonuyla bağdaşmaktadır. Bu yaklaşımı benimsemeleri Marksist kriminologlara şirket içi görev suistimaline odaklanan diğer kimselerle ortak hareket etme imkanı tanır; bu alanda yararlı ampirik araştırma yapabilmek için Marksist bir çalışma alanının benimsenmesine gerek yoktur. Bu, şirket suçlarının ölçeği ve bu konudaki görece araştırma yetersizliğine bağlı bir durumdur.

Yine, Birinci Başlık'taki Hirst ve Üçüncü Başlık'taki Pearce, Chambliss, Reiman incelemelerinde belirttiğim üzere, bütün bulgular, şirket suçları ve beyaz yaka suçların sokak suçlarından çok daha büyük ve ağır zarar verdiği yönündedir. Kriminologlar bu suçlara ilişkin belli ölçüde değerlendirmelerde bulunmuştur; ancak, bu alandaki akademisyenler tarafından yapılan araştırmalar, toplumda son derece önemli ve başat bir role sahip olan bu suçların kriminoloji bültenlerinde eksik temsil edildiğini göstermektedir.[27] Şirket suçlarını araştırmak amacıyla Amazon

[27] Bkz. M. J. Lynch, D. McGurrin and M. Fenwick, 'Disappearing Act: The Representation of Corporate Crime Research in Criminological Literature', *Journal of Criminal Justice*, Vol. 32, No. 5, September 2004, s. 389–98; Steve Tombs and Dave Whyte,

türü bir internet adresini kullanarak da benzer bir yorum yapmak mümkündür. Bu arama sonucunda, karşımıza 187 kitap çıkmaktadır; buna karşılık çocuk suçları için yazılan 1,324 kitap görürüz.[28] Zira şirket suçlarına ilişkin çalışma büyük ölçüde Sutherland ile birlikte başlamıştır.[29]

Sutherland'in Marksist olduğunu gösteren herhangi bir bulgu söz konusu değildir. Son derece kapsamlı suç değerlendirmesi (bkz. Birinci Başlık) dışında, temel teorik yaklaşımı, kendisine ait 'Aykırılıkların Birleşmesi Teorisi'nin sokak suçlarının yanı sıra, suç yöntemlerini öğrenen genç yöneticilerle birlikte şirket suçlarına ve küçük grupları içindeki buna uygun tutumlara da uygulanabileceğini savunmak olmuştur.[30] Sutherland'e göre, şirket suçlarının finansal maliyeti sokak suçlarının maliyetinden muhtemelen birkaç kat daha fazladır;[31] ve

> en az bunun kadar büyük olan beyaz yaka suçlardan kaynaklı finansal zarar toplumsal ilişkilere dönük zarardan daha önemsizdir. Beyaz yaka suçlar, güveni suistimal eder, dolayısıyla güvensizlik yaratır ve bu da toplumsal iş tatmin düzeyini aşağı çekip büyük ölçekli bir toplumsal düzensizlik üretir. Diğer yandan, basit suçlar sosyal kurumlar ve toplumsal düzen üzerinde çok az etki yaratır.[32]

Sutherland'in çalışması, Armour and Company, Swift and Company, General Motors, Sears Roebuck ve Montgomery

---

'Scrutinising the Powerful: Crime, Contemporary Political Economy and Critical Social Research', in Steve Tombs and Dave Whyte (eds), *Unmasking the Crimes of the Powerful: Scrutinising States and Corporations*, New York/London: Peter Lang, 2003. Son çalışma, önde gelen belli İngiliz kriminoloji dergilerini inceleyen bir tabloyla başlar ve 1991 ile 2000 yılları arasında yayınlanan bin küsur makaleden yalnızca yüzde 3'ünün şirket suçlarına ilişkin olduğunu götür.

[28] Her iki öneri de şüphesiz ki ciddi oranda tekrar ve gereksiz materyal içerir.

[29] Bkz. Sutherland, *White Collar Crime*. (Yayıncıyı davalardan korumak üzere suçlu şirketlerin adlarının kaldırıldığı kısaltılmış versiyonu, 1949'da basılmıştır.)

[30] Bkz. Sutherland, *White Collar Crime*. (Yayıncıyı davalardan korumak üzere suçlu şirketlerin adlarının kaldırıldığı kısaltılmış versiyonu, 1949'da basılmıştır..)

[31] A.g.e., s. 9.

[32] A.g.e., s. 10.

Ward başta olmak üzere, Amerika'nın en büyük şirketlerinin yüzde 70'ini inceler ve bunların her biri için bir ya da daha fazla aleyhte karar verir; bunların bazılarının ciddi tekerrür içeren suçlardır.[33] Sutherland, şirketlerin genellikle ceza yargılaması sisteminin ciddi önlemleriyle karşılaşmadığını öne sürerken, bunun kısmen siyasetçilerin şirketlerden gelen katkıya bağımlı olmalarından, ama daha da önemlisi, 'parlamenterler, hakimler ve idarecilerin işadamlarıyla kültürel türdeşliğinden' ileri geldiğini belirtir.[34] Şirket suçları, der Sutherland, şirketlerin fark edilmesi güç, kanıtlanması güç olan ve devlet memurlarının soruşturma yürütmemeye ikna edilebildiği suçları seçmesi bağlamında, hem aklanabilir hem de son derece rasyoneldir.[35]

Daha önce de altını çizdiğimiz üzere, Sutherland'in kitabı, kriminoloji uğraşının temel bir alanını açmasa da, bu çalışmanın izinden giden dikkate değer bir gelenek söz konusudur. Ortak yazarı Cressey, onun izinden gitmiş ve bir yolsuzluk çalışması yapmıştır.[36] Bir sonraki önemli çalışma, Frank Pearce'ın ilk kez 1976 yılında basılan *Crimes of the Powerful* kitabı olmuştur (bkz. Beşinci Başlık). 1980'lerden bu yana ise, şirket suçlarına ilişkin çalışmaların sayısında, hâlâ diğer kriminoloji dallarına kıyasla sınırlı olmakla birlikte, dikkate değer bir artış söz konusudur. 1980'de, Marshall B. Clinard ve Peter C. Yeagar, Sutherland'in izinden giden ve fakat daha çok çeşit ve bütünlük taşıyan *Corporate Crime*'ı[37] yayınlamışlardır. 1983'te, Steven Box, suçun tanımı ve zararı konusunda Sutherland'in argümanlarını izleyen

[33] A.g.e., s. 15.
[34] A.g.e., s. 56–7.
[35] A.g.e., s. 233–8.
[36] Donald R. Cressey, *Other People's Money: A Study of the Social Psychology of Embezzlement*, Glencoe, IL: Free Press, 1953.
[37] M. B. Clinard and P. C. Yeager, *Corporate Crime*, Edison, NJ: Transaction Publishers, 2005.

Power, Crime and Mystification'i[38] yayınlamıştır. Francis T. Cullen ve William J. Maakestad, *Corporate Crime Under Attack: The Ford Pinto Case and Beyond*'da,[39] Pinto davasını ayrıntılı bir şekilde ele alırken, daha genel anlamıyla şirket suçlarına dava açılmasının yollarını incelerler. 1984'te, John Braitwaite, çok daha uzman işi bir ilaç sanayi çalışmasına imza atarken, bir dizi yolsuzluk ve tehlikeli pratiği, en önemlisi, ilaç denemelerindeki sistematik yanlış veri üretimini ve buna bağlı olarak güvenilmez ilaçların piyasaya sürülmesini bütün ayrıntılarıyla değerlendirmiştir.[40] Susan Shapiro'nun *Wayward Capitalists: Target of the Securities and Exchange Commission* adlı kitabı,[41] içerden alıp satma ve mali yolsuzluk bölümleriyle incelenmeye değer olmakla birlikte, derinlikli bir analizden –kaldı ki Marksist analiz– yoksundur ve düzenleyici yapının görece başarısızlığının nedenleri ciddi bir biçimde değerlendirmeyi başaramaz. Lisans öğrencilerine yönelik ilk metinlerden biri de –yine, kesinlikle Marksist bir bakış açısına sahip değildir– James Coleman'ın *The Criminal Elite: Understanding White-Collar Crime* adlı kitabıdır.[42]

1990'lara gelindiğinde, yayın sayısı yine artar. Başka bir lisans düzeyi metinde beyaz yaka suçlar üzerine bir kuram geliştirme girişimi söz konusudur: Tony G. Poveda imzalı, *Rethinking White Collar Crime*.[43] Ne var ki, bu kitap da yine Marksist bir bakış açısından yoksundur. *Dirty Business: Exploring Cor-*

---

[38] S. Box, *Power, Crime and Mystification*, London: Routledge, 1990 (new edition).

[39] F. T. Cullen and W. J. Maakestad, *Corporate Crime Under Attack: The Ford Pinto Case and Beyond*, Cincinnati, OH: Anderson Publishing, 1983.

[40] J. Braithwaite, *Corporate Crime in the Pharmaceutical Industry*, London: Routledge and Kegan Paul, 1984.

[41] S. Shapiro, *Wayward Capitalists: Target of the Securities and Exchange Commission*, Newhaven: Yale University Press, 1984.

[42] J. Coleman, *The Criminal Elite: Understanding White-Collar Crime*, New York: St Martin's Press, 1985.

[43] T. G. Poveda, *Rethinking White Collar Crime*, Westport, CT: Praeger, 1994.

porate Misconduct: Analysis and Cases'da[44] Maurice Punch, şirketlerin suistimallerinin neden meydana geldiğine ilişkin bir analiz sunar gibidir; ancak, kuramsallaştırması görece sınırlıdır. Artık alanda Kip Schlegel ve David Weisburd'ün -*White-Collar Crime Reconsidered*[45]- ve Laureen Snider ve Frank Pearce'ın[46] editörlüğünde konferans kitapları ortaya koyacak sayıda yazar vardır ve bu son derece cesaretlendirici bir durumdur; ne var ki, bunlar da yine sistematik bir bakış açısıyla ortaya konan ürünler olmaktan uzaktır. Calavita ve diğerlerinin ortak çalışması olan ABD tarihinin en büyük beyaz yaka yolsuzluklarından birinin detaylı bir analizini sunan *Big Money Crime: Fraud and Politics in the Saving and Loans Crisis*[47] de yine dikkate değer kitaplar arasındadır.

Yayın sayısındaki bu büyük ama asla ezici yoğunlukta olmayan artış yeni yüzyılda da devam etmiştir. *Corporate Crime, Law and Social Control*'da[48] Susan Simpson, cezai yaptırımlara başvurmaktan öte, şirketlerin uygunsuz faaliyetlerini düzenlemenin ampirik zemininin hazırlayan bir argüman sunarken, davasını kriminalizasyonun demode olduğu bir döneme dayandırır.[49] *Profit without Honour: White-Collar Crime and the Looting of America*'da[50] Stephen M. Rosoff, Henry N. Pontell ve

[44] M. Punch, *Dirty Business: Exploring Corporate Misconduct: Analysis and Cases*, Thousand Oaks, CA: Sage, 1996.

[45] K. Schlegel and D. Weisburd, (eds), *White-collar Crime Reconsidered*, Boston, MA: Northeastern University Press, 1992.

[46] L. Snider and F. Pearce, *Corporate Crime: Contemporary Debate*, Toronto, ON: University of Toronto, 1992.

[47] K. Calavita vd., *Big Money Crime: Fraud and Politics in the Savings and Loans Crisis*, Berkeley, CA; University of California Press, 1999.

[48] S. Simpson, *Corporate Crime, Law and Social Control*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

[49] Bkz. James Williams tarafından gerçekleştirilen röportaj: *Canadian Journal of Sociology Online*, May-June, 2003: www.cjsonline.ca/reviews/corpcrime.html

[50] S. M. Rosoff, H. N. Pontell and R. Tillman, *Profit without Honour: White- Collar Crime and the Looting of America*, fourth edition, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2006.

Robert Tillman, oldukça fazla sayıda örneği ayrıntılarıyla ve fakat görece sınırlı bir teoriye ele alırlar. *Corporate Scandals: The Many Faces of Greed, the Great Heist, Financial Bubbles, and the Absence of Virtue*'da[51] Kenneth R. Gray, Larry A. Frieder ve George W. Clark gibi iktisadi faaliyetler uzmanı akademisyenler şirket suçlarını azaltmaya yönelik uygulanabilir görüşler sunar. Alandaki yayıncılık düzeyi uluslararası bir kılavuz[52] ve ders kitapları[53] yayınlayacak kadar büyümüştür. Bilhassa heyecanlandırıcı bir gelişme de, devlet ve şirketler düzeyindeki elit görevi suistimal suçu ile ilgilidir.[54] Temelde George Bush'un işlediği savaş suçunun sarsıcı maliyetine odaklanmalarına karşın, Irak Savaşı'nın ABD'ye maliyetinin 50 milyar $'lık ilk devlet tahmininin yaklaşık 60 katı olacağını kanıtlayan Joseph Stiglitz ve Linda J. Bilmes, *The $3 Trillion War* hakkında şu konulara değinir: güvenlik anlaşmalarına ayrılan muazzam bütçe, Başkan Yardımcısı Dick Cheney'nin eski genel müdürü olduğu Haliburton'a fazla ödeme yapıldığı iddiaları, Savunma Bakanlığı tarafından başlatılan 90 vurgunculuk ve yolsuzluk soruşturması ve hükümetin belki de kampanya destekçilerinin de teşvikiyle, yarışmadan ihaleyi tek bir firmaya vermesi ve hisse bedelinde yüzde yüze yakın bir artışa yol açan savunma firmalarının kârlarındaki ani ve hızlı yükseliş.[55]

---

[51] K. R. Gray, L. A. Frieder and G. W. Clark, *Corporate Scandals: The Many Faces of Greed, the Great Heist, Financial Bubbles, and the Absence of Virtue*, St Paul, MN: Paragon Press, 2005.

[52] K. R. Gray, L. A. Frieder and G. W. Clark, *Corporate Scandals: The Many Faces of Greed, the Great Heist, Financial Bubbles, and the Absence of Virtue*, St Paul, MN: Paragon Press, 2005.

[53] Örneğin, Gilbert Geis, *White Collar and Corporate Crime*, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2006.

[54] Raymond Michalowski and Ronald C. Cramer, (eds), *State-Corporate Crime: Wrongdoing at the Intersection of Business and Government*, Piscataway, NJ: Rutgers University Press, 2006.

[55] J. Stiglitz and L. J. Bilmes, *The $3 Trillion War*, London: Allen Lane, 2008, s. 13–15 and n. 36, s. 243.

Kimi diğer çalışmalar ise, ya Kanada, Hindistan ve Avustralya'daki şirket suçlarına[56] ve/veya kriminolojiden öte, gerekli yasal çerçeveye odaklanır[57] ya da gazeteciler ya da avukatlar tarafından ortaya çıkarılan skandal belgeleridir.[58]

Peki ya, İngiliz kriminologları ne yapmaktadır? Yukarıda sözü edilen Steven Box'ı bir kenara bırakacak olursak, küçük ancak üretken bir gruptan söz etmek mümkündür. Gary Slapper ve Steve Tombs, *Corporate Crime*'da[59] alana genel bir giriş yapar ve bu alanın sokak suçları kadar ciddiye alınmadığını açıkça gözler önüne seren istatistik derlemedeki güçlükleri belgelendirirler. Yazarlar daha sonra, 1990'ların sonlarına doğru sokak suçlarının maliyeti ile şirket suçlarının maliyetini karşılaştırmaya çalışır. Emniyet, İngiltere Kraliyet Savcılığı, ağır ceza mahkemeleri, şartlı tahliye hizmetleri, cezaevi hizmetleri, adli yardım ve kurbanlara ödenen tazminatla birlikte, bu suçun yalnızca kendisinin yıllık toplam maliyeti yaklaşık 50 milyar sterlindir. Belli suç kategorilerinin maliyetlerine bağlı kalan Ciddi Yolsuzluklar Bürosu'nun soruşturma yürüttüğü ciddi ve karmaşık yolsuzlukların her birinin maliyeti yaklaşık 5 milyar sterlindir. Diğer

[56] Laureen Snider, *Bad Business: Corporate Crime in Canada*, Scarborough, ON: Nelson, 1992; Paul Palango, *Above the Law: The Crooks, the Politicians, the Mounties, and Rod Stamler: The shocking but True Story of Corporate Crime and Political Corruption in Canada*, Toronto, ON: McClelland & Stewart, 2004; Prakash Talwar (ed.), *Corporate Crime*, New Delhi: Gyan, 2006; Peter Grabosky andAdam Sutton, (eds), *Stains on a White Collar: Fourteen Studies in Corporate Crime or Corporate Harm*, Annandale, NSW: Federation Press, 1989.

[57] Örneğin, Kathleen F. Brickey, *Corporate and White Collar Crime: Cases and Materials*, fourth edition, Greenvale, NY: Panel Publishers, 2006; James Gobert and Morris Punch, *Rethinking Corporate Crime*, London: Butterworth, 2003.

[58] Örneğin, Harry Glasbeek, *Wealth by Stealth: Corporate Crime, Corporate Law, and the Perversion of Democracy*, Toronto, ON: Between The Lines, 2004; Russell Mokhiber and Robert Weissman, *Corporate Predators: The Hunt for Mega-Profits and the Attack on Democracy*, Monroe, ME: Common Courage Press, 1999; Russell Mokhiber and Robert Weissman, *On the Rampage: Corporations Plundering the Global Village*, Monroe, ME: Common Courage Press, 2004.

[59] G. Slapper and S. Tombs, *Corporate Crime*, London: Pearson Education, 1999.

yandan, 1990'larda işlenen ev soygunlarının tamamının maliyeti yaklaşık 1 milyar sterlindir ve hırsızlık başına ortalama 370 sterlin zarar ortaya çıkmıştır. Ev soygunları, dükkan ve işyeri soygunları, gasp ve hırsızlık suçlarının, 1990'larda 6 milyar sterlin eşiğine yükselen Ciddi Yolsuzluklar Bürosu'nun odağına girecek boyutta bir kayba yol açması handiyse imkansızdır. Emeklilik satışı hatalarının 2.4 milyon insanı etkilediği ve toplamda 11 milyar sterlinlik bir rakamı bulduğu tahmin edilmiştir.[60] Güvenlik ihmali suçlarına bağlı ölüm oranı, cinayet oranından çok daha yüksektir.[61] Frank Pearce ve Steve Tombs, *Toxic Capitalism: Corporate Crime and the Chemical Industry*'de,[62] kimya endüstrisinin sebebiyet verdiği ölüm, yaralanma, hastalık ve çevresel bozunum vakalarını araştırırken, Michael Levi ve Alain Doig, şirket suçlarından beyaz yaka suçlara değin son derece kapsamlı genel bir yolsuzluk soruşturması ortaya koymuşlardır.[63]

Şirket suçlarına ilişkin literatür, bunun yerleşik bir alan olmakla birlikte, kriminolojinin diğer alanlarına kıyasla ciddi biçimde araştırma yetersizliği içinde olan, içerdiği zararın kısmi de olsa sarsıcı boyutlarını gözler önüne seren belli bir detaylılıkta listelenmiştir. Ayrıca, bu alan, Marksist analizin, suç tanımlamasına can alıcı noktalarından birini sunduğu kısımdır. Slapper ve Tombs'un açıkça imlediği üzere, güvenlik ihmali suçlarına bağlı korkunç sayıdaki ölüm ve yaralanmaların temel nedeni, kapitalizmin rekabetçi baskısı ve değer oryantasyonudur:

---

[60] A.g.e., s. 58–63.

[61] A.g.e., s. 68–78. Bu özet argüman, Steve Tombs, Dave White and Hazel Croall, *Safety Crimes*, Cullompton: Willan, 2007.'de büyük ölçüde ispatlanır.

[62] F. Pearce and S. Tombs, *Toxic Capitalism: Corporate Crime and the Chemical Industry*, Aldershot: Dartmouth Publishing, 1998.

[63] Michael Levi, *Regulating Fraud: White Collar Crime and the Criminal Process*, London: Routledge, 1988; Michael Levi, *Fraud: Organisation, Motivation and Control*, Vols 1 and 2, Aldershot: Dartmouth, 1999; Michael Levi, *The Phantom Capitalists*, second edition, Aldershot: Dartmouth, 2008; Alan Doig, *Fraud*, Cullompton: Willan, 2006.

> İnsan hayatı ve sağlığının korunması, kapitalizmin esas, başat yönetim ilkesi değildir. İnsan sağlığı, egemen ideolojinin ticari değerlendirmeler tarafından gerçekçi, erişilebilir bir hedef kılındığı ölçüde karşılanmasını önerdiği bir ihtiyaçtır. İngiltere'de, iş başında, her yıl en az 400 kişi öldürülmekte, 50,000 kişi de ağır yaralanmaktadır. Bunların çoğu önlenebilirdir. Bunlar, eğitim, denetim, ekipman ve çalışma ortamı kaynaklı, ekonomiyle ilişkili süreçlerde meydana gelmektedir. Bu ticari katliamın ortaya çıkaran etik kusur derecesi (ceza hukukunun kasıtsız cinayet ve ağır fiili saldırı suçlarına uyguladığı ihmal ve ciddi kusur kriteriyle ölçülen), geleneksel suçlarınkiyle şaşırtıcı bir biçimde benzerdir.[64]

Her ne kadar Slapper ve Tombs, şirket suçlarını açıklamada daha geleneksel kriminoloji teorilerinden kimi yararlı noktalar bulmuşlarsa da,[65] yukarıdaki baskın bir biçimde en iyi temel açıklamadır. Şu hâlde, Marksist teorinin gayet iyi işlev gördüğü, toplumsal hasarın son derece dikkate değer olduğu, gerek ceza yargılaması sistemi ve düzenleyici çevrenin gerekse de akademisyen krimonologların kapitalist şirketler tarafından her gün işlenen katliama zinhar gerekli dikkati vermediği bir alan ile karşı karşıyayız. Bunun yanında, bu ümit vaad eden yaklaşımda ilgi çekici belirsizlikler ve teorik meseleler de mevcuttur. Slapper ve Tombs'un demesiyle,

> ...şirket suçlarına ilişkin tam gelişmiş bir teori hem bunun unsur ve düzeylerini kuşatacak hem de bu unsur ve düzeylerin ifadelendirmesini temsil etme arayışında olacaktır. Böylesi bir teorik görev, kriminoloji ile sosyolojinin sınırlarının aşkınlığını gerekir kılacaktır. Bu tür bir analizdeki anahtar görüşler; ulusal ve uluslararası ekonominin genel durumunun, piyasalar, endüstriler ve bilhassa da belli şirketlerin müdahil olduğu ürün ve hizmetlerin doğasının, egemen ideoloji ve toplumsal değerlerin, resmi siyasi önceliklerin ve düzenleme doğasının, belli şirket yapılarının, bunlar dahilindeki güç dengelerinin, bunlar dahilinde ve ötesindeki fırsat dağıtımının, şirket kültürlerinin ve bu kültürlerdeki sosyalizasyonun şartlarını bütünleyecektir.[66]

[64] Slapper and Tombs, *Corporate Crime*, s. 154.

[65] A.g.e., bölüm. 6.

[66] A.g.e., p,. 160.

Ayrıca, bu alan üçüncü Thatcher hükümeti döneminde İngiltere'de Sağlık ve Güvenlik Örgütü kaynaklarının artırılması ya da gecikmiş ve fazlasıyla güçsüz bir yasa olmakla birlikte, 2007 yılında çıkarılan İşletme Yararına Kasıtsız Adam Öldürme ve İşletme Yararına Adam Öldürme Yasası gibi örneklerden de görüleceği üzere, ciddi ilerlemelerin kaydedilebileceği bir alandır. Son olarak, Slapper ve Tombs, uygulanabilir cezaları baz alan bir yaklaşımın da temeli olarak kullanılan[67] Poulantzas ve Gramsci'nin[68] eserlerine dayanan bir Marksist yaklaşımdan yararlanarak, riayet odaklı şirket düzenlemeleri eleştirisi geliştirir.

Sokak Suçları

Şirket suçlarının içerdiği potansiyele eşdeğer olabilen sokak suçlarına yönelik özel bir Marksist yaklaşım mevcut mudur? Eric Hobsbawm'ın İlkel Asiler[69] kitabı bir tane önerir. Bu klasikleşmiş tarih eserinde, Hobsbawm siyaset ve suçun sınırlarındaki birçok arkaik protesto biçimini inceler: Robin Hood benzeri haydutlar, toplumsal muhalefetiyle Sicilya mafyası, binyıllık cemaatler, şehir çeteleri. Bunların tamamı birtakım suç örgütleriyle birlikte yoksulların kötü koşullarına karşı ayaklanmalar oluşturur. Belli bir toplumsal muhalefetle birlikte kaynak sağlayan suç yollarını birleştiren bu tür eylemler bugün de var mıdır? Hobsbawm'ın bu kitabı yazdığı 1959 yılına kıyasla bugün başka bir sorunumuz var. Hobsbawm, o dönem sendikalar ve bir işçi sınıfı siyasi partisini de kapsayan bir sosyalizme (elbette ki komünist ve sosyal demokrat partilerin göreli rolüne ilişkin meselelerle birlikte) doğru bir ilerleyiş olduğundan emindi. Dolayısıyla, ilkel asiler bu sosyalist faaliyet yöntemlerine yakınlık derecesine

[67] A.g.e. 9. Bölüm

[68] A.g.e. Bilhassa 8. Bölüm

[69] Eric Hobsbawm, İlkel Asiler, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

göre yargılanabiliyordu. Bu kitabın başlarında, şayet sosyalizme doğru herhangi bir ilerleme meydana gelecekse, bunun fazlasıyla uygulamacı siyasetçiler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve küreselleşme karşıtlarının faaliyetlerinin birleşimi yoluyla gerçekleşeceğinin altını çizmiştim. Bunların her birinin oynadığı göreli rol ve yaptıkları şeyin değeri tartışmaya açıktır. Muhtemel sonuç da aşağı yukarı bellidir. Burada üç eylem kategorisine kısaca değineceğiz: hukukun siyaseten ihlali, kurbansız suçlar ve siyasi bir ucu bulunan dolaysız suçlar. Sekizinci Başlık'ta gördüğümüz üzere, bu meselelerle ilgili önemli bir sorun da, söz konusu eylemin hukuka uygun bir davranış olmasıdır. Şayet sosyalizm, hukuka dayalı argümanlarla savunulacaksa, bu hâlde, doğal olarak yasal bir çerçeve dahilinde hareket edilmelidir; bu, aynı zamanda sosyalistleri savunma anlamında da işlev görecektir. Bu nedenle, yasaların çiğnenmesini desteklemek için bunlara son derece dikkatli yaklaşmak gerekmektedir.

Hukukun siyaseten ihlali üç şekilde gerçekleşir: yasal olması gereken siyasi hareketler tarafından yürütülen yasadışı faaliyetler, hükümetlerin mantıksız tutumlarına karşılık olarak meydana gelen ihlaller ve protestocular tarafından işlenen gösteriler ve sivil itaatsizlik ile doğrudan bağlantılı kanun ihlalleri. Yasal olması gereken siyasi hareketler tarafından yürütülen yasadışı faaliyetlere en açık örnek, anti demokratik ülkelerden gelir. Apartheid dönemi Güney Afrika'sında, siyahların oy kullanma hakkı yoktu, Afrika Ulusal Kongresi yasadışı bir örgüttü, protesto gösterileri Sharpeville katliamı gibi korkunç engellemelerle karşılanıyordu. Bırakın sosyalistleri, liberaller bile meşru siyasi faaliyetlerin yasaklandığında dahi sürdürülebileceğini kabul edilebilir görüyordu. Dahası, devletin müdahaleleri meşru siyasi faaliyet yürütmeyi imkânsız kıldığında, sivil itaatsizlik ve hatta rejimi yıkmaya yönelik silahlı faaliyetler kaçınılmaz olabilir.

Meşru siyasi faaliyetin yasaklanması, İngiltere gibi gelişmiş liberal demokrasilerde daha ender görülür. Kısıtlamalar, Thatcher hükümeti döneminde grev oylamasının yasaklanması, iş yer haricindekilerin grev gözcülüğünün yasaklanması ya da Kuzey İrlanda'da şiddet olaylarına yol açabilecekleri gerekçesiyle bazı yürüyüşlerin yasaklanması gibi, daha çok aşırılara yönelik olur. Bu tür durumlarda, genellikle yasanın iptal edilmesine yönelik girişimler söz konusu olurken, bu muhtemelen yasaya karşı çıkıp ne olacağını görmek şeklinde gerçekleşir. Şayet hükümet seçim yoluyla hakkıyla iktidara gelmişse ve bir sonraki seçimde yerinden edilebilir ise, silahlı mücadele yoluyla hükümeti devrime girişimleri uygun değildir. Yine, benzer bir diğer eylem türü de, muhbirliktir. Bunda tipik olarak, gizlilik kurallarına bağlı bir devlet memurunun doğrudan hükümetin kendisinin yasadışı faaliyetlerini ortaya çıkarması söz konusudur: 1984 yılında, Clive Ponting tarafından sızdırılan belge, 1982 yılında, Falkland Savaşı sırasında Falkland adaları yakınında devriye gezen Arjantin savaş gemisi Belgrano'nun yasak bölge dışında batırıldığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır; Sarah Tisdall, 1983 yılında, RAF Greenham Common'a nükleer silahların yerleştirilmesine ilişkin belgeleri sızdırmıştır; İngiliz İstihbarat Servisi çalışanı Katharina Gun, Irak'a müdahale yetkisi görüşmeleri öncesinde ABD'nin İngiliz gizli ajanlarından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyelerinin telefonlarının dinlenmesi yönündeki talebini ortaya çıkardığı için 2003 yılında kovulmuştur. Ne ilginçtir ki, ABD'li muhbirlerin Vikipedi listesi diğer bütün ülkelerin muhbir listesinden çok daha fazladır; bu durumun, Vikipedi'nin ABD menşeini yansıtıp yansıtmadığı bilinmez ama ABD şirketleri ve hükümetlerinin işlediği görevi suistimal suçlarının çokluğunu yansıttığı açıktır.

Küreselleşme karşıtı protestocular olarak bilinen protestocuların faaliyetleri sıklıkla yasa ihlali içerir ve genellikle ya Star-

bucks, McDonald's gibi küresel işletmelerin işgallerinde olduğu gibi, eylem nedenlerini duyurma ya da G8 zirvelerini engelleme amacı taşır. Bunlar sivil itaatsizlik eylemleri değildir; zira protestocular yakalanmak arzusunda değillerdir; ancak hedef kuruluşlara ciddi zarar vermekten öte, eylem nedenlerini duyurma gibi benzer bir amaca sahiplerdir. Marksistler tarihsel olarak, anarşistlerle ilişkilendirdikleri bu tür eylemlere karşı olagelirler; ancak, bir süper gücün dünyanın handiyse bütün ülkelerini neoliberal politikalara zorladığı mevcut durumda, pek âlâ bir istisna yapabilirler. Yine, benzer bir yasa ihlali içeren sivil itaatsizlik eylemi, hükümetleri devirmeyi değil, belli politikaları duyurmayı ve bunlara engellemeyi amaçlar. Protestocular doğal olarak barış yanlısıdırlar ve eylemlerinin karşılığı olan –normalde hafif– para ve hapis cezalarını kabul etmektedirler.

Kısa bir değerlendirmeyi bekleyen ikinci ana kategori, kurbansız suçlardır. Bunlara bilhassa ilk eleştirel kriminologlar sıkça değinmiştir. Temel görüşleri, sosyalizmde herkesin kendi gerçek doğasını özgürce ifade edebileceğidir. Böylelikle, eşcinsel ilişki yaşamak ya da hafif uyuşturucular kullanmak isteyen bireylerin herhangi bir müdahaleyle karşılaşmaksızın bunları yapabilmeleri gerekmektedir. Bu bakış açısı, artık salt sola özgü değildir; en azından bazı Yeni Sağ lehtarları bu tür özgürlükçü inanışları kabul etmekten oldukça memnundur. Samuel Brittan bunun bildik bir örneğidir. Şüphesiz ki, bazı suçların gerçekten kurbansız olup olmadığı oldukça tartışmaya açıktır: ağır uyuşturucu madde kullanımı ve seks işçiliği kurbansız suçlar olarak düşünülebilirken, birtakım insanlara zarar verebileceği de pek âlâ düşünülebilir. Daha geleneksel sosyalistler ve komünistler bu türden bir ifade özgürlüğüne daha az hoşgörülü yaklaşmaktaydılar. Eşcinsellik, Küba ve Çin'de kapitalist yozlaşmanın bir türü olarak görülüyordu. Özgürlükçülüğün kabulü, 1960'lar yeni solculuğunun ayırt

edici özelliklerinden biri olagelirken, günümüzde de, toplumun sağdan öte solunda duranlara –ki artık bunları birbirinden kesin çizgilerle ayırmak pek mümkün değildir– özgü bir özelliktir.

Üçüncü kategorideki suçlar, yani, siyasi bir ucu bulunan dolaysız suçlar kapitalizmin ilk evrelerini ve sözgelimi, kumar oynamak, umumi arazilerde ağaç kesmek, hayvan otlatmak gibi faaliyetlerden mahrum bırakılan insanları anımsatır. Kendilerine bu tür şeyleri temin edebilmek için yasalara karşı gelen kişilere karşı yaygın bir anlayış söz konusuydu. Tütün ve alkol vergisi vermeme, yapı ustaları ve zanaatkârların yürüttüğü küçük ölçekli işlerin vergisi vermeme, işsizlik yardımı alırken geçici, küçük çaplı işlerde çalışma ve yazılım, video ve müzik telif haklarını ihlal etme gibi suçlar için yine benzer bir durum söz konusudur.[70] Bunların tamamı, insanlar tarafından görece zararsız bulunur, toplumun alt kesimindeki insanların bir şekilde eşitlik sağlama yolları olarak düşünülür. Bu tür suçlar karşısında sosyalist tutumun ne olması gerektiğini elbette ki tartışmak gerekir. Liberal demokrasilerdeki sosyalistlerin görüşü, bir önceki başlıkta detaylıca değinilen hukuktan yana olma düşüncesinin bu bağlamda önemli olduğu yönündedir. On Birinci Başlık'ta detaylıca ele alacağımız üzere, komünist toplumun, insanların kamu yararına olan kendi para ve kaynaklarını kullanım şekillerine sınırlama getirmesi muhtemeldir. Bunlar bireysel olarak yapılan küçük hırsızlıklara benzemektedir ve sosyalistlerin bu tür bir yasa ihlalini destekleyip desteklemeyecekleri tartışmaya açıktır.

İnsanların kaçındığı kanuni hükümlerin adil olup olmadığını tartışan bir yaklaşım şüphesiz ki daha yararlı olacaktır. Örneğin, İngiltere'deki görece yüksek alkol ve tütün vergilerinin sağlıkla ilgili bir dayanağı var mı? Her şey hesaba katıldığında, alkol ve

[70] Cf. Lea, *Crime and Modernity*, s. 142–3.

tütün daha ucuz değil de, daha pahalı olduğunda, insanların daha sağlıklı olduğu öne sürmek mümkündür. Peki ya küçük ölçekli işleri vergilendirmeden kaçma meselesi? Ev dekorasyon ve yenileme işlerinden pek çok kişi yarar sağlamaktadır; zira bu işleri yapan işçiler gelir vergisi vermemektedir. Gelgelelim, küçük ölçekli yapı ustaları ve zanaatkarların gelir vergisi kaynağından kesme sisteminden kaçma olanağı bulunmayan çalışanlara kıyasla adaletsizlik kurbanı olduklarını gösteren güçlü bir bulgu söz konusu değildir. Gerçekte, kendi evlerindeki bu onarım işlerini daha ucuza yaptırarak yarar sağlayan insanların çoğu bu vergileri vermeyen kişilerin açığını karşılamak için fazladan vergi ödeyeceklerdir. İşsizlik yardımı alan kişilerin çalıştıkları işlerden kazandıkları cüz'i miktarlar konusunda net bir karar varmak oldukça güçtür; zira İngiltere'deki yardımlar, maaşlara kıyasla, son derece düşüktür. Bununla birlikte, sosyalist vurgu, yardım yolsuzluğuna değil, kuşkusuz iyileştirilmiş yardımların albenisine yapılmalıdır. Büyük çoğunlukla zenginler tarafından işlenen vergi kaçakçılığı, yardım yolsuzluğunu gölgede bırakmaktadır. 2005 yılı için, İngiltere'deki tahmini vergi kaybı, 97 ila 150 milyar sterlin arasında olup gayri safi yurtiçi hasılasının yüzde 8 ila 12'sine eşitken,[71] yardım yolsuzluklarının maliyeti yaklaşık 900 milyon sterlindir. Dahası, yardım yolsuzluklarını önlemek için gerekli tedbirler alınırken, bu 'otlakçılara' karşı yaratılan polemik, vergi kaçakçılığını önlemeye yönelik tedbirlerden çok daha ağır basmaktadır. Bunun yanında, 2005-2006 yılları için, talep edilmemiş yardımlara ilişkin resmi rakamlar 5.7 milyar sterlin ile 9.37 milyar sterlin arasında dağılım göstermektedir.[72] Bununla beraber, sosyalist tutum, şüphesiz ki sınırlı hır-

[71] Adam Taylor, 'A Taxing Problem', *Guardian Unlimited*, 10 January 2007: http://www.guardian.co.uk/commentisfree/story/0,,1986929,00.html

[72] Patrick Wintour, ' Ministers Trying to Save Cash on Benefits Take-up says Byers', *Guardian*, March 24, 2008.

sızlık değil, adaletten yana olmalıdır. Telif hakları meselesinde nasıl bir tutum sergileneceği hâlâ net değildir. Adalet gereği, Bill Gates'in daha fazla parayı hak ettiğini söylemek ya da eğlence sektörünün önde gelen tüzel kuruluşları için üzülmek güçtür. Telif hakkı ihlalinden yarar sağlayanlar yoksul ülkelerdeki yoksul insanlar olduğunda, şüphesiz ki daha da meşru olmaktadır. Daha etkin bir telif hakkı savunusu için, yoksul ile zengin arasında daha adil bir dağıtım olması gerekmektedir.

Bu son kategoriye ilişin sonuç değerlendirmesi, sol gerçekçiliğin çıkarsamasıyla nerdeyse aynıdır: kamu yararına karşı işlenen suçlar, birincil, doğrudan kurban yaratmayanlar da dahil, işçi sınıfının çıkarlarına karşı işlenen suçlardır, dolayısıyla, desteklenmemelidir.

Sonuç

Marx'ın adalete bakış açısının analiziyle başlayan bu bölüm, Marx'ın değerlendirmesinin şüphe götürmez bir şekilde belirsiz olduğunun altını çizdikten sonra, sosyalizme doğru ilerleyen bir dünyada, sosyalistlerin dağıtıcı adalet talebi bağlamında konumlarını korumaları gerektiğini savunuyor. Ardından, dağıtıcı adalet ile ceza yargılaması arasındaki ilişkiyi değerlendirmeye geçerek, ceza yargılamasının rolünün dağıtıcı adaleti sağlamak olması gerektiğini belirtir. Bu bağlamda, şirket suçlarının ciddi bir dağıtım adaletsizliği pekiştireci ürettiğini söylemek mümkündür. Marksist teori, sokak suçlarından çok daha ağır basan şirket suçlarına ilişkin en iyi açıklamayı getirirken, aynı zamanda şirket suçlarını önlemede uygunluk odaklı düzenlemeye ilişkin egemen yaklaşımdan çok daha ümit verici bir yaklaşıma işaret eder. Son başlıkta, ilkel isyanı temsil etmesi zemininde belli sokak suçlarını destekleyecek bir Marksist tutumun olup olma-

dığı irdelenmekte, ancak savunulabilecek suçların büyük ölçüde liberal bir bakış açısından da savunulabilecek suçlar olduğu sonucuna varılmaktadır. Adalete dayalı sosyalizm savunusu, belli suç türlerinin savunulmasına değil, adalete yönelik argümanlara işaret eder. Sonraki başlıkta Marksist komünizm tanımını da hesaba katarak bu analizi genişleteceğiz.

11
Komünizm: Suçun Son Bulması mı?

İkinci bölüm genelinde incelenen çalışmaların büyük çoğunluğunun temel iddiası, komünizmin suçu ortadan kaldıracağı ya da ciddi ölçüde azaltacağı yönündedir. Bonger, örneğin, bireyleri çalmak, aç kalmak ve intihar etmek arasında bir seçim yapmaya zorlayan yoksulluk ile suç arasında ciddi bir ilişki kurar ve komünist toplumun bu türden yoksulluğu ve bunun meydana getirdiği suçları ortadan kaldıracağını savunur.[1] Yoksulluk ile alkolizm, fahişelik ve çocuk emeği arasında bir ilişki kurarak, bunların komünizmle birlikte ortadan kalkacağını ve komünizmin bizatihi kendisi suç oranını azaltacak olan proletaryanın entelektüel seviyesini geliştireceğini belirtir.[2] Cinsel suçlar ile yoksulluk ve kötü eğitim arasında ilişki kurduğundan,

[1] Bonger, *Criminality and Economic Conditions*, s. 470
[2] A.g.e. s. 471

yine cinsel suçların da komünizmde ortadan kalkacağını savunur.[3] Komünizm, özgeciliği özendirecek ve ki bu da bencillik ile ilişkili olan suçu azaltacaktır.[4]

Amerikan radikallerine geçecek olursak, Quinney'de özgün bir iddia söz konusudur: sosyalist toplum, salt kazanç ile ilgilenmeyen gerçek insan doğasıyla uyum hâlinde olacaktır. Sosyalist toplumda, karar verme, maddi kazanç ve herkesin kendi potansiyelini gerçekleştirmeye özendirilmesinde konularında eşitlik söz konusu olacaktır. Bu toplum, demokratik olacak ve hukuk yerine, yerel komiteler insanları sosyalist davranışları benimsemeye teşvik edecektir.[5] Ne Chambliss ne de Reiman özel olarak sosyalist toplum tartışması yürütmezken, iki yazar da çok daha eşitlikçi ve rasyonel bir topluma ilişkin benzer öneriler de bulunur: kurbansız suçların tasfiye edilmesi, şirket suçlarıyla ciddi mücadele, kamusal hayatta, bilhassa da istatistiklerin oluşturulmasında dürüstlüğün artırılması, katı silah denetimleri, ceza yargılaması sisteminin yoksulları cezaevlerine tıkan unsurlarından arındırılması ve yoksullukla çok daha ciddi bir mücadele. Açık ki, böyle bir toplumun mevcut topluma kıyasla suçtan çok daha azade olması amaçlanır.

Yine, İngiliz radikal kriminologları da suçu ortadan kaldıracak bir sosyalist geleceğe bel bağlar: 'belli toplumsal düzenlemelerle suçun ortadan kaldırılması mümkündür'.[6] Yeni toplumda, güç ve servet, fırsat ve mülkiyet eşitsizlikleri ortadan kaldırılacaktır.[7]

---

[3] Cinsel saldırı konusundaki standart modern görüş, bunun bütün sınıflar ve toplumsal gruplara yayıldığı yönündedir; cezaevine konan bu suçlular alt toplumsal gruplardan olduğunda, bunun, bu gruplara mensup kişilerin yakalanmaya daha uygun olmalarından ileri geldiği düşünülür.

[4] A.g.e., s. 672.

[5] Quinney, *Critique of Legal Order*, s. 167, 187–91.

[6] Taylor, Walton and Young, *The New Criminology*, s. 281.

[7] A.g.e., s. 281.

'Ödev, kişisel, yapısal ya da sosyal, insanlar arası farklılıkların suçlu yaratan iktidara tabi tutulmadığı bir toplum yaratmaktır.'[8]

Bu başlıkta, bu iddiaları incelemeyi amaçlıyorum. İlk adım, Marx'ın komünist topluma ilişkin ihtiyatlı ve ziyadesiyle az olan kendi ifadelerinin değerlendirmesi olacak. Bunların yorumlanışı hakkında ve yanı sıra, bunların komünist toplumun düzenlenmesindeki makul oranda bir iyi niyet dahilinde modern bir bakış açısından gerçekçi kalıp kalmadıklarına ilişkin bazı yorumlarda bulunacağım. Bunu, komünist toplumun belli suç türlerini ortadan kaldırıp kaldırmayacağı tartışması takip edecek. Son olarak ise, yaşayan ya da yakın geçmişe kadar yaşamış olan komünist toplumların suç konusunda sağlam bir kılavuzluk sergileyip sergilemediklerine ilişkin değerlendirmelerde bulunacağım.

Gelin, konuya Marx'ın sınırlı değerlendirmesinden başlayarak ihtiyaçların karşılanmasına neyin dahil edilebileceğine ilişkin birtakım görüşlerle bu sınırlı değerlendirmeyi zenginleştirelim. *Komünist Manifesto*'dan anladığımız kadarıyla, ilk adım, 'proletaryanın egemen sınıfa yükseltilmesi', başka bir deyişle, proletarya diktatörlüğü olacaktır. *Gotha Programı'nın Eleştirisi*'nde, Marx bu yeni proletarya devletinin sosyalizmi kuracağını imler. Sosyalizmde, kapitalistler ve mülk sahipleri ortadan kaldırılacak ve herkes emeğinin karşılığını alacaktır. Daha sonra toplum adım adım komünizmin daha üst evrelerine geçecektir. Komünizmde,

> Komünist toplumun daha yüksek bir evresinde, bireylerin işbölümüne kölece boyun eğmesinin ve onunla birlikte de kafa emeği ile kol emeği arasındaki çelişkinin ortadan kalkmasından sonra; emek, yalnızca yaşam aracı değil, yaşamın birincil gereksinmesi haline gelmesinden sonra; bireylerin her yönüyle gelişmesiyle birlikte, üretici güçlerin de artması ve bütün kolektif zenginlik

[8] A.g.e., s. 282, cf. Young, *Critical Criminology*, s. 90.

> kaynaklarının gürül gürül fışkırmasından sonra - ancak o zaman, burjuva hukukunun dar ufukları tümüyle aşılmış olacak ve toplum, bayraklarının üzerine şunu yazabilecektir: 'Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre!'[9]

Bu ifadeyi açmak için, gelin, ilk olarak emeğin 'yaşamın birincil gereksinmesi' haline gelmesine değinelim. Bütün emeğin daima tüm insanlar açısından yaşamın birincil gereksinmesi haline geleceğini beklemek gerçeğe uygun mudur? *Kapital*'in 3. cildinde bir başka öneri görülür:

> Toplumun gerçek serveti ve yeniden-üretim sürecini devamlı genişletme olanağı, demek ki, artı-emeğin süresine bağlı olmayıp, onun üretkenliğine ve bu emeğin harcandığı üretim koşullarının az ya da çok elverişli olmasına bağlıdır. Gerçekte özgürlük alemi ancak, emeğin zorunluluk ve günlük kaygılarla belirlendiği alanın bittiği yerde fiilen başlamış olur; demek ki bu alem, eşyanın doğası gereği, fiili maddi üretim alanının ötesinde bulunur. Tıpkı vahşi insanın, gereksinmelerini karşılamak, yaşamını sürdürmek ve yeniden üretmek için doğayla boğuşmak zorunda olması gibi, uygar insan da aynı zorunluluk içerisindedir ve bunu da bütün toplumsal biçimlenişler içerisinde, akla gelen her türden üretim tarzları altında yapmak durumundadır. İnsanın gelişmesiyle birlikte, duyduğu gereksinmeler artacağı için bu fiziksel gereksinmeler alanı da genişler, ama aynı zamanda da, bu gereksinmeleri karşılayan üretici güçler de artar. Bu alanda özgürlük ancak doğanın kör güçlerinin önüne katılmak yerine, doğayla olan karşılıklı ilişkilerini rasyonel bir biçimde düzenleyen ve doğayı ortak bir denetim altına sokan toplumsal insan, ortaklaşa üreticiler tarafından gerçekleştirilebilir; ve bu, en az enerji harcamasıyla ve insan doğasına en uygun ve en layık koşullar altında başarılır. Ama gene de bu, bir zorunluluk alemi olmakta devam eder. Gerçek özgürlük alemi, kendi başına bir amaç olarak insan enerjisinin gelişmesi, bunun ötesinde başlar; ama bu da ancak temelindeki bu zorunluluklar alemi ile serpilip gelişebilir. İşgününün kısaltılması onun temel önkoşuludur.[10]

Bu pasajın açık anlamı şudur: üretimi 'insan doğasına en uygun ve en layık' kılma yönünde teşebbüsler olmasına karşın, 'ger-

[9] MECW 24, 87.

[10] Karl Marx, *Kapital, Ekonomi Politiğin Eleştirisi, Üçüncü Cilt,* Sol Yayınları 1990, s. 717

çek özgürlük alemi' gerekli üretimin dışında başlar ve işgününün kısaltılmasını gerektirir. Bu, toplumsal yaşamın sürdürülmesi için gereken emeğin komünizmde de en azından bazı dönemlerde bazı insanlar açısından rahatsız edici olmaya devam edeceğini gösterir.

Yukarıdaki tartışma, komünist toplumda yabancılaşmanın dikkate alınmasına işaret eder. *Kapital*'in 3. cildinden yapılan alıntı, belli derecede yabancılaşmanın komünist toplumda da devam edeceğini öne sürer. Devrimin yabancılaşmış işçiler tarafından yapılacağı ve bu işçilerin ancak devrimden sonra daha az yabancılaşmış olacakları düşünüldüğünde, yabancılaşmanın, yine komünist topluma geçiş sürecinde de devam etmesi beklenir. Yedinci Başlık'ta gördüğümüz üzere, yabancılaşmanın suça yol açtığını düşünmek için oldukça geçerli nedenler mevcuttur; şu halde, suçun, en azından tamamlanmış komünist topluma geçilene kadar süreceğini söylemek mümkündür. Burada, yabancılaşma ile ilgili bir diğer görüşe de değinmek durumundayız. Genç Marx'ın yabancılaşma eleştirisi, 'Senin için bir şey yaptım, çünkü senin buna ihtiyacın olduğunu biliyorum ve sana değer veriyorum; biliyorum ki sen de olsan aynı şeyi yapardın!' denilebilecek türde karşılıklı iletişimin olduğu bir topluma işaret eder. Bu, olgun Marx'ın çizdiği tablodan bütünüyle farklıdır. Bu tabloya göre, komünizm, yaygın bir iş bölümüne ve gelişmiş endüstriyel teknolojilere sahip gelişmiş kapitalist toplumun ardından gelir. Karşılıklı iletişimin olduğu toplumda görülmesi beklenen suç türü ve oranı, doğaldır ki, gelişmiş kapitalizmden doğru gelişen komünizmdeki tür ve orandan farklı olacaktır.

İkincisi için, olgun Marx'ın yabancılaşma kavramını insan doğasının son derece esnek olduğu ve kendisini mevcut üretim tarzını adapte ettiği yönündeki görüşten yola çıkarak söylediğini savunan bakış açısını kabul etmeyi öneririm. Yine, bu bakış açı-

sında da benzer sorunlar ortaya çıkar. Devrim sürecindeki insanlar kapitalizm dönemindekilerin kendine özgü değer ve zaaflarına sahip olacaklar ve ancak aşama aşama sosyalist ve devamında komünist topluma adapte olacaklardır. Bencillik, açgözlülük gibi kapitalist zaaflar bazı kişilerin suç işlemesine yol açacaktır.

Gereklilik temelli emeğin devam etmesinden daha kötü bir sorun da, 'herkese ihtiyacına göre' yargısına ilişkindir. Bunun 'kişinin' ihtiyaçları anlamına geldiğini kabul ederek başlayalım. Cohen'in gezegenin kaynakları düşünüldüğünde, bunun sürdürülemez olduğu yönündeki savını bütünüyle mantıklı buluyorum.[11] Örneğin, İngiltere'de, bizler araba mülkiyeti konusunda Avrupa'nın geneliyle aynı seviyedeyiz: 1000 kişiye yaklaşık 419 araba.[12] Çin'deki araba mülkiyeti yakın dönemde 10 milyon sınırını geçmiştir;[13] bu, 1000 kişiye yaklaşık 0.76 araba etmektedir. Avrupa ve Amerika'daki araba mülkiyeti seviyesi, hâlihazırda küresel ısınma üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Kuzey Amerika ve Avrupa, 1850'den bu yana karbondioksit salınımında görülen büyümenin yaklaşık yüzde 70'inin sorumlusudur.[14] İngiltere, ısı ve elektrik üretiminde fosil yakıt kullanımına bütünüyle son verecek olsa, bunun tüketimi bir yıl içindeki mevcut büyüme hızıyla Çinliler tarafından doldurulacaktır. Gelişmiş ülkelerdeki mevcut tüketim oranları, küresel ısınmaya bağlı bir krizin habercisidir. Dünyanın geri kalanını da gelişmiş ülkelerin seviyesine çıkarmak, bu krizi dikkate değer ölçüde hızlandıracak ve azgelişmişliğe bağlı yoksunluğun yerini iklim değişikliğinin

[11] Cohen, *If You're an Egalitarian*, ch. 6.

[12] http://www.eurofound.eu.int/areas/qualityoflife/eurlife/index.php?template_3&radioindic_105&idDomain_9

[13] *Peoples Daily Online*: http://english.people.com.cn/200306/14/eng20030614_118209.shtml

[14] Nicolas Stern, *Review Report on the Economics of Climate Change*, London: H. M. Treasury, 2006, s. 169,: http://www.hm-treasury.gov.uk/ independent_reviews/stern_review_economics_climate_change/stern_review_report.cfm

yol açacağı yıkımla dolduracaktır. Daha da beteri, Marx'ın 'kolektif zenginlik kaynaklarının gürül gürül fışkırması' hakkındaki yorumunu hesaba kattığımızda, gelişmiş ülkelerdeki tüketimin daha da artacağı açıktır. Arabalara geri dönecek olursak, İngiltere'deki her on aile ferdinden yalnızca üçünün arabası yoktur. Bunlardan bazılarının, sözgelimi, araba kullanamayacak bir özrü bulunanların ya da kent merkezlerinde yaşayan ergenlerin araba sahibi olması uygun değildir. Ne var ki, hâlâ gereksiz seyahat ve konforun sefasını süren çok sayıda kişi vardır.

Durumun kaçınılmaz olarak bu denli vahim olmaması pek âlâ mümkündür. Fosil yakıtın yerini yenilenebilir enerjinin alması ve insanların ihtiyaçlarını karşılarken doğal kaynakları bu denli kötü tüketmeyen bazı gelişmeler mümkündür. Örneğin, gelişmiş bilgisayar yazılımları ya da daha da güçlü çipler, enerji ve diğer doğal kaynakları tüketmekten öte pek âlâ koruyabilir. Ne var ki, meseleler baştan beri hep kötüye doğru gitmektedir. Pek çok insan yazı yazmayı, epik filmler çekmeyi, Avustralya'nın iklimini değiştirecek önemli bir deney yapmayı, aya seyahat etmeyi, doğası gereği az bulunan hakiki şampanya ve havyar gibi ürünler tüketmeyi ve daha birçok şeyi yapmayı sever. Tüm bu faaliyetler, bana kalırsa, genel tasarının bir unsuru olarak ciddi biçimde mantık çerçevesine oturtulduktan sonra, sosyalist bir toplumda da olmalıdır. İnsani ihtiyaçlara ilişkin bir diğer önemli kategori de, belli bakım çeşitlerine, bilhassa duygusal bakıma duyulan ihtiyaçtır.[15] Kısmen de olsa, gelişmiş ekipmanlar yoluyla, fizikî bakım hizmeti sunmak mümkündür; sözgelimi, hareketli bir kaldıraç engelli bir bireyin banyoya çıkaran yardımcı bir aparat olarak kullanılabilir ve banyo kuşkusuz bir sonraki engelli birey girmezden önce temizlenip mikroplardan arındırılır; ya da, yalnız

[15] Bkz. Valerie Bryson in Georgina Blakeley and Valerie Bryson (eds), *Marx and Other Four-Letter Words*, London: Pluto Press, 2005, s. 138.

yaşayan yaşlı bir bireyin başına bir şey gelip gelmediğinden emin olmak amacıyla belli elektronik görüntüleme cihazlarından yararlanılabilir. Ne var ki, duygusal bakımın, temel olarak diğer insanlar tarafından karşılanması istenir ve ciddi bir zaman ve emek gerektirir. 'Kolektif zenginlik kaynakları gürül gürül fışkırabilir'; ancak, bunun duygusal bakıma yardım etme yolları kesinlikle marjinaldir: fiziksel açıdan sağlıklı olduğumuzda, buna daha az ihtiyacımız olabilir; ve gündelik hayatın gerekirlerine daha az vakit ayıran insanlar diğer insanlara yardım etmek için daha fazla zamana sahip olabilirler.

Mantık çerçevesinde muhtemel bir sosyalist toplumun dağıtıcı adalet kriterlerine ihtiyaç duyacağını, başka bir deyişle, bazı kişilerin en azından zaman zaman can sıkıcı buldukları işleri de yapmak zorunda kalacağını, ender kaynakların ancak belli bir ölçüde dağıtımına ihtiyaç olacağını söylemek için en azından iki tanımlanmış geçerli nedene sahibiz. Bu sınırlamaların ne derece ciddi olacağı kuşkusuz teknolojik gelişmelere bağlı olacaktır; ancak, kendi adıma, dağıtıcı adalete ilişkin sorunların tümüyle ortadan kaldırılabileceğini düşünmüyorum. Ender bulunurluğun açık sonucu, bazı kişilerin bazı şeyleri planlanan dağıtımdan fazla yapmak ve kullanmak istemeleri olacaktır ki bu da devamında mevcut planın dışında kaynak kullanımı isteyen birtakım kişilerin ihtimalen bunu suç işleyerek gerçekleştirmelerini getirecektir. Bu sorunun, günümüz toplumundaki muadiline kıyasla, çok daha önemsiz olması muhtemeldir. Hiç kuşkusuz, çok daha yüksek bir eşitlik düzeyi söz konusu olacak, buna bağlı olarak, daha az insan güçlü bir adaletsizlik duygusu duyacaktır. Büyük olasılıkla, reklamcılar suni ihtiyaçları beslemeye, gerçek ihtiyaçları abartmaya son vermiş olacaklardır. Yine büyük olasılıkla, markaların pazarlanması kesilecektir. Buna karşın, dağıtıcı adalette yaşanan sorunların en azından bir kısmının ve tabii dağıtıcı adaletten ka-

çınma çabalarının devam edeceğini öngörmek için yeterli nedene sahibiz. Aslında, bu muhtemelen doğası gereği böyledir. Bir dağıtıcı adalet teorisi, ender bulunur metaların dağıtımına ilişkin bir teoridir. Ender bulunur metalar varsa, suç olasılığı da var demektir; zira bazı kişiler, toplumun kabul ettiği dağıtıcı adalet düzeni gereği hakları olmamasına karşın yasal açıdan bunları ele geçirmeye yeterince güdülenerek bu metalara sahip olmak isteyecektir.

İhtiyaçlara göre tasarlanan bir toplumun bir başka şekilde daha fazla suç yaratması mümkündür. Bu noktada en iyi ihtiyaç karşılama yollarını tartışmak gerekir. Örneğin, İngiltere taşrası yiyecek ihtiyacını karşılayan tarımsal arazi işlevi görürken, bir yandan da kent sakinlerinden dileyenin sakin, huzurlu yürüyüşler yaparak, dileyenin motosikletle tozu dumana katarak değerlendirdiği boş zaman etkinliklerine için uygun bir park işlevi görür. Bazı taşralılar kentlilerin barbarlık olarak gördüğü tilki avı, tavşan kovalama gibi sporlardan keyif alırlar. Kentliler taşradaki büyük evlerde yaşamayı isteyebilirler. Şu hâlde, taşranın rakip meşru ihtiyaçların karşılanması amacıyla kullanımına ilişkin birçok tartışma söz konusudur. Çevreye duyarlı güç üretim konularında da yine benzer sorunlarla karşılaşılır. Taşra sakinleri rüzgar türbinlerinin hayatlarını zorlaştırdığından yakınırlar; Avon Nehri'nin gel-git enerjisinden yararlanma planı, nehrin diğer kullanıcılarının hayatını altüst eder. Bu meselelerin karşılıklı tartışma ve anlaşma yoluyla çözülmesi pek âlâ mümkündür. Halihazırda günümüz toplumunda da belli ölçüde çözülmektedir de; ancak, canı sıkılan çareyi gidip izin verilen bölgelerde hayvan avlamakta, rüzgar türbinlerine bakmayan yerlerden ev satın almakta ve benzerinde bulmaktadır. Sosyalist toplum, her şeyi piyasaya çıkarmak yerine, kaynakları ihtiyaca göre pay ederken, insanları sosyal planın canlarını sıkan taraflarına karşı doğrudan harekete geçmeye sevkeden bu emniyet supabı da ortadan kalkacaktır.

Buraya kadar hep sosyalizmin suçu ortadan kaldıracağı, yani sınırlı kaynaklara dayanan suçların gereksizleşeceği yönündeki en güçlü iddiayı tartışageldik ve bunun tam anlamıyla gerçekleşemeyeceğine inanmak için de belli haklı nedenler bulduk. Gerçekte, son paragrafta da gördüğümüz üzere, piyasanın küçülmesi ya da yok olması bazı suçların daha yaygın hale gelmesine de yol açabilir. Komünizmin belli bir üretim tarzının gerekliliklerine dayanan suçları ortadan kaldıracağına ilişkin Marksist yaklaşımla yapılan tanımlar bölümü hatırlanacak olursa, bu, umut kırıcı bir durumdur. Komünizmin maddiyat darlığına son vereceği, dolayısıyla karşılanmamış ihtiyaçlara bağlı suçları ortadan kaldıracağı söylenebilir. Her ne kadar komünizmin ciddi ihtiyaçları ortadan kaldıracağı, dolayısıyla pek çok kişi için kapitalizmden çok daha iyi olacağını düşünmek son derece mantıklı gelse de, hâlâ karşılanamayan birçok ihtiyacın olacağına ve bunların suça teşvik edeceğine inanmak için de geçerli nedenlere sahibiz.

Şimdi gelin, İkinci Başlık'ta açıklanan diğer suç türlerine göz atalım. Bunların ilki, adam öldürme, soygun gibi konsensüs suçlardı. Adam öldürme ve soygun, mutlak kaynak yoksunluğuna ya da reklamlar ve gösteriş amaçlı tüketim tarafından tetiklenen görece yoksunluk hissine dayandırılmıştır. Bu suçların, gördüğümüz üzere, tümüyle ortadan kaldırılması mümkün olmasa da ciddi oranda azaltılması gerekmektedir. Marksizmin standart eleştirilerinden biri, bu suçların, patriyarka ya da ırka dayalı ayrımlar hakkında fazla bir şey söylemiyor oluşuna ilişkindir. Bu ayrımların her ikisi de belli ölçüde kişilerarası suçların temelini oluşturagelir. Sosyalizme geçişin patriyarka ve ırk temelli düşmanlıkları azaltacağını beklemek mümkündür; ancak, sosyalizmin kurulmasıyla bunların kendiliğinden ortadan kalkacağına inanmak için hiçbir geçerli neden söz konusu

değildir.[16] Bunlarla ilişkili suçlar da yine belli oranda var olmayı sürdürecektir. Peki, cinsel kıskançlık kaynaklı cinayetler? Karşılanacak ihtiyaçlardan birinin de cinsel ihtiyaç olduğu ve 'tüm sapmaların hukuk nezdinde eşit olduğu' Fourier'in sosyalist toplum görüsü ihtimalen cinsel kıskançlığın ortadan kaldırma konusundaki en ümitvar bakış açısına sahiptir. Ne var ki, biriyle cinsel ilişkiye girebilme imkânının olması, kişinin partneri ile yakın arkadaşını yatakta bulması açısından tam anlamıyla kabul edilebilir olmayabilir; dahası, Marx, kendi komünizm türünün bu türden ihtiyaçları karşılayacağına dönük herhangi bir iddiada bulunmaz.

Geçen 30 yıl içinde, aile içi şiddet ve cinsel şiddet, gelişmiş ülkelerin birçoğunda konsensüs suçlar kapsamına alınmıştır. Bu suçlar temelde evrensel olarak kınanıyor olmasına karşın, bir bu kadar da yaygındır. İngiltere ve Galler'de her yıl en az 60,000 tecavüz vakası yaşanmaktadır.[17] Bunların yaklaşık 13,000 kadarı polise bildirilirken, kayda alınan bu vakaların yüzde 5'in biraz üstünde bir oranı mahkumiyetle son bulmaktadır. Sosyalist toplumda bu tecavüz oranının düşeceğine inanmak için yeterli nedene sahip miyiz? Literatürdeki çoğu metin, tecavüzün ana itkinin keyifli bir cinsel ilişki yaşamak değil, kurban üzerinde egemenlik kurmak olduğu bir şiddet suçu olduğunu savunur. İhtimalen sosyalist toplumda daha az kişi diğerleri üzerinde egemenlik kurmak isteyecektir. Belki de, sosyalist toplum cinsel ilişki yaşama konusunda daha büyük meşruiyet tanıyacak ve dolayısıyla bunun bir cinsel ilişki olduğu müddette tecavüz itkisi azalacaktır. Gelgelelim, bu iddiaların hiçbiri Marx'ın komünizm

[16] Her ne olursa olsun, İspanya'ya karşı gerçekleştirilen Küba ulusal devrimi, bütün Kübalıların eşit olduğunu ifade eden bir ideolojiye sahiptir ve devrim komünizmin başlangıcına yol açan devrimden bu yana, bu ideoloji oldukça güçlenmiştir. Yine de, Küba toplumunda eşitsizlikler noktasında, siyahi Kübalılar toplum düzeyinin altında olma eğilimi göstermektedir.

[17] Andy Myhill and Jonathan Allen, 'Rape and sexual assault of women: The Extent and Nature of the Problem. Findings from the British Crime Survey', Home Office Research, Development and Statistics Directorate, *Findings* 159, 2002.

anlayışı açısından esas değildir. Meselelere başka bir açıdan bakacak olursak, aile içi şiddete ve cinsel şiddet kurbanı olmamak temel bir insani ihtiyaçtır. Doğaldır ki, sosyalist toplumdan bu ihtiyacın farkında olması beklenecektir. Bu ihtiyacın belli bir kısmı eğitim programları, örneğin, okullardaki cinsellik eğitimi ve vatandaşlık eğitimi yoluyla karşılanabilecektir. Yine de, aile içi şiddet ve cinsel şiddet bellli ölçüde süregidecektir; sosyalist toplumun bu meseleyi ciddiye alacağını ve günümüz toplumuna kıyasla çok daha etkin cezalar uygulayacağını beklemek mümkündür. Yine, burada da, sosyalist toplumda suçlara ilişkin soruşturma ve cezaların ziyadesiyle olması beklenirken, adıma, bu, daha iyi bir toplum yaratacaktır.

Peki ya, araba çalmak, bu çalıntı arabaları yarıştırmak ve gecenin sonunda bunları yakıp hukuki delilleri yok etmek gibi can sıkıntısından, keyiften işlenen hırsızlık suçlarına ne demeli? Ya da, umumi tuvaletler, otobüs durakları ve benzeri kamu malına verilen zarar? Sosyalist toplumda hayat bundan daha mı eğlenceli olacaktır? Belki de, sosyalist toplum gençlere yapacak daha fazla şey sunacaktır. Her halükârda, bazı vandalizm itkileri, bunaltıcı boyutta durağan ve huzurlu bir toplumun kısıtlayıcı normlarına karşı bir isyan ise, sosyalist toplumun vandalizm ile ihtimalen günümüz toplumundan daha fazla sorunu olacaktır.

Cinayet ve kişilerarası şiddetin bir dereceye kadar teknolojik bir temeli de söz konusudur. Kanada ya da Batı Avrupa ülkelerine kıyasla, ABD'deki cinayet oranlarının bu denli yüksek olmasındaki başlıca etmen, Amerikalıların aile fertlerini, vatandaşları ve diğerlerini vurma alışkanlıklarıdır. İngiltere'de yaşayan insanlar açısından, bu durumun çözümü açıktır. Dunblane'deki bir ilkokulda yaşanan ciddi bir silahlı saldırının hemen akabinde, silahlı kuvvetler ve belli koşullar dahilinde emniyet teşkilatı mensupla-

rı dışındakilerin ateşli silah bulundurması yasaklanmış, İngiltere Olimpik Atıcılık Takımı bile antremanlarını yurt dışında yapmak zorunda bırakılmıştır. Son dönemlerde İngilizlerin başlıca kaygı kaynağı, gençlerin çoğunun yanında bıçak bulundurması ve buna bağlı olarak yaşanan ciddi yaralama olaylarıdır ve bu sorunu hafifletmek amacıyla çeşitli tedbirler alınmaktadır. Sosyalist topluma geçişin daha güçlü birlik ve güvenlik duygularını beraberinde getirmesini, böylelikle insanların tehlikeli silahlar edinme arzusunun dinmesi beklenebilirken, ABD gibi silah taşıma geleneğine sahip bir toplumda bunun başarılması şüphesiz çok daha zor olacaktır.

Üçüncü suç kategorimiz, dini ve ahlâki inanışların uygulanmasına dayanıyordu. Dini inanışın başlıca dayanağı güvensizliktir ve Avrupa toplumları daha güvenli olmaya başladıkça, bir o kadar da seküler olagelmektedir. Hâlâ çoğu insan belli derecede dini inanca sahiptir; ancak, bu artık ciddi toplumsal bölünmelere daha az sebebiyet vermektedir. İngiltere resmi olarak Protestan bir toplumdur; ancak, kadının kürtaj hakkını engellemeye çalışmadıkları sürece Katoliklere karşı bir husumet beslenmemektedir. İspanya, İtalya gibi diğer Avrupa ülkelerinde de Katolikler temel olarak doğum kontrolü, kürtaj, boşanmanın yasallaşmasını kabul ederler ve çok daha küçük ailelere sahiptirler. Komünist toplum, dinin etkisini azaltmaya ya da tümden ortadan kaldırmaya yönelik herhangi bir tedbir almasa bile, Avrupa deneyimi göstermektedir ki, insanlar kendilerini güvende hissettiklerinde, dini inanç azalacak ya da en azından toplumsal anlamda daha az öneme sahip olacaktır. Diğer yandan, zenginlikten kaynaklanan güvenliğin tadını çıkaran ABD'de de dini inanç yine oldukça gerilemiştir.

Ahlâki inanışlara ilişkin daha uç bakış açıları yoğunlukla dini temellere sahiptir, ancak, seküler bir bakış açısına sahip insanları belli konularda ihtilafa düşmelerini hiçbir şey engelleyememek-

tedir. Cinsel ilişkiye rıza gösterme yaşı kaç olabilir? Ne tür öğrenme güçlükleri kişinin cinsel ilişkiye gösterdiği rızayı geçersiz kılar? Cinsel ilişkiye rıza gösterememesi için kişinin ne kadar alkollü olması gerekir? Pek çok kişi, kırbaçlanmak gibi sadomazoşist edimlere gösterilen rızanın geçerliliğini kabul etmektedir; peki, bir kişinin sünnet derisini masaya çivilemek gibi uç örnekler (Spanner davası hapis cezasıyla sonuçlanmıştır)? Sünnet derisini çivilemek kabul edilebilir ise, yine rıza ile, yamyamlık meselesi? Ötenazi kabul edilebilir mi; eğer öyleyse, kişinin bunu kabul etmeye zorlanmasını önlemek için ne tür emniyet tedbirleri alınmalıdır? Pek çok insan, bir kadının kürtaj olup olmamaya karar verme hakkına sahip olduğunda hemfikirdir; ancak yeni doğanı öldürme suçuna ilişkin de ciddi tereddütler mevcuttur. Peki, hangi noktada bunlardan birincisi ikincisine dönüşür? Medikal teknoloji geliştikçe bu sorunun yanıtının da değişmesi muhtemeldir. Deney ya da şifa amacıyla cenini kasten büyütmek kabul edilebilir midir? Buna ilişkin yaş sınırı kürtajdaki yaş sınırı ile aynı mı olmalıdır? Alandaki kaynakların sağlık eğitimi ve rehabilitasyona kanalize edilmesiyle birlikte, insanlar istedikleri ilacı kullanabilmeli midir? Ya da, bazı ilaçlar kullanımının kısıtlanmasını gerektirecek denli kötü etkilere sahip midir? Yine, alkol ve kristal meth için de aynı soru sorulabilir. Seks işçiliği, bazı insanların ihtiyaçlarını karşılayan yasal bir iş türü müdür? Ya da, komünistler kürtaj yanlısı tutuma seks işçiliği noktasında kısıtlama mı getirir? Seküler bir anlayış dahilinde bile, tüm bu meselelerde pek çok fikir ayrılığı yaşanması muhtemeldir. Yine, seküler bakış açısında kalarak, pek çok insan bu meselelerde meşru bir fikir ayrılığı izgesi bulunduğu ancak, belli bir noktada cezai yaptırımın uygun olduğu konusunda hemfikirdir. Örneğin, cinsel ilişkiye rıza gösterme yaşının 18 olması gerektiğini düşünen biri, söz konusu yaşın 14 olması gerektiğini düşünen biri ile nazik ve yapıcı bir

tartışmaya girebilirken, 7 yaşındaki biri ile rızası dahilinde cinsel ilişkiye girebileceğini düşünen birine cezai yaptırım uygulanması istemektedir. Yukarıda belirttiğim üzere, Marksistler hiç kimseye bu tür meselelerdeki karar aşamasında yoksulluk üzerinden baskı yapılmadığını temin etmenin gerekliliğinde ısrarcıdırlar; ancak, mesele asla bundan ibaret değildir. Dahası, komünist toplum, bu tür meselelerde ekonomik baskı yapılmadığını kesinlikle temin etmelidir. Ne var ki, bu, pedofillerin çocukları çekici bulmaktan, yılgın bakıcıları en azından akıllarının bir köşesinde ötenaziyi düşünmekten alıkoymayacaktır. Şu halde, komünist toplumdan beklenen, şu ya da bu şekilde, bu alandaki suç listesini azaltması ve yine bu tür suçların oluşumunu azaltması olacaktır; ne var ki, resmin bütününde günümüz Hollanda'sı gibi daha hoşgörülü ülkelerden çok farklı bir durum söz konusu olmayacaktır.

Gelelim dördüncü suç kategorimize: ikincil suçlar. Aile içi ve cinsel şiddeti ortadan kaldırma konusunda kararlı olan komünist toplum, bu alanlardaki ikincil suçları daha fazla uygulamaya koymayı gerekli görebilecektir. Örneğin, mevcut İngiliz kanun ve uygulamalarında, sarhoş bir kadını tecavüzden korumaya yönelik çok az önlem söz konusudur. Dolayısıyla, konuşmakta güçlük çeken biriyle cinsel ilişkiye girmek suçu karşısında ciddi muharrik zorluklar söz konusudur; alkol ya da uyuşturucu madde dolayısıyla kısmen bilincin kaybedilmesi ile ilgili olarak cinsel şiddete yasalarına makul bir ek olabilir. Emin olmak güçtür, ancak böylece komünist bir toplumda daha türev suçlar söz konusu olabilir.

Son olarak, devlet otoritesini sağlayabilme ile ilgili suçlar, öyle umarız ki, komünist toplumda tamamen ortadan kaldırılacaktır; ancak kuşkusuz kapitalizmden geçişten kısa süre sonra kapitalizm yandaşlarının tercih ettikleri topluma geri dönüş imkânı bulduklarını hissettikleri anda bu gerçekten çok daha gerekli olabilecektir.

Şu halde, sonuç değerlendirmeme geçecek olursak, kapitalist topluma kıyasla, komünist toplum gerçekten de daha fazla edimi suç olarak tanımlayabilecek, en azından belli açılardan daha yüksek oranda suçlu davranışlarıyla karşılaşabilecektir. Ancak, bu, kuşkusuz burada yaşayan çoğu insan için çok daha iyi bir toplum olacaktır. Bu sonuç, hiç şüphesiz komünist toplumda ne devletin ne de hukukun tümüyle ortadan kalkacağı anlamına gelir. Bu, Engels'in düşüncelerine de Lenin'in *Devlet ve Devrim*'deki[18] düşüncelerine de aykırı düşmektedir. Ne var ki, Dokuzuncu Başlık'ta gördüğümüz üzere, hukuku, medeni toplumun temel bir unsuru ve baskı karşısındaki bir kale duvarı olarak yorumlamak için son derece iyi nedenlere sahibiz.[19]

Son olarak, mevcut ya da yakın geçmişe kadar mevcut olan komünist toplumlara göz atalım. Bu toplumlar, bir komünist toplumun suçu ortadan kaldırmayı başarıp başaramayacağı konusunda bize rehberlik edebilir mi? Bazı akademisyenlere göre, Marx'ın komünist toplum tanımı, Sovyetler Birliği, Çin, Küba ve diğerlerinden çok uzaktır, dolayısıyla bunlara herhangi bir rehberlik atfedilmesi uygun değildir. Bu görüş, tam da doğru yorumlandığında, İslam ve Hristiyanlık dinlerinin barışçıl dinler olduğu, asla savaşlara, kıyamlara sebebiyet vermediği yönündeki iddialarıyla aynı zeminde kuruluymuş gibi geliyor. Allah ya da Tanrı adına savaşlara giren, kıyamlara kalkışanların, gerçek Müslümanlar ya da Hristiyanlar olmadıkları, dolayısıyla dikkate alınmamaları gerektiği iddia edilir. Kendi adıma, bu, gerçekdışıdır ve tarihin çok büyük bir parçasını dikkate almaz. Yine de, barışçıl Hristiyanlar, hoşgörülü Müslümanlar olduğu da gerçektir; dolayısıyla, bu dinlerin barışçıl ve hoşgörülü bir toplumla nasıl

[18] Bkz bölüm 4: http://www.marxists.org/archive/lenin/works/1917/staterev/ch01.htm#s4

[19] Bu argümanlar çok daha detaylı bir biçimde incelenir: içinde Collins, *Marxism and Law*, s. 100–46.

bağdaştırıldığı incelenmeye değer bir konudur. Şu hâlde, benim bakış açıma göre de, mevcut (ya da yakın geçmişe kadar mevcut olan) komünist toplumlarda suç ve cezalara ilişkin kısa bir inceleme, paralellik kurmak açısından yararlı olacaktır.

Bu toplumların oldukça güç koşullarla mücadele etmek zorunda oldukları herkes tarafından kabul edilmelidir. Sovyetler Birliği, yıkıcı bir savaşın ardından gelen 1917 Ekim Devrimi'nin sonucudur. Bu durum, iç savaş ve kapitalist güçlerin müdahalelerini de beraberinde getirmiştir ki yine aynı müdahaleler bizi İkinci Dünya Savaşı'nda gerçek bir Alman işgali tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. Yaklaşık 21 milyon hayata ve 5 milyon askerin ölümüne mal olan bu işgal de geri püskürtüldükten sonra, Sovyetler Birliği, çöküşüne değin de değişken yoğunlukta bir nükleer tehditle mücadele etmiştir. Çin Devrimi, Japon işgali ve iç savaşın sonrasında gerçekleşmiştir. Diğer güçlerin istilasına uğrama olasılığı, süregiden bir tehdit olarak kalmıştır. Küba, ABD'nin ambargosuyla karşı karşıya kalmış ve 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşünü takiben gelen 'özel dönemdeki' yıkıcı sonuçları olan devrimden bu yana ABD'nin kirli oyunları ve sair ile boğuşmaktadır. Marx'ın özgün varsayımı, komünizmin görece ihmal ve izole edilmiş bölgelerde değil, önde gelen kapitalist ülkelerde ortaya çıkacağı ve buradan da hızla diğer ülkelere yayılacağı yönündedir. Dolayısıyla, mevcut komünist ülkelerin deneyimlediği belli güçlükler, bu ülkelerin ihmal ve izole edilmişliklerine bağlanabilir.

Yine de, güç koşullara karşın, sözü edilen üç komünist toplum da önemli başarılar elde etmiştir. Gelin, Makoto Itoh'un Sovyetler Birliği'ne ilişkin değerlendirmelerinden bir özetine bakalım:

> Sovyet toplumu, çok daha ağır askeri yükümlülükleri bulunmasına rağmen, en gelişmiş kapitalist ülkelerden daha hızlı bir ekonomik büyüme sağlamıştır. İşsizlik tehdidini ortadan kaldırmış, maaşlar, sağlık hizmetleri, çocuk bakımı da dahil, görece eşitlikçi

> yaşam koşullarını ve dünyanın en çok sayıda mühendis yetiştiren yaygın eğitim sistemini temin etmiş, sosyalist düşünceye uygun bir şekilde kadınların işyerlerindeki konumlarını güçlendirerek iş alanını genişletmiştir. Zengin doğal kaynaklara ve sanayileşme sürecinde büyük çapta bir ağır sanayi kurmak için işgücü seferberliğine erişim görece kolay olduğu müddetçe, Sovyet ekonomisi, sosyalizm ruhuyla yaşam koşullarını iyileştirerek istekleri artırılan işçilerin işbirliğine dayalı merkezi planlama dahilinde doğru bir şekilde büyüyebilmiştir.[20]

Itoh'a göre, bu süreç, 1970'lerde sınırlarına ulaşmış ve Sovyet bürokrasisi bunun yerini daha etkin bir şeyle dolduramamıştır. Yukarıdaki anlatının büyük kısmı yine Çin ve Küba'ya da pek âlâ uyarlanabilir. Çin'in yakın dönemde ekonomik büyüme hızı çift haneli rakamlarda seyretmesi ve nüfusunun çok büyük bir kesimini yoksulluk sınırının üstüne çıkarması da eklenmeliyken, Küba'daki okuryazarlık düzeyi ve sağlık sistemi de önemli başarılardandır. Buradan hareketle, bu tanıma uyan toplumlar yukarıda söz edilen suçlardan en azından bazılarını tamamen ortadan kaldırma imkânına sahip olmalıdır.

Mevcut ampirik bulgular fazlasıyla şüphelidir. Sovyetler Birliği, bilhassa, insanların rüşvet almak ya da iş materyal ve imkânlarını kişisel amaçlar için kullanmak suçlarından mesleki konumlarını kaybetmesine yol açan çok sayıda küçük çaplı (ve ihtimalen büyük çaplı) yolsuzluk ve dolandırıcılık üretmiştir.[21] Bu, insanların suçu iki geniş kategoride ayırmasına yol açmıştır:

> Bir suçlu kavramının... Sovyet vatandaşı için birden çok anlamı vardır. Özel suçlar ve kamusal suçlar vardır. Hırsızlık yapan, tecavüz eden ya da cinayet işleyen kişi, bir özel suçludur: bir başka kişiye kötülük yapan kişidir... Sovyet vatandaşı, kişilere yönelik işlenen suçlu davranışlarını kabahatli bulacaktır. Kişiye karşı

[20] Makoto Itoh, ' Marx's Economic Theory and the Prospects for Socialism' in Hiroshi Uchida (ed.), *Marx for the 21st-Century*, London: Routledge, 2006, s. 21–35, s. 38

[21] Bu, Lydia S. Rosner, *The Soviet Way of Crime*, South Hadley, MA: Bergin and Garvey, 1986,'de, bilhassa 1. Bölüm'de kapsamlı bir şekilde belgelendirilir.

> işlenen suçlar, evrensel cezalara izin veren bir niteliğe sahiptir. Smith'in demesiyle, bir 'kleptomanlar ülkesi' olan SSCB'ye nüfuz etmiş olan diğer suç türü ise, sadece sahte bir toplumsal denetimi harekete geçirir.[22]

Özel suçlar, diğer ülkelerin çoğunda da suç kabul edilecek edimlerdi. Kamusal suçlar da yasadışı kabul edilen davranışlardı ancak hemen herkes bu suçları işliyordu; dolayısıyla, ceza almak için talihsiz olmak ya da yanlış memura karşı kusur işlemiş olmak gerekiyordu. Aslında, kamudaki yozlaşmayı bildiren muhbirlerin kısa süreli hapis cezaları, meslekten atılma ya da ücret kesintisi gibi yaptırımlarla karşılaşması çok muhtemeldi.[23] Benzer bir durumun, 1978 öncesi Çin için de –elbet 'Çin'e özgü özellikleriyle– geçerli olduğu söylenebilir. O tarihten bu yana ise, Deng Xiaoping önderliğinde kapitalizme geçişle birlikte, özel kâr amaçlı yapılara olanak tanınması gibi karışıklık süregelmekte, böylece, rüşvetçi devlet memurları konumlarını girişimcilere çeşitli konularda avantaj sağlamak için kullanabilmektedir.

Batı demokrasilerindeki suç istatistiklerinin yorumlanması da yine sorunlu olmakla birlikte, komünist ülkelere kıyasla, çok daha rahat ve basittir.[24] Resmi suç istatistikleri büyük ölçüde liderlerin topluma neyin sunulmasının gerektiği konusundaki kararlarına bağlıdır. Suç oranlarında artış olduğu yönünde bir beyan ihtimalen toplumdaki gerçek olaylara karşılık gelirken, pek âlâ bir liderin suça karşı sıkı tedbirler alınmasının kamunun yararına olacağı yönündeki kararını da içeriyor olabilir. Dolayısıyla, ardıl yorumun daha deneysel olarak değerlendirilmesi gerekir. Piyasa toplumuna geçiş çoğunlukla önemli suç türlerinde bir artışa yol açmaktadır.

[22] A.g.e., s. 37.

[23] A.g.e., s. 39.

[24] Çin istatistiklerinin derlenme şeklinin kısa bir incelemesi için bkz. Susan Trevaskes, 'Severe and Swift Justice in China', *British Journal of Criminology*, 2007, Vol. 47, No. 1, s. 23–41, f. 2. Sovyetler Birliği için bkz. William E. Butler, 'Crime in the Soviet Union: Early Glimpses of the True Story', *British Journal of Criminology*, Vol. 32, No. 2, 1992, s. 144–59.

Nitekim, Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin, 2001 yılında, suça karşı çok sert bir mücadele başlatırken şu ifadeleri kullanır:

> Hırsızlık gibi şiddete dayalı olmayan suçlar ile cinayet, silahlı soygun ve adam kaçırma gibi şiddet suçlarında, ayrıca, Çinli 'mafyatik' örgütler tarafından işlenen suçlar önemli ölçüde artmıştır. Artan suç oranlarını ancak 'ağır darbeler indirmek' durduracaktır: polis kayıtlarına göre, suçlar 1999 rakamlarının yüzde 50 oranında üzerine çıkmış ve son 20 yıl içinde, mafyatik çete suçları 7, bomba kullanılan suçlar 2.6 kat artmıştır. 1985'te kaydedilen suçların yüzde 9'u büyük suçlar olarak değerlendirilmiştir. 1990'da, rakam yüzde 21'e tırmanmış ve 1995'te yüzde 42'ye yükselmiştir.[25]

Bu, Wong'un yorumuyla örtüşmektedir:

> [1978'ten bu yana] suçun artması için çok fazla neden vardır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin maneviyatın (sosyalizm) yönlendirdiği bir toplumdan materyalizmin (kapitalizm) yönlendirdiği bir topluma dönüşümü, sapma teşviki sağlamıştır. Büyük şehirlerde ürün ve malların hazır erişilebilirliği ve bolluğu, albeniyi artırmış ve suç olanağını çoğaltmıştır... aynı zamanda, yeni bir özgürlük hareketiyle birlikte, eskinin statik yerel toplulukları bölünmüş ve bununla birlikte, geleneksel toplumsal denetim ve suçu önleme kabiliyetlerini yitirmişlerdir.[26]

Çökmesinin ardından eski Sovyetler Birliği bölgesinde suçun ciddi oranda arttığı hemen herkesin malumudur;[27] ancak, bu süreç *perestroika* döneminde daha düşük bir seviyede ilerlemiş gibi görünmektedir.[28] Anektoda dayalı veriler şüphesiz ki Brejnev dönemi Sovyetler Birliği'nde kamusal suçların çok daha düşük düzeyde olduğunu öne sürmektedir. Sıradan Rus vatandaşların pek çok sıkıntısı vardı ancak bunlar arasında

[25] Trevaskes, 'Severe and Swift Justice in China', s. 25.

[26] Kam C. Wong, 'Policing in the People's Republic of China: the Road to Reform in the 1990s', *British Journal of Criminology*, Vol. 42, 2002, s. 281–316, s. 306.

[27] Örneğin, Richard Lotspeich, 'Crime in the Transition Economies', *Europe Asia Studies*, Vol. 42, No. 4, June 1995, s. 555–89.

[28] Bkz Butler, 'Crime in the Soviet Union'; Gennady V. Dashkov, 'Quantitative and Qualitative Changes in Crime in the Soviet Union', *British Journal of Criminology*, Vol. 32, No. 2, 1992, s. 160–66.

suç oranı yüksek değildi.[29] Görünüşte, bu, suçun –sosyalizmde de kapitalizmde de suç teşkil eden konsensüs suçları kasten– piyasanın büyümesiyle arttığının kanıtıdır.

O halde, Sovyetler Birliği neden hem kapsamlı bir baskı sistemine hem de bir sosyalist ekonomiye sahipti? Bu baskının ne denli kapsamlı olduğu, *Avrasya Çalışmaları*'nda tekrar tekrar beliren tartışmanın önemli bir başlığıdır. Stephen Wheatcroft makul bir tahminde bulunur. 1938 yılının sonunda, Sovyet çalışma kamplarında 1.3 milyon insan bulunuyordu. 300,000 kişi cezaevindeyken, bir 300,000 kişi de işçi kolonilerindeydi. Bunun yanında, bir milyon kişi de sürgündeydi. Bu, bütün baskı sisteminin 2.9 milyon insanı, bir başka deyişle toplam nüfusun yüzde 2.5'ini alıkoyduğu anlamına gelir.[30] Wheatcroft'un bu tahmini, diğer yorumcuların tahminlerine kıyasla, bir hayli düşük olmakla birlikte, bilhassa Stalin dönemi boyuca infaz edilen bir milyon kişi de eklendiğinde, suç sorunu olmayan bir toplumdan söz ettiğini de söylemek bir hayli güçtür. Ayrıca, bu baskı sisteminin hiç de statik olmadığı, dolayısıyla Sovyet nüfusunun yüzde 2.5'ten çok daha fazlasının bundan etkilendiği de eklenmelidir. Bu baskı sistemi kurbanlarının pek çoğunun geçen zamanda rehabilite olduğunu da düşünürsek, bir sonraki mesele de şüphesiz ki, Sovyet vatandaşlara karşı işlenen devlet suçudur ki bu da toplam rakamı çok daha artırır.[31]

Ne Küba ne de Çin Sovyet baskı düzeyini deneyimlemiştir; ne var ki, Küba'daki toplam nüfusun yüz binde 467'sine denk gelen hapis oranı, ABD düzeyinde değilse de, dünya ortalamasının bir hayli üzerindedir. Çin'deki hapis oranı (118) İngilte-

[29] O dönem Moskova'da yaşayan Mike Teague'ın kişisel gözlemi.

[30] Stephen Wheatcroft, 'Victims of Stalinism and the Soviet Secret Police: The Comparability and Reliability of the Archival Data – Not the Last Word', *Europe Asia Studies*, Vol. 51, No. 2, 1999, s. 315–45, appendix 3.

[31] Bkz. Butler, 'Crime in the Soviet Union', s. 146.

re'deki orandan daha düşük, dünya ortalamasından ise, daha da düşüktür. Şayet Çin idam cezasını kaldırırsa, bu oran biraz daha artacaktır. Uluslararası Af Örgütü'ne göre, günümüzde Çin yılda yaklaşık 10,000 infaz gerçekleştirmektedir. Vergi kaçakçılığı, yolsuzluk, dolandırıcılık da dahil, takriben 68 suçun idam cezasını gerektiriyor olması en azından Çin'de beyaz yaka suçların fazlasıyla ciddiye alındığını göstermektedir.[32] 2008 Olimpiyatları yaklaşırken, Çin'in infaz sayısını azaltmakta olduğu söylenmektedir. Diğer yandan, yakın geçmişte, zehirli iğne ile infazın gerçekleştirileceği donanıma sahip gezici araçlara yapılan yatırımın daha geleneksel bir yöntem olan kafanın arkasına ateş ederek gerçekleştirilen infaza kıyasla, insan hakları bağlamında çok daha iyi olduğu iddia edilirken, muhtemelen asıl amaç, kârlı bir iş olan organ ticaretini kolaylaştırmaktır ki bu, idam cezasının bir süre daha yürürlükte olacağının göstergesidir.[33]

Karşımızda suçun tümüyle ortadan kalktığı toplumlar olmadığı aşikardır. En güç dava, açık bir biçimde, Stalin dönemi Sovyetler Birliği'dir. Bu dönemde, komünist bir gelecek için ümitlenmemizi sağlayacak özel etmenler mi söz konusuydu? Kuşkusuz özel etmenler söz konusuydu; ancak, bunların nasıl yorumlanması gerektiği konusu da yine tartışmalıdır. Marx yalın bir biçimde, komünist devrimin işçi sınıfı tarafından gerçekleştirileceğini bekliyordu. 1917'de, işçi sınıfı, Rusya nüfusunun (önemli) bir azınlığını oluşturuyordu ve devrim ve iç savaş boyunca, bir hayli yıpranmıştı. Pek çok işçi, bilhassa yakın geçmişe kadar köylü olanlar, köylerine dönerek kırsal hayata kaldıkları yerden devam

---

[32] Bkz: http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA170532004?open&of_ENG-CHN; China: The Death Penalty, A Failure Of Justice: http:// asiapacific.amnesty.org/apro/APROweb.nsf/pages/appeals_ad'an_china Ayrıca bkz. Trevaskes, 'Severe and Swift Justica in China'.

[33] Calum MacLeod, 'China Makes Ultimate Punishment Mobile', *USA Today*,14 June 2006, bkz: http://www.usatoday.com/news/world/2006-06-14-death-van_x.htm

etmeye başlamıştı. Devrimin daha coşkun destekçileri ise, Kızıl Ordu'ya katılmış, bunların çoğu iç savaşta can vermiş, diğerleri ise Bolşevik yönetimin bir parçası olmuştu. İç savaş sonrasında, görece az işçi kalmıştı. İşçi sayısı, yükselen sanayileşme ile ciddi ölçüde artarken, bu yeni işçileri yoğunlukla eski köylüler oluşturuyordu. Devrimi desteklemelerinin nedeni, daha fazla toprak istiyor olmalarıydı. Savaş komünizmi politikalarıyla, kentleri ve orduyu doyurmak zorunda olan Bolşevikler sınıf mücadelesini kırsala taşımıştı. Yaşamlarını sürdürebilecekleri yeterli toprağa sahip olmayan yoksul köylülere zengin köylülerden tahıllarını alıp kendilerine vermeleri koşuluyla, toprakları yeniden dağıtacakları sözünü vermişlerdir. 1920'de iç savaşın sona ermesiyle birlikte, köylülerin tamamı, çiftçilikle geçimini sağlayabilmesi amaçlanan köylü orta sınıfa dönüşmüştü. Böylelikle, Bolşevikler geriye çok az proletaryanın kaldığı ve köylülerin sosyalist geleceğin inşasına katkıda bulunmak gibi herhangi bir özel arzusunun bulunmadığı bir ülkede, proletaryanın temsilcileri olarak kalmışlardı.

1921 yılında, Lenin'in üretim araçlarını artırma amacıyla kapitalizme sınırlı bir evirtime izin veren Yeni Ekonomi Politikası'nı başlattığında durum böyleydi. Aynı dönemde, Lenin, Komünist Parti içinde hizipleşmenin yasaklanmasını önermiştir. Komünist Parti tek yasal parti olarak kalmıştır; çünkü Rusya'daki diğer bütün partiler şu ya da bu safhada hükümeti devirmeye teşebbüs etmiştir. Bu durum hiç de şaşırtıcı değildir; zira Çarlar asla demokrasiyi ciddiye almamışlar, dolayısıyla, sisteme sadık bir muhalefet geleneği hiçbir zaman kurulamamıştır. Bunun yerine, iş sözü eden her parti, Çarizme karşı bir tür devrim hazırlığına girmek zorunda kalmıştır. Bolşevik liderler, amaçlarını desteklemeyen bir ülkeyle karşı karşıya kalmıştır, tehdit olarak gördükleri devletler ve bir de iç savaşta müdahale ettikleri Beyazlar tarafından kuşatılmışlardır. Böyle bir durumda, paranoya, hiç kuşkusuz aklın gayet rasyonel

bir çıkarsamasından öte bir şey değildi. Muhalefet, nesnel bir biçimde, devletin düşmanlarına yardım eden casuslar olarak görülüyordu. Batı normlarına uymayan bir biçimde, çalışma kampları ve duruşmalarda gizli polislerin kullanılmasına iç savaş döneminde başlanmış ve sonrasında da devam etmiştir.

1928 yılında, Beş Yıllık Planlar'ın başlamasıyla, her şey daha da kötüleşmiştir. İlk planın temel unsuru, sanayideki hızlı gelişme ve dolayısıyla tarımsal makineleşme ile örtüştürülmesi gereken tarımsal ortaklıktı. Resmi teoriye göre, plana tek karşı çıkanlar kulaklardı. Oysaki gerçekte, köylüler Savaş Komünizmi esnasında toprağın yeniden bölüştürülmesi sonucunda büyük çoğunluğu köylü orta sınıf olarak kalmış ve tarımsal ortaklığa toplu halde direnmişlerdir. Stalin çok büyük ihtimalle doğuştan paranoyak birisiydi; ancak, gerçekten de paranoya üreteceği çokça mesele söz konusuydu ve bu örnekteki paranoyası çalışma kamplarını sınırlarına kadar zorlamıştı. Güvenlik aygıtı, kendi devingenliğini üstlenerek, tutuklu sayısını ayrıntılandırıyor ve kanallar inşa etmek, ormancılık, Siberya'yı geliştirmek ve benzeri gelişim projeleri için gerekli işgücü sağlıyordu. Bu koşullarda, komünist ekonominin başlangıcının suç üzerindeki etkilerine ilişkin sağlıklı bir tartışma yürütmek oldukça güçtür. Pek çok kişi, hiçbir gerekçe olmaksızın gizli polislerce öylece ortadan kaldırılırken, bazıları genel durum dolayısıyla abartılı derecede uysal davranmış, bazıları da hububat satmak gibi daha birkaç yıl öncesine kadar yasal olan eylemlere kalkışarak iktisadi suçlar işlemiştir.

Troçki lehtarlarına göre, şayet başka ülkelerde devrimlerin yapılması için daha güçlü bir şekilde mücadele edilseydi, her şey çok daha farklı olacaktı: başta Almanya olmak üzere, diğer Avrupa ülkelerindeki devrimler Sovyetler Birliği'ni daha güvenli kılacak, Rus sanayileşmesine sermaye ve uzmanlık sağlayabi-

lecekti. Şahsen, ben başka ülkelerdeki devrimler gerçekleştirilememesinin, Stalin'in beceriksiz liderliğinden değil, bu ülkelerde devrim koşullarının bulunmayışından ileri geldiğini düşünüyorum. Kitabın başındaki genel Marksizm değerlendirmesinde altını çizdiğim üzere, kısa vadede kargaşa ve katliam, uzun vadede ise şu ya da bu şekilde kapitalizme geri dönüşün kuvvetle muhtemel göründüğü Rusya, Çin, Küba ve diğer örneklerden hareketle, bugün diğer ülkelerdeki insanların aynı şekilde devrimlere kalkışmak istemeleri pek de ihtimal dahilinde değildir.

Gelecekteki sosyalizme doğru hareketlerin birbirinden ayrı üç olgunun bileşimine ulaşması muhtemeldir. Birincisi, bazı devletler sosyalist tedbirler uygulamaya başlayacaktır. Bunun pek çok örneği hâlihazırda mevcuttur. İskandinav ülkeleri tipik olarak kusursuz refah devletlerine, yüksek vergi oranlarına ve diğer pek çok ülkeden daha büyük sosyal adalete sahiptir. Avrupa Birliği'nin çekirdek devletleri, işçiler ile kapitalistleri sosyal partnerler olarak gören bir 'Rhineland kapitalizmi' geleneğine sahiptir; şirket yönetiminde işçi temsilcisi bulundurmak gibi bir gelenek vardır. Bu, cömert refah devletlerinin temeline karşı bir işleve sahiptir. Venezuela başta olmak üzere, Latin Amerika genelinde sosyalizm yönelimli hareketler hâlihazırda söz konusudur. İkincisi, G8 ve DTÖ toplantıları gibi küresel kapitalizm kurumları artık küreselleşme karşıtı, kapitalizm karşıtı renkli gösterici grupları tarafından düzenli olarak bölünmektedir. Bu gruplar, anarşistler, yeşiller, sendikacılar, yoksulluk karşıtı protestocular ve diğerlerini kapsamaktadır. Bırakın gerçekleştirmeyi, bu protestocuların istenir bir gelecek imgesinde buluşup buluşmadıkları dahi tartışmaya açıksa da, bunlardan bazıları belli bir etkiye sahiptir. Bu sayede, G8 ülkelerinin yoksullukla mücadele sözü vermesine, çevre firmalarının dürüst ticarete, etik yatırımcılar ve saire yönelik birim teminatlarına bağlı kaldığını görebiliyoruz. Üçüncü olgu, bir

dönem Avrupa düzeyinde güçlü bir şekilde gelişmekteydi: asgari çalışma ve tatil süresi standartlarının düzenlenmesi ulusal sınırlar ötesinde kabul edilebilseydi, kapitalistlerin daha kolay sömürü hedefleri arayışıyla Almanya'dan Fransa'ya taşınmasının bir manası kalmayacaktı. Bu, iş faaliyetlerinin çok daha ucuz işgücü ve daha az bürokratik düzenlemeye sahip ülkelere taşınması olasılığı tehdidini barındırmaktadır. Ne var ki, bütün işçiler makul ücret, boş zaman, sağlık güvencesi, sağlık hizmeti ve çocukları için makul bir eğitim ister. Bu nedenle, daha uzun vadede, dünya ölçeğinde asgari standartlara geçilmesi sağlanmalıdır.

Yukarıdaki paragrafta sözü edilen üç hareket de liberal demokrasiyle bağdaşmaz nitelikte değildir. Bu nedenle, kapitalizm yanlısı partiler seçimleri kazanıp yeni muhafazakâr ideologlar işçileri sendikalara, küreselleşme karşıtı protestocuların koalisyonuna, vd., ihtiyaçları olmadığına inandırdığında, bunların tamamının aşınma olasılığı vardır. Ne var ki, sosyalizme dönük bu türde gelişmeler kolaylıkla alt edilebileceğinden, silahlı kuvvetler, gizli polisler ya da diğer parti ve gruplara uygulanan yasaklarla savunulmaya ihtiyaçları yoktur; dolayısıyla, Sovyet modelindeki suçlu göstermelere ve tutuklamalara yol açmaları pek de olası değildir. İskandinav ülkelerindeki iyi sosyal demokrat kurumlar ile görece düşük suç ve mahkumiyet oranları arasında kusursuz bir uyum söz konusudur.[34] Gelgelelim, sosyalizme geçişin de yine kendine özgü birtakım kriminalizasyon türlerini üreteceğini düşünmemize neden olacak bir dizi geçerli neden olduğunu yukarıda gördük. Kuşkusuz bu, hapis cezasına alternatif insancıl ve fakat etkili yöntemler aramamız için ayrı bir neden sunmaktadır.

[34] International Centre for Prison Studies, *World Prison Population List*, (yedinci baskı), 2007, bkz: http://www.prisonstudies.org

Sonuç: Marksist Kriminolojinin Bir Geleceği Var mı?

Bu kitaptan ortaya çıkan, uygulanabilir bir Marksist kriminolojidir; orijinal eleştirel kriminoloji kadar çarpıcı, heyecan verici değildir ancak, makul derecede sağlam kuramsal ve kavramsal temellere dayanır.

Genel Marksizm teorisinin bu uyarlaması, en iyi desteği, kapitalist demokrasileri şiddet devrimi yoluyla değiştirme arayışında olmayan sosyal demokrat bir görüşten almıştır. Enformasyonalizm düşünceleri, tarihsel materyalizme modern dünyayı anlama olanağı tanıyan bir ilave getirir. Ne var ki, Marksizmin, Marx ve diğerlerinin komünist geleceğin kaçınılmaz olduğunu öne sürmelerine yol açan unsurları işlememektedir. Bunların bazıları, bilhassa mutlak bir ekonomik çöküşe yol açacağı varsayılan kapitalizmin ekonomik analizinin unsurları, en başından

beri, kavramsal olarak kusurlu olagelmiştir. Diğer unsurlar için, Marx'ın yaşadığı dönemden bu yana geçen tarih diliminde işler yolunda gitmemiştir. Marx'ın kapitalist ülkelerin büyük çoğunluğunun demokrasiye sahip olmadığını yazdığı dönemde, bunun en önemli istisnaları İngiltere, ABD ve Hollanda idi. Bunun aksine, bugünün daha kapitalist devletlerinin tamamında demokrasi vardır; aksak da olsa vardır. Seçmenlerin sosyalist hükümetlere oy vermesini engelleyen kurumsal bir müdahale yoktur. Endüstriyel işçi sınıfının küçülmesi ve hayatlarını sürdürebilmek için çalışmak zorunda olan bireylerin gelişmiş kapitalist uluslar içinde ve ötesinde farklı kaygılarının olması bugünün bariz sorunlarındandır. Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Avrupa'da komünizmin çöküşünün, hızlı devrimci gelişme hedefini büyük ölçüde hükümsüz kıldığı hissedilmektedir. Bu koşullarda, sosyalist gelişmenin dağıtıcı adalet teorisi ile birleştirilmesi elzemdir. Bu tür bir teorinin, aynı zamanda çeşitli nedenlerden çalışma yetisi bulunmayan insanları da bir araya getirmesi gerekir. Uluslararası sosyalist gelişme, dünya çapında bir devrim meselesi değil, işçi sınıfının çıkarları dahilinde yardımlaşma ve ekonomik düzenleme biçimlerinin aşama aşama geliştirilmesi meselesidir.

Bu arka plana karşı, daha iyi desteklenen bir suç açıklaması geliştirmek mümkündür; ancak, bunun için, suçu farklı alt kategorilere ayırmak gerekir. Adam öldürme, fiili saldırı ya da özel mülkiyete karşı işlenen hırsızlık gibi konsensüs suçlar farklı toplumlarda geniş ölçüde geçerliliği kabul edilmiş suçlardır. Şu hâlde, farklı kapitalist toplumlarda bunlara Marksist bir açıklama getirmek pek âlâ mümkündür. Yine, komünizmde, bu tür suçların yaygınlığının azalacağını öne sürmek için geçerli nedenler söz konusudur; ancak, bunların tümüyle ortadan kalkmasını beklemek, hayalciliktir. Marksist kriminoloji, ikinci bir alt kategori için de iyi bir açıklama önerebilir: suçlar belli bir üretim tarzıyla

ilişkilendirilir ve dolayısıyla, kapitalizmde son derece yaygın olan şirket suçlarını analiz etme ve bunlarla mücadele en ileri safhada sürdürülebilir. Bu, üçüncü suç kategorisi olan dini ve ahlâki değerlere dayalı suçlara, bilhassa ciddi bir ekonomik boyut içerdikleri noktada, güçlü bir kavrayışa sahip görüşler sunabilir; dahası bunun, kurbansız suçları tartışma noktasında diğer kriminoloji türlerinden daha kötü olmadığı mutlaktır. Dördüncü kategori, ikincil suçlardı ki bunda da birincil suça ilişkin açıklama kadar iyi bir açıklama söz konusu olacaktır. Son suç kategorisi, her ne kadar tersyüz edilebilir, sosyal demokrat bir geçişin cezai bir tepkiyi uyarması daha az muhtemelse de, komünizme doğru herhangi bir geçişle artmasının pek âlâ beklenebileceği devlete karşı işlenen suçlardır.

Kitabın eleştiri bölümü, Marksizmden etkilenen kriminologların dikkate değer sayıda sağlam analiz ortaya koyduğunu göstermiştir. Daha eski çalışmaların bazı yönlerinin, mevcut değişiklikler, bilhassa Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve bunun sonucunda ortaya çıkan hızlı küreselleşme nedeniyle, değiştirilmesi ya da tümden terk edilmesi gerekmektedir. Marksist girişimlerin, kapitalizmde mümkün olandan daha büyük liberal özgürlükler tanıyacağı yönündeki düşünceye katılmıyor, suçun ontolojik bir gerçekliği olmadığı, dolayısıyla hiçbir şeyin suç kabul edilemeyeceği yönündeki sembolik etkileşimci görüşün bu önkabulünü eleştirerek, bunun yerine yukarıda açıklanan beşli sınıflandırmayı tercih ediyorum. Rusche ve Kircheimer tarafından başlatılan ve Amerikalı Marksist yorumcular tarafından sürdürülen, ceza yargılaması sisteminin ekonomi temelli analizi değerli bir başlangıç noktasıdır, Kavramsal Araçlar bölümünde tartışıldığı üzere, daha da geliştirilmesi gerekmektedir. Kısa kurucu kriminoloji değerlendirmesi, Marksist analizin bu tuhaf ve harikulade girişimin yerini almadaki mutlak üstünlüğünü betimlemiştir.

Marksist kavramsal alet çantasındaki uygun aletlere ilişkin değerlendirmem, yararsız olacağını düşündüğüm iki yaklaşımla başlamıştır. Lümpen proletaryada suçun yeri, tarihsel rolüne ilişkin asılsız karalamalarla yekvücut olmuş bu kategorinin müphem tanımının sıkıntısını yaşamaktadır. Dahası, bu, resmi istatistiklerde görülen suç temsillerinin kabulünü içerir. Bu sokak suçlarından bazıları gerçekten de sıradan işçi sınıfına zarar veriyor olmakla birlikte, bunun büyük kısmı sigortadan alınacak görece ufak tazminatlara yol açmaktadır. Suç ile lümpen proletarya arasında bu ilişki ile Charles Murray vd. tarafından tanımlanan suç ile alt sınıf arasındaki ilişkinin birbirine oldukça benzer olması bağlamında, tedbir almayı gerektiren daha özel siyasi bir neden söz konusudur. Bu ilişki, ampirik açıdan tartışmaya açıktır ve yeni sağ endüstriden kaçış, deniz aşırı ticarete bağlı işsizlik ve toplumsal kargaşanın mağdurlarının suçlanmasında çok az etkiye sahiptir. Yararsız ikinci yaklaşım ise yabancılaşma teorisine dayanır. Çoğu eleştirmen, genç Marx'ın üretken emek savunusu ve boğucu ve monoton çalışmanın eleştirisini büyüleyici bulurken, yabancılaşma teorisi, somut sosyal sorunların analizine yönelik belirgin bir odaktan yoksundur. Ayrıca, insan doğasına ilişkin mutlak bir şekilde gerekçelendirilmesi mümkün olmayan savlara dayanır: sözgelimi, radikal feministler tarafından geliştirilen karşıt savlar da farklı yönlerden olsa da aynı derecede makuldür.

Kapitalizmin yeniden üretim koşulları düşüncesi, suç ve ceza yargılaması sisteminin analizi için daha sağlam temeller sunar. Aslında, bu analizin kimi varyantları her Marksist kriminoloji türüne uygulanabilir. Temel bir düzeyde, konsensüs suçlara karşı olan toplumlar gibi bütün düzenli toplum türleri için gerekli olan yasalar, kapitalizmin yeniden üretimi için de gereklidir. Hırsızlık yapmanın yasaklanması gibi durumlar, emek sömürüsü özgürlüğü üzerindeki kapitalizm öncesi kısıtlamaların kalkmasıyla

birlikte, kapitalizmin yasal kurumlarının oluşmasını sağlamıştır. Kapitalist toplumsal ilişkilerin sancılı oluşum sürecinde ceza yargılaması sisteminin daha ağır cezalara hükmetmesi, köleler, köylüler ve aylakları işçiye dönüştürmek için gerekli bir araçtır. Akabinde, Fordist seri üretimin gelişmesine eşlik eden refah devletinin tamamlayıcısı olarak reformist bir ceza refahı oluşana değin, bunlar süregidecektir. Daha yakın bir geçmişte, gelişmiş ülkelerdeki endüstriden kaçış gerilimleriyle birlikte, ekonomi, küreselleşmeye doğru kaymıştır. ABD'deki ve daha hafif ölçekli olmakla birlikte, İngiltere'deki kitlesel hapis cezalarının gelişmesi buna bir çözümdür. Ne var ki, çok daha düşük mahkumiyet oranlarına sahip diğer kapitalist toplumlar dikkate alındığında, tek çözümün bu olmadığı ortadadır. Aslında, hapse aşırı başvurmanın yalnızca mahkumlara değil, aynı zamanda kapitalist ekonominin genel durumuna da zarar verdiğini düşünmek için yeterli nedene sahibiz. Dolayısıyla, daha insancıl ve üretken bir kapitalizm türü için mücadele etmek de anlamlıdır.

Şayet Marksizm, suçu anlamlandırma fırsatlarını değerlendirmek durumundaysa, bir şekilde ele alınması gereken bir diğer alan da hukuk analizidir. Bu konuda ilk olarak, hukukun hem toplumun ekonomi kurumlarının hem de ideolojik üstyapının bir parçası gibi görünmesine ilişkin uzun zamandır süregelen sıkıntıya kısaca değindim. Bu sorunu irdeleyen gerçek anlamda kapsamlı bir analiz bu kitaba sığmayacak denli uzun sürecek olmakla birlikte, olası yönelim, hukuku tarihsel olarak farklı sosyal sistemler boyunca süregiden kendi içre toplumun önemli bir alanı şeklinde düşünmek olacaktır. Ceza hukukunun göreli süreğenliğini de, konsensüs suçlar dahilinde kendi zeminine sahip bir yapı olarak görmek mümkündür. Alternatif bir hukuk analizi olarak, hukuku salt sınıf terörünün bir aracından ibaret görmek, ciddi birtakım itirazlarla karşılaşır. Eğer hukuk

üretim tarzından görece bağımsızsa, ezilen sınıfları belli ölçüde koruyabilir demektir. Hukukun üstünlüğünün kabulü, bu korumanın bir boyutudur ve sosyalistler tarafından desteklenmeye değer görülür. Bu analizden çıkan sonuçlar, kapsamlı Marksizm değerlendirmemdeki genel itibariyle reformist eğilim ve sol gerçekçi Marksist kriminoloji yorumu ile uyumludur.

Yine, bir adalet değerlendirmesi sunan Kavramsal Araçlar bölümündeki bir sonraki başlıktan de reformist bir motif çıkar: gerçek dünyada sosyalist gelişme, eşitlikçi bir dağıtıcı adalet açıklamasına bağlıdır. Bunun nedeni, hâlihazırda gördüğümüz üzere, sosyalizmin mutlak zaferinin, yirmi birinci yüzyıl perspektifinde hiç de mutlak olmamasıdır. Ayrıca, bütünlüklü bir sosyal adalet açıklaması, işçiler dışındaki kimi diğer kategorilerden gelen taleplere de işaret eder. Ceza yargılaması, bir dağıtıcı adalet bakış açısı oluşturur. Bilhassa beyaz yaka suçlar ve şirket suçları yıkıcı sosyal etkilere sahiptir ve kriminologlar tarafından yetersiz analiz edilmiş, izi sürülmüştür. Marksist kriminologlar, daha fazla gelişme için gerekli faaliyet alanına sahip olan bu alanda saygıdeğer bir rol oynar. Bu kitapta benimsenen (ana hatlarıyla) reformist yaklaşım, sokak suçları konusunda da dikkate değer bir açıklama sunar. Kapitalizme karşı direniş biçimi olarak sokak suçlarını desteklemek, hukukun üstünlüğünü ve muhtemelen refah devletin gelişimindeki sosyalist gelişmeleri baltalamak anlamına gelir. En iyi temenni, hâlihazırda kapitalizmin yeniden üretim koşulları tartışmasında belirtildiği üzere, suça karşı topluluk çözümlerinin bulunması ve toplu tutuklamaların gelişmesinden kaçınılmasıdır.

Kavramsal Araçlar bölümündeki son başlık, gerektiği üzere, komünizm kavramıdır. Marx'ın komünizm tanımındaki bazı noktalar, belirsiz büyüklükte işgücünün bulunabilirliğini imler

ve fakat bu hiçbir zaman uygulanabilir olmamıştır; diğerleri ise, ekolojik açıdan sorunludur. Ne var ki, insani ihtiyaçlara dayalı bir toplum düşüncesi, son derece istenir kalmayı sürdürmüştür. Bu tür bir toplum, belirlenen dağıtım modelini kabul etmeyen kişilerin suç işleme olasılığını da barındıran bir dağıtıcı adalet anlayışına dayanmak zorunda olacaktır. Bu tür bir toplumun gelişmesi, yoksulluğa dayalı suçları azaltacak ve fakat sosyal planı bozmak için belli kaynaklarını kullanmak isteyen kişilere bağlı suçları ve yolsuzluğu artırabilecektir. Belli edimlerin suç kabul edilmesi, kuşkusuz daha medeni, daha gelişmiş bir toplumun işaretidir; dolayısıyla, bu hiçbir surette sosyalizmi geçersiz kılmaz. Mevcut ve yakın geçmişe kadar mevcut olan komünist toplumlardaki suç deneyimine ilişkin kısa değerlendirme, belli çatlaklar olabileceğini göstermesine karşın, komünizmin gerçekten de belli suç türleri üreteceğini, ancak bunların ödenmeye değer bedeller olduğunun altını çizer.

Yirminci yüzyılın sonunda yitip gitmek bir yana, Marksist kriminoloji, yirmi birinci yüzyılın küreselleşen dünyasında gerçek ve canlı bir geleceğe sahiptir.

"Suçun ekonomik ve sosyal olanla ilişkisi nedir? Kapitalist toplumda yapısal suç kategorileri var mıdır? Lümpen proletarya bir suçlular kategorisi midir? Suç ile sınıfsal köken arasında bir ilişki var mıdır? Komünist toplumda suç var olmaya devam edecek mi? Eğer olacaksa, hangi kategori suçlar varlığını sürdürecek?" Toplumsal sorunlara ilgi duyan herkesi cezbeden bu sorulara kapsamlı yanıt arayışlarının izini süren bu kitap yalnızca bir Marksist kriminoloji kitabı değildir. Kriminoloji, ceza hukuku, hukuk felsefesi, sosyoloji alanlarında çalışmalarını Marksist kurama dayanmaksızın yürütme talebindekiler de, kitapta umduklarından epey fazlasını bulacaklardır.

Kitap kriminoloji alanında 20. Yüzyılın temel kuramlarının bir özetini içerdiği gibi, Marksist toplum analizinin temel kavramlarının değerlendirilmesini de kapsamaktadır. Öte yandan gerek suç analizinde Marksist teoriden mevcut yararlanma teşebbüslerine gerekse de Marksizmin suçu tanımlama vaadi sunan belli yönlerine eleştirel yaklaşan kitap, uygulanabilir bir Marksist kriminoloji önerisi ile sonuçlanmaktadır.

Marksist kriminoloji, 21. yüzyılın küreselleşen dünyasında giderek artan bir öneme sahip olacaktır. Cowling'in kitabı, bu kritik alanda gerek Marksist gerekse kriminolojik çalışmalar için, temel bir eser işlevi görmeye adaydır.

Marksizm ve Kriminoloji Teorisi

Kavramsal Araçlar ve Eleştirel Bir Değerlendirme

Mark Cowling

NOTA BENE

9 786055 513399

0890472 ACS